

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI KEELE ÕPPETOOL

Kati Pedaja

**UUTE LAENSÕNADE KOHANEMINE
EESTI KEELE MORFOLOOGILISE SÜSTEEMIGA**

Magistritöö

Juhendaja PhD Külli Habicht

TARTU 2006

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Loomuliku morfoloogia teoreetilised lähtekohad	6
1.1. Loomuliku morfoloogia põhiprintsiibid	7
1.2. Keelesisesed loomulikkusprintsiihid	10
1.2.1. Keelesüsteemile vastavus	10
1.2.2. Muuttüüpide stabiilsus	12
1.2.3. Produktiivsus	15
2. Laensõnadele avatud sõnaliigid ja muuttüübid	23
2.1. Laensõnade sõnaliigiline jagunemine	23
2.2. Laensõnade fonoloogilis-derivatiivne jaotus	27
2.2.1. Laennoomenid	29
2.2.2. Laenverbid	30
2.3. Produktiivsed türevaheldusnähtused	31
2.3.1. Astmemuutus	32
2.3.2. Lõpumuutus	34
2.4. Laensõnade jagunemine muuttüübiti	37
2.4.1. Noomenitüübid	37
2.4.2. Verbitüübid	46
2.5. Tüübinihked	49
3. Laensõnade morfeemkoostis ja sõnamoodustuslik analüüs	58
3.1. Laensõnade morfeemkoostis	58
3.2. Laensõnadele avatud sõnamoodustusmallid	65
3.2.1. Liitmine	66
3.2.2. Tuletamine	68
Kokkuvõte	74
Kirjandus	81
Materjali allikad ja lühendid	85
The Morphological Assimilation of New Loanwords in the Estonian Language. Summary	87
Lisa. Sõnaloend	89

SISSEJUHATUS

Siinse magistritöö “Uute laensõnade kohanemine eesti keele morfoloogilise süsteemiga” uurimisülesandeks on vaadelda uuemate ehk viimaste kümnendite jooksul eesti kirjakeelde tulnud laensõnade muganemist eesti keele morfoloogilises süsteemis. Eesmärgiks on laenude morfoloogilist käitumist (sobiva muuttüübi otsimine, kohanemine muuttüübile sobivaks), tüübimuutusi ja tegelikku vormikasutust uurides vaadelda eesti keele vormimoodustustendentse, võimalikke muutusi ja varieeruvaid piirkondi muutemorfoloogias.

Eesti keele loomulikkusprintsipiidest saab kõige paremini rääkida tegelikku keelekasutust jälgides. Et keelemuutused toimuvad loomulikkuse suunas, seda näitavad ka uued laensõnad, mille morfoloogiline muganemine on loomulik ja ootuspärane ning järgib keele kõige reeglipärasemaid jooni. Tegelikku vormikasutuse jälgimiseks on analüüsis arvesse võetud ka kõnekeelsed mugandid, mis pole keelekorralduslikult aktsepteeritud.

Varem on inglise laensõnade häälik-kirjakuju, morfoloogilist ja semantilist muganemist eesti keeles põhjalikumalt uurinud Aino Jõgi, kelle väitekiri filoloogiakandidaadi teadusliku kraadi saamiseks ilmus 1971. aastal. 2002. aasta veebruaris kaitses Tiina Leemets oma magistritööd “Inglise laenud ja mõjutused 20. sajandi lõpu eesti keele sõnavaras”, mis vaatles viimastel kümnenditel inglise keelest eesti keelde laenatud sõnade kohanemistendentse ning on justkui jätkuks A. Jõgi uurimusele. Siinse magistritöö autor kaitses samal aastal bakalaureusetööd „Uuemate laensõnade kohanemine eesti kirjakeeles“, mille uurimisülesandeks oli vaadelda uuemate laensõnade muganemist eesti keele foneetilises, fonoloogilises, morfoloogilises ja semantilises süsteemis, samuti selgitati välja laenude päritoluline koostis.

Siinne töö sisaldab 652 märksõna (kõik mugandivariandid on arvestatud eraldi), nendest 519 on substantiivid, 23 adjektiivid, 107 verbid ja 3 muutumatud sõnad. Töö aluseks olev sõnavaraline materjal kuulub üldkeelde (ka argikeelde), oskuskeelt käsitletakse nii palju,

kui seda antud allikates kajastub, enamik töös esinevatest oskusterminitest on samuti aktiivselt üldkeeles kasutusel.

Materjali põhiosa pärineb ajavahemikust 1998–2006. Uuemate laensõnade kindlakstegemise tinglik kriteerium on laenu puudumine “Võõrsõnade leksikonist“ (1978) ja “Õigekeelsussõnaraamatust“ (1978). Samas ei pruugi sõnastikes mitteesinevate peegeldada tegelikku olukorda, nt Ester Kindlam on juba 1976. aastal käsitlenud arstiteadusliku termini *scanner* häälikkuju mугanemist eesti keeles, A. Jõgi väitekirjas (1971a) esineb sõna *kardigan*, ajakirjas Siluett kasutati juba 1965. a mugandkujul sõna *stretš*.

Keeleline materjal on esitatud kursiivis. Lausenäidetes on laensõna poolpaksus kirjas. Sõnaloendis on kõik sõnad ja lausenäited esitatud täpselt sellisel kujul, nagu need esinevad allikmaterjalides. Tärniga tähistatakse sõnu, mille kuulumine mingisse rühma (nt muuttüüpi) varieerub, küsimärk märgistab sõnu, mille muutmise kohta pole piisavalt informatsiooni ning sõna kuulumine mingisse tüüpi on küsitav.

Keelematerjal on kogutud eestikeelse ajakirjanduse erinevatest väljaannetest vahemikus 1998.–2006. a. Kasutatud on põhiliselt päevalehti: Eesti Postimees, Eesti Päevaleht, SL Õhtuleht, Õhtuleht, Sõnumileht, Äripäev; nädalalehti: Eesti Ekspress, Maaleht; ajakirju: Annabella, Eesti Naine, Kroonika, Stiil, Stiina, Tervis Pluss ja Arvutimaaailm. Ajakirjandust on kasutatud vaid näitematerjali kogumiseks. Töö eesmärkide hulka ei kuulu ajalehekeele erinevate väljaannete laensõnade kasutuse võrdlemine ja statistiline analüüs. Samuti välditakse konkreetsete arvude esitamist, sest näitematerjal on juhuslik ega sisalda kõiki vastaval ajajärgul eesti keeles olevaid laensõnu. Erinevaid muutevariante on otsitud Eesti Kirjakeele Korpuse (<http://www.cl.ut.ee>, 1990d ajakirjandus, Eesti Ekspress 1996–2001, Postimees 1995–2000) ja Eesti Keele Instituudi (<http://www.eki.ee/corpus>, ajalehed, ajakirjad) tekstikorpustest. Keskendutud on seega põhiliselt viimasele kümnendile. Lausenäiteid on võetud nii ajakirjandusest, korpustest kui ka Interneti kodulehekülgedelt.

Töö koosneb sissejuhatusest, kolmest peatükist, kokkuvõttest ja lisast. Esimene peatükk annab ülevaate loomuliku morfoloogia teoreetilistest lähtekohtadest. Põhiliselt keskendutakse loomulikkusprintsipiidele muutemorfoloogias Wolfgang Ullrich Wurzeli ja Laurie Baueri käsitlustele toetudes.

Teises peatükis vaadeldakse laenudele avatud sõnaliike ja muuttüüpe. Analüüsitakse laensõnade sõnaliigilist jagunemist, fonoloogilis-derivatiivset struktuuri, produktiivseid tüvevaheldusnähtusi ning laenude jagunemist muuttüübiti. Üksikasjalikumalt peatutakse võimalikel tüübinihetel, tüüpide probleemsematel sõnadel ning varieeruvatel piirkondadel (sh normingust kõrvalekaldumistel). Uute laenude kohanemistendentse, teatud muutmismallide ja üksikvormide eelistamist püütakse seostada keeles toimivate loomulikkusprintsipiidega. Morfoloogilise analüüsi aluseks on Jaak Peebo (1997) muutkondade süsteem. Sõnade tüüpidesse määramisel on aluseks võetud muutenäited tegelikust keelekasutusest.

Kolmandas peatükis käsitletakse uuemate laensõnade morfeemkoostist ning sõnamoodustuslikku aktiivsust.

Lisas on esitatud uurimuse aluseks olevate sõnade loend. Sõnaartiklid sisaldavad informatsiooni laenude päritolu, lähtekeelse kirjapildi, eriala- ja/või stiilikuuluvuse, tähenduse, erinevate mugandivariantide, muutevormide ning tuletiste ja liitsõnade (koos lausenäidetega) kohta. Välja tuuakse ka see, kas sõna esineb sellisel kujul ja tähenduses ÕS 1999s ja VL 2000s. Tähenduste seletamisel on esimesena arvesse võetud ÕS 1999, sõna sealt puudumise korral VL 2000, edasi on pöördutud tõlkesõnaraamatute poole.

Sõnade tähenduste leidmisel ja etümoloogia kindlakstegemisel on kasutatud järgmisi teatmeteoseid: ÕS 1999, VL 2000; erialasõnastikku AKS, tõlkesõnastikke “The Concise Oxford Dictionary” (2001), “Inglise-eesti sõnaraamat” I-II (koost. J. Silvet; Tln., Valgus, 1996), “The Oxford Italian Dictionary” (1997), “The Oxford-Hachette French Dictionary” (1997), “The Oxford Russian Dictionary” (1997), “Soome-eesti sõnaraamat” (koost. Kalju Pihel jt; Tln., Valgus, 1986), “Saksa-eesti sõnaraamat” (koost. E. Kibbermann jt; Tln., Valgus, 1995).

1. LOOMULIKU MORFOLOOGIA TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Peatükis tutvustatakse loomuliku morfoloogia keskseid mõisteid. Lähemalt vaadeldakse loomulikkusest tingitud arengusuundi muutemorfoloogias. Püütakse leida vastust küsimusele, mis iseloomustab loomulikke morfoloogilisi muutumisi ja mis on nende lähtepunktiks. Käsitletakse erinevaid morfoloogilise loomulikkuse vorme (keelesüsteemist sõltumatu ehk universaalne loomulikkus, keelesüsteemist sõltuv loomulikkus, keelesüsteemile vastavus, stabiilsus, produktiivsus) ja nende omavahelisi seoseid. Vaadeldakse, kuidas nimetatud nähtused kutsuvad esile ja mõjutavad muutusi muutemorfoloogias ja millises suunas muutused toimuvad. Samuti käsitletakse muuttüüpide vahekordi muutesüsteemis, nende erinevat staatust ning muutusi tüüpide staatuses.

Toetutakse põhiliselt Wolfgang Ullrich Wurzeli loomuliku morfoloogia (uurinud põhiliselt muutemorfoloogiat) ja Laurie Baueri produktiivsuse käsitlustele. Eestis on vastava teemaga tegelenud Kristiina Kross (praeguse nimega Ross), Toomas Help, Peeter Päll, Martin Ehala ja Mati Hint.

Loomulik morfoloogia on teoreetiline suund, mille arendasid 1970. aastate lõpus Saksamaal ja Austrias välja Wolfgang Ullrich Dressler, Willi Mayerthaler, W. U. Wurzel ja Oswald Panagl, võttes eeskujuks Stampe'i loomuliku fonoloogia käsitluse 1970ndate algusest. Veel varem rakendas terminit *markeeritus* oma morfoloogiateoorias Praha koolkonna esindaja Roman Jakobson, kelle tööd ja loomuliku fonoloogia eeskuju inspireerisid kõiki loomuliku morfoloogia uurimusi. (Wurzel 1987: 3)

Morfoloogia arengus võib loomulikku morfoloogiat iseloomustada kui katset leida morfoloogiliste struktuuride kirjeldamise asemel põhjendusi keeles toimuvatele protsessidele. Erilist tähelepanu pööratakse sellistele keelesüsteemidele ja komponentidele, mis osalevad keelemuutusprotsessides või on nende tagajärjeks. Loomulikku morfoloogiateooriat püütakse rakendada nii keele omandamise (lastekeele, võõrkeele õppimise) kui ka keeles toimuvate morfosüntaktiliste muutuste seletamisel. Wurzeli järgi

toimuvad keelemuutused alati loomulikkuse suunas, ka uute sõnade morfoloogilise käitumine järgib loomulikkusprintsiipe (Wurzel 1989: 9).

Loomulik morfoloogia püüab leida keelemuutustes sellist loomulikkuse mudelit, millele vastavad võimalikult paljud morfoloogilised nähtused, ja pakkuda usutavaid seletusi nende nähtuste kohta, mis esmapilgul tunduvad mitteloomulikud ega sobi selle mudeliga. Loomulikkust ei peeta absoluutseks, seega on keelemuutustel ulatus, mida püütaksegi kindlaks teha. (Carstairs-McCarthy 1992: 217)

1.1. Loomuliku morfoloogia põhiprintsiibid

Loomulikus morfoloogias räägitakse keelesisesest ja universaalsest loomulikkusest. Alljärgnevalt tuuakse välja universaalsed loomulikkuse kriteeriumid, mis kehtivad kõikides keeltes.

1. **Konstruksiooniline ikoonilisus** ehk **diagrammilisus**: rohkem tähendust > rohkem vormi.

Ikoon on keeleline märk, mis näitab sarnasust tähistaja ja tähistatava vahel. Konstruksioonilise ikoonilisuse printsiip tähendab seda, et semantiliselt lihtne kodeeritakse ka vormiliselt lihtsana. Näiteks mitmusevormis sisaldub semantiliselt rohkem kui ainsusevormis, seega markeeritakse mitmust eraldi tunnusega. Mitmust märkiva afiksi lisamine (*car-s*) on konstruksiooniliselt maksimaalselt ikooniline. Tüveteisendus sõnas *mice* (mitmuses *mouse*) on vähem ikooniline. Kuigi sõnasisene muutus viitab sõna staatuse muutumisele, puudub mitmusevormis tunnus, mis kodeeriks semantiliselt keerukamat vormi. Markeerimata mitmus sõnas *sheep* (ainsuses *sheep*) on mitteikooniline, sest puudub igasugune eristatav mitmuse tunnus. (Bauer 1988: 188–189)

2. **Ühtsus**: üks vorm > üks funktsioon.

Ühtsuse kriteeriumi järgi peab ühele tähistatavale vastama vaid üks tähistaja, näiteks kasutatakse ühe grammatilise kategooria väljendamiseks alati sama vormitunnust. Inglise keele verbide kestva aja moodustamine tunnuse *-ing* abil on maksimaalselt ühtne ja loomulik, sest seda tehakse alati ainult ühe sufiksi abil. Lastekeeles võib märgata tendentsi üldistada reeglipäraste verbide lihtmineviku moodustamine ka ebareeglipärastele

(irregulaarsetele) verbidele (**comed*). See tähendab, et keelekasutaja suurendab oma loomulikkustajust lähtudes verbimuutmise ühtsust ja ka ikoonilisust, sest minevikuvormis *comed*, mida on semantiliselt rohkem kui ainsusevormi, saab eraldada tunnuse *-ed*, samas pole vormil *came* markeerivat tunnust. (Carstairs-McCarthy 1992: 219)

3. **Läbipaistvus**: üks vorm > üks tähendus.

Läbipaistvus on ühtsuse vastand. Selle printsiibi järgi vastab ühele tähistajale üks tähistatav, s.t sõna tähenduse ja vormi vahel on täielik kattuvus. Inglise keeles on superlatiivi tunnus *-est* maksimaalselt läbipaistev, sest see ei markeeri midagi muud peale superlatiivi. Samas pole komparatiivi tunnus *-er* läbipaistev, sest sama vormitunnusega võib väljendada tegijat (*writer*) ja vahendit (*cooker*), ega ka ühtne, sest mitmete adjektiivide komparatiiv moodustatakse tüveteisenduse abil (*worse, better*), mitte tunnusega *-er*. (Carstairs-McCarthy 1992: 219)

Kõige läbipaistvamad keeled on aglutineerivad keeled, milles vorm ja tähendus kattuvad üldjuhul täielikult. Selle tulemusel võivad aga sõnavormid muutuda pikaks. Seevastu on fusiivsete keelte sõnavormid lühemad ja ka läbipaistmatumad. (Bauer 1988: 190)

Morfoloogilisi universaale ja universaalset loomulikkust põhjendab loomulik morfoloogia üldiste semiootiliste ja kognitiivsete printsiipide abil.

Lisaks universaalsetele põhjustele on loomulikkusel ka keelespetsiifilised (keelesisesed, keelest sõltuvad) kriteeriumid.

Loomulikkust peetakse vastupidiseks nähtuseks markeeritusele, keelenähtus on seda loomulikum, mida vähem ta on markeeritud. Markeerimata liikme all mõeldakse opositsiooni lihtsamat liiget ja markeeritud liikme all keerulisemat. Mõiste *markeerimata* tähendab tunnuse puudumist, eesti keelest võiks näidetena tuua nimetava käände, algvõrde, oleviku ja kindla kõneviisi.

Keelemuutused toimuvad markeeritud nähtustest vähem markeeritud nähtuste suunas. Morfoloogiline nähtus (paradigma, vorm, muuttüüp) on loomulik (markeerimata), kui see:

- a) on laialt levinud paljudes maailma keeltes;
- b) ei allu kergesti keelemuutustele nagu markeeritud nähtus (mida loomulikum, seda püsivam);
- c) on keeles sagedasem ja levinum kui markeeritud nähtus;

- d) tekib keelemuutuste tulemusel sagedamini kui markeeritud nähtus;
- e) muutub ajaliselt hiljem kui markeeritud nähtus;
- f) omandatakse nii lastekeeles kui keele võõrkeelena õppimisel varem kui markeeritud nähtus;
- g) ei allu kergesti keelevigadele, -häiretele ja afaasiale;
- h) säilib pidžinites ja taastub varem kreoolides kui markeeritud nähtus. (Wurzel 1987, 1989)

Loomulikkuse tajumine sõltub palju ka keekekasutajast ning tema lingvistilisest kogemusest. Eelistatakse alati neid morfoloogilisi nähtusi (muuttüüpe, paradigmasid, muutevorme), mis on intuiitiivselt normaalsemad kui teised ning mis domineerivad mingis keeles ja määravad selle struktuuritüübi. Loomulikud nähtused on keeleajaloos suhteliselt stabiilsed, need omandatakse vara, need mõjutavad keelevääratuste ja keelevigade suunda ning alluvad vähem patoloogilistele keelehäiretele (afaasiale). (Wurzel 1987: 60)

Loomulikkusprintsiibid ei rakendu keeltes vastuoludeta ning nende vahel võib esineda konflikte. Ühtsuse printsiibi järgi peaks sama grammatilist kategooriat väljendama alati ühe vormitunnusega. See kriteerium on täidetud näiteks türgi keeles, milles mitmusetunnus *-ler* väljendab nii noomeni kui ka verbi mitmust: *Türk-ler* 'türklased', *Türk-dür-ler* 'nad on türklased'. Fusiivsetes keeltes satub universaalne ühtsuse printsiipe vastuollu keelespetsiifilise keelesüsteemile vastavuse kriteeriumiga, mille järgi eksisteerivad keeles erinevad muuttüübid ning nende piires rakenduvad eri reeglistikud. (Wurzel 1987: 7–8) Näiteks eesti keeles on verbid ja noomenitel erinevad mitmusetunnused.

Läbipaistvuse kriteeriumi järgi on sõna vormi ja tähenduse vahel üksühene vastavus. Et seda kriteeriumit täites tekivad keeles väga pikad sõnavormid, satutakse vastuollu keelesise loomulikkusega, mis ei soosi pikki sõnavorme. (Bauer 1988: 190)

Vastuollu võivad sattuda ka keelesüsteemi erinevad allsüsteemid, sest oma suhtelise autonoomia ja erinevate funktsioonide tõttu järgivad need omaenese loomulikkusprintsiipe. Ühe parameetri jaoks loomulik vorm ei tarvitse olla loomulik teise parameetri jaoks. Kõige sagedamini satuvad konflikti morfoloogia ja fonoloogia. Wurzel toob näiteks vene keele naissoost sõnade tunnusetu mitmuse genitiivi, mis tekkis rõhutu [u] kadumise tõttu sõna lõpust. Sellise loomuliku fonoloogilise muutuse tulemusel võib kaduda sõna

konstruktsiooniline ikoonilisus. Wurzeli arvates tekib enamik mitteloomulikust morfoloogiast fonoloogiliste muutuste tulemusel. Seega tundub, et fonoloogiline loomulikkus on tugevam keelemuutuste tekitaja kui morfoloogiline konstruktsiooniline ikoonilisus. (Wurzel 1980, viidatud Baueri 1988: 189 järgi)

Keel ei saa alati valida iga loomulikkusskaala parimat protseduuri, kuna keele sees on dialektilised konfliktid. Seega moodustub keeletüüp erinevate loomulikkusskaalade spetsiifilistest valikutest: mõne parameetri loomulikkus ohverdatakse teiste parameetrite suurema loomulikkuse nimel. Morfoloogiline nähtus (muuttüüp, paradigma, vorm, tunnus, reegel) võib olla markeerituse teooria järgi mitteloomulik, kuid samas väga loomulik keelesüsteemile vastavuse mõttes ehk mingi keele grammatika siseselt. (Wurzel 1987: 11–12)

Kui vastuollu satuvad keelespetsiifiline ja universaalne loomulikkus, on eesõigus keelespetsiifilisel. Seega sõltuvad loomulikkuse kriteeriumid eelkõige keelest ja keeletüübist.

1.2. Keelesisesed loomulikkusprintsüübid

Nii Dressleri kui ka Wurzeli järgi saab loomulikku morfoloogilist muutumist seletada järgmiste printsüüpidega: konstruktsiooniline ikoonilisus (diagrammiline seos tähistaja ja tähistatava vahel), vormiühatus ja läbipaistvus (üks funktsioon – üks vorm), keelesüsteemile vastavus, morfoloogiliste tüüpide stabiilsus ja produktiivsus (Wurzel 1987, 1989; Dressler jt 1987). Viimased kolm saab välja selgitada keelesiseselt ning need sõltuvad konkreetsest keelest.

1.2.1. Keelesüsteemile vastavus

Seda loomuliku morfoloogia tahku on lähemalt uurinud W. U. Wurzel, keskendudes muutemorfoloogiale.

Keelesüsteemist sõltumatud ehk universaalsed loomulikkusprintsiihid kehtivad võrdselt kõikides keeltes. Keelesüsteemist sõltuv ehk keelespetsiifiline loomulikkus kehtib ainult üksikus keeles ja seda tingivad mallid, mis on sellele keelele eriomased. (Bauer 1988: 191)

Iga keelekasutaja (eriti väikelastest õppijad) valib teatud hulga parameetrite abil välja selle, mis on loomulik morfoloogiline käitumine. Selle põhjal tehakse otsus, mis on iga parameetri jaoks dominantne mall selles keeles. Need parameetrid seostuvad keelesüsteemi määravate struktuuriomadustega. (Carstairs-McCarthy 1992: 228)

Keele iga muutesüsteemi saab iseloomustada spetsiifiliste struktuuriomadustega, mis eristavad seda teiste keelte muutesüsteemidest. Need struktuurijooned valitsevad kvantitatiivselt keele mingi sõnatüübi muutesüsteemis ega kehti selle kui terviku kohta, näiteks käänd- ja pöörd-süsteemidel on üldiselt erinev struktuur. (Wurzel 1987: 62)

Keelesüsteemi määravad struktuurijooned näitavad seda, mis on mingi keele muutemorfoloogias normaalne ja loomulik. Nad stabiliseerivad keelesüsteemi ning kutsuvad esile muutusi muuteparadigmades. Morfoloogilised nähtused (muuteparadigmad, -vormid ja -tunnused), mis häirivad keele süstemaatilisust ja ühtsust, kaovad. (Wurzel 1987: 65, 68)

Keelesüsteemile vastavus on üks süsteemist sõltuva morfoloogilise loomulikkuse vormidest, mis vastandub keelesüsteemist sõltumatu morfoloogilisele loomulikkusele. Keelenähtus vastab keelesüsteemile, kui see kohaneb selle normaalsete ja loomulike mallidega, s.t struktuuri määravate omadustega. (Wurzel 1989: 112)

Eesti keele omasõnades on rõhk esimesel silbil, seega võib ka võõrsõnade kohanemisel märgata tendentsi, et rõhk liigub järgsilbilt ettepoole ning selle tulemusel võib sõna lõpus ülipikk konsonant lüheneda, nt *tvinsett* > *tvinset*, *hostell* > *hostel*.

Seega on keelesüsteemile vastavus loomuliku morfoloogia esindajate arvates keelemuutuste peamiseks põhjustajaks. Morfoloogiliste muutuste (keelesüsteemi lihtsustumise) protsessis kaotatakse keelest selle süsteemile mittevastavad nähtused, et keel jääks kõnelejate jaoks õpitavaks ja suhtluses hõlpsasti kasutatavaks (Wurzel 1987: 66).

1.2.2. Muuttüüpide stabiilsus

Sõnad, millel on ühesugused muuteparadigmad, liituvad sarnasuse alusel üksteisega ja moodustavad muuttüüpe. Muuteparadigmade vormide vahel on implikatiivsed seosed, mis hoiavad loomulike keelte morfoloogia õpitava ja kasutatavana. Implikatsioonimallid tingivad keele paradigmade struktuuri ning määravad ära, millised erinevatest muutereeglitest sõnale rakenduvad. Keele omandamise käigus peab need ära õppima samuti nagu keelespetsiifilise andmestiku. (Wurzel 1989: 118, 120)

Implikatiivsed paradigma struktuuritingimused määravad ära sõnade muuttüübid. Nende organiseeriv mõju ilmneb kohe, kui vastavate omadustega sõnad laenatakse teistest keeltest. Näiteks vene keeles rakenduvad sõnale *drama* (fonoloogiline tunnus: lõpp /a/) automaatselt vastavad paradigma struktuuritingimused, mis integreerivad selle sõna vene keele käändesüsteemi. Sisendi omadused moodustavad seega muuttüübi omadused, millest sõltuvad sõnale rakenduvad muutereeglid. (Wurzel 1987: 78)

Eesti keeles toimub *sepp*-tüüpi laensõnade (fonoloogilised tunnused: ühesilbiline, konsonandiga lõppev) integreerimine eesti keele muutesüsteemi automaatselt, samuti on *koi*-tüüpi sõnadega (ühesilbiline, vokaaliga lõppev).

Erinevad paradigma struktuuritingimused rakenduvad kindlate morfoloogiaväliste omadustega (tüüpi kuulumise jaoks olulised fonoloogilised ja süntaktilis-semantilised omadused) sõnadele. Tihti ei tingi morfoloogiavälised omadused üheselt sõnade muuttüüpi kuulumist, vaid jätavad lahti mitmed võimalused, kuigi üks võimalikest tüüpidest on tõenäolisem kui teine. Seega domineerib üks paljudest võimalikest paradigma struktuuritingimustest. See on **dominantne paradigma struktuuritingimus**. Dominantne paradigma struktuuritingimus on kõnelejate meelest normaalne. (Wurzel 1987: 79, 1989: 121)

Dominantsed paradigma struktuuritingimused eelistavad nende muutesüsteemide arengut ja säilimist, mis on üheselt motiveeritud morfoloogiaväliste omadustega. Nad eelistavad ühtse ja süstemaatilise struktuuriga muutesüsteeme, mida on kerge kasutada. (Wurzel 1989: 129–130)

Muuttüübid, mis keele muutesüsteemis kvantitatiivselt domineerivad (s.t sisaldavad rohkem sõnu), on reeglipäraselt loomulikumad. Seega sõltub muuttüübi normaalsus või paradigma struktuuringimuste domineerimine täielikult tüüpide suhtelisest suurusest. (Wurzel 1989: 123–124)

Enamikus flektiivsetes keeltes ei kattu morfoloogiavälised omadused ja muuttüüp, tihti sisaldavad kaks või rohkem muuttüüpi sõnu, millel on samad morfoloogiavälised omadused. Selliseid muuttüüpe nimetatakse **komplementaarseteks tüüpideks** ehk **täiendtüüpideks**.

Komplementaarsete tüüpide näitena võib eesti keeles tuua *õpik-* ja *number-*tüübi, millel on samad morfoloogiavälised omadused, fonoloogilise struktuuri järgi pole aga võimalik otsustada, kas *er-* ja *el-lõpulised* sõnad alluvad *VC:CV* (*singel: singli, duubel: duubli*) või *Ø:i* vaheldusele (*diiler: diileri, printer: printeri*) (teatud määral saab seda siiski otsustada *VC:CV* vahelduse korral tekkinud sõnasisese konsonantühendi hääldamise raskuse alusel, nt *burger: *burgri*). Mõnes sõnas esinevad tegelikus keelekasutuses mõlemad variandid, nt *poster: poster, postri; piksel: pikseli, piksli*. Üldise tendentsi järgi kipuvad *el-lõpulised* sõnad liituma *VC:CV* vaheldusega, samas *er-lõpulised* sõnad alluvad *Ø:i* vaheldusele (nt *burger: burgeri, lobster: lobsteri, server: serveri*). *õpik-*tüübile omane *Ø:i* vaheldus on loomulikum, sest see on vähem markeeritud ega muuda sõna tüvekuju.

Tüüpi kuulumise määravad ära järgmised kriteeriumid:

- Kui muuttüübil pole komplementaarset tüüpi, siis kuulub vastavate morfoloogiaväliste omadustega sõna kindlasti sellesse tüüpi.
- Kui muuttüübil on nõrgemad (väiksema liikmeskonnaga) komplementaarsed tüübid, siis on vastavate morfoloogiaväliste omadustega sõna ilmselt selle tüübi liige.
- Kui muuttüübil on sama tugevusega komplementaarne tüüp, siis on vastavate morfoloogiaväliste omadustega sõna kuulumine sellesse tüüpi juhuslik.
- Kui muuttüübil on tugevamad komplementaarsed tüübid, siis pole vastavate morfoloogiaväliste omadustega sõna ilmselt selle tüübi liige. (Wurzel 1989: 125)

Wurzeli meelest ei ole komplementaarsete tüüpide vohamine loomulik, aga ta ei määra sellele absoluutset piiri. Carstairs-McCarthy, vastupidi, on uurinud muuttüüpide käitumist

ning püüdnud määrata kindlaks erinevate muuttüüpide arvu ülemist piiri (Carstairs-McCarthy 1992: 232).

Muuttüüpidel on erinev staatus. Saab eristada kolme tüüpi muuttüüpe: stabiilsed, ebastabiilsed ja stabiilsuse suhtes neutraalsed. (Wurzel 1989: 125)

Sõnade kuulumise **stabiilsesse muuttüüpi** määravad automaatselt ära morfoloogiavälised omadused (eesti keeles fonoloogilis-derivatiivsed tunnused). Neil kas pole komplementaarseid tüüpe või on neil väiksema liikmeskonnaga täiendtüübid, millest võetakse ülekannetena sõnu suuremasse tüüpi. Ilma täiendtüüpideta stabiilsed tüübid koosnevad kõikidest keele vastavate morfoloogiaväliste omadustega sõnadest. Seega võivad need laieneda ainult neologismide ja laenude arvel ehk siis, kui leksikoni tuleb lisa. Eesti keeles on stabiilsed näiteks *koi-*, *tubli-*, *sepp-* ja *õpik-*tüübid.

Ebastabiilsetel muuttüüpidel on tugevamad ehk suuremad komplementaarsed tüübid ning nad kaotavad sõnu ülekannetena vastavatesse stabiilsetesse täiendtüüpidesse. Eesti keeles on selliseks tüübiks *number-*tüüp.

Stabiilsuse suhtes neutraalsetel tüüpidel on sama tugevusega (võrdselt kasutatavad) komplementaarsed tüübid. Need võivad laieneda neologismide arvel. Oma mittedüstemaatilise muutumise tõttu võivad nad ülekannetena nii sõnu kaotada kui ka juurde saada, näiteks *kontsert-*tüüp, mis kaotab *õpik-*tüübile (nt *kolumn: kolumnit, meikap: meikapit*).

Sellistel juhtudel, nagu tüübi muutmine, laensõnade kohtlemine ja esimese keele omandamisel tehtud vead, võib alati eristada komplementaarsetest tüüpidest ühe, mida nimetatakse markeerimata tüübiks. Sellesse liiguvad teiste tüüpide liikmed ja laensõnad eeldusel, et nad sobivad tüübi morfoloogiaväliste omadustega. Stabiilsed muuttüübid on markeerimata ja ebastabiilsed muuttüübid markeeritud, markeeritusel pole seost neutraalsete tüüpidega. (Carstairs-McCarthy 1992: 232)

*õpik-*tüüp on eesti keeles markeerimata (käänates vokaal ei kao, nt *teller: telleri, printer: printeri*), *number-*tüüp markeeritud (toimub vaheldus *VC: CV*, nt *singel: singli*).

Üleminekud ebastabiilsetest komplementaarsetest tüüpidest stabiilsetesse toimuvad sõna sõna haaval, mitte terve tüübi samaaegse ülekandena, seega pole tegemist muutustega reeglite süsteemis (Wurzel 1987: 81).

Muutesüsteemis laienevad suurema liikmeskonnaga tüübid. Muuttüübi stabiilsus eelistab neid muutesüsteeme, millesse kuulumise määravad üheselt ära sõnade morfoloogiavälised omadused. (Wurzel 1987: 81–82)

Loomulikku morfoloogilist muutumist iseloomustab see, et sõnad muutuvad vähem normaalsest muuttüübist normaalsemaks; tüübi muutmine kõrvaldab süsteemist sõltumatu markeerituse. Ideaalsel juhul kaob vähem normaalne tüüp aja jooksul täielikult. (Wurzel 1989: 70–71)

Paljudes muutesüsteemides on ebastabiilseid tüüpe. Ebastabiilsed ja stabiilsuse suhtes neutraalsed tüübid tekivad nende diakrooniliste muutuste (nt fonoloogilised muutused) tulemusel, mis neutraliseerivad sõnade selliseid morfoloogiaväliseid omadusi, mis on muuttüüpi kuulumise aluseks. Neutralisatsioon võib olla fonoloogiline, semantilis-süntaktiline või morfoloogiline. (Wurzel 1987: 83)

Keeles toimub pidevalt ebastabiilsete ja neutraalsete tüüpide lagundamine sõnade ülekannete kaudu vastavatesse stabiilsetesse komplementaarsetesse tüüpidesse. Et ülekanded toimuvad üksikute sõnade kaupa, on see protsess suhteliselt aeglane. Seega on tihti nii, et kui üks ebastabiilne tüüp lõpuks kaob, on muutesüsteemis tekkinud uus tüüp. (Wurzel 1987: 84–86)

1.2.3. Produktiivsus

Produktiivsuse mõiste kuulub samuti loomuliku grammatika kontseptsiooni, mille üksikasjaliku teoreetilise tausta annavad W. U. Wurzel (1987, 1989) ja L. Bauer (1988). Eesti keeles on muuttüüpide produktiivsusega tegelenud K. Kross (1984). Produktiivsuseks peetakse mingi morfoloogilise nähtuse võimet allutada endale uusi sõnu (Kross 1984: 4).

Eesti keelekirjelduse tõi aktiivse ja passiivse morfoloogia erisuse kontseptsiooni Toomas Help (1985). See on võetud ka EKG morfoloogiakäsitluse aluseks. Aktiivse reegli mõistet kasutatakse vormimoodustuse eri võimaluste reeglistamiseks. Eelkõige võõrsõnade käitumisele tuginedes on püütud välja selgitada, millised muutused toimuvad sõnaga n-ö automaatselt, ilma et me teisi vorme teaks. Sõnad, mis aktiivseid reegleid ei kasuta, kuuluvad passiivsesse morfoloogiasse. Passiivse morfoloogia puhul peab keelekasutaja

teadma, kuidas sõna muutub. Kui kõneleja ei tea, et sõna kuulub passiivsesse morfoloogiasse, hakkab ta seda muutma aktiivsete vormimoodustusreeglite järgi. Aktiivse ja passiivse morfoloogiaga käändsõnade suhe on eesti kirjakeeles 8:1 ja pöördõnadel 16:1. (Ross 1997: 229)

EKG-s esitatakse kõigepealt aktiivsed reeglid ja siis passiivsed reeglid. Morfoloogiakäsitluse lõpus antakse ülevaattetabelid aktiivse morfoloogia vormiparadigmadest ning passiivsesse morfoloogiasse kuuluvate sõnade loendid koos reeglitega, mis iseloomustavad nende passiivset käitumist. (EKG 1995: 128)

Eesti keeles adapteerivad muuttüübid sõnu fonoloogilise kriteeriumi alusel, tihti aga pole sõnade morfoloogiline käitumine määratud algvormi fonoloogilis-derivatiivsete tunnustega. EKG määratluse järgi hõlmab aktiivne morfoloogia „seda osa vormimoodustusest, milles reeglid rakenduvad lähtudes sõna algvormi fonoloogilis-derivatiivsest struktuurist, ilma et kõneleja vajaks õige vormi moodustamiseks mingit lisainfot selle sõna kohta. [---] Passiivne morfoloogia hõlmab seda osa vormimoodustusest, milles algvorm ei määra üheselt, milliste reeglite abil sõnavorme saab moodustada. [---] Tõenäoliselt on passiivse vormimoodustuse korral kõneleja mälus olemas valmis kujul teatud hulk selle sõna vorme, millest kõneleja analoogia abil tuletab ülejäänud vormid“. (EKG 1995: 126)

Helbi järgi säilivad passiivsesse morfoloogiasse kuuluvad vormid mälus tervikstruktuuridena, aktiivse morfoloogia vorme moodustatakse igal kasutamiskorral uuesti mingi reegli abil. Wurzelile toetudes väidab Help, et aktiivne morfoloogia tundub intuitiivselt keskem kui passiivne. Ta toob näiteks, et aktiivse morfoloogia asendamine passiivsega – *selle musi* asemel **moe*, **musja* või **muse* – tundub intuiitivselt vigasem kui vastupidine tehe – selle *käe*, *asja*, *kuse* asemel **käsi*, **asi*, **kusi*. Keelde tulevad sõnad võtavad omaks aktiivse malli, passiivne morfoloogia väheneb tüübimuutuste tõttu. Kui aktiivse morfoloogia asemel tavaliselt passiivset ei kasutata, tuleb passiivse asemel aktiivsete mallide kasutamist ette nii lastekeeles, emade pudikeeles kui võõrkeelt õppides. Aktiivset malli järgivate noomenite arv pole piiratud, passiivset malli järgivate noomenite arv on seevastu väga piiratud. (Help 1985: 214–215)

Reeglite aktiivsuse hindamisel lähtutakse EKG-s võõrnoomenite käitumisest, sest võõraid verbitüvesid laenatakse vähe. Seega on aktiivsed reeglid, mis rakenduvad

- a) võõrsõnadele või
- b) statistiliselt oluliselt suuremale hulgale sõnadest. (EKG 1995: 127)

EKG autorid mõnavad, et aktiivse ja passiivse morfoloogia eristamine jätab kõrvale produktiivsuse mõiste. Üldiselt on aktiivne reegel ka produktiivne, s.t allutab endale uusi sõnu (laene, tuletisi, uudissõnu) ja rakendub kirjakeeles ka passiivse morfoloogiaga sõnadele (uudisnoomenid võivad muutuda ka tugevneva astmevaheldusliku malli järgi, kuigi see kuulub passiivsesse morfoloogiasse, nt *m'aine: m`aine*). Laensõnad hakkavad muutuma astmevahelduseta (*v'urle: v`urle*). Produktiivsus pole piisav kriteerium, et nähtust saaks ka aktiivseks nimetada, ebaproductiivsus viitab aga üheselt nähtuse passiivsusele. (EKG 1995: 127–128)

Ehala kritiseerib EKG aktiivse ja passiivse morfoloogia jaotust. Ta leiab, et sõna algvormi (nimetava käände) fonoloogilis-derivatiivsete tunnuste põhjal pole enamiku sõnade puhul võimalik sünteesida teisi vorme, ilma et me teaks, et sõna ei muutu passiivse morfoloogia järgi. Ehala arvates on eesti keele sõnade jaoks olemas ainult „passiivne“ morfoloogia, sest iga sõna puhul peab keelekasutaja teadma, kuidas seda muuta. Samas peab Ehala grammatika suurimaks õnnestumiseks nimetava käände ja *ma*-infinitiivi seostamist aktiivsete reeglitega, sest need rakenduvad automaatselt uutele nimetava käände kujul keelde tulevatele sõnadele. Uue sõna muutmine oleneb selle fonoloogilis-derivatiivsetest tunnustest ja nendele tunnustele vastavate muuttüüpide produktiivsusest. (Ehala 1997: 377, 382)

Muutemorfoloogias eristatakse produktiivseid ja ebaproductiivseid muuttüüpe. Wurzelil iseloomustab esimesi avatus ja teisi suletus uutele sõnadele. Tüübi avatuse ja produktiivsuse määravad järgmised omadused:

- a) muuttüüp laieneb laenude ja neologismidega,
- b) muuttüüp laieneb ülekannetega teistest tüüpidest,
- c) muuttüüp säilitab olemasolevad sõnad ega kaota neid ülekannetena teistesse tüüpidesse. (Wurzel 1987: 87)

Wurzeli järgi on produktiivsus potentsiaalne, s.t see hõlmab ainult võimalust muuttüüpide laienemiseks. Et see keelesüsteemis aktiveeruks, on eeltingimusena vajalik sobivate „kandidaatide“ olemasolu keeles, mille arvel muuttüübid saaksid laieneda. Kui

muuttüübil pole komplementaarset tüüpi ja keelde pole ka laenatud või sõnamoodustuse abil tuletatud vastavate morfoloogiaväliste omadustega sõnu, siis pole kandidaate, millega seda tüüpi täiendada. (Wurzel 1989: 157)

Wurzeli järgi võib produktiivsus väljenduda kaudselt seeläbi, et vastav tüüp ei kaota ühtegi sõna. Väga spetsiifiliste morfoloogiaväliste omadustega tüüpide laienemine on piiratud. Kui süsteemiga ühilduv ja stabiilne muuttüüp juba hõlmab kõiki vastavate morfoloogiaväliste omadustega sõnu, siis ei saa see ühtegi sõna üle võtta. Islandi keeles on /ir/-iga lõppevate sugulussõnade rühm (*faðir*, *moðir*). Juba vanaislandi perioodist alates on see tüüp olnud süsteemiga ühilduv, stabiilne ja produktiivne, kuigi sisaldab ainult viit sõna. See pole rohkem sõnu üle võtnud, sest sobivaid kandidaate, s.t /ir/-iga lõppevaid sugulussõnu islandi keeles pole. Kui vastavate omadustega sõna keelde ilmuks, läheks ta sellesse tüüpi. (Wurzel 1987: 89)

Produktiivsus mõjutab keele muutesüsteemi, sest see soosib alati üksikuid tüüpkondi. Võõrsõnade morfoloogiline analüüs lihtsustab keelemuutuste uurimist, sest võõrsõnad tulevad keelde selles ajajärgus, mida Peeter Päll nimetab tänapäeva eesti keeleks ning nad alluvad hetke keeles olevatele kesksetele seaduspärasustele, samal ajal kui omasõnu analüüsid on tihti vajalik keeleajaloole toetumine. Võõrsõnad näitavad mingi tunnuse produktiivsust ning võõrsõna muutumine mingi sõnatüübi järgi kinnitab sarnase omasõnatüübi produktiivsust. Laenude kohanemine keele morfoloogilise struktuuriga rajaneb keele kõige reeglipärasematel ja produktiivsematel joontel. (Päll 1986a: 4–5)

Avatus on tihti suhteline mõiste, sest tüüpide produktiivsus on alati teatud määral limiteeritud – tüübid on avatud kindlate fonoloogiliste tunnustega sõnadele, nt ühesilbilised sõnad jagunevad sõltuvalt sellest, kas sõna lõppeb konsonant- või vokaalainesega, I (nt *gei*, *sprei*, *šõu*) ja VI (nt *bait*, *font*, *link*, *list*, *spämm*) käändkonna vahel.

I käändkonna *koi*-tüüp on produktiivne diftongi (nt *displei*, *gei*, *logorröa*) ja pika vokaaliga (nt *fondüü*, *voodoo*) lõppevatele ühesilbilistele või rõhulise lõppsilbiga mitmesilbilistele võõrsõnadele, kuid suletud *ee*-ga lõppevatele võõrsõnadele. Samuti on II käändkonna *pesa*-tüüp produktiivne 2-silbilistele I-vältelistele vokaaliga lõppevatele noomenitele (nt *bagi*, *demo*, *glögi*, *hubi*, *pibo*), kuid suletud *e*-ga lõppevatele noomenitele, mis liiguvad *kõne*-alltüüpi (nt *proge*).

Ka Bauer möönab, et produktiivsus on suhteline, sest sellele, kui produktiivne mingi morfoloogiline protsess on, ei saa anda tegelikke mõõtmeid ega numbrilist väärtust. Küll aga saab öelda, et üks protsess on produktiivsem kui teine või et mingi protsess pole produktiivne. Kui protsess rakendub eranditeta mingi rühma n -tüvele, siis on see protsess täielikult üldistunud ja produktiivne, sõltumata sellest, kas n võrdub 20 000 või 10ga. Seega ei saa morfoloogilise protsessi produktiivsuse üle otsustada enne, kui on kindlaks tehtud, millised tüved on sellele morfoloogilisele protsessile sisendiks. (Bauer 1988: 69)

Bauer väidab, et teoreetiliselt saab küll rääkida täielikust produktiivsusest juhul, kui on võimalik garanteerida, et mingi protsess rakendub iga kord ilma eranditeta. Samas nendib ta, et lingvistikas ei saa midagi sellise kindlusega väita. (Bauer 1988: 58–60)

Produktiivsus on sünkrooniline nähtus. Morfoloogilise protsessi produktiivsusest ei saa rääkida ilma, et me räägiks ajast, mil see protsess oli produktiivne (nt abstraktsete nimisõnade tuletamine sufiksiga *-th* pole enam inglise keeles produktiivne, aga oli produktiivne 16. saj inglise keeles). Seega on võimalik rääkida produktiivsusest kui sünkroonilisest nähtusest või muutustest produktiivsuses kui diakroonilistest nähtustest, aga mitte produktiivsusest kui diakroonilisest nähtusest. (Bauer 1988: 61)

Wurzeli teooriale toetub ka Kristiina Kross, kes on uurinud eesti morfoloogiat võõrsõnadest lähtuvalt. Kross möönab aga, et sellise induktiivse meetodi tulemused võivad olla juhuslikud, sest tulemus võib sõltuda sellest, millised võõrsõnad keeles olemas on. (Kross 1984: 4)

Kross (1984: 9–10) toob välja kolme tüüpi morfoloogilisi nähtusi:

- **ebaproductiivsed**, s.o ainult omasõnadele omased nähtused ning sõnatüübid, mis nendele alluvad, on **suletud**; nt *tütar*-tüüp, laadivahelduslikud tüübid, tugevneva vältevaheldusega noomenitüübid;
- **poolproduktiivsed**, s.o oma- ja tehissõnadele omased nähtused ning vastavad tüübid on **poolavatud** (sellele allub ka mõni aktiivse tuletusliitega sõnarühm: võõrtüvi + omasufiks = omasõna, nt *raudne*-tüüp: *imaginaarne*, *kreatiivne*);
- **produktiivsed**, s.o nähtused, mis hõlmavad ka võõrsõnu, ja vastavad tüübid on **avatud** ja kõige püsivamad, nt *sepp*- ja *õpik*-tüübid.

Kross peab võõrsõnade morfoloogiat selgepiiriliseks ning kergesti kirjeldatavaks. Enamasti on nende muutmisviis SgN fonoloogilise struktuuriga ära määratud. SgN struktuur ei määra võõrsõna käitumist üheselt järgmistel juhtudel:

- III-välteliste *er~el*-lõpuliste sõnade korral, mis võivad muutuda *ø:i* või *eC:Ci* (tüüp kindel, küsitav on lõpuvahelduse liik, nt *piksel: pikseli, piksli*);
- ühesilbiliste, üksikkonsonandiga lõppevate sõnade korral (uute laenudega seda probleemi ei teki, sellised sõnad lähevad *sepp*-tüüpi);
- ühesilbiliste, lühikese *s*-ga lõppevate sõnade korral, kui *s*-le eelneb diftong (nt *reis: reisi, teos: teose*);
- ühesilbiliste, pika *e*-ga lõppevate sõnade korral (nt *teid, aga keesid*);
- kahesilbiliste I- või II-välteliste sõnade korral (tüübid kindlad, lõpuvaheldus võib alluda muutusele *ø:i* ja *ø:u*, nt *sõnumi, aga raamatu*). (Kross 1984: 32, 34)

Krossi sõnul teevad eesti noomeni morfoloogia keeruliseks ja raskesti kirjeldavaks muutused, millele alluvad omasõnad, mistõttu võib neid spontaanse keelekasutuse seisukohalt pidada leksikaliseerunuks (*ibid*: 32).

Wurzel eristab primaarset ja sekundaarset produktiivsust. **Primaarse produktiivsuse** korral võtab muuttüüp vastu sõnu, mis täielikult vastavad seda tüüpi määravatele omadustele (eesti keeles fonoloogilis-derivatiivsetele tunnustele; nt *printer, dumping, killer, server, gigolo, feta, bimbo, font, link, list, lobster, müsli, teller, test*).

Sekundaarne produktiivsus rakendub juhul, kui sõna fonoloogiline struktuur pole täielikult tüübile vastav, kuid sõna võetakse ikka tüüpi vastu. Sekundaarne produktiivsus eeldab alati eeltingimusena primaarset, s.t muuttüüp peab samas võtma üle ka sõnu, mis täielikult vastavad selle tüübi omadustele. (Wurzel 1987: 90–91)

Eesti keeles toimub tihti uute sõnade fonoloogiline mugandamine mingile muuttüübile sobivaks, sest sõnade algvormide fonoloogiline struktuur on erinevates keeltes erinev. Sekundaarse produktiivsuse näiteks sobib sõnade *baby > beib, floppy > flopp, scrapie > skreip* ja *pub > publi, hub > hubi, log > logi* liikumine vastavalt *sepp*- ja *pesa*-tüüpi. Esimesel juhul mugandatakse inglise keele kahesilbilised sõnad eesti keeles ühesilbilisteks, teisel juhul ühesilbilised sõnad kahesilbilisteks.

Üksikkonsonandiga lõppevad ühesilbilised ingliskeelsed käandsõnad mugandatakse sobivaks *sepp*-tüübile (*hit* > *hitt*, *clip* > *klipp*, *pin* > *pinn*, *dip* > *dipp*). Laenuandva keele ühesilbilised verbid mugandatakse alati vokaallõpulisteks ja kaheasilbilisteks (*scan* > *skännima*, *log* > *logima*, *click* > *klikkima*, *fax* > *faksima*), sest 1-silbilised verbid kuuluvad passiivsesse morfoloogiasse ja selline fonoloogiline struktuur on verbimoodustuses ebaproduktiivne.

Üks peamine põhjus, miks ainult vähesed morfoloogilised protsessid on produktiivsed, on blokeerimine. Tuletusmorfoloogias tähendab blokeerimine ehk tõkestamine seda, et tuletise moodustamine pole produktiivne, sest keeles on juba sama tähendusega teine lekseem. (Bauer 1988: 66–67)

Bauer märgib ka, et blokeerimine ei tööta alati. Juhul, kui sõnad on erinevatest stiiliregistritest, võib see blokeerimise puudumist seletada. Erinev stiililine kuuluvus laseb mõlemal vormil koos eksisteerida. (Bauer 1988: 67–68)

Bauer väidab, et blokeerimine pole seotud ainult tuletusmorfoloogiaga. Blokeering rakendub mis tahes allikast pärit uutele sõnadele (nt laenudele), kui need on samatähenduslikud keeles olemasolevate sõnadega ja põhjustavad homonüümiat. Samas mõõnab Bauer, et blokeerimine selle laiemas tähenduses ei tööta alati, mida näitab sünonüümide olemasolu keeltes. (Bauer 1988: 68)

Kõige sagedasemad piirangud tüvedele on need, mis määravad täpselt ära tüve sõnaliigi ning käänd- ja pöördtüübid. Võimalike piirangute rohkus morfoloogilistes protsessides muudab raskeks ka nende protsesside produktiivsuse üle otsustamise. (Bauer 1988: 71)

Produktiivsus on seotud tüübi stabiilsuse ja keelesüsteemile vastavusega. Wurzel mõõnab, et kuigi produktiivsus paistab samastuvat muuttüübi stabiilsusega, ei ole tegemist ühe ja sama nähtusega. Siiski sõltub produktiivsus tüübi stabiilsusest, väga tihti on stabiilsed muuttüübid ka produktiivsed. Muuttüübil on alati omadus „produktiivne“, kui ta on stabiilne (või stabiilsuse suhtes neutraalne) ja vastab keelesüsteemile. Stabiilsus üksinda ei põhjusta veel produktiivsust. (Wurzel 1987: 88)

Muuttüübid võivad kõnekeeles kaotada oma produktiivsuse isegi siis, kui neil on kõrge stabiilsusaste. Produktiivsuse kaotamine ei toimu ühekorraga, vaid järk-järgult. Kui muuttüüp, mis ei vasta keelesüsteemile, kaotab oma produktiivsuse, peab tingimata

muutama produktiivseks teine muuttüüp, mis vastab keelesüsteemile, aga pole veel stabiilne. Aja jooksul muutuvad ka need tüübid ülekannete hulga suurenedes stabiilseteks. (Wurzel 1987: 89)

Produktiivsed võivad olla ka stabiilsuse suhtes neutraalsed keelesüsteemile vastavad tüübid, mis võtavad vastu laene, neologisme ja ülekandeid teistest tüüpidest, kuid ka kaotavad sõnu. Seega puudub neil üks produktiivsuse kriteerium. Ka komplementaarsete tüüpideta stabiilsetel muuttüüpidel (nagu vene /a/-ga lõppevate nimisõnade *sobaka*-tüüp) pole kõiki produktiivsuse kriteeriumeid: nad ei võta sõnu ülekannetena teistest tüüpidest, sest nad juba sisaldavad kõiki keeles olevaid vastavate morfoloogiaväliste omadustega sõnu. (Wurzel 1989: 151–152)

Seega on produktiivsuse eeltingimuseks keelesüsteemile vastavus: muuttüüp kaotab järk-järgult oma produktiivsuse, kui ta pole enam süsteemiga ühilduv, produktiivsuse kaotamine toob kaasa sõnade ülemineku teistesse tüüpidesse ja ka tüübi stabiilsuse kadumise. Samas põhjustab see komplementaarsete tüüpide produktiivseks muutumise. (Wurzel 1989: 152–153)

Wurzel vaatab ka produktiivsuse seost universaalse keelesüsteemist sõltumatu loomulikkusega. Ta väidab, et produktiivsed muuttüübid ja tunnused levivad muutesüsteemis isegi siis, kui see töötab vastu keelesüsteemist sõltumatule loomulikkusele. Saksa keeles on ilma tunnusetä mitmuse moodustamine (*die Spiegel*) ikka produktiivne, kuigi see ei ühildu keelesüsteemiga. Vastavate fonoloogiliste omadustega uued sõnad liituvad selle tüübiga (ingl *blazers* > sks *die Blazer*). (Wurzel 1989: 163–164)

2. LAENUDELE AVATUD SÕNALIIGID JA MUUTTÜÜBID

Peatükis analüüsitakse laensõnade kohanemist eesti keele muutemorfoloogilises süsteemis. Vaadeldakse laenudele avatud muuttüüpe, laenude fonoloogilis-derivatiivset struktuuri, mis on aluseks muuttüüpidesse jagunemisel, varieerumisi uute sõnade muutmisviisis ning produktiivsemaid tüvemuutusi. Lühike ülevaade antakse ka laenude jagunemisest sõnaliigiti.

2.1. Laensõnade sõnaliigiline jagunemine

Teatavasti laenatakse kõige rohkem substantiive, teisi sõnaliike tunduvalt vähem (vt ka Jõgi 1971a, Haugen 1972). Ka siinse töö materjalist jäeldub, et laenatakse enamasti noomeneid (542, s.o 83%), peamiselt substantiive (519, s.o 96%) ja adjektiive (23, s.o 4%). Suuruselt järgmise rühma moodustavad verbid (107, s.o 16%), muutumatute sõnade kohta on vaid kolm näidet (0,5%): *jess, sorri, tšau*.

Substantiivide arvuline ülekaal on loomulik ja ootuspärane, arvestades asjaolu, et laenamise üheks oluliseks põhjuseks on vajadus nimetada uusi esemeid, nähtusi ja mõisteid, mida laenav keeleühiskond varem ei tundnud. Erinevaid tegevusi ja omadusi tähistav sõnavara on aga igas keeles juba olemas, seega pole verbide ja adjektiivide laenamine üldiselt vajalik. Erandiks on siinkohal verbid, mis tähistavad mingi uue eseme või nähtusega seotud tegevust, näiteks erinevate tehnika valdkonda kuuluvate masinate käsitlemist: *skannima, faksima* vms.

Substantiivide hulgas on nii konkreetse kui ka abstraktse sisuga sõnu. Konkreetsema sisuga substantiivid tähistavad järgmisi entiteete:

a) **isikut**, kes omakorda võib tähistada:

- ametit, nt *audiitor, baarmen, kolumnist, kopiraider, manager, mariin*;

- mingi hobi harrastajat, oma ala entusiasti, nt *friik, fänn, glämmar, häkker, poppar, punkar, surfar, reivar*;

- sotsiaalse vm vähemusgrupi liiget, nt *gei, lesbi, skinheed*;
- omadust, nt *beibe* (ilus ja rumalavõitu), *luuser* (hädavares), *mogul* (võimukas), *megastaar* (kuulus), *vipp* (väga tähtis);
- muud, nt *aplikant, lobist, starlet(t), räkker, sponsor*;
- b) **muud elusolendid**, nt *kingkong, lobster, godzilla, trakeen, retriever*;
- c) **rühma, kollektiivi, kogu**, nt *fännklaab, tiim, videoteek*;
- d) **eset, asja**, nt *faks, flopi, lainer, laptop ~ läpakas, marker, pleier, printer, skanner ~ skänner, taimer, teip, mopp, aplikaator, bagi, blender, rotster, kiivi, kardigan, bemar*;
- e) **ainet, materjali**, nt *geel, glögi, spiid, stretš, amfetamiin, lükra, salsa, kalvados*;
- f) **kohta** (ka kõige üldisemas mõttes), nt *pubi, reviiir, sviit, lokatsioon, sait, butiik ~ putiik, sekkar, pleiss, portaal, blogi, suburb ~ suburbia, slumm, reit, orkut*;
- g) **sündmust**, nt *duatlon, häppening, holokaust, tänsing, reiv, vaib, summer, kaasting ~ kästing, sõu ~ šõu*;

Abstraktsemad substantiivid võivad tähistada:

- a) **tegevust, tegevuse tulemust, seisundeid**, nt *kaif, kaver, kiipsmailing, liising, saund, šoping, šuuting, konsensus, kontestatsioon, liposuktsioon, lobi, räkkit*;
- b) **abstraktset mõistet või nähtust**, nt *meedia, antrepriis, blasonering, imidž, imagoloogia, innovatsioon, kolumnistika, ksenofoobia, insomnia*.
- c) **omadust**, nt *glamuur, sensibiliateet*.

Uuemad laensubstantiivid on suurelt osalt abstraktse sisuga, konkreetse sisuga laensõnarühmadest on kõige suurem esemeid-asju tähistavate sõnade rühm, järgnevad isikuid, kohti ja sündmusi tähistavad sõnad. Arvandmeid siinkohal antud pole, sest tihti on abstraktse tähenduse ranget määratlust raske anda, see muudab ka jaotuse võrdlemisi suhteliseks.

Substantiivid saavad muute- ja arvukategooria tunnused kohe, kui neid keeles tarvitama hakatakse. Enamikul uutest laensõnadest on nii ainsus kui mitmus. Ainult ainsuses kasutatakse aineid (*spiid, amfetamiin, botoks, dõup*), riidesorte (*stretš, žakaar, fliis*), jooke (*martiini, glögi, kalvados*), sööke (*bešamell, pasta, gouda, müsli*), spordialasid (*rägbi, mogul*), mängu (*petank, bändi, kanasta*) ja abstraktseid mõisteid (*konsensus, sootsium, eskapism*) tähistavaid nimetusi. Ainult mitmuses kasutatakse hulgana või paaris esinevate

asjade nimetusi: *breketid, bokserid, stringid*. Topeltmitmust esineb sõnades: *baarmen* (ingl *barman*, pl. *barmen*) ja *muffinsid* (ingl *muffin*, pl. *muffins*). Sõnad *meedia* ja *grafiti* on mitmusliku sisuga, siiski lisatakse neile tegelikus kasutuses veel mitmusetunnuseid:

- *Juutide õigustatud nõudmisi holocausti ohvrite teadmata kadunud varanduste otsimisel ja kriitikat Šveitsi kullatehingute kohta Teises maailmasõjas kasutasid mõlema panganduskeskuse meediad ära kampaaniaks Šveitsi pangasaladuste vastu.* (EKK TK)
- *Varasemad meediad olid ebatäiuslikud selles mõttes, et jätsid mõne vastuvõtukanali unarusse, st nende reprodutseerimine jäi vastuvõtja, mitte meedia enese kanda.* (EKK TK)
- *Kuigi hip-hop lifestyle on ennast avalikult rohkem väljendama hakanud, kas või just nende samade grafitite kujul, on teatud vanuses inimesed sellest ringist välja astunud.* (EKK TK)
- *Ehk kaovad seeläbi koolipinkidelt salasirgeldused ja seintelt grafitid.* (EKK TK)

Käändelõppu ja arvutunnust on võimalik sõnale lisada olenemata selle häälikulisest ja ortograafilisest muganemisastmest. Sõnad paigutuvad käändkondadesse selle järgi, millise vormilise kuju nad muganemise käigus saavad (nt ingl sõnal *suburb* on kaks mugandivarianti, *suburb* ja *suburbia*, neist esimene võetakse nõrgeneva astmevaheldusega *sepp*-tüüpi ja teine astmevahelduseta *õpik*-tüüpi). Arvesse tulevad sõna silpide arv, välde, astmevaheldus, vokaal- või konsonanttüvi, sõna pearõhk jm tunnused.

Adjektiive on uute laenude hulgas 23. Omadussõnad võib jagada kahte rühma:

1) adjektiivid, mis on läbi teinud häälikulis-ortograafilise muganemise: *booring, diip, glämm, kreisi, mental, metallik, nett, šeff, tsill*; 2) adjektiivid, mis koosnevad muganenud võõrtüvest ja eesti keele omasufiksist: *feliinne, glamuurne, glorioosne, imaginaarne, innovatiivne, interaktiivne, kreatiivne, kredibiilne, portatiivne, psühhedeelne, skisoidne, innovaatiline, trendikas*. Omadussõnu laenatakse eelkõige sünonüümideks eesti keele sõnadele, otsest laenamise vajadust pole.

Laenatud omadussõnadest saab vabalt moodustada kesk- ja ülivõrde vorme:

- *Muidugi on ta vaimukam ja „kredibiilsem“ kui tädi Madonna; tal on välja käia suhteliselt tõsiseltvõetavaid ska-, punk- ja new wave kaardid, ent miskipärast mõjub see debüütsoolo selgrootult. (Stiil 1/05, 9)*
- *Kõige **kreisimad** on omaaegsed kuulujutud, mida Roos oma märkmetes ohtrasti üles tähendab. (EKK TK)*
- *Kuid **mentalim** materjal on sama tabeli tagumisse ossa jäänud: Bobby Byrd (vol 1), The Jackson Sistersi kadunud klassik “I Believe In Miracles” (vol 2). (EE-A 18.04.02, B14)*
- *Samamoodi on viimaste aastate üks **innovatiivsemaid** tegelasi stiili põhimees I.G. Culture, kes muuhulgas ka nime NSM all tegutseb. (EKK TK)*

Mõnede sõnade sõnaliik on küsitav, esineb nii omadussõnalist kui nimisõnalist kasutust:
indi – subs ‘muusikastiil’ ja adj ‘sõltumatu, iseseisev’

laiv – subs ‘otse esinemine, otsesaade’ ja adj ‘otse, vahetu, originaalne’

digi – subs ‘digitaalne kaamera’ ja adj ‘digitaalse lühenenud vorm’

onlain ja instant esinevad põhiliselt liitsõna esikomponendina

Verbe on siinse materjali hulgas tunduvalt vähem kui nimisõnu. Tegusõnade puhul on raske kindlaks teha, kas need on laenatud teisest keelest samast sõnaliigist või tuletatud eesti keelde varem laenatud nimisõnast. Lähemalt vaadeldakse seda sõnamoodustust käsitlevas peatükis.

Verbid jälgivad mугanemisel kuut malli: 1) *i*-tüvelised verbid (*klikkima, tšekkima, faksima, reliisima*); 2) *a*-liitelised verbid (*tšekkama, klikkama*); 3) *eeri*-lõpulised verbid, mis on moodustatud eesti keele siseselt (*partitsioneerima, maksimeerima, sponsoreerima*); 4) ilma liitedeta verbid (*promoma, privama*); 5) võõrtüvedele lisatakse eesti keele omasufiksid (*renderdama, klasterdama, beibetsema, puhverdama*); 6) lähtekeele sufiks asendatakse sarnase eesti keele sufiksiga (*minimize > minimeerima, immobilize > immobiliseerima, computerize > komputiseerima, visualize > visualiseerima*). Võrreldes A. Jõgi (1971a) andmetega on verbidele avanenud rühm, kuhu liiguvad inglise keele produktiivsete sufiksiga (*ize*-lõpulised) verbid, eesti keeles asendatakse need sufiksid sarnaste liidetega (peamiselt *eeri*-liitega).

Kõige rohkem on *i*-tüvelisi verbe, ülekaal on tingitud laenatud verbitüvede morfeemkoostisest: ühesilbilised nõrgeneva astmevaheldusega tegusõnad paigutuvad automaatselt *õppima*-pöördkonda.

Kõik näitematerjali hulgas olevad verbid väljendavad tegevust, nt *brausima, faksima, fännama, kaverdama, klikkima, reliisima, testima*. Olemisverbe näidete hulgas pole.

Muutumatud sõnad (*jess, tšau, sorri*) on läbi teinud häälikulis-ortograafilise mугanemise ning kuuluvad üldkeelde.

Sõnaliigid erinevad oma mугanemisviiside poolest: substantiivid ja muutumatud sõnad võetakse tavaliselt üle tüvimorfeemidena (*liising, dekk, derivatiiv; jess*), adjektiivide ja verbide vormistus allub üldiselt eesti keele sõnamoodustusreeglitele (v.a tüvimorfeemidena laenatud adjektiivid, nt *kreisi*).

2.2. Laensõnade fonoloogilis-derivatiivne jaotus

Eesti keeles määrab aktiivses morfoloogias sõna algvormi fonoloogilis-derivatiivne struktuur automaatselt, missugustele reeglitele sõna vormimoodustuses allub. Määravad tunnused on need, mis vastava sõna vormimoodustuses vallandavad konkreetset aktiivset reeglit. Näiteks tunnusepaar 'ühesilbiline + konsonantlõpuline' määrab sõnatüve muutuma astmevahelduslikult: *laul: laulu*, aga tunnusepaar 'ühesilbiline vokaallõpuline' astmevahelduseta: *koi: koi*.

Morfoloogiliselt olulised fonoloogilised tunnused on eesti keeles 1) tüve silpide arv, 2) rõhusilbi välde, 3) tüve lõpphäälik(ud) ja 4) tüve sisehäälikud. Morfoloogiliselt olulised derivatiivsed tunnused on niisugused liited, mis määravad aktiivses morfoloogias sõna muutmisviisi, sõltumata tema fonoloogilisest struktuurist (nt *ne*-liitelised käändsõnad lähevad automaatselt V käändkonda ja alluvad vaheldusele *ne:se*). (EKG 1995: 132–133)

EKG aluseks on Ülle Viksi morfoloogiamudel, millega on ühendatud Toomas Helbi aktiivse ja passiivse morfoloogia kontseptsioon. EKG käsitluses on käändsõnade algvormiks võetud sõnakuju, mis esineb nominatiivi vormis, ja pöördõnadel tüvekuju supiini tunnuse ees. (EKG 1995: 121)

Vormisünteesi aluseks oleva algvormi valik on tekitanud palju poleemikat. Nominatiivist lähtus oma grammatikas juba V. Tauli (1972). Ross mõnab, et eesti keeles pole erinevate sõnade kõige täiuslikum tüvekuju leitav samadest vormidest (Ross 1997: 299). Eesti keele morfoloogia kirjeldamise keerukusest ja probleemidest on põhjaliku ülevaate andnud Ü. Viks, kes kasutas esimese automaatse morfoloogiamudeli koostamisel tehnikult konstrueeritud baasvorme (*J,UHT (E / ME)*) (Viks 1982a, 1982b, 1980). M. Ehala pakub välja, et algvorme võiks olla mitu, käändsõnadel ainsuse omastav ja osastav kääne ning verbidel oleviku 1. isiku vorm ja *da*-tegevusnimi (A- ja B-tüved), mis võimaldaksid välja selgitada kõiki olulisi tüveteisendusi. (Ehala 1997: 380)

Laensõnade algvormideks sobivad nii ainsuse nimetav kui *ma*-infinitiiv, sest uute sõnadega toimuvad muutused automaatselt sõna algvormi fonoloogilis-derivatiivsetest tunnustest lähtudes. Uute sõnade vormisünteesiks vajalikke tüvekujusid (omastav, osastav), mis omasõnade puhul on keelekasutaja mälus olemas (Ehala 1997, Ross 1997), ei teata, vaid rakendatakse vormimoodustuses analoogiat.

Morfoloogiliselt oluliste tunnuste abil liiguvad algvormid fonoloogilis-derivatiivsetesse struktuuritüüpidesse. Silpide arvu järgi jagunevad algvormid kolme rühma: ühesilbilised, kahesilbilised, kolme- ja enamasilbilised. Ühesilbilised algvormid on kolmandavärtelised, kolme- ja enamasilbiliste sõnade puhul pole välde oluline. Kahesilbilised algvormid võivad olla nii I, II kui ka III vältes. Määrav tunnus on tüve lõpphäälik, mis jagab tüved vokaaliga lõppevateks ja konsonandiga lõppevateks. Mõnikord tuleb kirjeldava tunnuseks arvesse ka lõpphääliku(te) täpsem kvaliteet. (EKG 1995: 135)

Alljärgnevalt antakse statistiline ülevaade laennoomenite ja -verbide algvormidest fonoloogiliste struktuuritüüpide kaupa. Tüübinihkes olevad sõnad võetakse arvesse mõlema muutkonna juures (küsitava muutmisviisiga sõnad on märgendatud küsimärgiga, kahe tüübi vahel kõikuvad sõnad tärniga).

Fonoloogilise struktuuri kirjelduses toetutakse EKG kirjeldusele (1995: 136), kaldkriipsude vahel antakse järgmine informatsioon:

- 1) araabia number näitab silpide arvu,
- 2) rooma number näitab välde (ei märgita, kui välde pole oluline),

- 3) V (= vokaal) või C (= konsonant) tähistab lõpphääliku klassi, vajadusel antakse konkreetne lõpphäälik (või häälikud).

2.2.1. Laennoomenid:

1. /1 V/-sõnu on **16** (*koi-* ja *puu-*tüübid, sh mitmesilbilised võõrsõnad rõhuga viimasel silbil). Rühm jaguneb kaheks:

- /1 Ve/-sõnad (1);
- /1 V-e/-sõnad (15).

2. /1 C/-sõnad (**230 + 6* + 3?**, *sepp-*tüüp, sh astmevaheldusliku kaasrõhulise silbiga sõnad).

3. /2 V/-sõnad (**106**), mis jagunevad järgmiselt:

- /2 I V/-sõnad (**23**, *pesa-*, *kõne-*tüübid), mis jagunevad kaheks: /2 I e/-sõnad ja /2 I V-e/-sõnad;
- /2 II V/-sõnad (**69**, *tubli-*tüüp);
- /2 III V/-sõnad (**14**, *aasta-* ja *raudne-*tüübid), neist 11 on /(C)ne/-sõnad.

4. /2 C/-sõnad (**148 + 6* + 4?**, *õpik-* ja *number-*tüübid), rühm jaguneb kaheks põhigrupiks:

- /2 I~II C/-sõnad;
- /2 III C/-sõnad, oluline rühm on /2 III el~er/-sõnad.

5. /3jj/-sõnad (**32 + 1?**, *seminar-*, *akvaarium-*, *oluline-*tüübid, *õpik-*tüübi *kas-*liitelised ja kolmesilbilised vokaaliga lõppevad sõnad), sh /(V)ne/-tuletised.

Enamiku käändsõnade morfoloogilise käitumise määrab ära fonoloogiline struktuur, automaatselt ei saa sõna muutmiskiisi üle otsustada vaid mõnede *number-*, *õpik-* ja *sepp-*tüübi puhul. Võimalike *õpik-* ja *number-*tüübi sõnade üldtüüp on kindel, küsitav on vaid lõpukahelduse tüüp, sõnade *õpik-* ja *sepp-*tüüpi jagunemine sõltub sõna pearõhust, mis võib kõnekeeles varieeruda. Probleemiks on ka osa *õpik-* ja *sepp-*tüübi sõnade türevokaalid (nt *hägis*, *beib*, *jats*). Morfoloogiliselt määrava liitega käändsõnu on 15 (*ne-*liide, nt *innovaatiline*, *feliinne*; *kas-*liide, nt *läpakas*, *tiinekas*, *trendikas*).

Vastavalt EKG-le (toetub 1976. aasta ÕS-i arvutivariandis kajastuvatele sõnadele) on eesti keeles 8160 (s.o 34% kõikidest käändsõnadest) ühesilbilist käändsõna (vokaallõpuliselt 300, s.o 4% ja konsonantlõpuliselt 7850, s.o 96%), kahesilbilisi käändsõnu on 7600 (s.o 33%;

neist vokaallõpulis 3100, s.o 41% ja konsonantlõpulis 4500, s.o 59%), kolme- ja enamasilbilisi käändsõnu 8000 (s.o 33% kõigist käändsõnadest, vokaallõpulis 4300 ja konsonantlõpulis 3700). (EKG 1995: 138–139)

Siinse materjali analüüsist nähtub, et /1 C/-sõnad (43%) domineerivad /2 C/ (29%), /2 V/ (19%) ja /3jj/ (6%) struktuuriga sõnade ees. Kahesilbilisi sõnu on kokku 48%, seega laenatakse neid rohkem kui ühesilbilisi sõnu. Laennoomenite hulgas on 137 (25%) vokaaliga ja 415 (75%) konsonandiga lõppevat tüve, kõige rohkem on ühesilbilisi konsonandiga lõppevaid tüvesid (239), vähem kahe- ja kolmesilbilisi konsonandiga lõppevaid tüvesid (176). Vokaallõpuliste sõnade enamiku moodustavad kahesilbilised sõnad (106 vs 31).

Võrreldes EKG andmetega on seega statistilisi erinevusi, samas domineerivad ka siinse materjali hulgas ühesilbilised konsonandiga lõppevad tüved (vrd EKG: konsonantlõpulis sõnu 16 050, s.o 68%, neist ühesilbilisi 49% ja kahesilbilisi 28%) ning mõnevõrra on vähem kahesilbilisi vokaaliga lõppevaid tüvesid (EKG: vokaallõpulis sõnu 7700, s.o 32%, neist 40% on kahesilbilised). Kaduvväike on /3jj/-laennoomenite rühm. Enamasti moodustatakse need eesti keele produktiivsete tuletusliidete lisamise teel, 3- ja enamasilbilisi laentüvesid on vähe.

Seega võib järeldada, et laensõnad liiguvad rühmadesse, milles juba on rohkem liikmeid. See on tingitud osalt eesti keelde tulevate laensõnade struktuurist, aga ka vastavate tüüpide produktiivsusest.

2.2.2. Laenverbid:

1. /2 I~II V/-sõnad (**5**),

2. /2 III V/-sõnad (**88**, sh 39 võõrtüvelist verbi, mis on kahesilbilised pearõhulisest silbist lugedes, nt *internetiseeruma*):

- *a*-tüvelisi **6** (nt *tšekkama*, *fännama*),
- *u*-tüvelisi **5** (nt *tribaliseeruma*),
- *i*-tüvelisi **77** (kõik *rääkima*-tüübi verbid, nt *klikkima*, *installima*, *formaatima*, *tšillima*),

- *e*-tüvelisi pole,

3. /3jj/-sõnad (**14**, *kirjutama*-alltüüp, nt *häkerdama*, *kaverdama*).

Võõrverbide fonoloogiline struktuur on selgepiirilisem kui noomenite oma, neist enamiku morfoloogilise käitumise määrab ära ainult fonoloogiline struktuur. Morfoloogiliselt määrava liitega verbe on 11 (5 *u*-liitelist (*internetiseeruma*), 2 *ta*-liitelist (*vipitama*), 2 *sta*-liitelist (*friigistama*), 1 *tse*-liiteline (*beibetsema*) ja 1 *stu*-liiteline (*beibestuma*)).

Pöördsõnade hulgas on EKG andmetel 3900 kahesilbilist vokaaliga lõppevat verbi (50% kõigist verbidest), neist 3600 on III ja ülejäänud I või II vältes. 3- ja enamasilbilisi verbe on 3800 (48,5%) ja ühesilbilisi 120 (1,5%). 1-silbilised verbid kuuluvad passiivsesse morfoloogiasse. (EKG 1995: 143)

Võõrverbidel on produktiivne ainult vokaaliga lõppev algvormi fonoloogiline struktuur. Ka laenverbide jagunemine fonoloogilise struktuuri alusel erineb mõnevõrra EKG jaotusest. Laenverbide hulgas on 93 (87%) kahesilbilist tüve ning /3jj/-verbe on vaid 14 (13%). EKG järgi moodustab 3- ja enamasilbiliste tüvede hulk verbide koguarvust veidi alla poole. Samas on sarnane see, et ka EKG statistika järgi on kahesilbiliste verbitüvede hulgas 92% kolmandavärtelisi verbe, siinses töös on vastav suhtarv 82. Seega leiab kinnitust loomuliku morfoloogia põhimõtte, et laienevad kvantitatiivselt suuremad tüübid. III vältes verbitüved alluvad ka automaatselt nõrgenevale astmevaheldusele, mis on eesti keeles keelekasutaja jaoks loomulik ja lihtne mall.

Laensõnade jaotus fonoloogilis-derivatiivse struktuuri järgi näitab, et eesti keeles laienevad domineerivad ning loomulikumad tüübid: ühesilbiliste konsonantlõpuliste sõnadega *sepp*-tüüp, kahesilbiliste konsonantlõpuliste sõnadega *õpik*-tüüp ning kahesilbiliste kolmandavärteliste verbidega *õppima*-tüüp.

2.3. Produktiivsed tüvevaheldusnähtused

Tüvevaheldusliikide alusel jagunevad uuemad laensõnad järgnevalt:

a) astmevahelduslikud tüved (*sepp*-, *aitama*-, *õppima*-tüübid, kokku 322 tüve, s.o 49%);

b) lõpuvahelduslikud tüved (*sepp-*, *õpik-*, *number-*, *seminar-*, *oluline-*, *raudne-*tüübid, kokku 417 sõna, s.o 77%).

Kummalegi tüvevaheldusele ei allu *elama-*, *koi-*, *tubli-*, *kõne-*, *pesa-*, *aasta-* ja vokaallõpulised *õpik-*tüübi sõnad (kokku 146 sõna). Lõpuvaheldus on laensõnades sagedasem nähtus kui astmevaheldus, seega domineerivad läbipaistvamad vormid.

2.3.1. Astmemuutus

Mati Hindi sõnul on silbikvanteeedi süsteem oluline grammatilise homonüümia vähendamise vahend. Astmevaheldus on tüvefleksiooni nähtus ning sellel on kolm liiki – laadivaheldus, geminaatide vaheldus (segmentaalsed vaheldused) ja hiline vältevaheldus (prosoodiline vaheldus, nõrga ja tugeva astme tüvevariantide segmentaalkoostis jääb samaks). Tugeva ja nõrga astme vaheldumine avaldub II ja III välte vastandumisena, mis vähendab vormihomonüümiat ja suurendab grammatika diagrammilisust. (Hint 1997: 5, 22, 24)

EKG (1995) järgi on eesti keele käändsõnade hulgas 8640 (36%) astmevahelduslikku (neist nõrgenevale vältemuutusele allub 6350 (73%) noomenit) ja 15 120 (64%) astmevahelduseta sõna, verbide hulgas 2840 (36%) astmevahelduslikku (neist 75% ehk 2140 verbi allub nõrgenevale vältemuutusele) ja 4980 (64%) astmevahelduseta sõna.

Vastandades astmevahelduslikud ja astmevahelduseta noomenid, selgub, et rohkem sõnu liitub astmevahelduseta malliga (321 (57%) vs 239 (43%)), verbidel seevastu on levinum astmevahelduslik mall (83 (78%) vs 24 (22%)). Eesti keeles moodustavad kvantitatiivselt suurema rühma astmevahelduseta noomenid (s.t see on loomulik mall eesti keeles), seda kinnitab ka uute laennoomenite muutumine sama malli järgi.

EKG põhjal järgib 64% verbidest astmevahelduseta muutmismalli, uued laenverbid alluvad aga astmevahelduslikule mallile. Tavaliselt moodustatakse III-vältelisi verbe ühesilbilistest laennoomenitest, mis määravad ka verbi muutmisviisi. Ka nõrgenev astmevaheldus on keelekasutajale lihtne ja loomulik.

Ükski uuem laensõna ei allu laadivaheldusele, samuti on laennoomenitele suletud tugevnev vältevaheldus. Verbimorfoloogias on tugevnev muutmismall muutumas produktiivseks soome kõnekeele mõjul *a*-tüvelises verbitüübis (Kasik 2000: 889).

Hindi väitel on eesti keeles astmevahelduse allsüsteemide esialgsed suhted muutunud. Eesti keeles laieneb astmevahelduseta piirkond laadivahelduse kadumise, *kontsert-maastik*-tüüpide astmevaheldusetuks nihkumise ning astmevahelduseta *uma*-refleksiivide tüübi laienemise tulemusel. (Hint 1997: 28)

Laadivaheldus on arhailine ning taandub ebaproductiivse protsessina tänapäeva eesti keele vanemast mitteaktiivsest sõnavarast. Uued keelde tulevad sõnad ei ühine laadivahelduslike tüüpidega. (Hint 1997: 23) *küüs*-tüüpi sõnade paradigmas on levinud vormid *küün*: *küüne*: *küünt*.

Hint nimetab laadivaheldust leksikaliseerunuks ja markeerituks, laadivahelduse puudumine on reeglipärasem kui selle olemasolu. Seda, kas sõna on laadivahelduslik või mitte, ei saa otsustada sõna fonoloogilise struktuuri põhjal. Ühesuguse struktuuriga sõnad võivad olla nii laadivahelduslikud, vältevahelduslikud kui astmevahelduseta (nt *rida*: *rea*, *ida*: *ida*). (Hint 1997: 22–23)

Laadivahelduse taandumise põhjustena näeb Hint (1997: 32) järgmisi asjaolusid:

- a) nõrga astme tüvevariandid on sageli homonüümsed (*tigu*: *teo*, *tegu*: *teo*);
- b) ähmastub keele märgilisuse funktsioon (*uba*: *oa*: *ube*);
- c) laadivaheldus pole ennustatav sõna häälikkoostise põhjal (*leib*: *leiva*, *seib*: *seibi*);
- d) nõrga astme tüvest pole võimalik moodustada tugeva astme tüve (*mao* võib olla tugevas astmes nii *madu* kui *magu*).

Nõrgenev vältevaheldus on produktiivne nähtus, sellele alluvad kõik ühesilbilised konsonandiga lõppevad noomenid (*sepp*-tüüp) ning kahesilbilised kolmandavärtelised *i*-tüvelised verbid (*õppima*-tüüp). Seega on nõrgenev astmevaheldus keelekasutaja jaoks loomulikum.

Tänapäeva eesti keeles on produktiivne uute laensõnade liitumine nii hilise vältevaheldusliku malliga kui ka geminaatklusiilide vaheldusega. Produktiivsem on siiski hiline vältevaheldus ehk pikkusmuutus (*d`iil*: *d`iili*: *d`iili*).

Palju laensõnu allub II ja III välte vastandusele (*sepp-*, *õppima-* ja *hakkama-*tüübid). II ja III välte omistamine uuele sõnale peab toimuma eesti keele enda seaduspärasuste põhjal, sest keeltes, kust tavaliselt sõnu laenatakse, vältevastandus puudub (Päll 1986b: 723). Võõrsõnadega toimuvad protsessid kajastavad kogu keele sõnavaras kehtivaid seaduspärasusi. Eesti keeles on II ja III välte vastandus muutumas üha rohkem hääliku- ja silbistruktuuriga kaasnevaks nähtuseks. (ibid: 725)

Sõna astmevaheldust ei ole ühe sõnavormi häälikkoostise põhjal võimalik ära tunda, sest näiteks ühesilbilised sõnad võivad muutuda nii astmevahelduslikult kui ka astmevahelduseta (Ehala 1997: 374). Et aga enamik laensõnu on ühesilbilised ja lõpevad konsonandiga, siis on automaatselt määratud ka nende muuttüüp, mis on nõrgeneva astmevaheldusega *sepp*-tüüp. 2-silbilised võõrsõnad hakkavad muutuma astmevahelduseta (*barbi: barbi, kapri: kapri, kreisi: kreisi*). Automaatne tüübimääramine on võimalik ka *koi-*, *puu- tubli-*, *pesa-*, *seminar-*, *oluline-* ja enamiku *aasta-*ning *sepp*-tüübi sõnadel, mõnel juhul on küsitav vaid türevokaal. Seega leiab kinnitust Krossi väide, et produktiivsed on enamasti need tüübid, mille käitumise määrab ära SgN struktuur.

2.3.2. Lõpumuutus

EKG järgi on lõpuvahelduslikke käändsõnu 20 400 (s.o 86%), vokaallõpulised sõnad on ilma lõpuvahelduseta, kõik konsonantlõpulised sõnad on lõpuvahelduslikud. Siinse materjali käändsõnade hulgas on lõpuvahelduslikke tüvesid 417 (77%) ja lõpuvahelduseta noomenitüvesid 125 (23%). Verbid on lõpuvahelduseta.

Kross (1984: 19) on toonud välja järgmised noomenite lõpuvaheldustüübid:

- a) $\emptyset:V$ (neli realisatsiooni $\emptyset:a$, $\emptyset:e$, $\emptyset:i$, $\emptyset:u$),
- b) $ne:se$,
- c) $s:\emptyset$,
- d) $VC:CV$ (20 erinevat realisatsiooni, nt $er:ri$, $ar:ri$, $el:li$),
- e) muud vaheldused (sealhulgas $s:kse$ ja $\emptyset:se$).

Lõpuvahelduslike sõnade hulgas on 85% (361) *i*-tüvelisi sõnu (*number-* ja *õpik-*tüübi vahel liikuvad sõnad võetakse arvesse nii vahelduse $\emptyset:i$ kui ka $VC:CV$ juures, seega on

lõpuvahelduslike sõnade koguarv siinkohal 417 + 6). Seega on tegemist laensõnadele kõige avatuma ja produktiivsema vaheldusega, millele alluvad automaatselt kõik ühesilbilised konsonandiga lõppevad sõnad, mis domineerivad uute keelde tulevate sõnade hulgas. Ka enamik *õpik*-tüübi *er-* ja *el*-lõpulistest sõnadest lähevad sellesse vaheldustüüpi.

Vaheldusele *ø:u* allub 6% (27) lõpuvahelduslikest tüvedest, enamik neist on *õpik*-tüübi *ng*-lõpulised sõnad. *e-* ja *a*-tüvelisi sõnu on kaduvvähe (vastavalt 4 ja 1).

Sageduselt järgmine on *ne:se* vaheldus (12 sõna, 3%). Tegemist on peamiselt *ne*-liiteliste omadussõnadega, mis kuuluvad *raudne-* ja *oluline*-tüüpi. Kross (1984: 21) nimetab neid tüüpe poolproduktiivseteks ehk poolavatuteks, sest vastava struktuuriga võõrsõnu keelde ei tule, vaid need saadakse võõrtüvele aktiivse omasufiksi *-ne* lisamise kaudu, nt *feliinne*, *kreatiivne*. Kross peab selliseid sõnu pigem omasõnadeks. Vaheldusega *s:ø* liitub vaid 3 *kas*-liitelist sõna: *läpakas*, *tiinekas*, *trendikas*. Ka selle tüübi avatus on tingitud aktiivse liitega sõnade kuulumisest sellesse tüüpi.

VC:CV vahelduse 20 erinevast realisatsioonist on uutele laenudele avatud *er:ri* ja *el:li*. Nendest võtavad osa 2-silbilised III-väntelised *er-* ja *el*-lõpulised sõnad. Vaheldusele allumine ei tulene automaatselt võõrsõna fonoloogilisest struktuurist, sest täpselt sama struktuuriga sõnad võivad alluda ka *ø:i* vaheldusele, nt *piksel*: *pikseli*, *piksli*; *gospel*: *gospeli*, *gospli*. Mõningaid pidepunkte sõna fonoloogiline struktuur annab, sõnade jagunemine ühte või teise rühma sõltub sõnasisesest konsonandist või konsonantühendist ja selle häälendamise raskusest (nt *vautšer*: **vautšri*). Vahelduse *VC:CV* ülejäänud alltüübid on võõrsõnadele suletud. (Kross 1984: 22)

Muud vaheldustüübid on võõrsõnadele täiesti suletud. Laensõnade kohanemistendentse jälgides võib seega väita, et eesti keele 49 lõpuvaheldustüübist on produktiivsed ainult 6 vaheldust: *ø:i*, *ø:u*, *ø:e*, *ø:a* *er:ri*, *el:li*. Poolproduktiivsed on Krossi (*ibid*: 23) sõnul *ne:se*, *s:ø*, *er:ra*, *el:la*, *ar:ra*, *al:la*, *as:sa*, *us:sa*, *ø:da*, *ø:me*, *e:me*, *i:e*, siinse töö materjali hulgas oli üksikuid näiteid vaid *ne:se* ja *s:ø* (nt *psühhedeelne*: *psühhedeelse*; *läpakas*: *läpaka*) vahelduse kohta.

Tabel 1. *Noomeni muutmistüüpide avatus*

Nr	Tüüpsõna	Lõpuvaheldus	SgN struktuur	AV liik	Sõnade arv	Näide
I kk	<i>koi</i>	-	1 V (-e)	-	15	<i>sprei</i>
	<i>puu</i>	-	1 V (e)	-	1	<i>gurmee</i>
II kk	<i>pesa</i>	-	2 I V (-e)	-	20	<i>sumo</i>
	<i>seminar</i>	<i>ø:i</i>	3 C	-	11	<i>kardigan</i>
	<i>akvaarium</i>	<i>ø:i</i>	3 V1V2C	-	1?	<i>sootsium</i>
III kk	<i>tubli</i>	-	2 II V	-	69	<i>feta</i>
	<i>kõne</i>	-	2 I e	-	3	<i>ale</i>
IV kk	<i>aasta</i>	-	2 III V	-	3	<i>kapri</i>
	<i>number</i>	<i>VC:CV</i>	2 III (<i>el~er</i>)	-	3 + 4* + 2?	<i>singel</i>
	<i>raudne</i>	<i>ne:se</i>	2 III Cne	-	11	<i>kreatiivne</i>
	<i>õpik</i>	<i>ø:i</i>	2 I~II C, 2 III <i>el~er</i>	-	123 + 4* + 3?	<i>taimer</i>
		<i>ø:u</i>	2 II C	-	24	<i>liising</i>
		<i>ø:a</i>	2 I C	-	1	<i>plugin</i>
		<i>s:ø</i>	3 II (<i>kas</i>)	-	3	<i>läpakas</i>
		-	3 V	-	14	<i>meedia</i>
V kk	<i>oluline</i>	<i>ne:se</i>	4jj Vne	-	1	<i>innovaatiline</i>
		<i>ø:e</i>	3jj Vs	-	3	<i>kalvados</i>
VI kk	<i>sepp</i>	<i>ø:i</i>	1 C	NVV või pikkusmuutus	228 + 6* + 4?	<i>drink</i>
		<i>ø:u</i>	1 C	NVV või pikkusmuutus	2	<i>jäts</i>
		<i>ø:e?</i>	1 C	NVV või pikkusmuutus NVV	1?	<i>beib</i>

Tabel 1 võtab kokku võõrnoomenitele avatud vaheldused ja muuttüübid (araabia number märgib silpide arvu, rooma number väldet, kolmandal kohal on sõna lõpu kirjeldus. Kui mõni neist kolmest tunnusest puudub, pole see tüübi määramisel oluline, NVV – nõrgenev vältevaheldus, küsimärk – sõna kuulumine sellesse rühma on küsitav, tärn – sõna kuulub üheaegselt mitme tüübi alla).

2.4. Laensõnade jagunemine muuttüübiti

Siinses jaotises vaadeldakse muuttüüpe, kuhu on lisandunud uusi laennoomeneid ja -verbe. Antud on tüüpi kuuluvate sõnade fonoloogilise struktuuri kirjeldus koos kõigi materjali hulgas sisalduvate näidetega, üksikasjalikumalt vaadeldakse tüübi probleemsemaid sõnu. Eesmärgiks on välja selgitada laensõnadele avatud muuttüübid ning võrrelda saadud tulemusi minu enese 2002. aastal kaitstud bakalaureusetöö ning T. Leemetsa (2002) ja A. Jõgi (1971a) uurimuste tulemustega.

Morfoloogiline tüübistik ja tüübikirjeldused toetuvad J. Peebo (1997) klassifikatsioonile. Sõnade tüübi määramisel on aluseks võetud erinevad muutenäited tegelikust keelekasutusest. Kui sõna kohta pole piisavalt muutenäiteid ja pole võimalik otsustada tema tüüpi, on vastavat sõna (märgitud küsimärgiga) vaikimisi arvestatud mõlema võimaliku tüübi juures. Samamoodi toimitakse sõnadega (märgitakse tärniga), mille muutmisviis näitelausete põhjal varieerub (näiteks sõna *poster*: *posteri*, *postri*). Võistlevate vormide suhtarvude väljatoomisel on aluseks võetud EKK tekstikorpus.

2.4.1. Noomenitüübid

I KÄÄNDKOND (põhitüübid *koi* ja *puu*)

I käändkonda kuuluvad (pearõhust lugedes) 1-silbilise tüvega noomenid. Nende tüvi lõpeb pika vokaali või diftongiga.

***koi*-tüüpi kuuluvad:**

- diftongiga lõppevad võõrsõnad: *blatnoi*, *diidzei*, *displei*, *feng shui*, *gei*, *kuizzshõu*, *logorrõa*, *paksoi*, *sprei*, *sõu*, *šõu*;

- pika vokaaliga, välja arvatud *ee*, lõppevad võõrsõnad: *fondüü, spaa, tattoo, voodoo*.

***puu*-tüüpi kuuluvad:**

- *ee*-ga lõppevad võõrsõnad: *gurmee*.

Kõik I käändkonda kuuluvad uued laenud on substantiivid. Kogutud materjali hulgas on sellesse rühma kuuluvaid sõnu kokku 16. Valdavalt kuuluvad siia mitmesilbilised võõrsõnad rõhuga viimasel silbil. *puu*- ja *koi*-tüübid erinevad eelkõige mitmuse partitiivi moodustamise poolest: *koi*-tüübil on mitmuse partitiivi lõpus *-sid* ja *puu*-tüübil nii *-id* kui ka *-sid*. Peebo sõnul oleneb *ee*-ga lõppevate võõrsõnade *id*-partitiivi kasutamine sõna esinemissagedusest (Peebo 1997: 33). Sõnast *gurmee id*-lõpulist mitmuse partitiivi näitelausete põhjal ei esine, seega kasutatakse läbipaistvamat ja kergemini analüüsitavamamat vormi.

II KÄÄNDKOND (põhitüübid *pesa* ja *akvaarium*, alltüüp *seminar*)

***pesa*-tüüpi kuuluvad:**

- astmevahelduseta 2-silbilised I-vältelised noomenid, mille ainsuse nominatiivi lõpul ei ole *e*: *bagi, blogi, bodi, demo, digi, glögi, hubi, java, limo, lobi, logi, logo, pibo, polo, priva, promo, publi, strobo, sumo, taro*.

***seminar*-alltüüpi kuuluvad:**

- 4- ja 5-silbilised võõrsõnad, mille kaks viimast silpi genitiivis on lühikesed ning algavad konsonandiga: *emotikon, kardigan, manager, ombud(t)smän, parmesan, rambutan, rastafar, spaidermän, supermän, vetiver, volovan*.

***akvaarium*-tüüpi kuuluvad:**

- hääldusviisist olenevalt 3- või 4-silbilised võõrnoomenid, mille nominatiivi lõppkonsonandi ees on kirjpildis eri vokaalide ühend: *sootsium?*.

Sellesse tüüpi kuuluvad laensõnad on substantiivid. Kogutud materjali hulgas on II käändkonda kuuluvaid sõnu 32.

Ainsuse partitiiv on *pesa*-tüübi sõnadel lõputa (homonüümne nominatiivi ja genitiiviga), mõnedel uuematel laensõnadel lubab ÕS 1999 kasutada ka *t*-lõpulist partitiivi. Siinse töö näidete hulgas on sellised sõnad *logo, polo, sumo*. Ülejäänud sõnadel (*demo, bodi, glögi, logi, publi*) ÕS paralleelset vormi ei esita (*bagi, blogi, digi, hubi, java, limo, lobi, pibo*,

priva, promo, strobo, taro puuduvad ÕS-ist). Töö aluseks olevas näitematerjalis kasutati *t*-list partitiivi sõnadest *demo* (3 korral, lõputa partitiivi vorme pole), *lobi* (1, lõputa partitiivi vorme 18), *logo* (19, lõputa partitiivi vorme 46), *polo* (1, lõputa partitiivi pole), *promo* (5, lõputa partitiivi vorme 11), *pubi* (1, lõputa partitiivi vorme 15), *sumo* (9, lõputa partitiivi pole). Seega eelistatakse sõnade *lobi, logo, promo* ja *pubi* lõputa ning *sumo, logo, demo t*-lõpuliselt partitiivi vorme. Kahes näitelause esines ka *bagi* lõputa partitiivi. Ülejäänud sõnade partitiivi vorme näitelausestes pole, seega ei saa otsustada ka keelekasutajate eelistuste üle.

Vormihomonüümia ehk muutehomonüümia ehk keelevormide identsus on üks homonüümia alaliikidest, mis eesti keeles piirab keele grammatilisi väljendusvõimalusi ja keelesisese tegurina kiirendab keelesüsteemi grammatilist muutumist ja suurendab grammatika diagrammilisust. Objekti markeerimise vajadus näitab, et partitiivi lõpp *-t* on produktiivne ning levinud analoogia teel algupärasest sõnatüübist teistesse tüüpidesse. (Grünthal 2002: 25, 27, 28) Ka M. Ereli ja Metslangi (1998: 659) sõnul on homonüümia rohkuse näol tegemist ohuga keele töökindlusele ja väljendusvõimele.

M. Hindi sõnul on grammatiline homonüümia loomulikes keeltes vältimatu, samas ei tohi see ületada talutavat piiri. Ta lisab, et keeles on mehhanismid, mis grammatilist homonüümiat reguleerivad. (Hint 1997: 33) Sellega on põhjendatav *t*-lõpuliselt partitiivi eelistamine *pesa*-tüüpi sõnades (ka nendes sõnades, mille partitiiv peaks ÕSi normingu järgi olema lõputa).

Grünthal mõonab, et eesti keel lubab suhteliselt laialdast vormihomonüümiat (võimalik 2–3 käände homonüümia, nt *pesa: pesa: pesa*) ning vormide identsus ei pruugi veel muutusi esile kutsuda (Grünthal 2002: 27).

t-line partitiiv on väga sage pärisnimeses ja uutes *pesa*-tüüpi laensõnades. Vormihomonüümia võib teatud tüüpides (*seminar, sepp*) hõlmata ka lühikest sisseütlevat.

Nii J. Peebo (1997: 38) kui ka T. Ereli (2000: 50) mõonavad, et uuematel laensõnadel tundub *t*-lõpuline osastav loomulikumana ja partitiivi markeerimist ei maksaks pidada tõsiseks keeleveaks. Krossi sõnul on partitiivi markeerimine ja seega ka SgN ja SgG vormiga kokkulangevuse vältimine kooskõlas loomuliku grammatika markeerituse

printsibiiga, samas aga möönab ta, et ka lõputa partitiiv võiks olla keelele süsteempäraselt omasena “loomulik” (Kross 1984: 16–17).

Korpuselauses pole näiteid *pesa*-tüübi sõnade *i*-mitmuse kasutamise kohta, samuti ei esine lõputa mitmuse partitiivi vorme. Sõna *pubi* lõputa ainsuse illatiivi on kasutatud neljal korral (*Meie kangelane on ahastuses, ta lahkub peakontori koosolekult, sõidab linnaäärsesse bensiniijaama või **pubi** ning ostab kuus õlut ja paar pitsat* (EKK TK)).

seminar-tüübis on ainsuse illatiiv paralleelselt *sse*-lõpuline ja lõputa, mitmuse partitiivis on paralleelselt lõputa ja *sid*-lõpuline vorm. *seminar*-tüübi uutest laensõnadest kasutati korpusenäidete põhjal ühe korra lõputa partitiivivormi *kardigane* ja kolmel korral *managere*. *sid*-lõpulisel partitiivivormel näitelauetes pole.

II käändkonna *pesa*-tüüp tüvevaheldusele ei allu, *akvaarium*-tüübi ja *seminar*-alltüübi sõnad liituvad vaheldusega *ø:i*.

III KÄÄNDKOND (põhitüüp *tubli*, alltüüp *kõne*)

tubli-tüüpi kuuluvad:

- 2-silbilised II-värtelised sõnad: *barbi, beibe, beibi, bimbo, bändi, disko, euro, feta, fetaki, fiesta, flopi, futbolka, flamenko, godzilla, gouda, gringo, grunge, guaraana, gängsta, hatha, indi, jeera, jeti, kanasta, karaoke, karri, kiivi, koka, kopi, kreisi, lasanje, lesbi, litši, manga, margariita, martiini, matšo, mersu, mozzarella, müsli, oregano, paparatso, pasta, penne, pesto, pitsa, porno, pusle, rasta, rõudmuuvi, rägbi, salaami, salsa, skreipi, sombi, stoori, surimi, sushi, zombi, tagliatelle, tamagootsi, tehno, tekno, tšilli, tofu, tortilja, tortilla, täto, ufo.*

kõne-alltüüpi kuuluvad:

- 2-silbilised I-värtelised nominatiivis *e*-lõpulised: *ale, proge, prose.*

Kogutud materjali hulgas on III käändkonda kuuluvaid sõnu 72, neist üks on adjektiiv (*kreisi*) ja ülejäänud substantiivid.

Mitmel kujul on mугanenud inglise *baby, floppy* ja *jet ski*. Eesti keeles esinevad nii ühesilbilised konsonantlõpulise nominatiivi kujuga *beib* ja *flopp* (*sepp*-tüüp) kui ka vokaallõpulised 2-silbilised *beibe, beibi* ja *flopi* (*tubli*-tüüp). ÕS 1999 esitab *jet ski* vasteks *jeti*, tegelikus keelekasutuses domineerib aga ühesilbiline nõrgeneva astmevaheldusega *jett*,

mida näitelauses esineb 35 korda, samas kahesilbiline nominatiivi vorm on 4 näitelauses. 132 korral on sõna sellises käändes (nt genitiivis *jeti*), et pole võimalik otsustada nominatiivi kuju üle.

Läbipaistmatut ja analüüsimatut geminaatillatiivi vormide hulgas ei esine. Vokaaliga lõppevate sõnadega muuttüübina ei allu III käändkond tüve lõpuvaheldusele.

IV KÄÄNDKOND (põhitüüp *aasta*, alltüübid *raudne*, *number*, *õpik*)

aasta-tüüpi kuuluvad:

- astmevahelduseta 2-silbilised III-värtelised sõnad, välja arvatud *ne-*, *s-*liitega sõnad: *kantri*, *kapri*, *lükra*;
- *number*-alltüübi sõnad, mille ainsuse nominatiivi teise silbi vokaal langeb genitiivist alates välja ning mille nominatiivi lõpus on *l*, *n*, *r* või *s*: *alkomeeter*, *duubel*, *gospel**, *poster**, *piksel**, *puhver**, *sampel?*, *singel*, *sämpel?*;
- *raudne*-alltüübi sõnad, mis on *ne*-liitelised ja millel liite ees on konsonant: *feliinne*, *glamuurne*, *gloriosne*, *imaginaarne*, *innovatiivne*, *interaktiivne*, *kreatiivne*, *kredibiilne*, *portatiivne*, *psühhedeelne*, *skisoidne*;
- *õpik*-alltüübi sõnad, mis on 3- ja enamasilbilise genitiiviga: *album*, *aplikaator*, *audiitor*, *baarmen*, *banner*, *barter*, *beibibuumer*, *bemar*, *blasoneering*, *blender*, *blokker*, *bokser*, *booring*, *botoks*, *brauser*, *breket*, *briifing*, *brooker*, *burger*, *bänner*, *dekooder*, *denim*, *diiler*, *diskor*, *draiver*, *duatlon*, *dumping*, *faktooring*, *fenkol*, *filing*, *flaier*, *friiser*, *fritter*, *fännar*, *gallup*, *gigolo*, *glitter*, *glämmar*, *gospel*, *grafiti*, *hamburger*, *hostel**, *hummer*, *hägis*, *imago*, *imagoloogia*, *imidž*, *immobilaiser*, *insaider*, *insomnia*, *installer*, *jojoba*, *kaasting*, *kaver*, *kebab*, *kernel*, *kiipsmailing*, *killer*, *kollkipper*, *kolumn**, *kolumnistika*, *kommunikaator*, *koodek*, *kopiraiter*, *kover*, *kräkker*, *ksenofobia*, *kurling*, *cursor*, *kästring*, *lainer*, *laptop**, *laserprinter*, *leibel*, *level*, *leviisia*, *liising*, *lobster*, *huuser*, *läpakas*, *läppar*, *läptop?*, *marker*, *meedia*, *meiler*, *mental*, *metal*, *metallik*, *mogul*, *monitooring*, *multimeedia*, *oopel*, *orkut*, *pauer*, *peiler*, *performaator*, *perfoomans*, *performans**, *pikap**, *piksel**, *pleier*, *plugin*, *poppar*, *portal*, *poster**, *promootor*, *protsessor*, *psühhedeelia*, *puhver**, *rafting*, *redaktor*, *reiting*, *reivar*, *repiiter*, *retriiver*, *riider*, *ripper*, *ruuter*, *räkker*,

räkit, sampel?, sampler, sekkar, sekventser, sensor, server, setting, simulaakrum, skanner, skriinseiver, skriptter, skänner, slõugan, snuuker, sootsium?, speller, spinner, spoiler, sponsor, starlet?, storiteller, stringer, suburbia, summer, surfar, surfing, suuming, sämpel?, sämpler, sämpling, süntesaator, šeiker, šoping, šuuting, taimer, tarot, teller, tester, tiinekas, tooner, toonik, toster, trailer, trendikas, triphop?, tuuner, tuunija, tuuning, tvinset, tänsing, vautšer, vormel.*

Näitematerjali hulgas on aasta-põhitüüpi kuuluvaid sõnu kokku 189, põhiosa moodustavad õpik-tüübi er-lõpulisel sõnad. Substantiive on selles tüübis 174 ja adjektiive 15.

ÕS 1999 lubab sõna *sootsium* käänta lisaks *seminar*-alltüübile (hääldub neljasilbiliselt) ka õpik-alltüübi (hääldub kolmesilbiliselt) järgi. Muutevormide alusel näitelauses kääntakse seda sõna ainult *seminar*-tüübi eeskujul.

Kindlat mugandkuju pole eesti keeles saanud itaalia *tarocco*, prantsuse *tarot* [taroo], inglise *tarot*. "Võõrsõnade leksikonis" esitatakse kõik kolm tegelikult keelekasutuses käibel olevat sõna: *tarokk* ehk *taro* ehk *tarot*, ÕS 1999 on valinud kuju *tarokk* ja selle kaardid on *tarokkikaardid*. Kõige rohkem kasutatakse vormi *tarokk* (5 korda), nominatiivikuju *tarot* tajutakse tsitaadina ning käänamisel kasutatakse ülakoma (5 korral). Vorm *taro* esines näitelauses vaid ühe korra. Seega eelistatakse paigutada see sõna astmevahelduslikku *sepp*-tüüpi.

Tüüpi kuuluvad konsonantlõpulisel sõnad alluvad kuuele erinevale tüve lõpuvaheldusele: *õ:i* (125 + 2? sõna, nt *kover, marker, server*); *õ:u* (25 sõna, nt *liising, tänsing* jt. õpik-tüübi *ng*-lõpulisel sõnad); *VC:CV* (7 + 2? sõna, nt *duubel, poster, singel*); *ne:se* (11 *raudne*-alltüübi sõna); *s:õ* (3 sõna, *läpakas, tiinekas, trendikas*); *õ:a* (1 sõna, *plugin*). Sõna *hägis* on *i*-tüveline.

VC:CV vahelduse erinevatest realisatsioonidest on võõrsõnadele avatud vaheldused ainult *er:ri* ja *el:li*, millest võtavad osa 2-silbilised III-vältelised sõnad (Kross 1984: 21). Krossi järgi ei ole võimalik fonoloogilise struktuuri järgi automaatselt otsustada, kas *er*- ja *el*-lõpulisel sõnad alluvad *VC:CV* või *õ:i* vaheldusele. Teatud määral saab seda otsustada *VC:CV* vahelduse korral tekkinud sõnasisesel konsonantühendi hääldamise raskuse alusel; *õ:V* vaheldusega liituvad sõnad, mille I ja II piiril on *r* või *r*-i sisaldav konsonantühend

(*burger, cursor, marker*), võõrhäälikuid *f* ja *š* (*vautšer*) või *s*-iga lõppev konsonantühend (*sensor, sponsor*). (Kross 1984: 21–22)

Krossi (*ibid*: 22) järgi kipuvad *el*-lõpulised sõnad üldise tendentsina liituma *VC:CV* vaheldusega. Seda ei kinnita sõnade *piksel* ja *gospel* käänamine, nimetatud sõnad alluvad pigem *ø:i* vaheldusele.

V KÄÄNDKOND (põhitüüp *oluline*)

oluline-tüüpi kuuluvad:

- 4-silbilised ja pikemad *ne-*, *s*-sõnad, mille kaasrõhuline osa on 2-silbiline: *kalvados, konsensus, innovaatiline, pilates*.

Kokku on V käändkonda kuuluvaid sõnu 4, neist kolm on substantiivid ja üks adjektiiv. Näited jagunevad kahe tüve lõpuvahelduse vahel: *ø:e* (3 sõna, *konsensus, kalvados, pilates*) ja *ne:se* (1 sõna, *innovaatiline*).

VI KÄÄNDKOND (põhitüüp *sepp*, alltüüp *kontsert*)

sepp-tüüpi kuuluvad:

- nõrgeneva astmevaheldusega sõnad, mis nominatiivis on 1-silbilised ning genitiivis 2-silbilised (v.a *e*-tüvelised ja laadivaheldusliku *s*-iga) sõnad: *aids, bait, beib, bemm, bitš, bläkk, breik, bränd, dekk, diil, diip, dipp, draiv, drink, droog, džoint, dõup, fail, faks, fank, fliis, flopp, font, friik, funk, fänn, glämm, grant, greip, gripp, gruuv, haip, hauss, hitt, host, jats, jett, jäts, kaif, kiip, kilt, klikk, klipp, krepp, kräkk, kräpp, kämp, laim, laiv, link, list, mail, meem, meik, meil, mess, miks, mopp, nett I, nett II, pleiss, pihv, pinn, port, print, punk, rail, reit, reiv, riff, ripp, rokk, räpp, sait, saund, skaip, skeit, skreip, skript, slumm, smail, snäkk, soft, spiid, spämm, staff, steik, stikk, stretš, striim, string, stripp, surf, suum, sviit, sünt, šeff, šeik, teip, test, tiim, tiin, tipp, topp I, topp II, trend, tripp, trääns(s), tšikk, tšill, vaib, veeb, vipp, vokk, wokk;*
- astmevaheldusliku pea- või kaasrõhulise lõpusilbiga võõrsõnad: *amfetamiin, andergraund, anderkraund, antrepriis, aplikant, barbigööl, bešamell, boifrend, butiik, derivatiiv, diskett, diskoteek, domeen, drumnbass, e-mail, e-meil, endorfiiin,*

eskapism, familiin, fariin, festiiv, fitness, frantsiis, futuur, fännklaab, glamuur, glämmpopp, glämm-rokk, greipfruut, haardkoor, holokaust, hotmail, hott-doog, hostell, humanoid, häppening, imagoloog, innovatsioon, install, instant, internet, intranet, kambäkk, kammhäkk, kannabioid, kaskadöör, kingkong, klementiin, kolumn*, kolumnist, konditsioneer, kontestatsioon, kreatsioonist, kreatsioonism, kruiis, kumkvaat, laptopp*, liposoom, liposuktsioon, lobist, lokatsioon, losjoon, läptop(p)?, mariin, marketing, megastaar, meikap, meinstriim, mobiil, mänedžment, nominatsioon, onlain, overlok, partitsioon, performanss*, performants, petank, pikapp*, plastroon, popkorn, poploor, portaal, prioon, promotatsioon, putiik, raviool, reliis, remiks, resolutsioon, retriiver, reviiir, rokenroll, rägtaim, saundträkk, sekondhänd, seksism, sensibiliteet, sikspäkk, skinheed, spagett, starlett?, steitment, suburb, žakaar, žakard, tiineidž, trenadžöör, triphopp?, tabloid, tarokk, tempomaat, trakeen, transfeer, tvinsett*, tüpaaž, videoteek, visionäär, volüüm, ämbient.*

VI käändkonda kuuluvaid sõnu on kokku 239 (sh 6* ja 3?), enam-vähem ühepalju on konsonandiga lõppevaid ühesilbilisi (119) ja pearõhulise lõpusilbiga sõnu (120). Substantiive on 235 ja adjektiive 4.

Inglise keele ühesilbilised lühikese vokaali ja konsonandiga lõppevad sõnad (struktuuriga *CVC*) võivad eesti keeles kohaneda kolmel viisil: a) vokaalpikendusega (2 sõna, *drug* > *droog*, *web* > *veeb*), b) lõpukonsonandi piknemisega (25 sõna, nt *hit* > *hitt*, *clip* > *klipp*, *jet ski* > *jett*), c) sõna muutmisega kahesilbiliseks (5 sõna, *blog* > *blogi*, *hub* > *hubi*, *log* > *logi*, *pub* > *pubi*, *jet ski* > *jeti*). Esimesel kahel juhul jäävad ühesilbilised konsonandiga lõppevad sõnad *sepp*-tüüpi, kolmandal juhul toimub tüübivahetus ja sõnad lähevad *pesa*- või *tubli*-tüüpi (*jet ski* > *jeti*). Kõige rohkem kohandatakse sellise struktuuriga sõnu *sepp*-tüübile vastavaks.

Inglise keele *jet ski* pole eesti keeles veel kindlat kuju leidnud ning tegelik keelekasutus on levinud nii ühe- kui ka kahesilbilised vormid. Näitematerjal on neid vorme vastavalt 35 (nt *jette*, *jettide*) ja 4 (nt *jetidest*, *jetidega*).

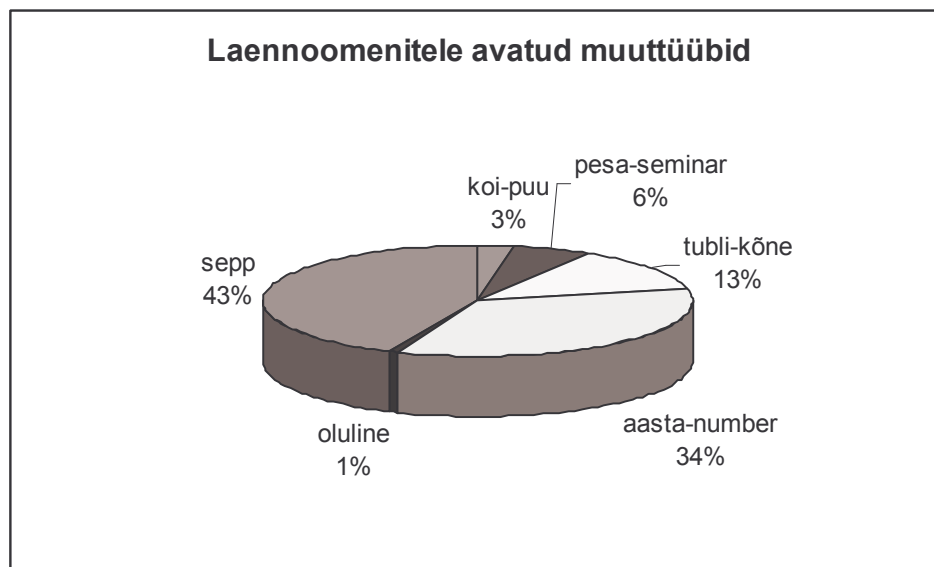
Kristiina Ross (1997: 303) on välja toonud helilisele konsonandile või pikale vokaalainesele järgneva klusiiliga sõnade vormimoodustuses kaks II ja III välte vastandust: välteerinevus (nt. *bränd* : `brändi, *list* : `listi) ning pikkusmuutus ehk geminaatide

astmevaheldus (*meigi* : `meiki). Võõrsõnade puhul tekib võimalus, mida eesti omasõnade puhul ei esine, nimelt võib II välte puhul olla klusiil pikk (*funki*, `džointi). Ross peab selliste vastanduste kirjeldamist oluliseks just võõrsõnade võimaliku morfoloogilise käitumise seisukohalt (*ibid*: 303). Näitematerjali hulgas esineb II-vältelist pikka klusiili sõnades *skreip* (*skreipiviirus*), *punk* (*punki aastapäeva*), *grant* (*grantiraha*, *grantisüsteem*), *fank* (*fankim*), *funk* (*funkilik*), *link* (*sellest linkist*), *petank* (*mõnusa petanki*). Pika klusiiliga teisevälteliste vormidega on paralleelselt kasutusel ka lühikese klusiiliga vormid (*grandi*, *fungi*, *petangi*), seega kasutatakse üheaegselt mitut vormi. Varieerumise ulatuse kohta siinkohal andmed puuduvad.

VI käändkonna sõnad alluvad peamiselt *ø:i* lõpuvaheldusele, v.a sõnad *jäts* ja *jats*, mille genitiivi vormi lõppu lisandub *-u*. On võimalik, et sõnal *beib* on paralleelselt *ø:i* lõpuvaheldusega ka *e-line* tüvevokaal (tüvevaheldust käsitlevas alapeatükis märgitakse antud sõna küsimärgiga).

Kõik tüübis olevad sõnad on vältevahelduslikud, ühesilbilised konsonantainesega lõppevad sõnad alluvad automaatselt nõrgenevale astmevaheldusmallile.

Joonis 1. *Laennoomenite jagunemine muuttüübiti*

Joonisel 1 on näha, et eesti keeles on produktiivsed muuttüübid substantiividel VI kk *sepp*-tüüp (239 sõna, s.o 43%, nt *striim, teip, haardkoor*) ja IV kk *aasta*-tüüp (189 sõna, s.o 34%, nt *lükra, singel* (*number*-alltüüp), *bemar* (*õpik*-alltüüp), *innovatiivne* (*raudne*-alltüüp)). Vähem on sõnu lisandunud *koi-puu*-tüüpi (16 sõna, *gei, gurmee*), *pesa-seminar*-tüüpi (32 sõna, *bagi, pibo, kardigan*), *tubli-kõne*-tüüpi (72 sõna, *feta, pusle, ale*), *oluline*-tüüpi (4 sõna, *kalvados*). Ülejäänud käändtüübid on laensõnadele suletud.

2.4.2. Verbitüübid

II PÖÖRDKOND (põhitüüp *elama*, alltüübid *kirjutama* ja *muutama*)

elama-tüüpi kuuluvad:

- astmevahelduseta kahe- ja enamasilbilise tüvega verbid: *blogima, kopima, logima, privama, promoma*;
- *muutama*-alltüübi 2-silbilise III-vältelise astmevahelduseta tüvega verbid: *internetiseeruma, immobiliseeruma, leviteeruma, sofistikeeruma, tribaliseeruma*;
- *kirjutama*-alltüübi 3-silbilise tüvega verbid: *beibestuma, beibetsema, friigistama, häkerdama, internetistuma, kaverdama, klasterdama, puhverdama, regitama, renderdama, snorg(k)eldama, sämplerdama, zombistama, vipitama*.

Leitud näidetest kuulub sellesse tüüpi 24 verbi. Kõik *muutama*-alltüüpi kuuluvad verbid on *eeru*-liitelised. *u*-refleksiivide rühma suurenemisega kaasneb astmevahelduseta tüüpide laienemine. 3-silbilise tüvega paralleelvorm (*internetistuma*) on verbil *internetiseeruma*.

kirjutama-alltüübi verbid on olulise derivatiivse tunnusega, tüübi määravad ära laenverbidetele liidetud eesti keele tuletusliited (*-tse, -sta, -da, -stu, -ta*), mis muudavad verbitüve vokaallõpuliseks.

Hindi sõnul rakendatakse verbidete tuletamises *sta-*, *rda-*, *nda-*, *lda-*, *tse-* ja *ta-* sufiksitate abil grammatika põhiprintsiipi, mille järgi paigutatakse ühtedesse tüüpidesse esma- ja teisevältelised sõnad ning teistesse kolmandavältelised – nimetatud sufiksitate ees muudetakse kahesilbiline verbitüvi teisevälteliseks ka siis, kui see sisaldab raskeid ja juba loomu poolest kolmandavältelisi häälikuühendeid. (Hint 1980: 252) Siinse materjali hulgast

võiks sellisteks näideteks tuua *friik* > *friigistama*, *häkker* > *häkerdama*, *puhver* > *puhverdama*.

III PÖÖRDKOND (põhitüüp *õppima*, *rääkima*-alltüüp)

õppima-tüüpi kuuluvad:

- *rääkima*-alltüübi vältevahelduslikud nõrgeneva tüvega ühetüvelised verbid: *autentima*, *blokkima*, *brausima*, *briifima*, *brändima*, *bukkima*, *digitaliseerima*, *digiteerima*, *faksima*, *flambeerima*, *formaatima*, *friteerima*, *funkima*, *fännima*, *gruuvima*, *haipima*, *hoppima*, *hakkima*, *hängima*, *ignoorima*, *innoveerima*, *installima*, *jatsima*, *kaifima*, *kidnäppima*, *killima*, *klikkima*, *komputiseerima*, *kopileerima*, *kruisima*, *krüpteerima*, *liisima*, *linkima*, *maksimeerima*, *meikappima*, *meikima*, *meilima*, *messima*, *miksima*, *minimeerima*, *moppima*, *morfima*, *nokauteerima*, *partitsioneerima*, *pluugima*, *positsioneerima*, *puššima*, *reliisima*, *remiksima*, *respektima*, *restartima*, *rippima*, *rokkima*, *ruulima*, *räppima*, *sakkima*, *skaipima*, *skaneerima*, *skanneerima*, *skannima*, *skoorima*, *sponsoreerima*, *spämmima*, *striimima*, *surfima*, *sämplima*, *suumima*, *šeikima*, *testima*, *trankvilliseerima*, *tšekkima*, *tšillima*, *tšättima*, *visualiseerima*, *vokkima*, *vunkima*, *wokkima*.

Näitematerjal on sellesse rühma kuuluvaid verbe 77. Siia kuulub 16 verbi, milles lühikesele vokaalile järgnev ülipikk geminaatklusiil tugeva astme vormides vaheldub pika geminaadiga nõrga astme vormides (vaheldus *kk:k*, *pp:p*, *tt:t*; nt *blokkima*: *blokin*, *klikkima*: *klikin*), 8 verbi, mille tugeva astme vormides on pikale vokaalile või helilisele konsonandile järgnev *k*, *p*, *t*, mis nõrga astme vormides asenduvad *g*, *b*, *d*-ga (nt *meikima*: *meigin*, *šeikima*: *šeigin*), 52 verbi, mille vältevahelduslikkus kirjas ei avaldu (nt *surfima*: *surfin*, *suumima*: *suumin*). On ka üks vältevahelduslik *š*-ga verb, mille kirjapildis toimub vaheldus *šš:š* – *puššima*: *pušin*.

Enamik sellesse tüüpi kuuluvatest verbidest on laenuandvas keeles ühesilbilised (*click*, *rule*, *test*). Eesti keeles mugandatakse need vokaallõpulisteks ja kahesilbilisteks (*spam* > *spämmima*, *rap*: *räppima*, *scan* > *skännima*, *log* > *logima*, *click* > *klikkima*, *fax* > *faksima*), sest 1-silbilised verbid kuuluvad passiivsesse morfoloogiasse ja selline fonoloogiline

struktuur on verbimoodustuses ebaproduktiivne. Kõik *rääkima*-tüübi uued laenverbid on *i*-tüvelised.

Puuduvad andmed selle kohta, et mõni selle tüübi sõnadest oleks tüübinihkes ning muutuks ka astmevahelduseta malli järgi.

IV PÖÖRDKOND (põhitüüp *hakkama*, alltüüp *aitama*)

hakkama-tüüpi kuuluvad:

- *aitama*-alltüübi vältevahelduslikud tugevneva tüvega *a*-tüvelised verbid: *donkama*, *fännama*, *klikkama*, *surfama*, *šoppama*, *tšekkama*.

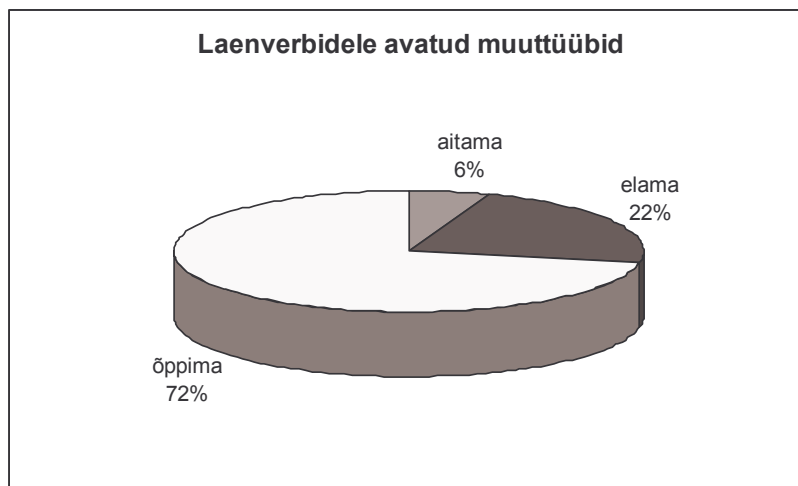
Näitematerjali hulgas on sellesse tüüpi kuuluvaid verbe 6. Vältevahelduse tüübi poolest saab siin eristada kaht rühma: esimesse kuuluvad verbid *fännama*, *surfama* ja *donkama*, mille II ja III välte kirjapanekus ei ole ortograafilist erinevust; teise ülejäänud verbid, milles tüveva astme vormides on lühikesele vokaalile järgnev ülipikk geminaatklusiil, mis nõrga astme vormides vaheldub pika geminaadiga, nt *klikkama*: *klikata*: *klikkan*.

Tugevnev *a*-tüveline verbitüüp võib olla produktiivseks muutumas soome kõnekeele mõjul (sm keel on võtnud *a*-liiteliste kontraheerunud verbide moodustusmalli kasutusele rootsi keele mõjul). Kasik toob välja, et tüvevokaal ja sellega automaatselt seostuv muutmistüüp on eesti keele valik, sest verbide aluseks olevates ingliskeelsetes sõnades (*click*, *shop*, *surf*, *fan*, *check*) vokaali pole. (Kasik 2000: 889) Eesti keeles on vastavate tuletusaluste nimisõnade tüvevokaaliks *i*: *klikk*: *kliki*, *surf*: *surfi*, *fänn*: *fänni*. Kahesuguse moodustusmalliga sõnapaarid on käesoleva materjali põhjal: *fännima* ~ *fännama*, *klikkima* ~ *klikkama*, *surfima* ~ *surfama*, *tšekkima* ~ *tšekkama*.

Jooniselt 2 nähtub, et kõige produktiivsem verbitüüp on III pk *õppima*-tüüp (77 verbi, s.o 72%, nt. *liisima*, *meilima*). Verbe on lisandunud ka *elama*-tüüpi (24 verbi, nt *vipitama*) ja *hakkama*-tüüpi (6 verbi, nt *klikkama*). Ülejäänud tüübid on ebaproduktiivsed, s.t laenverbidele suletud.

A. Jõgi pole oma uurimuses (1971a) esitanud konkreetseid suhtarve, kuid ta toob välja, et suurimat kasvutendentsi ilmutavad *sepp*-, *tubli*-, *õpik*-, *number*-, *album*- ja *õppima*-tüübid. Samad tulemused on ka T. Leemetsa (2002) magistritöös ja siinse töö autori bakalaureusetöös (2002). Seega pole toimunud muutust tüüpide produktiivsuses.

Joonis 2. *Laenverbide jagunemine muuttüübiti*

2.5. Tüübinihked

Alljärgevalt vaadatakse lähemalt tüüpidevahelisi kõikumisi ning peatatakse tüübinihkes olevatel sõnavormidel. Antakse võistlevate vormide suhtarvud EKK tekstikorpusele tuginedes.

Üleminekuks ebastabiilsest tüübist stabiilsesse iseloomustab:

- need toimuvad sõna sõna haaval, mitte terve tüübi samaaegse ülekanadena;
- muutesüsteemis laienevad kvantitatiivselt valitsevad muuttüübid (*õpik*);
- sõnad muutuvad vähem normaalsest muuttüübist normaalsema suunas. (Wurzel 1987: 70–71, 81–82) Eesti keele omasõnadades on normaalne, et rõhk on 1. silbil, seega toimub *kontsert*-tüüpi sõnade liikumine *õpik*-tüüpi.

Olulisemad tüübinihked on:

- VI käändkonna *kontsert*-alltüüpi sõnade siirdumine astmevahelduseta *õpik*-tüüpi.

Peebo (1997: 83) nendib, et tegelikus keelekasutuses on hakanud toimuma *sepp*-tüüpi sõnade liikumine astmevahelduseta *aasta*-tüüpi, kadunud on piiritunnetus *kontsert*-tüüpi ja astmevahelduseta *õpik*-tüüpi kuuluvate sõnade vahel. Siinsete näidete hulgas on kriitilised

vormid järgmised: *hostel(l)*, *kolumn*, *laptop(p)*, *laptop(p)*, *performans(s)*, *pikap*, *starlet(t)*, *triphop(p)*, *tvinset(t)*.

Pearõhu positsiooni määrab automaatselt ära võõrsõnade silbistruktuur: kui sõna järgsilbis on pikk vokaal või diftong või kolmandavärteline häälik (*blatnoi*, *logorröa*, *fondüü*, *martiini*, *reviir*, *trenažöör*), siis on sellel silbil ka pearõhk. Pearõhul on stabiilne positsioon kolmandal või neljandal silbil ka võõrtuletusliidetega sõnades (*imagoloog*, *kannabioid*, *kreatsionism*, *kolumnist*, *kontestatsioon*, *promotsioon*, *videoteek*). (Hint 1973: 122) Pearõhu püsivust teisel komponentsõnal hoiab kahe vokaali vaheline silbipiir (*kruuis*, *prioon*) ja esimese komponentsõna kolmesilbilisus (*immobilaiser*, *kommunikaator*). Rõhk ei nihku, kui silbistruktuur seda ei võimalda.

Liitsõna struktuuriga *pankrot-kompvek-kontsert*-tüüpi sõnade tüübinihetega seonduval problemaatikal on pikemalt peatunud M. Hint (1977, 1980, 1997). Ta näeb kindlat seost selliste sõnade astmevahelduslikkuse ja rõhumudeli vahel: astmevaheldusetus järgneb tema sõnul kolmandavärtelise sõna nominatiivi lõpusilbi kaasrõhu ähmastumisele. (1977: 272)

Ka Karin Kaljumägi, kes on uurinud *ohklik*- ja *kontsert*-tüüpi sõnade tüübinihkeid, näeb muutuse põhjusena ümberkorraldusi keele üldises rõhustruktuuris (Kaljumägi 1999, 2001).

Pearõhulise vältevaheldusliku teise silbiga uue sõna mугanemisel on kolm võimalikku alternatiivi:

1. võõrsõna muutub teisevärteliseks ja astmevaheldusetuks (*sandarm*);
2. võõrsõna lõppsilbi vokaal lüheneb ja sõna muutub seetõttu astmevaheldusetuks (*hektar*);
3. sõna esisilp muutub kolmandavärteliseks ning pikk teine silp säilitab vältevahelduse (*kontsert*). (Hint 1980: 353)

Pearõhu nihkumine esisilbile on eesti keeles tuntud tendents. Pälli arvates sõltub pearõhu paiknemine järgsilbil sellest, kuivõrd tunnetatakse sõna võõrapärasust (võõrapärasust rõhutavad võõrliited *-ism*, *-ist*, *-ioon* jne). Pearõhu kandumist esisilbile seob Päll sõna tekstisagedusega. (Päll 1986a: 10)

Rõhu määramisega võib tekkida probleeme sõnades, mille pea- ega kaasrõhk pole sõna foneetilis-fonoloogiliste tunnuste põhjal automaatselt määratavad, v.a kui teises silbis on pikk vokaal või diftong (*glamuur*). *õpik*-tüübi puhul on kaks võimalust: rõhustruktuur jääb

samaks (teine silp rõhutu: *luuser, marker*) või rõhustruktuur on erinev (kõrvuti on kaks rõhusilpi: *insaider, meikap, sãmpling*). *kontsert*-tüübis on kahe rõhulised sõnad, kusjuures mõlemad silbid on kolmandas vältes. Kõnes lõppsilbi rõhk nõrgeneb ja selle põhjuseks võib olla kahe kõrvutise rõhusilbi vältimine, sellega kaasneb liitsõnalise struktuuri kadumine ja 1. silp saab reeglipärase II välte. (Päll 1986b: 725)

Liitsõna struktuuriga võõrsõnade eestipärastumise põhiline viis on viia pearõhk järgsilbilt esisilbile, seega toimub rõhustruktuuri lihtsustumine. Sõna võib rõhustruktuuri muutes vahetada muuttüüpi (näiteks võib sõna *meikap* liikuda *õpik*-tüüpi), samuti võib sõna järgsilbi vokaal lüheneda (*portaal* > *portal*). Tuletusliited (eriti rahvusvahelised liited *-ism* ja *-ist*) võivad nende sõnade rõhumudelit mõjustada, tuletusliidetega sõnades on pearõhu positsioon üldiselt stabiilselt pikal kolmandal või neljandal silbil (Hint 1973: 122), nt. *imagoloog, kreatsioonist*. Üheks võimalikuks üleminekuks on liitsõna struktuuriga sõnade üleminek täiesti eestipärastunud *õpik*- tüüpi, nt *portaal* > *portal*, *starlett* > *starlet*. Rõhu ähmastumine sõna lõppsilbis toob kaasa lõppsilbi astmevaheldusetuse ja sõnalõpuline silp võib lüheneda.

Probleemina toob Hint (1977: 272) välja ka selliste sõnade järjekindlusetu lõppsilbi ortograafia (vrd *kabinet* ja *vagonett*). Hindi sõnul ei saa usaldada ortograafias ka hääldust, sest kõnekeeles võib see kõikuda.

Näitelausestest leitud muutevormidest nähtub (vt tabel 2), et sõnad *hostel(l)*, *kolumn*, *laptop(p)*, *performans(s)*, *pikap* ja *tvinset(t)* võivad lisaks *õpik*-alltüübile käänduda ka *kontsert*-tüübi järgi (vrd *hostelis* ja *hostellis*; nimetavaline *laptop*, mille osastav peaks olema *laptopeid* (vrd *õpikuid*), ja *laptoppe*, mille nimetavaline kuju peaks *sepp*-tüübi kohaselt olema *laptopp*; *kolumnidesse*, *kolumnideks* (vrd *seppadesse*, *seppadeks*) ja *kolumnitesse* (vrd *õpikutesse*); *performans* ja *performanss*: *performansse*; *pikappi* ja *pikapit*; *tvinset* ja *tvinsette*). ÕS 1999 normingu kohaselt peaks *kolumn* muutuma astmevahelduslikult ja *pikap* astmevaheldusetu, sõnade kahe tüübi vaheline kõikumine näitab aga seda, et nende muutmisviis pole kinnistunud. Näiteid ei õnnestunud leida *starlet(t)* ja *laptop(p)* muutmise kohta, seega võetakse nimetatud sõnad arvesse nii *õpik*- kui *sepp*-tüübis. *õpik*-tüübi eeskujul võiks käänduda *žakard*, leitud muutevormi järgi kuulub sõna aga astmevahelduslikku *sepp*-tüüpi. Näitevormide põhjal ei käändu

astmevahelduslikult *perfoomans*, seega märgitakse sõna nominatiivivorm lõpus ühe konsonandiga ning paigutatakse see *õpik*-tüüpi. Sarnase struktuuriga *performans(s)* käändub näitelause te põhjal nii astmevahelduseta kui astmevahelduslikult.

Tabel 2. *õpik- ja sepp-tüübi vaheline kõikumine*

Sõnad	<i>õpik</i> -tüüp	<i>sepp</i> -tüüp	<i>sepp</i> - või <i>õpik</i> -tüüp?	ÕS-i tüübimäärang	Tegelik keelekasutus
<i>hostel(l)</i>	16	20	-	<i>sepp</i> -tüüp: <i>hostell</i>	pigem <i>sepp</i> -tüüp
<i>kolumn</i>	3	37	92?	-	pigem <i>sepp</i> -tüüp
<i>laptop(p)</i>	26	4	13?	-	pigem <i>õpik</i> -tüüp
<i>laptop(p)</i>	-	-	1?	-	?
<i>meikap</i>	-	2	4?	-	<i>sepp</i> -tüüp
<i>perfoomans</i>	2	-	-	-	pigem <i>õpik</i> -tüüp
<i>performans(s)</i>	2	5	5?	-	pigem <i>sepp</i> -tüüp
<i>pikap</i>	11	1	36?	<i>õpik</i> -tüüp	pigem <i>õpik</i> -tüüp
<i>starlet(t)</i>	-	-	1?	-	?
<i>triphop(p)</i>	1	-	5?	-	?
<i>tvinsit(t)</i>	1	1	2?	-	?
<i>žakard</i>	-	1	-	-	<i>sepp</i> -tüüp

Olenevalt sellest, kas inglise keele *portal* saab eesti keeles rõhu esi- (*portal*) või lõppsilbile (*portaal*), toimub ka nende vormide tüüpidesse liikumine. Pearõhulise esisilbiga vormid võetakse *õpik*-tüüpi ja rõhulise lõppsilbiga sõnad *sepp*-tüüpi. Tegelikus

keelekasutuses domineerivad selle sõna astmevahelduslikud vormid (348) vs astmevahelduseta vormid (24).

Varieerumine *õpik*- ja *kontsert*-tüübi vahel pole ulatuslik ja haarab vaid üksikuid laensõnu.

- *õpik*- ja *number*-alltüübi vaheline kõikumine.

Sõna fonoloogiline struktuur ei tarvitse sisaldada tunnuseid, mille alusel saaks otsustada, kas lõpusilbi vokaal langeb genitiivis välja. Näitelauseste põhjal alluvad lõpumuutusele *VC:CV* seitse sõna: *gospel*, *piksel*, *poster*, *puhver*, *singel*, *duubel*, *alkomeeter*.

Sõnad *gospel*, *poster*, *piksel*, *puhver* käänduvad näitelauseste järgi nii *number*- kui ka *õpik*-tüübi järgi. ÕS 1999 lubab mõlema tüübi eeskujul käänata sõnu *poster* ja *gospel*. *Puhver*, *piksel* ja *singel* muutuvad normingu kohaselt *number*-tüübi järgi vokaalikaoga sõna lõpus.

Tabel 3. *number*- ja *õpik*-tüübi vaheline kõikumine

Sõnad	<i>number</i> -tüüp (vaheldus: <i>VC:CV</i>)	<i>õpik</i> -tüüp (vaheldus: <i>o:i</i>)	ÕS-i tüübimäärang	Tegelik keelekasutus
<i>gospel</i>	1	32	<i>number</i> - ja <i>õpik</i> -tüüp	pigem <i>õpik</i> - tüüp
<i>piksel</i>	3	12	<i>number</i> -tüüp	pigem <i>õpik</i> - tüüp
<i>poster</i>	22	27	<i>number</i> - ja <i>õpik</i> -tüüp	pigem <i>õpik</i> - tüüp
<i>puhver</i>	34	2	<i>number</i> -tüüp	pigem <i>number</i> - tüüp
<i>sampel</i>	-	-	-	-
<i>singel</i>	554	-	<i>number</i> -tüüp	<i>number</i> -tüüp
<i>sämpel</i>	-	-	-	-

Tabelist 3 nähtub, et ÕS-i normingust hoolimata eelistatakse tegelikus keelekasutuses sõna *piksel* muuta vokaalikaota sõna lõpus. Normingukohaselt kahtmoodi muutuvate sõnade puhul eelistatakse samuti aglutinatiivset vokaalikaota varianti (*gospeli, posteri*). Tabelisse on lisatud ka sõnad *sampel* ja *sämpel*, mille käänamine võiks tegelikus keelekasutuses kõikuda. Näitelausetest ei õnnestunud leida nimetatud sõnade muutevorme, et otsustada, millisesse tüüpi need kuuluvad. Korpusenäidete põhjal käändub sõna *singel* ainult *number*-tüübi järgi.

Tihti käänduvad uued sõnad alguses *õpik*-tüübi järgi ning siirduvad mugandudes *number*-tüüpi (EKK 1997: 271). Hetkel pole nimetatud sõnad veel oma tüüpi (sobivat lõpuvaheldusliiki) leidnud ning seda, millisesse tüüpi nad püsima jäävad, saab hinnata hiljem.

- *sepp*- ja *tubli*-tüübi vaheline kõikumine

See puudutab sõnu *beib* ~ *beibe*, *beibi* (ingl *baby*), *flopp* ~ *flopi* (ingl *floppy*), *skreip* ~ *skreipi* (ingl *scrapie*). Sõltuvalt sellest, kas inglise keeles kahesilbilised sõnad mugandatakse eesti keeles ühesilbiliseks konsonandiga lõppevaks või jäävad need inglise keele järgi kahesilbiliseks vokaaliga lõppevateks, toimub ka vastavasse muuttüüpi liikumine.

Inglise keeles kahesilbilised sõnad *floppy*, *baby* ja *scrapie* on eesti keeles võtnud nii ühesilbilise konsonandiga (*flopp*, *beib*, *skreip* (*sepp*-tüüp)) kui kahesilbilise vokaaliga (*flopi*, *beibe*~*beibi*, *skreipi* (*tubli*-tüüp)) lõppeva tüvekuju. Vokaalikaotagajärjel on ühesilbiliseks *sepp*-tüübile vastavaks mугanenud ka soome keele *pihvi* > *pihv*.

Tabelist 4 võib näha, et ühe või teise tüvekuju eelistamine on sõnuti erinev. ÕS-i normingu järgi on inglise keele *jet ski* eesti keeles kahesilbilise algvormiga, keelekasutuses eelistatakse aga ühesilbilist varianti *jett*. Sõna *floppy* mugandkujuna eelistatakse aga kahesilbilist vormi, see võib olla tingitud ka sellest, et alateadlikult välditakse leksikaalset homonüümiat (*flopp* tähendab ka stiili kõrgushüppes).

Sõna *skreipi* nominatiivi kuju on VL 2000 ja VS 1999 järgi vokaallõpuline, võõrsõnastikes välja pakutud nominatiivi kuju järgi kuuluks sõna *tubli*-tüüpi. Näitelausetes esineb kahel korral nominatiivi kuju *skreipi* ning ühel korral *t*-lõpuline partitiiv *skreipit*.

Omastava vorm *skreipi* ei lase üheselt otsustada, kas tegemist on *tubli-* või *sepp-*tüübi sõnaga, sest uute võõrsõnade puhul võib astmevahelduslike *sepp-*tüüpi sõnade II välte vormis olla klusiil pikk. Nimetatud sõna *sepp-*tüüpi kuulumist toetavad neli näitelauset, kahes neist esineb nominatiivi kuju *skreip* ja kahes ainsuse partitiivi kuju *skreipi*.

Kinnistunud pole ka sõna *beib* (*beibe*) tüvekuju. Selle sõna tüvevokaal on ÕS-i määranu järgi *-i*, siinse töö autori arvates võib esineda ka tüvevokaali *-e*, seega on paljude muutevormide (*beibed*, *beibele* jne) põhjal võimatu välja selgitada, kas nominatiiv on ühe- või kaheksilbiline. Võimalik, et eksisteerib segaparadigma *beib: beibe: beibet*.

Tabel 4. *sepp- ja tubli-tüübi vaheline kõikumine*

Sõnad	Ühesilbiline tüvi (<i>sepp-tüüp</i>)	Kaheksilbiline tüvi (<i>õpik-tüüp</i>)	?	ÕS-is esinev tüvekuju
<i>beib</i> – <i>beibe</i> – <i>beibi</i>	54	43/ 4	394?	<i>beib</i> (<i>beibi:</i> <i>beibi</i>), <i>beibe</i> (<i>beibe:</i> <i>beibet</i>)
<i>flopp</i> – <i>flopi</i>	2	25	-	<i>flopi</i>
<i>skreip</i> – <i>skreipi</i>	5	5	13?	-
<i>jett</i> -- <i>jeti</i>	35	4	33?	<i>jeti</i>

- *õpik-* ja *akvaarium-*tüübi vaheline kõikumine.

ÕS 1999 lubab sõna *sootsium* käänta nii II kääntkonna *akvaarium-*tüübi kui ka IV kääntkonna *õpik-*alltüübi järgi. Korpuselauses esineb kaheksal korral sõna lõputa partitiivi (*sootsiumi*) ning üks lühike illatiivivorm (*sootsiumi*), mille järgi peaks sõna häälduma 4-silbiliselt ning kuuluma *akvaarium-*tüüpi. Puuduvad näited *t-*lõpulise ainsuse partitiivi ning *te-*tunnuselise mitmuse kohta, mis näitaksid sõna kääntumist *õpik-*tüübi järgi. Siinses töös arvestatakse *sootsium* ÕS-i normingu kohaselt mõlema tüübi alla kuuluvaks.

Hint peab selle tüübinihke põhjuseks esisilbi kolmanda välte tähtsuse ja keerulise moorade arvestamise põhimõtte nõrgenemist ja silpide arvestamise põhimõtte tugevnemist. Diftongi on hakatud kasutama ka mitte-III-vältelise esisilbi järel. Üldine diftongistumistendents puudutab ka *muuseum*-tüübi (siin *akvaarium*-tüüp) võõrsõnade teist silpi. Kolmandavältelise esisilbi järel kontraheerub kahte silpi kuuluv vokaaljärjend (rõhuliigendus: *muuse-umi*, 2+3 silpi, kooskõlas moorasid arvestava süsteemiga) diftongiks (rõhuliigendus: *muuseu-mite*, 2+2 silpi). Diftongistumise tagajärjel liiguvad sellised võõrsõnad *õpik*-tüüpi. (Hint 1980: 349)

akvaarium-tüübis on siinses töös vaid üks sõna, seega on raske teha üldistusi ja järeldusi selle tüübi üleminekufaasi kohta.

- *oluline*- ja *soolane*-tüübi vaheline kõikumine.

ÕS 1999 järgi võib sõna *konsensus* käänata nii *oluline*- kui ka *soolane*-tüübi järgi. Nimetatud tüübid erinevad mitmuse partitiivi moodustamise poolest: *soolane*-tüübi mitmuse partitiiv on *i*-tunnuseline *d*-lõpuline, *oluline*-tüübil on mitmuse partitiiv lõputa. Olemasolevate näidete hulgas pole selle sõna mitmusevorme, mis võimaldaks täpsema alltüübi üle otsustada.

Alljärgnevalt tuuakse välja olulisemad protsessid laensõnade morfoloogilisel kohanemisel eesti keeles:

1. Loomuliku morfoloogia järgi on loomulikumat tüübid, mis keele muutesüsteemis kvantitatiivselt domineerivad. Ka siinse materjali põhjal võib öelda, et laensõnade arvel suurenevad muuttüübid, kus juba on rohkem liikmeid (*sepp*-, *õpik*-, *õppima*-tüüp).
2. Uued laensõnad alluvad lihtsatele morfoloogilistele mallidele. Lihtsamad, markeerimata, aglutinatiivsed ja grammatiliselt analüüsitavamad (läbipaistvamad) vormid on loomulikumat:

- kahesilbilised konsonantlõpulised sõnad liiguvad *õpik*-tüüpi, mille käänamine on lihtsam (lisandub tüvevokaal *-i*, vrd *number*-tüübiga, milles vokaal käänamisel kaob),

- astmevahelduseta muutmismall on laennoomenite hulgas sagedasem, astmevahelduseta mall säilitab tüvekuju, samal ajal kui astmevahelduslik mall muudab tüve,
- laadivahelduslikule mallile laensõnad ei allu, see on keelekasutaja jaoks keeruline, seega ei ole keerulisi tüveteisendusi, üliflektiivsete vormide tekkimist,
- lõpuvaheldus on laensõnades produktiivsem kui astmevaheldus, seega domineerivad aglutinatiivsed ehk läbipaistvamad vormid,
- laensõnades esinevad lihtsad tüvevaheldusmallid, kõige sagedasem on *ø:i* vaheldus.

3. Nõrgenev astmevaheldus on loomulikum ja lihtsam (laennoomenid ei järgi tugevnevat astmevaheldusmalli). Oluline on II ja III välte vastandus (*sepp-*, *õppima-*, *hakkama-tüübid*). II välte korral võib klusiil olla pikk (*grant: granti, petank: petanki*).

4. Vormihomonüümia kaotamine (partitiivi markeerimine produktiivse tunnusega *-t* ja seega ka SgN ja SgG vormiga kokkulangevuse vältimine *pesa-tüübis*) on kooskõlas loomuliku grammatika markeerituse printsiibiga.

5. Laensõnade fonoloogiline struktuur on selgepiiriline ja läbipaistev, enamasti on nende muutmisviis SgN fonoloogilise struktuuriga ära määratud.

6. Tüübinihete näol on tegemist normaalse variatiivsusega, muutused haaravad üksiksõnu (*t*-list partitiivi eelistatakse vaid üksikutes sõnades, nt *promo, logo, publi*) ja nende üksikuid vorme. Üleminekuseisundis on kasutusel mõlemad vormid, üht neist eelistatakse rohkem (*grant: granti* vrd *grandi*, *puhver: puhvri* vrd *puhver*, *pubi: pubit* vrd *pubi*).

7. *kontsert-tüübis* võib olla ka astmevahelduslike ja astmevahelduseta vormide segaparadigma. Astmevahelduseta muutmine on levinud vaid mõnes üksikus vormis (mitmuse omastav) ning liigub sealt teistesse vormidesse, aga pole üldistunud terves paradigmas. Eesti keele morfoloogiakirjelduses tüübistamise aluseks olev piir astmevahelduslike ja astmevahelduseta sõnade vahel pole seega jäik.

8. Paradigmad ühinevad ega killustu alltüüpideks (*akvaarium-tüübi* sõnad liiguvad *õpik-tüüpi*).

9. Muutused prosoodiasüsteemis (nt kaasrõhu tuhmumine III-vältelise sõna teisel silbil, III-vältelise silbi eristaatuse kadumine) toovad kaasa morfoloogia lihtsustumise ja aglutinatiivsemaks muutumise.

3. LAENSÕNADE MORFEEMKOOSTIS JA SÕNAMOODUSTUSLIK ANALÜÜS

3.1. Laensõnade morfeemkoostis

Alljärgnevalt vaadeldakse uute laensõnade morfeemilist ülesehitust. Laenud võivad esineda lihttüvede, tuletiste, liitsõnade ja sõnaühenditena. Sõnaühendeid mугanenud laenude hulgas ei esine, seega saab siinse töö materjali jagada struktuuri alusel kolme rühma: lihttüved, tuletised ja liitsõnad.

Jõgi on vaadelnud laensõna morfeemilist koostist, toetudes selle prototüübile. Alljärgnevalt refereeritakse tema põhimõtteid ning tuuakse näiteid uute laensõnade hulgast. (Jõgi 1971a: 287)

Laenu morfoloogilisel assimileerimisel on oluline sõnatüve tähendus, sest tuletusliited kaotavad oma tähenduse ja sõnu käsitatakse lihttüvedena. Kui liited on laenusaaajas keeles tuttavad (nt *-ng*, *-ist*, *-ism*, *-er*), siis analüüsitakse need tüvest eraldi. Sõnamoodustuse käigus lisatakse muutelõpud ja tuletusliited puhtale tüvele, mitte tüvele koos afiksiga (nt *liis/ing* – *liisima*, *print/er* – *printima*). Kui laensõna sisaldab eesti keelele võõraid morfeeme, võetakse need üle tüvesse kuuluvatena. Selliseks näiteks on inglise keelest koos mitmuse tunnusega laenatud sõnad (*muffinsid* < *muffin+s*), laenusaaajas keeles tekib seega pikem sõnatüvi kui lähtekeeles. (Jõgi 1971a: 286–287)

Filipović (1996) on laenamisele toimuvaid sõnamoodustusnähtusi nimetanud morfeemivahetuseks (*transmorphemisation*) ning toob välja järgmised võimalused:

1. Null-morfeemivahetus: laenusaaajas keeles säilitatakse laenu lähtekeelne vorm, oma keele liiteid ei lisata (nt *teip*, *bagi*, *faks*).
2. Kompromiss-morfeemivahetus: laensõna võetakse üle koos lähtekeele suffiksiga (nt *printer*, *šeiker*, *liising*).
3. Täielik morfeemivahetus: lähtekeele suffiks asendatakse laenusaaaja keele suffiksiga, millel on sarnane funktsioon ja tähendus (*distributor* > *distribuuter*, *immobilize* > *immobiliseerima*).

4. Verbid ja adjektiivid võetakse üle laenusaja keele sõnamoodustusreeglite järgi (nt eesti keeles moodustatakse adjektiive laentüvedele produktiivse omasufiksi lisamise teel – *creative* > *kreatiivne*). Eesti keeles on laenadjektiivide hulgas ka null-morfeemivahetusega sõnu (nt *kreisi*, *mental*, *diip*).

Laenuandva keele lihttüvisõnades toimub foneemilis-morfeemilise kuju importatsioon ehk ülekandmine laenavasse keelde: *story* > *stoori*, *tape* > *teip*, *cover* > *kaver*. Kõige rohkem võetakse sõnu üle null-morfeemivahetusega, sellele järgneb kompromiss-morfeemivahetus.

Filipovići jaotusest jäävad välja sõnad, mis laenusajas keeles lühenevad. Et sõna lühenemisel võivad välja langeda ka lähtekeele olulised afikisid (nt *training* > *treening* > *trenn*), pole tegemist null-morfeemivahetusega, mille puhul ei toimu muutust sõna morfeemkoostises.

Laensõnade morfeemiline struktuur pole alati selge ja arusaadav. Laenude morfeemkoostist võib mõista kaheti: laenudes säilib lähtekeele morfeemstruktuur (laenatakse tüvemorfeem, nt *nominalism*) või moodustatakse sõna tuletusliite abil eesti keele siseselt (laenatakse tüvemorfeem ja sufiks *-ism*). (Saari 1974: 16–17)

Probleemsed on lihttüvede ja tuletiste ning lihttüvede ja liitsõnade vahelised piirijuhud, mida ei saa üheselt paigutada kummassegi rühma. Et morfeemselt liigendatavate ja liigendamata sõnade vahel puudub range piir, pole ka siinses töös püütud piirialal olevaid sõnu ühe või teise rühmaga liita, vaid arutletakse mõlema variandi võimalikkuse üle.

Substantiivide hulgas on kõige rohkem lihttüvesid. Domineerivad ühesilbilised nimisõnad, mille laenamisel on toimunud null-morfeemivahetus, nt *diil*, *drink*, *kaif*, *klipp*.

Vare sõnul on sõna morfeemse liigitatavuse aste sõna struktuurist, komponentide korduvusest ning vormi ja tähenduse vastasmäärast. Tuletiste kindlaks tegemiseks soovib ta järgmist skeemi: eeldatav tuletis liigendatakse tuletüstüveks ja liiteks, seejärel selgitatakse välja, kas mõlemad struktuurielemendid esinevad ka muus ümbruses ja kas keeles leidub tuletüstüvega vahetus seoses (otsetuletusseoses) olev iseseisev sõna. Tuletis lähtub tuletusalusest, on viimasest nii tähenduse kui ka vormi poolest keerukam ning erineb mingi vormielemendi ja tähendusosa võrra. (Vare 1979: 600, 593)

Sõna pole tuletis, kui tuletustüvi ei ole keeles kasutusel iseseisva tähendusliku üksusena (nt *ine+tu*). Selliseid morfeemselt struktuurilt tuletistega sarnanevaid vorme nimetatakse kinnistüvelisteks vormideks, nende üks võimalik saamisviis on laenamine. Selgesti eristatava liitega häälikuliselt sarnane lõpposis võimaldaks liigitada sellise struktuuriga sõna tuletiseks, sest keeletarvitaja seisukohalt on oluline sõna väline vorm. Samas moodustavad kinnistüved tuletistega võrreldes liigendamatud tähenduslikud üksused, nt *lohakas* tähendust ei saa seletada tuletusaluse kaudu. Seega ei saa motiveeriva sõna puudumise tõttu lugeda kinnistüvesid tuletisteks ega nende struktuuris liitesarnast osist tuletusliiteks. (Vare 1979: 595–599)

Uutest laenudest jääb sellisele piirialale slängiline *läpakas*, mis välise vormi poolest sarnaneb tuletisega ning on moodustatud eesti keele tuletusliidet *-kas* kasutades (ingl *laptop*). Sõna morfeemideks liigendades saame tuletusaluseks *läpa-*, millel puudub eesti keeles iseseisev tähendus. Samas pole tegemist ka morfeemivahetusega, sest inglise keeles puudub sarnane tüvimorfeem või eristatav sufiks, mida eesti keelde üle kanda või oma tuletusliitega asendada. Sõnade *trendikas* ja *tiinekas* tuletusalused substantiivid on uute laenude hulgas iseseisvate sõnadena olemas (*trend* ja *tiin*), seega võib neid ilma igasuguse kahtluseta pidada tuletisteks.

Vare peatub ka võõrtuletiste teemal ning toob välja kolm rühma: esimesel juhul on tegemist võõrderivaadiga, milles võõrtüvele on liidetud võõrsufiks (nt *tehnik*), teine haarab enda alla omaliitelised võõrtuletised, milles võõrsufiks on asendatud sarnase eesti keele liitega, ning kolmandal juhul moodustatakse võõrtüvedest tuletisi eesti keeles, arvestamata analoogiat. (Vare 1979: 599)

Esimese rühma sõnad pole tuletised eesti tuletussüsteemi seisukohalt, vaid need on laenatud võõrsufiksiga ühes tükis (vt Filopovići *null-morfeemivahetus*), nt *kolumnist* (ingl *columnist*), *innovatsioon* (ingl *innovation*), *kontestatsioon* (ingl *contestation*), *kreatsioonist* (ingl *creationist*), *kreatsioonism* (ingl *creationism*), *lokatsioon* (ingl *location*), *mäenedžment* (ingl *management*), *promotsioon* (ingl *promotion*), *tabloid* (ingl *tabloid*). Omaliitelised võõrtuletised, milles võõrsufiks on asendatud eesti keele liitega, on *kolumnistika* (ingl *columnistics*), *distribuuter* (ingl *distributor*) (vt Filopovići *täielik morfeemivahetus*). Sellesse rühma paigutab Vare ka omadussõnad, nt *kreatiivne*, *interaktiivne*, *imaginaarne*.

Viimasesse rühma kuuluvad näiteks *trendikas, tiinekas, läpakas, läppar*. Tinglikult võib ka kaht viimast pidada tuletisteks, kuigi neil puudub eesti keeles tuletusalune tüvi.

Tuletusliiteid ja lõppe võidakse sellistena ära tunda või mitte. Kui afiksid on tuttavad, siis võetakse nad üle afiksitena, mitte tüvesse kuuluvate osistena (*liising, häkker, printer*). Kui sõna sisaldab tundmatuid morfeeme, siis ei suudeta neid identifitseerida ja sõna laenatakse ühes tükis. (Jõgi 1971b: 8)

Uute laensõnade hulgas on seega rühm sõnu, mis eesti keele seisukohalt tuleks analüüsida lihttüvedeks, mitte tuletisteks (nt *luuser, pleier, diiler, lainer, server*). Tuletistega sarnanevad *er-, or-, el-, ar-, ng-, us-, äär-, teek-, ism(t)*-lõpulised sõnad. Siiski pole enamik sõnu analüüsitavad tuletisteks, sest tuletusalust sõna pole eesti keele sõnavaras olemas, seega on nad lähtekeelest koos liitega üle võetud ning pole eesti keeles moodustuslikult liigendatavad.

Kõige sagedasem lõpp on tuletisesarnastel substantiividel *-er*. Ilmselt sobivad need hästi eesti keele fonoloogilise süsteemiga, nt. *diiler* (ingl *dealer*), *flaier* (ingl *flyer*), *kaver* (ingl *cover*), *lainer* (ingl *liner*), *luuser* (ingl *loser*), *marker* (ingl *marker*), *pleier* (ingl *player*), *poster* (ingl *poster*), *server* (ingl *server*), *skanner* (ingl *scanner*), *taimer* (ingl *timer*), *teller* (ingl *teller*), *diiler* (ingl *dealer*), *installer* (ingl *installer*), *sampler ~ sämpler* (ingl *sampler*), *printer* (ingl *printer*), *ripper* (ingl *ripper*), *draiver* (ingl *driver*), *šeiker* (ingl *shaker*). Sõnadel *brauser, häkker, skanner ~ skänner, skriptter, diiler, installer, sampler, sämpler, printer, ripper, draiver, šeiker* saab välja tuua ka tuletusalused (vastavalt verbid *brausima, häkkima, skannima ~ skännima, samplima, sämplima* ja substantiiv *skript, diil, install, print, ripp, draiv, šeik*), seega võiks nimetatud sõnu pidada vormi põhjal tuletisteks vastavatest verbidest või substantiividest. Tõenäolisem on siiski, et substantiivid laenati tuletisena ning verbid on otsetuletused substantiivist, või on laenatud mõlemad, nii verb kui substantiiv eraldi. Verbi tuletamist nimisõnast toetab oletus, et ilmselt laenatakse keelde kõigepealt vahendit tähistav substantiiv ja alles seejärel vajatakse verbi, mis nimetaks vastava vahendiga sooritavat tegevust. Laenamist jälle kinnitab asjaolu, et samast sõnaliigist sõnad on ka lähtekeeles olemas.

Sageduselt järgmine sufiks (või sufiksisarnane morfeem) on *-ing*, nt *blasoneering* (ingl *blazonary*), *faktooring* (ingl *factoring*), *filing* (ingl *feeling*), *happening* (ingl *happening*),

booring (ingl *boring*) *liising* (ingl *leasing*), *marketing* (ingl *marketing*), *reiting* (ingl *rating*), *kaasting* ~ *kästing* (ingl *casting*), *kiipsmailing* (ingl *keep smailing*), *setting* (ingl *setting*), *surfing* (ingl *surfing*), *suuming* (ingl *zooming*), *sämpling* (ingl *sampling*), *šoping* (ingl *shopping*), *tuuning* (ingl *tuning*), *tänsing* (ingl *dancing*). Substantiivid *liising*, *surfing*, *suuming* ja *sämpling* saaks liigendada morfeemideks ka eesti tuletussüsteemi seisukohalt (*liisi/ma*, *sämpli/ma*, *suumi/ma*, *surfi/ma* + substantiiviliide *-ng* või *sämpler* ~ *sampler*, *suum*, *surf* + *-ing*). Täieliku morfeemivahetuse teel on saadud sõna *blasoneering*, inglise keeles on vastava nimisõna kuju *blazonary*, inglise keele sufiks asendatakse eesti keeles tähenduselt ja funktsioonilt sarnase tuletusliitega *-ing*.

Laensõnade lõpus esineb sageli ka foneemijärjend *-or*, nt *diskor* (ingl DJ, *disk jokey*), *kursor* (ingl *cursor*), *protsessor* (ingl *processor*), *promootor* (ingl *promoter*), *sponsor* (ingl *sponsor*), *sensor* (ingl *sensor*). Piirialale paigutub sõna *promootor*, mille morfeemkoostisest võib aru saada mitmeti. See sõna võinuks jõuda eesti keelde täieliku morfeemivahetusega (inglise keele sufiks *-er* asendatakse eesti keeles sufiksiga *-or*). Seega saaks seda pidada eesti keeles tuletiseks (ingliskeelne variant *promoter* erineb eestikeelsest kirja pildi poolest). Eesti keeles on olemas võõrsubstantiiv *promo* (reklaam), mis võiks olla reklaamivat isikut tähistava substantiivi tuletusaluseks. Kuna aga sõna lõplikul morfeemideks jaotamisel tekib probleeme (*promo+ot+or* e. tüvi+?+subs. liide), siis on tõenäolisem, et eesti keeles pole vastav sõna tuletis, vaid ingliskeelse sõna häälduskuju (pro'moutö) meenutav variant. Tegemist võib olla ka sõna *mootor* ('liikumapanev jõud') analoogial muganenud sõnaga. Ilmselt on teiste tegijat märkivate *or*-lõpuliste substantiivide analoogial moodustatud tuletis *diskor*, samakujuline variant inglise keelest puudub. Sõnal on olemas ka tuletusalus *disko*.

Tüvisõnadena on vaadeldavad ka näiteks järgmised tuletiselaadsed substantiivid: *-el*: *duubel*, *gospel*, *singel*, *vormel*; *-öör*: *trenažöör*; *-ioon*: *lokatsioon*, *promotsioon*; *-ism*: *kreatsioonism*; *-ist*: *kreatsioonist*; *-teek*: *diskoteek*, *videoteek* (on küll olemas tuletusalused *disko* ja *video*); *-loog(ia)*: *imagoloog(ia)*. Eesti keele siseselt on moodustatud sõnad *visionäär* (vrd ingl *vision*) ja *kannabioid* (ld *kannabis*, ingl *cannabis*). Siin on tegemist varem eesti keeles tuntud sufiksitega, mis pole üle võetud koos nimetatud substantiividega.

Probleemne on ka *ar*-lõpuliste sõnade (*bemar*, *glämmar*, *poppar*, *punkar*, *sekkar*, *hiphoppar*, *läppar*, *surfar*) rühm. Sufiks *-ar* on olemas nii eesti kui ka soome keeles (*-ari*),

seega võivad need sõnad olla nii eesti keele tuletised (vastavad alustüved: *glämm*, *punk*, *hip-hop*, *popp*, *surf*) kui ka soome keelest laenatud tüved. Tuletusalune tüvi puudub eesti keeles sõnadel *sekkar* ja *läppar*.

Eesti keele jaoks tundmatu morfeem on inglise mitmuse tunnus *-s* sõnas *muffins*. Sõna on laenatud koos tema külge kuuluva morfeemiga ja laenuandja keelega võrreldes tekib pikem tüvekuju. Eesti keeles on tegemist tüve osaga, mis pole eraldi analüüsitav. Eesti keeles moodustatakse mitmus oma tunnuste abil, tekib nn. hübriidmitmus – *muffinsid*. Sarnast nähtust esineb ka inglise laensõnades soome keeles, eriti pärisnimedes (ingl *Osmonds* > sm *Osmondsit*) (Sajavaara 1986: 74).

Sõna või sõnaühend võib võrreldes lähtekeelega lüheneda ja lihtsustuda. Sõna lühenemisel langevad välja kommunikatiivselt vähem olulised osad (Jõgi 1971b: 8). Lühenenud sõnad on näiteks *bemm* (sm *bemari*), *breik* (ingl *break dance*), *bäkk* (ingl *background*), *demo* (ingl *demonstration*), *digi* (ingl *digital*), *famiil* (ingl *family name*), *flopi* ~ *flopp* (ingl *floppy disk*), *glämm* (ingl *glamorous*), *koka* (ingl *coca-cola*), *limo* (ingl *limousine*), *mail* ~ *meil* (ingl *e-mail*), *meik* (ingl *make-up*), *nett* (ingl *internet*), *porno* (ingl *pornography*), *promo* (ingl *promotion*), *stripp* (ingl *strip cartoon*), *surf* (ingl *surfboard*), *sünt* (ingl *synthesizer*), *tiin* (ingl *teenager*), *täto* (ingl *tattoo*), *sünt* (ingl *synthesizer*), *surf* (ingl *surfboard*), *mobiil* (ingl *mobile phone*). Lühendada võidakse nii inglise sõnaühendeid kui liitsõnu ja tuletisi. Sõnad *bemm*, *nett*, *promo*, *limo*, *porno*, *surf*, *glämm*, *täto*, *mobiil* ja *sünt* on ilmselt lühendatud eesti keeles varem olemas olnud pikematest variantidest *bemar*, *internet*, *promotsioon*, *limusiin*, *pornograafia*, *surfilaud*, *glamuurne*, *tätoveering*, *mobiiltelefon*, *süntesaator* ega ole sellisel kujul lähtekeelest morfeemivahetusega üle võetud. Lühenenud sõnad erinevad pikematest stiililiselt ning kuuluvad eelkõige slängi.

Lühenenud sõnad saab jagada kolme rühma: sõna on lühenenud lõpust (*täto*, *sünt*, *promo*), kaduma on läinud algushäälikud (*meil*, *nett*), ära on jäetud lähtekeele sõnaühendi või liitsõna teine sõna (*stripp*, *famiil*). Põhiliselt lühenevad uued sõnad lõpu ärajätmise teel. Lühenemise taga võib olla ka katse muuta sõnu eestipärasemaks (pearõhulise lõppsilbiga sõnad (*tätoveering*, *promotsioon*) muudetakse lihtsamaks ja tuuakse eesti keelele omaselt rõhk algusesse).

Võimalik, et lähtekeele lõpuhäälikut *-i* sõnades *pihv* (sm *pihvi*), *skreip* (ingl *scrapie*), *bemar* (sm *bemari*), *rastafar* (ingl *rastafari*) tõlgendatakse eesti keeles tüvevokaalina ning jäetakse see nimetavast välja.

Liitsõnade laenamisel on järgmised võimalused (Jõgi 1971a: 292–293) (näited siinse töö materjali hulgast):

1. Liitsõna laenatakse tervikuna, kandes liitsõna mõlemad osad üle importatsiooniga, nt. *fännklaab*, *holokaust*, *kopiraiter*, *laptop(p)*, *meinstriim*.
2. Liitsõna üks osa on üle kantud, teine osa on asendatud tõlkega, nt. *moešõu* (ingl *fashion show*).
3. Võimalikud on ka tõlkelaenud, mille puhul on toimunud täielik substituutsioon ning üle on võetud ainult sõna sisustruktuur, nt. *girlfriend* > *tüdrukšõber*, *soap opera* > *seebiooper*, *meinstriim* > *peavool*.

Eesti keeles saab liitsõnadeks analüüsida kõik nimetatud juhud, v.a enamik esimeses punktis nimetatud sõnu, mille puhul on sõna juba laenatud liitsõnana. Importatsiooniga ülevõetud tüvimorfeemid on näiteks *baarmen*, *barbigööl*, *beibibuumer*, *diidzei*, *e-mail* ~ *e-meil*, *futbolka*, *fännklaab*, *glämm-rokk*, *glämmpopp*, *haardkoor*, *hip-hop*, *hotmail*, *hottdoog*, *internet*, *kambäkk* ~ *kammäkk*, *kiipsmailing*, *kingkong*, *kopiraiter*, *kuizzshõu*, *laptopp* ~ *lätopp*, *megastaar*, *meikap*, *meinstriim*, *multimeedia*, *popkorn*, *mänedžment*, *rõudmuuvi*, *rägtaim*, *saundträkk*, *sikspäkk*, *skinheed*, *spaidermän*, *storiteller*, *supermän*.

Adjektiivide hulgas on nii lihttüvesid, nt *booring*, *diip*, *glämm*, *kreisi*, *mental*, *metallik*, *nett*, *šeff*, kui ka tuletisi. Juuradjektiivide tulek eesti keelde on üha produktiivsemaks muutuv nähtus, valdavalt on tegemist ühesilbiliste laenudega. 1996. aastal väitis Reet Kasik, et eesti keeles pole võõrtüvelisi juuradjektiive (Kasik 1996: 132). Võõrtüve ja eesti tuletusliite kombinatsioonid on näiteks *imaginaarne*, *innovaatiline*, *innovatiivne*, *kreatiivne*, *psühhedeelne*, *trendikas*. Nendest räägitakse lähemalt sõnamoodustust käsitlevas alapeatükis.

Verbide puhul pole iga kord võimalik öelda, kas tegu on laenamisprotsessi saadusega või oma keeles moodustatud tuletisega. E. Raiet paigutab esimesse rühma verbid, millel puudub eesti keeles vastav tuletusalus, ja teise rühma verbid, millel puudub lähtekeeles vaste (Raiet 1961: 181). Ka Vare järgi oleks jaotus samasugune.

Tuletisteks võiks pidada seega näiteks järgmisi sõnu: *beibestuma* (tuletusalus *beibe* + *stu*-sufiks), *internetiseeruma* (*internet* + *-seeru*), *kaverdama* (*kaver* + *-da*), *friigistama* (*friik* + *-sta*), *puhverdama* (*puhver* + *-da*). Tuletised pole selle liigituse kohaselt näiteks *visualiseerima*, *tribaliseeruma*, *renderdama*, *snorgeldama*, *skaneerima*, *flambeerima* jne. Kõige paremini sobib siinkohal toetuda Filipovići lähenemisele, mille kohaselt alluvad laenverbid laenusaja keele sõnamoodustusreeglitele ning äratuntava sufiksi olemasolu korral tuleks neid pidada ikkagi tuletisteks. Täieliku morfeemivahetusega on tegemist sõnade *visualiseerima* ja *immobiliseerima* puhul (ingl *visualize*, *immobilize*, vrd ee *skaneerima*, ingl *scan*), sest siin on inglise keele sufiks asendatud eesti keeles samase sufiksiga.

Kolm verbi on moodustatud ladinakeelse prefiksi lisamise teel (*remiksima*, *reliisima*, *restartima*), kuid tuletamine on toimunud juba inglise keeles.

3.2. Laensõnadele avatud sõnamoodustusmallid

Laenamine on üks sõnavara rikastamise viise. Lisaks sellele võtavad laensõnad osa ka teistest sõnavara rikastamise viisidest. A. Jõgi on väitnud, et sõna lõpliku mугanemise tunnuseks on tema sõnamoodustuslik produktiivsus, mis avaldub osavõtus liitsõnade moodustamisest ja derivatsioonist (Jõgi 1971b: 13). Derivaatide arv on piiratud produktiivsete liidete arvuga, samas kui liitsõnade arv on piiritlematu. Eesti põhilised sõnamoodustusviisid on:

1. Tuletus ehk derivatsioon – sõna moodustatakse teisest sõnast selle tüvele (vahel ka vormile) (tuletus)liite lisamise teel.
2. Liitmine ehk kompositsioon – sõna moodustatakse mingile sõnale teise sõna tüve (või vormi) lisamise teel. (EKK 1997: 315–316)

Laensõna sõnamoodustuslik produktiivsus oleneb pigem sõna tähendusest, kasutussfäärist ja -sagedusest kui mугanemisastmest. Rohkesti kasutatakse nii liitsõna esi- ja järelkomponendina kui ka tuletusalusena tsitaatsõnu.

Siinkohal vaadeldakse lähemalt laensõnade osavõttu liitmis- ja tuletusprotsessist.

3.2.1. Liitmine

Liitsõnu saab moodustada kõigi käesoleva materjali hulgas leidunud käandsõnadega, liitsõnade moodustamine käib eesti keeles kergelt ja kombinatsioon on palju.

Liitsõnu võib jaotada põhikomponendi sõnaliigist, täiendsõna sõnaliigist ja täiendsõna vormist lähtuvalt. Laensõna võib esineda nii liitsõna esi- kui ka järelkomponendina, see võib liituda omasõnaga (*aidsihaige, netikülg*) või teise laensõnaga (*veebisait, meililist, singlireliis, parfüümposter, flopidraiv*), olla tsitaadiline (*macho-mees, sci-fi-film*) ja suurtähtlühendi-kujuline (*CD-mängija, PR-firma, PR-konsultant, UFO-kogemus, VIP-külaline*). Põhiliselt moodustatakse liitsõnu nimi- ja nimisõna liitmisega, aga on ka üksikuid näiteid arv- (*esiksingel*) ja määrsõnalise (*topeltklikk, beibederohke*) esi- ning järelkomponendi kohta. Täiendsõna võib olla ka lühenenud, nagu *meeskolumnist, naiskolumnist, esiksingel, lisapuhver*. Moodustatakse ka üksikuid liitverbe, nagu *hiireklikkima, topeltklikkima, raitklikkima* 'hiire paremat nuppu klõpsama').

Liitsõna täiendosa võib liituda nominatiivselt või genitiivselt. Uute laenude hulgas on ka näiteid mitmuse genitiivis täiendosa kohta (*singlitetabel, lasteporno, beibederohke, noortehotel*).

EKK esitab kindlad reeglid täiendsõna omastavalise ja nimetavalise liitumise kohta, lähtudes vormilistest ja sisulistest teguritest (EKK 1997: 349–350). Käesoleva materjali põhjal järeldub, et tegelikus keelekasutuses ei peeta reeglitest kinni ja liitsõnu moodustatakse suhteliselt juhuslikult, ühe ja sama täiendsõnaga võib esineda mõlemat liitumismalli, vrd *hittlaul ~ hitibänd, fännklubi ~ fänniklubi, liisingfirma ~ liisinguturg, rokkbänd ~ rokistaar*.

Rein Kull on vaadelnud vormitüübi mõju võõrsõnalise esikomponendi liitumisele (Kull 1966). Ta toob välja võõrsõnad, mis kalduvad liituma nominatiivikujuliselt. Need on:

- kolmandavärtelise lõppsilbiga kahe- ja enamasilbilised võõrsõnad,
- *number-* ja *album-*tüüpi võõrsõnad,
- ühesilbilised võõrsõnad. (Kull 1966: 291)

Käesolevast materjalist võib leida Kulli teooria tõestuseks rohkesti näiteid: *tabloidleht*; *duubelmakk*, *dumpingpakkumine*, *gospel-laul*, *liisingfirma*, *protsessorkaart*, *skanner-raadiovastuvõtja*, *sponsorraha*, *vormelauto*; *fakspangandus*, *hittlaul*, *rokkooper*, *vippkülaline* jne. Samas tuleb tõdeda, et omastavaline liitumine on kõigil Kulli poolt väljapakutud juhtudel levinum. Üldse on näidete hulgas enam omastavalise liitumismalliga liitsõnu. Seda saab ühelt poolt seletada asjaoluga, et näitematerjal on pärit üldkeelt peegeldavast allikast. Nimetavaline liitumismall on omasem erialasemale keeletarvitusele, omastavaline tundub üldkeeles omasem ja loomulikum (vrd *liisingfirma* ~ *liisingufirma*). Ka Kull tõdeb, et kõike “võõrast” mugandada püüdes antakse esikomponendile omastava käändega konkreetsem ja lahtimõtestatum kuju (Kull 1966: 292).

Olgu siinkohal välja toodud produktiivsemad liitsõnu moodustavad laensõnad:

interneti-: *internetiajakirjanik*, *-kaubandus*, *-kohvik*, *-külg*, *-maailm*, *-mäng*, *-pank*, *-portaal*, *-teenus*, *-ühendus*, *Internetiajastu*, *-kontor*, *-palavik*, *-versioon*, *-ühendus*;

meedia-: *meediaajastu*, *-arvustus*, *-firma*, *-juht*, *-kanal*, *-kära*, *-maastik*, *-mull*, *-müra*, *-poliitika*, *-revolutsioon*, *-teaduskond*, *-toodang*, *-trikk*, *-töötaja*, *-vahend*, *-vorm*, *-uuring*;

porno-: *pornoagent*, *-ajakiri*, *-bisnis*, *-film*, *-kirjanik*, *-kogumik*, *-komisjon*, *-kraam*, *-lint*, *-paljastus*, *-plakat*, *-pood*, *-produtsent*, *-staar*, *-täht*, *-tööstus*, *-video*;

rokk-: *rokkbänd*, *rokk-kontsert*, *-muusika*; *rokiajakiri*, *-elu*, *-klassik*, *-klubi*, *-legend*, *-päev*, *-saade*, *-staar*, *-veteranid*;

sponsor-: *sponsorleping*, *-logo*, *-programm*, *-projekt*, *-raha*, *-summa*, *-süsteem*, *-toetus*, *-tulu*;

singli- (-singel): *-turg*, *-müük*, *-pala*, *-lugu*, *-hitt*, *-laul*, *-plaat*, *-(ede)tabel* (ka *singlitetabel*), *-kogu*; *debüütsingel*, *piraati-*, *hiti-*, *promo-*;

kolumn- (-kolumn): *kolumnisari*, *-kogumik*, *-külg*, *-veerg*; *kinokolumn*, *kultuuri-*, *lehe-*, *raamatu-*, *spordi-*.

3.2.2. Tuletamine

Siinse töö materjali hulgas on **substantiivide** tuletamiseks kasutatud järgmisi omasufikseid:

-mine – *liisimine, surfamine ~ surfimine, tuunimine, samplimine, blokkimine* jne. Selle suffiksi abil saab tuletada substantiive kõikidest verbidest. Liide on väga produktiivne. Tuletamisega muutub sõnaliik, tekkinud substantiiv väljendab tegevust.

-ja – *surfaja, šoppaja, häkkija, tuunija*. Samuti produktiivne deverbaaliliide, tegijanime saab tuletada kõikidest verbidest, tuletis väljendab tegijat.

-(d)us – *innovaatilisus, glamuursus, kreatiivsus*. Adjektiivist on tuletatud omadusenimetus, muutub sõnaliik.

-lus – *skinheedlus, sponsorlus, promootorlus, bitšlus*. Substantiividest on tuletatud abstraktse tähendusega omadusenimetus.

-lane – *ufolane*. Liide on eesti keele levinumaid isikuliiteid.

-(d)is – *mikserdis*. Liide on *(d)us* liite eesvokaalne vaste, mis väljendab tegevuse konkreetset saadust.

-(V)r – *r*-tuletusliitel on eesti keeles mitmeid vokaalialgulisi variante: *-ar, -er, -ur, -or, -är, -ör*. Valdavalt esineb liide *-ur*, ülejäänud on omased laenderivaatidele. (EKG 1995: 524)

Liite abil on tuletatud isikut ja tegijat märkivaid substantiive. Kõige rohkem on käesoleva näitematerjali hulgas *er*-lõpuliselt tuletiselaadseid sõnu, kuid nagu eespool selgus, pole need tuletatud eesti keeles, vaid sõnad on laenatud tüvimorfeemidena. Sõnadel *diiler* ja *skript* on olemas tuletusalused substantiivid *diil* ja *skript*, ilmselt on aga ka nimetatud sõnad laenatud juurmorfeemidena.

Probleemne on *ar*-lõpulistel substantiivide saamine, ühelt poolt võib tegu olla soome keelest laenatud tüvekujudega ja teisalt eesti keeles moodustatud tuletistega. Arvatavasti on sõnuti tegemist mõlema variandiga, kõigil *ar*-lõpulistel substantiividel on ka soomekeelsed vasted (nt *punkar*, sm *punkkari*; *reivar*, sm *reivari*; *surfar*, sm *surffari*), samuti võivad need olla moodustatud analoogia teel (*punk* + *-ar* = *punkar*).

-kas – *läpakas, tiinekas*. Slängilise varjundiga tuletusliide.

Võõrsufiksitest kasutati laenudes *-loog* (*imagoloog, ufooloog*), *-ism* (*voodoo-ism, kreatsioonism*), *-ist* (*kreatsioonist*). Rahvusvaheliste sufiksite puhul on raske vahet teha, kas sõnatüvi on tulnud koos liitega või on liide lisatud laenavas keeles (Jõgi 1971b: 14).

Adjektiivide tuletamiseks on kasutatud järgmisi omasufikseid:

-ne – *feliinne, glorioosne, imaginaarne, interaktiivne, kredibiilne, portatiivne, skisoidne, glamuurne, imaginaarne, innovatiivne, kreatiivne, psühhedeealne*. Liide on produktiivne nii eesti omasõnade kui laensõnade moodustamisel. Tuletusalus on vaid sõnal *glamuurne* (*glamuur*). Adjektiivi *innovatiivne* asemel soovitab ÕS 1999 omadussõna *uuenduslik, innovaatiline* puudub ÕSist. Tegelikus kasutuses on need erimallilised tuletised sünonüümsed. *ne*-liide liitub võõrsõnades konsonanttüvele.

-lik – *beibelik, zombilik, ämbientlik, rokoklik*. Nimetatud tuletisi moodustatakse substantiividest, väljendades nii sarnasust alussõnaga.

-line – *imagoloogiline, innovaatiline, ufooloogiline*. Tegemist on eesti keele sagedase liitega.

-kas – *trendikas*. Laensõnade hulgas leidis selle liitega vaid üks näide, aga eesti keele tuletussüsteemis on tegemist produktiivse liitega.

Laensõnadest adjektiivide tuletamiseks on kasutatud kõige sagedasemaid eesti keele omasufikseid, seega tõestavad laenud nende tuletustüüpide produktiivsust.

Reet Kasik on kirjutanud, et tihti pole võõrtüveliste adjektiivide puhul tegemist tuletistega, vaid laenamisel on teiskeelne sufiks asendatud eesti oma adjektiivisufiksiga, sellisel juhul on sufiksil adjektiivi vormistamise roll (Kasik 1996: 132).

Sellega on põhjendatav enamiku *ne*-liiteliste võõradjektiivide saamine, sest neil puudub eesti keeles tuletusalus. Võõreeskujulise *ne*-liite asendumine omamallilise *line*-liitega sõnas *innovatiivne* (> *innovaatiline*) võib olla märk sõna mугanemisest eesti keeles.

Tuletisteks võib pidada **verbe**, millel on eesti keeles äratuntavaid tuletusliiteid. Verbide saamiseks on kasutatud järgmisi omasufikseid:

-sta – *friigistama, zombistama*. Nimetatud verbid on denominaalsed, tuletustüüp on eesti keeles avatud. *sta*-liitelistest verbidest saab moodustada ka *u*-liitelisi refleksiivseid deverbaale: *beibestuma, internetistuma*.

-ta/da – *häkerdama, renderdama, sämplerdama, kaverdama, klasterdama, regitama, vipitama, puhverdama, snorg(k)eldama*. Liide on eesti keeles produktiivne, väljendades

tegevust, mille osaliseks on tuletusaluse sõnaga tähistatu. Tegemist on denominaalsete tuletistega, sõnadel *renderdama*, *klasterdama* ja *snorg(k)eldama* puuduvad eesti keeles tuletusalused nimisõnad, seega on need moodustatud produktiivse tuletustüübi analoogial.

-tse – beibetsema. Verb on moodustatud noomenitüvest, tuletustüüp on produktiivne.

Võõrverbide moodustamiseks kasutatakse ka kaht võõrliidet: *-a* ja *-eeri*:

-a – fännama, klikkama, surfama, šoppama, tšekkama, donkama. Reet Kasiku järgi on kõnealune verbimoodustusmall tulnud eesti keelde soome keele vahendusel (vrd *filmi*, aga *filmata: filmaan*). *a*-tüvelised verbid on avanud eesti keeles tugevneva astmevaheldusega sõnatüübi võõrsõnadele. (Kasik 2000: 889) *a*-tüveliste verbide aluseks oleva nimisõna tüvevokaal on *-i*.

-eeri, -eeru – immobiliseeruma, leviteeruma, sofistikeeruma, tribaliseeruma, internetiseeruma, innoveerima, nokauteerima, skaneerima ~ skanneerima, digitaliseerima, digiteerima, flambeerima, friteerima, komputiseerima, kopileerima, krüpteerima, maksimeerima, minimeerima, partitsioneerima, positsioneerima, sponsoreerima, trankvilliseerima, visualiseerima.

Keelekorraldajad soovivad *eeri*-liiteliste verbide asemel kasutada nulltuletust (Mäearu 1996b: 42). Tegelikus kasutuses esinevad vormid *nokautima* ja *skannima*, verbiga *internetiseeruma* kasutatakse paralleelselt vormi *internetistuma*. Teistel *eeri*-liitelistel verbidel puudub alusnimisõna. ÕS 1999 annab *friteerima* asemel verbi *frittima*, mis on olemas ka VL 1978 ja ÕS 1978s. Verbi tuletusaluseks nimisõnaks on *fritter* 'frittimisseade'. ÕS 1978s ja VL 1978s esineb ka verb *respekteerima*, seega võib *respektima* olla moodustatud konversiooni teel *eeri*-liitelisest verbist või ka uuesti laenatud. Verbide *komputiseerima* ja *sponsoreerima* asemel soovitab ÕS 1999 kasutada *raalistama* või *arvutistama* ning otsetuletust *sponsima* (vt ka Mäearu 1996a: *sponsima, sponsija, sponsimine* ehk *sponsorlus*). ÕS 1999 järgi on õiged nii *skannima* kui *skaneerima*.

u-sufiks on vana ja välja töötatud suhteliselt hilisel jal soome keele mallidele toetudes. Võõrsõnalise struktuuriga *eeri*-liitelistest verbidest hakati *u*-tuletisi moodustama Johannes Aaviku algatusel (Kasik 1991: 467, 474). Denominaalsed on uute laenude hulgas *internetistuma* ja *beibestuma*. Verb *internetiseeruma* võib olla tuletatud *u*-liite abil *i*-lisest verbist *internetiseerima* kui ka nimisõnast *internet*. *eeri*-verbid vastavad pearõhulisest

silbist alates eesti keele sõnade häälikulistele nõuetele (kahesilbiline vältevahelduslik tüvi) ning nendest saab probleemideta moodustada *u*-liitelisi verbe. Käesolevalt puuduvad andmed verbide *leviteeruma*, *sofistikeeruma* ja *tribaliseeruma* *eeri*-liitelisest kasutusest. Transitiiivse verbi puudumine näitab ka seda, et õigustatud ongi vaid *u*-lised variandid, mis väljendavad millekski muutumist, uude olukorda üleminekut. ÕS 1999s on verb *immobiliseerima*, mis on levinud ka igapäevases kasutuses.

eeru-liitelised verbid on astmevahelduseta ning *eeri*-liitelised astmevahelduslikud, seega laieneb *u*-liiteliste tegusõnade keelde tuleku arvel astmevahelduseta verbide piirkond.

A. Jõgi on nentunud verbi tuletiseks või laenatud tüveks määramise raskust; verbi laenamine toimub juhul, kui meil puudub vastav nimisõna, verbi moodustamine toimub juhul, kui see verb laenuandjas keeles puudub (Jõgi 1971b: 11).

Tuletusalused nimisõnad on olemas näiteks järgmistel verbidel: *beibetsema* (*beibe*), *brausima* (*brauser*), *briifima* (*briifing*), *brändima* (*bränd*), *faksima* (*faks*), *friigistama* (*friik*), *funkima* (*funk*), *fännima* ~ *fännama* (*fänn*), *gruuvima* (*gruuv*), *haipima* (*haip*), *häkerdama* (*häkker*), *internetiseeruma* (*internet*), *kaifima* (*kaif*), *kaverdama* (*kaver*), *klikkima* ~ *klikkama* (*klikk*), *liisima* (*liising*), *meikima* (*meik*), *meilima* (*meil*), *miksima* (*miks*), *nokauteerima* (*nokaut*), *privama* (*priva*), *promoma* (*promo*), *reliisima* (*reliis*), *remiksima* (*remiks*), *rippima* (*ripp*), *rokkima* (*rokk*), *räppima* (*räpp*), *skannima* ~ *skaneerima* ~ *skanneerima* (*skanner*), *sponsoreerima* (*sponsor*), *spämmima* (*spämm*), *surfima* ~ *surfama* (*surf*), *sämplima* (*sämpling*), *testima* (*test*), *vipitama* (*vipp*), *vokkima* (*vokk*) jne. Samas võivad need verbid olla ka laenatud. Paljudel verbidel puudub eesti keeles tuletusalus, nagu *hoppima*, *innoveerima*, *logima*, *morfima*, *pluugima*, *ruulima*, *sakkima*, *šoppama*, *tribaliseeruma*, *tšekkama*.

Inglise keeles puudub vastav verb sõnadel *hoppima* (*hop* tähendab inglise keeles hüppamist, kõnealune verb aga on seotud *hip-hop*'iga), *regitama* (ingl subs *reggae*), *fännima* (ingl subs *fan*), *vipitama* (ingl subs *VIP*), *tribaliseeruma* (ingl subs *tribe*), *vokkima* (hiina subs *wok*). Seega on nimetatud juhtudel tegemist pigem eesti keeles moodustatud tuletistega.

Laenamise kasuks räägib samast sõnaliigist sõna olemasolu lähtekeeles: *gruuvima* (ingl verb *groove*), *haipima* (ingl verb *hype*), *jatsima* (ingl verb *jazz*), *spämmima* (ingl verb *spam*).

-i on tänapäeva eesti keeles harvaesinev liide, mille abil saab moodustada frekventatiivse tähendusega verbe, mille alussõnaks on ühekordset tegevust märkivad *a*-tüvelised verbid (*sähvima* vrd *sähvama*) (Kasik 1996: 41–42). Uute laenude puhul on võimalik, et *-i* polegi sufiks, vaid verbid on juba laenatud *i*-listena. Mitmetes laenverbides võib aga eristada denominaalse *i*-sufiksi, selliselt tuletatud verbid osutavad noomeni poolt esile toodud mõistele suunatud tegevust. Sufiks *-i* võib sel juhul olla pärit verbi tuletusaluseks oleva noomeni genitiivist, sest denominaalid on tuletatud *i*-tüvelistest noomenitest ning enamikul neist on instrumentaalne tähendus. Allpool esitatakse näiteina mõned *i*-sufiksilised denominaalid koos tuletusaluste tüvedega:

brändima – vrd *bränd*: *brändi*

faksima – vrd *faks*: *faksi*

funkima – vrd *funk*: *funki*

fännima – vrd *fänn*: *fänni*

gruuvima – vrd *gruuv*: *gruuvi*

haipima – vrd *haip*: *haibi*

kaifima – vrd *kaif*: *kaifi*

klikkima – vrd *klikk*: *kliki*

kruisima – vrd *kruis*: *kruisi*

linkima – vrd *link*: *linki* (*lingi*)

meikima – vrd *meik*: *meigi*

suumima – vrd *suum*: *suumi*

On ka üks näide *u*-lise alustüve kohta, millest moodustatakse *i*-sufiksiline verb: *jats*: *jatsu* > *jatsima*. Võimalik on aga ka nimetatud verbide laenuline päritolu. Raske on öelda, kas eesti keelde on laenatud enne *i*-tüveline substantiiv, millest on omakorda tuletatud denominaalne verb, või verb ja noomen üheaegselt. On ka mõeldav, et substantiiv on moodustatud verbist.

i-tüvelised verbid, millel puudub substantiivitüvi, ei saa olla moodustatud eesti keele siseselt, seega peavad need olema laenatud, nt *formaatima* (nimetatud verbi ei soovita ÕS kasutada tähenduses *vormindama*, tegelikus kasutuses on aga levinud just see tähendus; eesti keeles varem olemas olnud sõna *formaat* ei saa seega olla verbi alustüveks), *ruulima*, *autentima*, *killima*, *hängima*.

Nii laenamise kui tuletamise võimalus jääb sellistele *i*-tüvelistele verbidele (*hääkima*, *brausima*, *skannima*), mille tuletusalune noomen sisaldab tuletusliitesarnast morfeemi (*hääkker*, *brauser*, *skanner*). Tuletamisprotsess näeks sel juhul välja järgmine: *braus/er* + *i* + *ma* = *brausima*.

Enamik *i*-tüvelisi verbe on transitiivsed (*liisima*, *hääkima*, *printima*, *suumima*), aga on ka intransitiivseid verbe (*jatsima*, *rokkima*, *ruulima*, *surfima*). *i*-sufiks liitub alati konsonanttüvele.

Mõnedel *i*-tüvelistel verbidel on ka *a*-tüvelised vasted: *klikkima* ~ *klikkama*, *tšekkima* ~ *tšekkama*, *surfima* ~ *surfama*. Kui algupäraste verbide puhul võib *i*-sufiks olla ka deverbaalne, s.o ühekordset tegevust märkivast *a*-tüvelisest verbist moodustatakse frekventatiivse tähendusega *i*-tüveline verb (vrd *nähvama*, *nähvima*), siis laenverbidel sellist tuletustüüpi ei eksisteeri.

KOKKUVÕTE

Siinses magistritöös vaadeldi uute laensõnade kohanemise tendentse eesti keele morfoloogilises süsteemis ning püüti teatud muutmismallide ja üksikvormide kasutamist (eelistamist) seostada keeles toimivate loomulikkusprintsipiidega. Eelkõige keskenduti muutemorfoloogiale, vaadeldi laenude fonoloogilis-derivatiivset struktuuri, produktiivsemaid tüevaheldusnähtusi, laenudele avatud muuttüüpe ja võimalikke tüübinihkeid. Tegelikku vormikasutust jälgides püüti kindlaks teha varieeruvaid piirkondi (sh normingust kõrvalekaldumisi) ja võimalikke muutusi muutemorfoloogias. Samuti anti ülevaade laenude morfeemkoostisest, sõnaliigilisest jagunemisest ning sõnamoodustuslikust aktiivsusest.

Loomuliku morfoloogia esindajate järgi toimuvad keelemuutused alati loomulikumate, sagadasemate ja normaalsemate nähtuste (muuttüüpide, paradigmade, vormide) suunas. Keelekasutajad eelistavad neid morfoloogilisi nähtusi, mis domineerivad nende keeles ning moodustavad selle struktuuritüübi.

Laensõnade morfoloogiline muganemine pakub huvi loomulikkuse ja produktiivsuse seisukohalt, sest laenud (nende struktuur, muutmisviis jne) kohanevad keele kõige avatumate ja loomulikumate mallidega. Võõrsõnadega toimuvad protsessid ning kohanemistendentsid kajastavad eesti keeles kehtivaid seaduspärasusi ning produktiivseid malle. Keelekasutajate intuiitvne loomulikkustaju tingib tegelikus kasutuses tihti ka selliseid vormivalikuid, mis pole norminguga kooskõlas (*t-lõpuline partitiiv pesa-tüübis*).

Siinse analüüsi aluseks on 652 uuemat laensõna. Tegelikku vormikasutuse uurimisel on arvesse võetud ka kõnekeelsed ja keelekorralduslikult aktsepteerimata mugandid, seega on sõnavaralise materjali hulgas palju argikeelde kuuluvaid sõnu.

Siinse töö materjalist järeldub, et laenatakse enamasti noomeneid, peamiselt substantiive (80%) ja adjektiive (4%). Verbe on uute laensõnade hulgas 16% ning muutumatute sõnade kohta on vaid kolm näidet: *jess, sorri, tšau*.

Sõnaliigid erinevad mугanemisviiside poolest. Üldiselt mугanevad laennnoomenid ja muutumatud sõnad häälikulis-ortograafiliselt ning need laenatakse juurmorfeemidena (*leasing* > *liising*, *dealer* > *diiler*). Laenverbid ja -adjektiivid alluvad aga eesti keele sõnamoodustusreeglitele ning tihti lisatakse laenatud võõrtüvele eesti keele tuletusliiteid (*kredibiilne*, *interaktiivne*; *beibetsema*, *puhverdama*). Eesti keeles on produktiivseks muutumas juuradjektiivide laenamine (*kreisi*, *mental*, *diip*).

Verbide hulgas on kõige rohkem *i*-tüvelisi tegusõnu, mille tuletusalustena saab välja tuua *i*-tüvelised substantiivid (*kliik*: *kliki* > *kliikima*, *haip*, *haibi* > *haipima*). Laenuteooriat kinnitab tuletusaluse sõna puudumine eesti keeles (*ruulima*, *šoppama*, *tribaliseeruma*), eesti keeles on moodustatud verbid, millel puudub lähtekeeles samast sõnaliigist vaste (*jatsima*, *vipitama*, *vokkima*, *internetiseeruma*).

Verbidele on avanenud rühm, kuhu liiguvad inglise keele produktiivse sufiksiga sõnad, mis eesti keeles asendatakse sarnase liitega (*computerize* > *komputiseerima*). Soome kõnekeele mõjul on avanenud ka tugevneva vältevaheldusega *a*-tüveliste verbide rühm (*kliikama*, *tšekkama*). Inglise keelest laenatud verbitüved on tavaliselt ühesilbilised, need muudetakse eesti keeles alati kahesilbilisteks ja vokaaliga lõppevateks, sest ühesilbiline verbitüve struktuur on eesti keeles ebaproductiivne.

Laenuandva keele sõnalõpud ja liited kohanevad eesti keele tuletussüsteemiga. Laensõna lõpp või liide võidakse üle võtta tüvesse kuuluvana null-morfeemivahetuse teel (*seksism*, *kreatsioonist*) või asendada need eesti keeles sarnaste tuletusliitega (*minimize* > *minimeerima*; *maximize* > *maksimeerima*, *blazonary* > *blasoneering*, *sophisticate* > *sofistikeeruma*). Kõige rohkem on uuemate laenude hulgas importatsiooniga ülevõetud lihttüvesid.

Laensõnade morfeemkoostisest pole alati võimalik aru saada. Jaotuse teevad keeruliseks tuletiselaadsed laensõnad, mille lõpus on liitesarnased *-er*, *-or*, *-ar*, *-ing* jne, kuid mida ei saa pidada morfeemideks eesti keele tuletussüsteemi seisukohalt. Laenamisel kaotavad tuletusliited oma tähenduse ja sõnu käsitatakse lihttüvedena. Kui sõnaliide on tuttav, siis analüüsitakse ta tüvest eraldi. Muutelõpud ja tuletusliited lisatakse siis paljale tüvele ja mitte tüvele koos afiksiga (nt. *liis/ing* – *liisima*, mitte *liisingima*). Kui sõna sisaldab

tundmatuid morfeeme, siis ei suudeta neid identifitseerida ja sõna laenatakse ühes tükis, nt. *muffin + s > muffins*.

Laenude osavõtt sõnamoodustusest on märk nende kinnistumisest keelesüsteemis. Liitsõnade moodustamine on võimalik kõigi käesoleva materjali käändsõnadega. Laensõna võib esineda nii liitsõna esi- kui ka järelkomponendina, liituda omasõnaga (*aidsihaige, netikülge*) või teise laensõnaga (*veebisait, meililist*).

Tegelikus keelekasutuses ei peeta kinni nimetavalise ja omastavalise liitumise reeglitest ja liitsõnad on moodustatud suhteliselt juhuslikult, vrd *hittlaul ~ hitibänd, liisingfirma ~ liisinguturg*. Eelistatakse omastavalise liitumismalliga liitsõnu, see tundub üldkeeles omasem ja loomulikum (vrd *liisingfirma ~ liisingufirma*). Produktiivsemad liitsõnu moodustavad laensõnad on *internet, meedia, porno, rokk, sponsor*.

Laensõnadest substantiivide, verbide ja adjektiivide tuletamiseks on kasutatud kõige sagedasemaid eesti keele omasufikseid (*-mine*, nt. *liisimine*; *-ja*, nt. *surfaja*; *-lus*, nt. *skinheedlus*; *-lane*, nt. *ufolane*; *-(d)is*, nt. *mikserdis*; *-(V)r*, nt. *meikar*; *-kas*, nt. *läpakas*, *-lik*, nt. *beibelik*; *-ne*, nt. *glamuurne*; *-line*, nt. *imagoloogiline*; *-kas*, nt. *trendikas*, *-sta*, nt. *friigistama*; *-rda*, nt. *häkerdama*; *-ta/da*, nt. *kaverdama*, *-tse*, nt. *beibetsema*). Seega tõestavad laenud nende tuletustüüpide produktiivsust.

Laensõnade struktuur on selgepiiriline ning nende muutmiskiisi määravad automaatselt ära algvormi fonoloogilis-derivatiivsed tunnused. Automaatne tüübimäärang pole võimalik mõnede *number-* ja *õpik-*tüübi vahel kõikuvate sõnade puhul, mille lõpuvaheldus võib varieeruda (võimalikud vaheldused: *VC:CV*, nt. *puhver: puhvri*; *ø:i*, nt. *puhver: puhveri*), samuti *sepp-* ja *õpik-*tüübi vahel tüübinihkes olevate sõnade puhul (võivad alluda nii astmevahelduseta mallile (nt. *pikap: pikapite*) kui ka astmevahelduslikule mallile (nt. *pikap: pikappide*)).

Fonoloogilis-derivatiivse jaotuse järgi on laennoomenite hulgas kõige rohkem /1 C/- sõnu (43%), selle järgnevad /2 C/ (29%), /2 V/ (19%) ja /3jj/ (6%) struktuuriga sõnad. Kahesilbilisi sõnu on kokku 48%, seega laenatakse neid rohkem kui ühesilbilisi sõnu. Laennoomenite hulgas on 137 (25%) vokaaliga ja 415 (75%) konsonandiga lõppevat tüve, kõige rohkem on ühesilbilisi konsonandiga lõppevaid tüvesid (239), vähem kahe- ja kolmesilbilisi konsonandiga lõppevaid tüvesid (176).

Võrreldes oma analüüsi tulemusi EKGs esitatud arvandmetega, võib öelda, et ka ka siinse materjali hulgas domineerivad ühesilbilised konsonandiga lõppevad tüved (EKG andmetel on konsonantlõpulis sõnu 68%, neist ühesilbilisi 49% ja kahesilbilisi 28%) ning mõnevõrra vähem on kahesilbilisi vokaaliga lõppevaid tüvesid (EKGs 32%, neist 40% on kahesilbilised). Vähe on uute laennoomenite hulgas /3jj/-sõnu.

Laenverbide hulgas on 93 (87%) kahesilbilist tüve ning /3jj/-verbe on vaid 14 (13%). EKG järgi moodustab 3- ja enamasilbiliste tüvede hulk verbide koguarvust veidi alla poole. Samas on sarnane see, et ka EKG statistika järgi on kahesilbiliste verbitüvede hulgas 92% kolmandavärtelisi verbe, siinses töös on vastav suhtarv 82.

Tüvevaheldusliikidest esineb laensõnades rohkem lõpuvaheldust, mis näitab, et eelistatakse lihtsamaid ja analüüsitavamaid vorme. Astmevaheldus muudab tüvekaju flektiivsemaks ning läbipaistmatumaks. EKG andmetel domineerib noomenite hulgas astmevahelduseta muutmismall (64%), seda kinnitab ka 57% uute sõnade muutumine selle malli järgi. Laenverbid liituvad aga pigem astmevaheldusliku malliga (*õppima*-tüüp), mis tuleneb osaliselt eesti keelde laenatud verbitüvede struktuurist, aga ka nõrgeneva astmevaheldusega *õppima*-tüübi produktiivsusest.

Laennoomenid ei liitu tugevneva astmevaheldusliku malliga, verbidel on see rühm avatud *a*-tüvelistele verbidele (*klikkama: klikata: klikkan*). Laadivaheldus kui läbipaistmatu ja üliflektiivne nähtus on laensõnadele suletud ning taandub ka vanemast mitteaktiivsest omasõnavarast (*küüs*-tüüp). Seega laieneb astmevahelduseta sõnade hulk (*kontsert*-tüüpi sõnade liikumisega *õpik*-tüüpi, *eeruma*-liiteliste verbide arvel). Nõrgenev astmevaheldus on keelekasutajatele lihtne ja loomulik, sellele alluvad automaatselt kõik ühesilbilised konsonandiga lõppevad noomenid ja kahesilbilised kolmandavärtelised *i*-tüvelised verbid (*õppima*-tüüp). Seega on produktiivsemad tüübid, millesse kuulumise määrab ära sõna algvormi struktuur.

Eesti keele tüve lõpuvaheldustüübistikust esinevad laensõnade hulgas järgmised mallid: *ø:i, er:ri, el:li, ø:u, ø:a, ø:e, ne:se, s:ø*, viimased kaks on poolproduktiivsed, sest nendele vaheldustele alluvad sõnad on moodustatud võõrtüvele eesti keele omasufiksi lisamise teel (*innovatiivne, läpakas*). Laensõnadele kõige avatum vaheldus on *ø:i* (enamik *sepp*- ja *õpik*-tüübi *er*-lõpulistest sõnadest), sellele järgneb *ø:u* (*õpik*-tüübi *ng*-lõpulisest sõnadest).

Uuemate laensõnade jagunemine muuttüübiti kinnitab, et eesti keeles on produktiivsed muuttüübid substantiividel VI kk *sepp*-tüüp (239 sõna, s.o 43%, nt *striim*, *teip*, *haardkoor*) ja IV kk *aasta*-tüüp (189 sõna, s.o 34%, nt *lükra*, *singel* (*number*-alltüüp), *bemar* (*õpik*-alltüüp), *innovatiivne* (*raudne*-alltüüp)). Vähem on sõnu lisandunud *koi-puu*-tüüpi (16 sõna, *gei*, *gurmee*), *pesa-seminar*-tüüpi (32 sõna, *bagi*, *pibo*, *kardigan*), *tubli-kõne*-tüüpi (72 sõna, *feta*, *pusle*, *ale*), *oluline*-tüüpi (4 sõna, *kalvados*). Ülejäänud käändtüübid on laensõnadele suletud.

Kõige produktiivsem verbitüüp on III pk *õppima*-tüüp (77 verbi, s.o 72%, nt. *liisima*, *meilima*). Verbe on lisandunud ka *elama*-tüüpi (24 verbi, nt. *vipitama*) ja *hakkama*-tüüpi (6 verbi, nt. *klikkama*). Ülejäänud tüübid on eba produktiivsed, s.t laenverbidele suletud.

Samad tulemused on ka A. Jõgil (1971a), T. Leemetsal (2002) ja siinse töö autori bakalaureusetöös (2002).

Olulisima tüübinihkena võib nimetada kõikumist astmevaheldusliku *kontsert*- ja astmevahelduseta *õpik*-tüübi vahel. Liitsõna struktuuriga (*kontsert*-tüüpi) võõrsõnade eestipärastumise põhiline viis on viia pearõhk järgsilbilt esisilbile. Rõhu ähmastumisega toimub rõhustruktuuri lihtsustumine ja sõna võib vahetada muutüüpi (*kolumn*: *kolumnide* > *kolumn*: *kolumnite*), sõna järgsilbi vokaal või konsonant võib lüheneda (*portaal* > *portal*, *hostell* > *hostel*) ja lõpusilp kaotab astmevahelduse. Kahe tüübi vaheline kõikumine näitab, et sõnade muutmisviis pole kinnistunud. Rõhk ei nihku, kui silbistruktuur seda ei võimalda.

Teise tüübinihkena võib välja tuua *õpik*- ja *number*-alltüübi vahelise kõikumise. Näitelausete põhjal alluvad lõpumuutusele *VC:CV seitse* sõna: *gospel*, *piksel*, *poster*, *puhver*, *singel*, *duubel* ja *alkomeeter*. Sõnu *gospel*, *poster*, *piksel* ja *puhver* muudetakse nii lõpukaota kui ka tüvevokaali *-i* lisamisega. Kinni ei peeta ka ÕSi normingutest: *piksel* käändub ÕSi järgi *number*-tüübi analoogial, tegelikus kasutuses eelistatakse vokaalikaota vormi.

Kolmas olulisem kõikumine on *sepp*- ja *tubli*-tüübi vaheline (*beib* ~ *beibe*, *flopp* ~ *flopi*) ning sõltub sellest, milliseks kohandatakse inglise keele kahesilbilised sõnad eesti keeles. Ühe või teise tüvekujuga eelistamine erineb sõnuti, inglise keele sõnad *babe* ja *jet ski* mugandatakse pigem ühesilbilisteks (*beib* ja *jett*) ning inglise *floppy* jäetakse sagedamini kahesilbiliseks (*flopi*).

Üldiselt puudutavad tüübinihked üksikuid sõnu, mis näitab, et need pole laiaulatuslikud. *t*-list partitiivi, vormihomonüümia vältimist ja keelesüsteemist tingitud suuremat markeeritust eelistatakse vaid üksikutes *pesa*-tüüpi sõnades (*promo, logo, publi*). Ühtede või teiste vormide varieerumine tundub olevat juhuslik.

Uued laensõnad alluvad keele kõige produktiivsematele joontele. Loomulikumad ja normaalsemad on tüübid, mis keeles domineerivad. Ka sinse materjali põhjal nähtub, et laienevad tüübid, millel juba on suurem liikmeskond (ühesilbilise fonoloogilis-derivatiivse struktuuriga laennoomenite rühm, astmevahelduseta muutmismall, *õpik*- ja *sepp*-tüübi järgi käänamine, kahesilbiliste *i*-tüveliste *õppima*-tüüpi verbide rühm, lõpuvaheldus *ø:i*).

Eelistatakse vorme, paradigmasid, muuttüüpe, mille struktuur on lihtsam, läbipaistvam ja aglutinatiivsem (*õpik*-tüüp vrd *number*-tüübiga, mis muudab tüvekuju; astmevahelduseta mall; lihtsad tüvevaheldusmallid; laadivahelduse puudumine).

Oluliseks silbi- ja häälikustruktuuriga kaasnevaks nähtuseks on muutunud II ja III välte vastandus (*sepp*-tüüp, *õppima*-tüüp). Kolmandavärtlise geminaadi ja esmavärtlise üksikkluusiili vaheldus on mõnedes sõnades muutunud II ja III välte geminaadi vahelduseks (*grant: grandi* > *grant: granti*).

Keele sõnavara muutub pidevalt, samas on grammatiline struktuur muutustele vastupidav ning nihked on tingitud keele sisemisest arenguvajadusest, mitte välisest mõjust. Nihkeid põhjustab loomulikkuse ja lihtsuse taotlemine (partitiivi markeerimisega kaotatakse vormihomonüümia, vormide lühenemine suurendab keeleökonomiat, eelistatakse lihtsaid, läbipaistvaid ja loomulikke muutmismalle).

Hoolimata sellest, et laenuandvad keeled ja eesti keel erinevad oma grammatilise struktuuri poolest, kohanevad laenud vaevata eesti keele muitemorfoloogilise süsteemiga ning võtavad aktiivselt osa sõnamoodustusest. Laenud alluvad eesti keele süsteemile, selle sisemisele arengule. Uued laensõnad pole lisanud uusi morfoloogilisi elemente ega toonud kaasa kvalitatiivseid muutusi eesti keele struktuuris. Muutused on pigem kvantitatiivsed ning põhjustavad produktiivsete tüüpide laienemist.

Uued laenud alles otsivad kohta eesti keele muutesüsteemis ning varieerumised on keelekasutuses loomulikud. Laenude mугanemine ei kutsu esile tüpoloogilisi muutusi eesti keele grammatilises süsteemis, seega on muutused keelesisese arengu tulemus ega tulene

välismõjudest. Kohanemisel on oluline see, et vormid oleksid kergesti moodustatavad ja analüüsitavad (läbipaistvad), aga ka keelesüsteemi sobivad.

KIRJANDUS

AKS = Vello Hanson, Arvi Tavast 1999. Arvutikasutaja sõnastik. Inglise-eesti. Teine täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Ilo.

Bauer, Laurie 1988. *Introducing Linguistic Morphology*. Edinburgh University Press.

Carstairs-McCarthy, Andrew 1992. *Current Morphology*. London/New York: Routledge.

COD = The Concise Oxford Dictionary. 2001. Ed. by Judy Pearsall. Oxford: Oxford University Press.

Dressler jt = Wolfgang U. Dressler, Willi Mayerthaler, Oswald Panagl, Wolfgang U. Wurzel 1987. *Leitmotifs in Natural Morphology*. Studies in Language Companion Series, vol. 10. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 3–21.

Ehala, Martin 1997. Eesti morfoloogia olemus. – Keel ja Kirjandus nr 6, lk 370–384.

EKG = *Mati Erelt, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare* 1995. *Eesti keele grammatika I*. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.

EKI TK = Eesti Keele Instituudi tekstikorpused (ajalehed, ajakirjad); <http://www.eki.ee/corpus>.

EKK = *Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross* 1997. *Eesti keele käsiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

EKK TK = Eesti kirjakeele tekstikorpused; <http://www.cl.ut.ee>.

Erelt, Mati, Metslang, Helle 1998. Oma või võõras. – Keel ja Kirjandus nr 10, 657–668.

Erelt, Tiiu 2000. Mis on eestlasele eesti morfoloogias raske? – Keelenõuanne soovitab 2. Koost. ja toim. Tiiu Erelt ja Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 49–86.

Filipović, Rudolf 1996. *English as a Word Donor to Other Languages of Europe*. – The English Language in Europe. Edited by Dr R. R. K. Hartmann. Exeter: Intellect; <http://www.intellectbooks.com/europa/number5/hart.htm>.

Grünthal, Riho 2002. Vormihomonüümia ja muutuv keel. – Lähivertailuja 12. Soome-eesti kontrastiivseminar. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 19, lk 21–34.

- Haugen, Einar** 1972. The Analysis of Linguistic Borrowing. – The Ecology of Language. Essays by Einar Haugen. Selected by Anwar S. Dil. Stanford-California: Stanford University Press, pp. 79–109.
- Help, Toomas** 1985. Üks võimalus eesti verbimorfoloogia käsitlemiseks. – Keel ja Kirjandus nr 4, lk 212–226.
- Hint, Mati** 1973. Eesti keele sõnafonoloogia I. Rõhusüsteemi fonoloogia ja morfofonoloogia põhiprobleemid. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.
- Hint, Mati** 1977. Ühesilbiliste sõnade vältest. – Keel ja Kirjandus nr 4–5, lk 219–229, 271–277.
- Hint, Mati** 1980. Minevikuline ja tulevikuline aines keelesüsteemis. Prosoodiasüsteemi nihked ja selle tagajärjed. – Keel ja Kirjandus nr 4–6, lk 215–223, 270–278, 349–355.
- Hint, Mati** 1997. Eesti keele astmevahelduse ja prosoodiasüsteemi tüpoloogilised probleemid. Tallinn/ Helsinki.
- IES** = Inglise-eesti sõnaraamat I, II. 1998. Koost. J. Silvet. Tallinn: Valgus.
- Jõgi, Aino** 1971a. Inglise päritolu sõnad eesti keeles. Väitekirjandus kandidaadi teadusliku kraadi saamiseks. Tartu.
- Jõgi, Aino** 1971b. Inglise laensõnade morfoloogilisest mугanemisest eesti keeles. – *Linguistica III*. Tartu: TRÜ.
- Kaljumägi, Karin** 1999. *ohtlik-* ja *kontsert-*tüüpi sõnade kriitiliste morfoloogiliste vormide kasutamisest. Magistritöö. Tartu.
- Kaljumägi, Karin** 2001. *ohtlik-* ja *kontsert-*tüüpi sõnade tegelikust tarvitusest. – Keel ja Kirjandus nr 9, lk 629–637.
- Kasik, Reet** 1991. Derivatiivsetest laenudest. *u*-liitelised verbid eesti ja soome keeles. – Keel ja Kirjandus nr 8, lk 466–476.
- Kasik, Reet** 1996. Eesti keele sõnatuletus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kasik, Reet** 2000. Kas *surfima* või *surfama*? – Keel ja Kirjandus nr 12, lk 889–890.
- Kindlam, Ester** 1976. Meie igapäevane keel. Tema hoolet ja seadet. Tallinn: Valgus.
- Kross, Kristiina** 1984. Eesti noomeni muutmistüüpide produktiivsus (Preprint KKI-26). Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.

- Kull, Rein** 1966. Vormitüübi mõju võõrsõnalise esikomponendi liitumisele. – Keel ja Kirjandus nr 5, lk 248–294.
- Leemets, Tiina** 1996. Uuemaid inglise laene. – Keelenõuanne soovitab. Koost. Sirje Mäearu. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 35–41.
- Leemets, Tiina** 2002. Inglise laenud ja mõjutused 20. sajandi lõpu eesti keele sõnavaras. Magistritöö. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Mäearu, Sirje** 1996a. *Sponsor ja toetaja*. – Keelenõuanne soovitab. Koost. Sirje Mäearu. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 27–28.
- Mäearu, Sirje** 1996b. *eerima*-verbid keelekorraldussõnaraamatus. – Keelenõuanne soovitab. Koost. Sirje Mäearu. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 42–48.
- Peebo, Jaak** 1997. Eesti keele muutkonnad. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 5. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda.
- Päll, Peeter** 1986a. Eesti noomeni silbistruktuur ja aktsent. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.
- Päll, Peeter** 1986b. Teine ja kolmas välde võõrsõnades. – Keel ja Kirjandus nr 12, lk 723–725.
- Raiet, Erich** 1961. Inglise laensõnade kujust tänapäeva eesti kirjakeeles. – Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused VI. Toim. E. Ahven, V. Hallap, M. Must, E. Nurm, E. Sõgel, R. Viidalepp. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, lk 154–187.
- Ross, Kristiina** 1997. Eesti morfo(fono)loogia põnevamad probleemid: EKG *contra* Mati Hint. – Keel ja Kirjandus nr 5, 298–305.
- Saari, Henn** 1974. Sõnamoodustus, laenamine ja morfeemimoodustus. – Keel ja Kirjandus nr 4, lk 211–218.
- Sajavaara, Kari** 1986. Aspects of English Influence on Finnish. – English in Contact with Other Languages. Studies in Honour of Broder Carstensen on the Occasion of His 60th Birthday. Ed. by W. Viereck and W.-D. Bald. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Tauli, Valter** 1972. Eesti grammatika I. Hääliku-, vormi- ja sõnaõpetus. Soome-Ugri Keelte Instituut. Upsala.
- Vare, Silvi** 1979. Tuletusanalüüs ja vormi morfeemne liigendamine. – Keel ja Kirjandus nr 10, lk 592–600.

- Viks, Ülle** 1980. Klassifikatoorne morfoloogia. Verb. Tallinn.
- Viks, Ülle** 1982a. Klassifikatoorne morfoloogia. Noomen. Tallinn.
- Viks, Ülle** 1982b. Ühest morfoloogilisest klassifikatsioonist. – Keel ja Kirjandus nr 10, lk 575–586.
- VL 1978, VL 78** = R. Kleis, J. Silvet, E. Väari. Võõrsõnade leksikon. Teine, parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Valgus.
- VL 2000, VL 00** = Eduard Väari, Richard Kleis, Johannes Silvet. Võõrsõnade leksikon. Kuues, uuendatud trükk. Parandanud ja täiendanud Eduard Väari. Tallinn: Valgus.
- VS 1999, VS 99** = Võõrsõnastik. Teine trükk. Peatoim. Ruth Mägi, üldtoim. Rein Kull. Tallinn: TEA.
- Wurzel, Wolfgang Ullrich** 1987. System-dependent Morphological Naturalness in Inflection. – Leitmotifs in Natural Morphology. Studies in Language Companion Series, vol. 10. Wolfgang U. Dressler, Willi Mayerthaler, Oswald Panage, Wolfgang U. Wurzel. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 59–95.
- Wurzel, Wolfgang Ullrich** 1989. Inflectional Morphology and Naturalness. Studies in Natural Language and Linguistic Theory. Dordrecht–Boston–London: Kluwer Academic Publishers.
- ÕS 1978, ÕS 78** = Õigekeelsussõnaraamat. Teine trükk. Toim. Rein Kull ja Erich Raiet. Tallinn: Valgus.
- ÕS 1999, ÕS 99** = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Toim. Tiiu Ereht. Koost. Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik ja Tiiu Ereht. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Materjali allikad ja lühendid

AM = Arvutimaailm
Annabella
EE = Eesti Ekspress
EE-A = Eesti Ekspressi kultuurilisa Areen
EE-K = Eesti Ekspressi reisilisa Kohver
EE-R = Eesti Ekspressi lisa Reporter
EE-S = Eesti Ekspressi lisa Spurt
EE-V = Eesti Ekspressi noortelisa Versus
EKI TK = EKI tekstikorpused
EKK TK = EKK tekstikorpused
EN = Eesti Naine
EPL = Eesti Päevaleht
EPL-A = Eesti Päevalehe kultuurilisa Arkaadia
EPL-C = Eesti Päevalehe lisa City
Kroonika
Luup
ML = Maaleht
ML-AT = Maalehe lisa "Auto ja tehnika"
Mõte
PM = Postimees
PM-A = Postimehe kultuurilisa Arter
PM-E = Postimehe lisa Extra
PM-K = Postimehe kultuurilisa Kultuur
PM-N = Postimehe lisa Naistekas
Sirp
SL = Sõnumileht
SLÕL = SL Õhtuleht
Stiil
Stiina
TP = Tervis Pluss
Uudised
ÄP = Äripäev

Erialamärgendlühendid:

AJ = ajalugu
ARGI = argikeel
AUTO = autondus
BIOL = bioloogia
BOT = botaanika
EL = elektrotehnika, elektroonika
FARMA = farmaatsia
FILM = filmindus, kino

FOT = fotograafia
FÜSIOL = füsioloogia
INFO = infotehnoloogia, informaatika
KOK = kokandus, ka joogid
KOSM = kosmeetika
MAJ = majandus(teadus)
MED = meditsiin
MUUS = muusika
PED = pedagoogika
PSÜHH = psühholoogia
SPORT = sport ja kehakultuur
SÕJ = sõjandus
TEHN = tehnika
TKST = tekstiil, rõivastus
TRÜK = trükindus

Keelelühendid:

ar = araabia keel
hsp = hispaania keel
ingl = inglise keel
it = itaalia keel
jaap = jaapani keel
kr = kreeka keel
ld = ladina keel
pr = prantsuse keel
rts = rootsi keel
sks = saksa keel
sm = soome keel
vn = vene keel

THE MORPHOLOGICAL ASSIMILATION OF NEW LOANWORDS IN THE ESTONIAN LANGUAGE

Summary

The present thesis examined approximately 652 loanwords that have been borrowed during the past two decades.

Considerable attention is devoted to the morphological aspects of the assimilation process of new loans into the Estonian language. The main focus is on inflectional morphology, the phonological-derivative structure of loanwords, the most productive stem alternations, the inflectional classes open to loanwords, and possible class shifts. By observing the actual use of forms, the thesis tries to establish varying areas (including deviations from norms) and possible changes in inflectional morphology, and associate the use (preference) of certain inflectional patterns and individual forms with the principles of naturalness that operate in the language.

According to natural morphology, language changes always occur towards the more natural, more frequent and more normal phenomena (inflectional classes, paradigms, forms). “Normal” for the speakers of a language is that which dominates in their language and which determines the structural typology of the language.

Loanwords contribute to the most productive inflectional classes of the Estonian language (the classes of *sepp*, *õpik*, *õppima*). New loans tend to follow the weakening (or descending) pattern: *sait: saidi*, *teip: teibi*. As the borrowings include a very large number of monosyllabic words, substantives have expanded the *sepp*-declension and verbs the *õppima*-conjugation.

New loanwords are subject to simple morphological patterns. Simpler unmarked, agglutinative and grammatically more analysed (more transparent) forms are more natural (classes without grade alternation). Class shifts concern individual words (e.g. words with a

fluctuating stress model (*kontsert*-declension) which move to the *õpik*-declension without grade alternation).

Nouns are most easily borrowed. Substantives account for 80%, verbs for 16% and adjectives for 4% of the loans.

The adoption of a substantive containing affixes depends largely on whether and how these morphemes are identified by Estonian native speakers. Familiar suffixes such as *-ing* and *-er* are analyzed as such, and new words are derived from the bare stem: Eng. *leasing* > Est. *liising* > *liisima*. Unidentified morphemes, e.g. the plural ending *-s*, are adopted together with the stem (*muffin* + *s* > *muffins*). Longer words may simplify (*süntesaator* > *sünt*).

Most derivations and compound words are adopted with importation (*factoring* > *faktooring*, *liner* > *lainer*).

The borrowings also participate in word-formation. The most common noun-forming suffixes are *-mine* and *-lus*, the adjective-forming suffixes are *-lik* and *-ne* and the verb-forming suffixes are *-ta/da* and *-sta*.

In the field of morphology, new loanwords have mainly caused quantitative shifts in the existing declensions and conjugations. New loans are still searching for their place in the inflectional system and variations in language use are normal. The assimilation of loanwords does not cause typological changes in the Estonian grammatical system, thus the changes result from development within the language and do not arise from external influences. In terms of assimilation, it is important that forms are easily formed and analysed (transparent) as well as compatible with the language system.

Lisa. SÕNALOEND

Töö lisa on esitatud tähestiku järjekorras analüüsi aluseks olevad sõnad. Ühe sõna erinevad mugandivariandid moodustavad omaette sõnaartiklid, sama informatsiooni ei korrata, vaid viidatakse tähestiku järjekorras eespool asetsevale märksõnale (mugandivariandile).

Märksõna kohta käiv info on esitatud järgmises järjekorras:

- 1) märksõna poolpaksus kirjas;
- 2) päritolukeel (võimalik vahendajakeel) ja võõrkeelne algkuju;
- 3) märke selle kohta, kas vastav sõna esineb ÕS 1999s ja VL 2000s (samuti märke tähenduse lahknemise kohta);
- 4) sõna tähenduse seletus (kursiivkirjas), mis on antud eelisjärjekorras ÕS 1999 järgi; kui sõna sealt puudub, siis VL 2000 või muude erialasõnastike (nt AKS) ja võõrkeelsete sõnastike järgi (kusjuures esitatud on see tähendus, mis sõnal on leitud näitelauses);
- 5) näitelaused järgmistel juhtudel:
 - a) kui sõna ei esine üldse või sellisel kujul ja sellises tähenduses ÕSis või VLis,
 - b) kui on infot huvipakkuva käänamise-pööramise kohta, s.t kui sõna muutmine pole kinnistunud ja varieerub või kui sõna ei muutu ÕSis antud muuttüübi järgi,
 - c) kui on näiteid märksõnast saadud liitsõnade ja tuletiste kohta;
- 6) viide sama sõna erinevatele esinemisvariantidele.

Kõiki neid osi pole igas sõnaartiklis. Mugandivariantide, tuletiste ja liitsõnade puudumine ei näita, et need võimalikud pole. Käesoleva töö aluseks olnud materjali hulgas neid lihtsalt ei leidunud.

ÕS 1999s olev informatsioon antakse edasi järgmiselt: grammatilised andmed sulgude sees: muuttüübi number ja õigeks käänamiseks või pööramiseks tarvilikud vormid; keelemärgend; eriala, stiilikuuluvust vm näitav märgend, sõna tähenduse seletus; tuletised ja liitsõnad (liitsõna osi eraldavat kaart asendab alakriips); looksulgudes sõnad, mida on soovitatav vältida; keelendid, mida peaks nende asemel kasutama. Poolpaksus kirjas on ka sõnaraamatutes esitatud märksõnad.

ÕSi tüübinumbritele vastavad Peebo (1997) muuttüüpide süsteemis järgmised tüübid:
3 – pesa; 6 – seminar ja akvaarium; 7 – tubli ja kõne (ÕSis ratsu ja kere); 8 – õpik; 9 – õpik
ja number (ÕSis redel ja number); 11 – raudne; 12 – oluline; 13 – soolane; 50 – elama; 52
– kirjutama; 55 – õppima; 67 – hakkama (ÕSis hüppama).

Näitelausetele järgneb viide, mis sisaldab perioodilise väljaande lühendit, ilmumiskuupäeva või numbrit, ilmumisaastat ja lehekülge. Tekstikorpusest pärit näidetele on viidatud korpuste lühenditega (EKK TK, EKI TK).

Näitelausete kirjaviis on muutmata, s.t esitatud täpselt sellisel kujul, nagu see allikmaterjal esines.

aids

lüh ingl sõnadest *acquired immunodeficiency syndrome*

ÕS 1999: (20: aidsi, .aidsi) *immuunsuskadu, omandatud immuun(sus)puudulikkuse sündroom*. Haigestus aidsi v AIDSi. Aidsi_viirus = AIDSi-viirus, aidsi_haige = AIDSi-haige; VL 2000.

album

ingl < ld

ÕS 1999: **.album** (9: -i) *ka: kogumikheliplaat, vastand singel*. Perekonna_, foto_, (post)margi_, mälestus_, joonistus_, salmi_album *salmik*. Kirjanduslik album = kirjandus_album. Käsitöö_, moe_, kunsti_album; VL 2000s pole heliplaadi tähenduses.

ale

sm

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *allahindlus*.

* Tal on pop-potentsiaali ilma mingi **aleta**. (PM-A 27.08.05, 20)

alkomeeter

< *alko(hol)* + kr *metreo* mõõdan

ÕS 1999: **alkoholo_.meeter** *alkoholimõõtur, vere alkoholisisalduse määramise riist*; VL 2000.

amfetamiin

uusld *amphetamine*

ÕS 1999: **amfeta.miin** (20: -miini, -.miini) FARMA *fenamiin (narkootikum)*; VL 2000.

anderk(g)raund

ingl *underground*

ÕS 1999: **underground** (*andegraund*) ingl 1960. aastail USAs kujunenud kultuuripoliitiline liikumine; vastukultuur, valitseva kultuuri ja ühiskonnakorra vastane kultuur. *Underground-*_kirjandus, _film; VL 2000: **underground**.

* Ta peab ilmselt silmas folgiliku muusika **anderkraundseisust** Eestis, mis on minu arust kahtlane jutt, sest Viljandis kogunevad pärimusmuusikafännid päris massiliselt igal suvel. (PM-A 09.03.02, 8)

antrepriis

pr *entreprise*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *ettevõtmine, ettevõte*.

* Sobiv sissejuhatus Vene filmidiiva **antrepriisile**. (EPL 14.03.02, 15)

aplikaator

ingl *aplicator* < ld *applicatus* külgnev

ÕS 1999 –; VL 2000: *paigaldaja, (nt ravimi) õigele kohale manustamise instrument, kosmeetikas kasutatakse jumestuse tegemiseks*.

aplikant

ingl *applicant*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *palvega (või nõudega) esineja; kohataotleja, kandideerija*.

* Uued liitujad valiti välja 140 **aplikandi** hulgast, rohkem infot võib leida veebiaadressilt www.designhotels.com. (EE 05.01.06, 2)

audiitor

< ld *auditor* kuulaja

ÕS 1999: **au.diitor** (9: -i) MAJ *omanike kutsutud revident*, VL 2000.

VL 1978: *juriidilist ala korraldav ametiisik sõjakohtus vanemal ajal*.

autentima

ingl *authenticate*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *autentsust kindlaks tegema, ehtsust (või tõelisust) tõendama või tõestama*.

* Enamuses gridisüsteemides kasutatakse gridi osapoolte (kasutajate, masinate ja teenuste) **autentimiseks** PKI-d (*Public Key Infrastructure*), mille puhul kõigil gridi osapooltel on enese **autentimiseks** oma avaliku ja salajase võtme paar. (AM 9/04, 34)

baarmen

ingl *barman*

ÕS 1999: **.baarmen** (9: -i, -it) *baarimees*; VL 2000.

bagi

ingl *buggy*

ÕS 1999: (3) *lahtine maastikuauto*. Lõbusõidu_, võistlus_bagi. Bagi_sõitja, _kross; VL 2000.

Tegelikus kasutuses on levinud nii *t*-lõpuline kui lõputa ainsuse osastav. ÕS 1999 järgi käändub sõna *pesa*-tüübi järgi.

bait

ingl *byte*

ÕS 1999: (20: baidi, .baiti) *vähim arvuti protsessori ja mäluseadme vahel edastatav infohulk. Tähis: byte, B. Mega_, kilo_bait; VL 2000.*

banner

ingl *banner ad*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: *ribareklaam, ristkülikukujuline, enamasti staatilise pildina realiseeritud reklaam veebilehel; toimib lingina reklaamiandja juurde.*

* Raha teenib NeoPet reklaami näitamise eest, kuid mitte otse **banneritena**, vaid varjatumalt. (EPL 28.02.02, 16)

Vasteks soovitab Leemets (2002) *reklaamiriba*. Kasutusel nii inglise kirja pildis kui hääldusmugandina **bänner**.

barbi

ingl *Barbie (doll)*

ÕS 1999 –; VL 2000: *barbinukk, hästiliikuvate kehaosadega trendikas tüdrukunukk, kommertskultuuri mudeleid; väljendab selles valitseva moetrendi ideaale; barbistiil.*

Esineb ka hääldusmugandina **barbigööl**.

barbigööl

ingl *Barbie-girl*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; vt **barbi**

* Kuna mandunud lääne kultuurile on ikka omane binaarsete opositsioonide loomine mõningase selguse nimel, siis siinkohal meenuvad Andy Warholi kaaskonda kuulunud hilisema popkultuuri naisimagote arhetüübid – kõiksugu blondeid **barbigöölide** hoolikalt vormitud algkuju. (PM-A 12.01.02, 9)

barter

ingl

ÕS 1999: **.barter** (9: -i) *vahetustehing (kaup kauba vastu); vahetuskaup*. Barter_tehing = barter; VL 00 **bartertehing**.

Näidete hulgas esines sõna *barter* vaid liitsõna komponendina, mitte üksinda *teingu* tähenduses.

beib

ingl *babe, baby*

ÕS 1999: (20: beibi, .beibi) ARG1, **beibe** (7) *ilus intellektita tütarlaps*; VL 2000: **beib** ja **beibe**.

* Mihkel Kärmas: Beibede väike välimääraja. Beibed võib jaotada: tõsibeibed ja libabeibed, **karjääribeib**, **megabeib** ja **lapsbeib**, **maabeib**, **groupie-beib** ja vene beib. (EE-A 23.09.99, B9)

Pole selge, kas nominatiiv on ühe- või kahe silbiline ja *i*-lõpuline:

* Ohjad **beibi** kätte (EKI TK)

* Mõni meesterahvas, kes omakorda rõõmustab, et näeb ajalehes taas kenade katmata **beibide** pilte, ei aimagi, et seekord ei ole kõik see ilu nende jaoks välja pandud. (EKI TK)

Sõna on kasutusel nii ühe- kui kahe silbilisena, eelistatakse kahe silbilist *e*-tüvelist sõnakuju.

* Veidike lõbustab su meelt üks noor **beibe** või bimbo. (EKK TK)

beibe

vt **beib**

* Käputäis vanu asiseid ja hulk vanu veidrikke, olgu siis vambiks lõigatud nägudega **vanurbeibed**, mõni eriskummaline prohvet või mutike-rokkar. (EPL 02.11.99, 2)

* Sama tiim teeb lugusid, muusikaliselt hoiab *pin-up*'i rollis **superbeibe** Britney kinni samast lasteaianööri ning kõige sügavmõttelisem on patja unistatud (Dido kirjutatud) ballaadi pealkiri "I'm Not A Girl, Not Yet A Woman". (PM-A 19.01.02, 12)

* Justament sama moodi kui nüüd Priimägi, kes püüab oma ohvrile sisendada: mine oma **killerbeibe** imagoga lõpuni. (EE-A 08.02.01, B4)

beibestuma

ingl *babe, baby*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *beibeks muutuma*.

* ETV **beibestub**. (EKK TK)

beibetsema

ingl *babe, baby*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *beibe kombel käituma*.

* Siluett olgu lüheldane, täidlane, seelikud lehvigu kitsude ümber, ei mingit **beibetsemist**. (EKK TK)

beibi

vt **beib**

* Aga kõik läheb teisiti, sest ootamatult ilmub peole Foxtroti **beibi** Sherbet (esietendusel mängis Maria Avdjushko, osas ka Pille Lukin). (EKI TK)

beibibuumer

ingl *baby-boomer*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *Teise maailmasõja järel kõrge sündivuse aegse põlvkonna esindaja USAs*.

* 60ndate põlvkonnale, nendele **beibibuumeritele**, kes kõigepealt kiljusid biitlite kontsertidel ja seejärel mõne aasta möödudes olid varmalt nõus Liverpooli neliku lauludest välja lugema mida iganes suurt ja tõsist, jäävad nad ikka nendeks, kes nad on - mälestuseks ühest ajast, mis oli mäletajate enda oma. (EKK TK)

bemar

sks automargist BMW, sellisel kujul ilmselt tulnud sm keelest

ÕS 1999 –; VL 2000: *Saksa automarkide lühenditest tuletatud kiirete autode nimetus*. Näitelauseste põhjal võib väita, et *bemari* all mõeldakse siiski Saksa automargi BMW slängikuju:

* Autole vaatab järele rohkem inimesi kui mistahes mersule või **bemarile**. (EKK TK)

Ainsuse nominatiiv võib esineda ka kujul *bemari* (jutumärgid näitavad, et sõna tajutakse tsitaadina):

* Järjekorrast sööstab mööda "**bemari**", milles istujate nägudelt peegeldub ehedalt nende kriminaalne minevik. (EKI TK)

bemm

vt **bemar**

ÕS 1999 –; VL 2000 –.

* Kuni sinnamaani, mil ma oma töö juures parkimisplatsil istusin, tuttuus hõbehall **bemm** ülekuumenenud siduri haisu täis, sunnitud elu üle tõsiselt järele mõtlema. (Annabella 11/04, 94)

bešamell

it *beshamell*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOK *valge kaste*.

* Määri lasanjeplaatidele **bešamellkastet**, raputa peale riivitud parmesani ja punet. (PM-A 01.10.05, 25)

bimbo

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARGJ *ilus intellektita tütarlaps*

* **Bimbolikust** enesekehtestusest hoolimata väljub Emily suust kesk etendust sedavõrd jõuline naisõiguse hümn, et roosinupud pudenevad Gloria Steinemi põskedelt. (EE-A 18.04.02, B7)

bitš

ingl *bitch*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *lita, libu, lipakas*.

* Kuidas tuleb papp, kes keda tapab, **bitšid**, higi ja musklitega brovaz. (PM-A 24.03.05, 26)

* Milles **bitšlus** veel seisneb peale armukadeduse? (PM-A 03.09.05, 12)

blasoneering

ingl *blazonry* vapikunst; pr *blason* vapp, vapikunst

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *vapikirjeldus, -kunst*.

* Vapi puhul on tähtis ka **blasoneering** ehk kujunduse kirjeldus. (PM-A 16.02.02, 7)

blender

ingl *blend* segu, segama; *blender*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *köögis kasutatav aparaat toiduainete segamiseks, kannmikser*.

* Püreeri supipõhi saumikseriga või **blenderis**. (Stiil 1/05, 85)

blogi

ingl *blogg*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *Interneti-päevik*.

* Aga aitab nüüd ajakirjanduskriitikast, las teeb seda minu vana sõber Priit oma päevakajalises **blogis**. (PM-A 06.08.05, 19)

blogima

ingl *blogg*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *Interneti-päevikusse sissekandeid tegema*.

* Legendaarsete 1980ndate reklaamfirmade autor Harry Egipt on oma loominguga saanud kuulsaks kogu maailmas – eri riikide **blogijad** on teda internetis rajult fännama hakanud. (EE 23.02.05, A22)

blokker

ingl *blocker*

ÕS 1999: **.blokker** (9: -i) *blokeerreele*. Telefoni_blokker; VL 2000 –.

blokkima

ingl *block*

ÕS 1999 **blo.keerima** *sisse või ümber piirama, tõkestama; SPORT sulustama; VL 2000*

blokeerima.

* Õhkupetetus kaitsja jõuab temast mööda tuisanud, viskele läinud ründajale järele ja **blokib**, kaitsjad jõuavad joostes üle välja tuisanud kiirründajale kergesti kannule, sööte napsatakse vahelt vasakule ja paremale. (AM 1/05, 62)

bläkk

ingl *black* must

ÕS 1999: (20: bläki, .bläkki) (*argikeeles*). Tegi mulle bläkki *keeras mulle käksi*; VL 2000:

MUUS *pealetükkiv, labane; kõnek piinlik seisukord.*

bodi

ingl *body* keha

ÕS 1999: (3) (*naiste pesuese*); VL 2000: **body**.

boifrend

ingl *boyfriend*

ÕS 1999: **boyfriend** (*boifrend*) ingl *poiss, meessõber*; VL 2000: **boyfriend**.

* Saade ise seisneb valuliselt rõõmsates ülestunnistustes “ma magan juba viimased 10 aastat su abikaasaga” või süüdistustes “mu vanaema võrgutab kõik mu **boifrendid**”, üle valatud meelelahutusliku soustiga, mis koosneb ekstaasis röökivast publikust, dramaatilisest saatejuhust ja valmislahendusega eksperimendist. (EPL-C 01.03.02, 6)

bokserid

ingl *boxer shorts* < sks (*Knicker*) *bocker(s)*

ÕS 1999: **.bokser** (9: -i) *mitm: (meeste aluspüksid)*; VL 2000.

booling

ingl *bowling*

ÕS 1999 –; VL 2000: **bowling** *harrastuskeegel, veeremäng, mängitakse 10 kurikaga; (kriketimängus) pallimine, servimine.*

booring

ingl *boring*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *igav*.

* Ütlesid, et **booring** ja saatejuht kuivik. (EPL 27.02.00, 24)

botoks

ingl *botox*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *botulismitoksiin, mida tavaliselt kasutatakse iluravis kortsude silumiseks.*

* Kui oled valmis tooma ilu altarile suuri summasid, soeta Chaneli Micro Solutions tooted, mis lubavad **botoksisüsti** efekti näolihaseid halvamata. (EN 12/05, 60)

brauser

ingl *browser*

ÕS 1999: **.brauser** (9: -i) INFO *hüpertexti lugemise programm*; VL 2000.

* Selleks, et taskutelefonis oleva **mobiilbrauseri** vahendusel autot parkida või piletit osta, pole enne surfama asumist vaja helistada vastavale numbrile, sest telefon on kogu aeg internetiga ühendatud. (PM 02.03.01, 14)

brausima

ingl *browse*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: *sirvima*.

* Ekraan on suur ja selge, WAP-lehekülgede **brausimiseks** väga hea. (EPL 21.02.02, 13)

breik

ingl *break dance*

ÕS 1999: (20: breigi, .breiki) *tervarütmiline akrobaatilise liikumisega tants*; VL 2000.

Tuletis **breikar** *breiktantsija*:

* Nad sobitavad end üksteise ja Vivaldi muusikaga, **breikar** flamenkotantsijaga, baleriin **breikariga**, nad üritavad leida sarnaseid liikumisi ja liigutusi. (PM-A 09.09.00, 14)

breket

ingl *brace(s)*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MED *hambaasendite korrigeerimiseks mõeldud vahend*.

* **Breketid** on mõeldud jäävhammaste asendi korrigeerimiseks. (<http://www.postimees.ee>)

briifima

< ingl *briefing* täpne juhendus; *brief* täpsete juhenditega varustama, asja tuumasse pühendama

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *infotundi, teabetundi pidama*.

* Me **briifime** praegu. (PM-A 08.01.04, 5)

briifing

ingl *briefing*

ÕS 1999: {**briifing**} info_tun'd, .teabe_tun'd, info_minutid, .teabe_minutid; VL 2000.

brooker

ingl *broker*

ÕS 1999: {**brooker**} .maakler, vahe_talitaja; VL 2000: **broker**.

bränd

ingl *brand*

ÕS 1999 **brand** ingl (*toote*)*mark* MAJ; VL 2000 **brand**.

* Renault' tootjad võtsid konkurendile läinud komplimenti väga südamesse ja tegid kultuurianalüütikule ülimalt helde pakkumise tulla hoopis nende toodete **brändijaks**. (EKK TK)

Kasutusel ka tähenduses *kaubamärk*:

* Mis tegi sellest juustust kui tootest **brändi**, on see, kuidas juustusordi ostjad temasse suhtuvad. (EKK TK)

brändima

ingl *brand* kaubamärk

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MAJ *kaubamärgiks tegema*.

* Ja kunstihuvilist raha leidub ka, sest kaubakülluse ajal ei edene äri ainult mammona toel, kaupu on vaja **brändida** ka vähe peenemate loorberite ja nooblima auraga. (EPL 05.03.03, 2)

bukkima

ingl *book*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *registreerima, ette tellima*.

* **Bukkimine**, see on siis see: kutsud artisti teatud ajaks teatud kohta ja tegeled temaga, kui ta tuleb. (PM-A 22.06.05, 11)

burboon

ingl *bourbon*

ÕS 1999: **bur.boon** (20: -booni, -.booni) *Bourbonist pärit viski*; VL 2000: *am maisiviski*.

burger

ingl

ÕS 1999: **.burger** (9: -i) *hamburger*. Juustu_, kana_buger. Burgeri_müükla; VL 2000.

Kasutusel ka pikem variant **hamburger**.

butiik

pr *boutique*

ÕS 1999: *boutique* (butiik) *väike moekauba pood*; VL 2000 **butiik** ja *boutique*.

Kasutatakse ka rohkem mугanenud varianti **putiik**.

bäkk

ingl *background*

ÕS 1999 –; VL 2000: **background** *laiemas mõttes: igasugune solisti saade, kitsamas tähenduses: solisti toetav vokaalne saade (taustaansambel v -koor)*.

* Nimelt on ta teinud **bäkki** klahvpillide taga varemgi. (PM-A 29.01.00, 7)

bändi

ingl *bandy*

ÕS 1999: **{bändi}** saali_hoki; VL 2000: **bandy jääpalli rahvusvaheliselt kasutatav nimetus**.

Eesti nimetatakse seda mängu *saalibändiks* (vrd soome *salibandy*, rootsi ja norra *innebandy*, saksa *unihockey*, inglise *floorball* – andmed Eesti Saalibändi Liidu koduleheküljelt <http://www.esbl.org.ee/>).

* "Kohtumine oli minu arvates Eesti **saalibändi** ajaloo huvitavaim," leidis **saalibändiliidu** peasekretär. (EKK TK)

bänner

vt **banner**

* Võib-olla külastaks siis meie internetilehekülgi **salabännerina** pilt kotka põlemisest, tuletades meelde, et meie kõrval on Läti, kes on meist vahel parem. (PM 26.05.03, 13)

* **Bännerreklaamiturg** kasvas septembris eelmise kuuga võrreldes hüppeliselt 57 protsendi võrra, ulatudes üle 2,8 miljoni krooni. (EPL 07.10.02, 10)

Kasutusel ka inglise keele kirjapildilise variandina **banner**.

dekk

ingl

ÕS 1999: (20: deki, .dekki) *audio- v videoseadme eraldine, kuid mitte iseseisvalt töötav osa*; VL 2000 –.

dekooder

ingl *decoder*

ÕS 1999 –; VL 2000 (< *dekodeerima*) INFO *dekodeeriv seade v programm*; EL *dekodeeriv lülitus, mida kasut raadiovastuvõtjas v teleris väljundsignaali saamiseks teatud viisil kodeeritud signaalist, nt stereodekooder, värvusdekooder*; AKS: **decoder** *dekodeeriv seade või programm*.

demo

ingl lüh sõnast *demonstration*

ÕS 1999: (3) *esitusobjekt v -vahend, nt esituslugu, esitusvideo*; VL 2000.

Eelistatakse *t*-list partitiivi:

* Reincarnation (üks teine vihane Eesti metallikamp), kes **demot** lindistades basstrummid kätega sisse mängis, saatis selle Radio Maffiasse (Soome üks suurimaid raadiojaamu) ja nende lugu mängiti seal!" (EKK TK)

denim

ingl

ÕS 1999: (9: -i) (*riidesort*); VL 2000 –.

derivatiiv

ingl

ÕS 1999: **deriva.tiiv** (20: -tiivi, -.tiivi) MAJ *teisesväärtpaber*; {*tuletisväärtpaber*}; VL 2000: **derivatiivid**.

digi

ingl *digital*

ÕS 1999: **digi_ digitaal-**, *digitaalne*. Digi_kassett *digitaal-helikassett*; VL 2000: **digitaal**.

Kasutatakse peamiselt liitsõna esiosana, aga ka iseseisva sõnana tähenduses *digitaalne fotokaamera*.

* Mugavate **digikaamerate** turule tulekuga on hobi-fotograafia veelgi hoogustunud – **digisse** püüab momente räpp-aktivist Kaarel “Kozy” Kose. (EE 01.02.01, 14)

digitaliseerima

< ingl *digit number 0...9 < ld*

ÕS 1999: **digi.teerima** (55: -.teerida, -teerin) *andmeid digitaalkujul esitama*; VL 2000.

* Kui ka praegused kolm kanalit **digitaliseeritakse**, siis umbes 15 aasta pärast võib Soomel olla oma 25 eri TV-kanalit. (EKK TK)

Teine variant: **digiteerima**.

digiteerima

vt **digitaliseerima**

* Kuna igast ringvaatest on üks filmikoopia, mille hävimine oleks korvamatu kahju, **digitaliseeritakse** ringvaated samal ajal nende näitamiseks. (Mõte, talv 2005, 10)

diil

ingl *deal*

ÕS 1999: (20: diili, .diili) SL *tehing*; VL 2000.

diiler

ingl *dealer*

ÕS 1999: **.diiler** (9: -i) *vahendaja*. Kauba *diiler kaubamüütaja, edasimüüja*. Narko *diiler uimastikaupleja*. *Pangas*: valuuta_, väärtpaberi_, rahaturu_, kapitali_turu_*diiler*; VL 2000.

diip

ingl *deep*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *sügav*.

* Paber, mis kannatama peab, kasutades noortekultuuri etableerunud leksikat, **diipide** (*deep* – ingl. keeles sügav) fiilingute (*feeling* – ingl. keeles tunne) otsingut, mis iseloomustavad enamiku elukunstnike mälestusi. (PM-A 12.01.02, 9)

diidzei

ingl DJ, *disk jokey*

ÕS 1999: **.diskor** (9: -i) *diskojuht*; VL 2000 **diskor** ja **DJ**.

* Uksel 150 krooni röövinud kuulus Londoni **diidzei** on saanud karja lummatud kõikujaid tantsuplatsi täitma. (EE-A 08.02.01, B25)

Põhiliselt kasutatakse siiski varianti **diskor**.

dipp

< ingl *dip* sisse kastma

ÕS 1999: (20: dipi, .dippi) *paks külm vürtsikaste*; VL 2000.

diskett

ingl *diskette* < kr *diskos*

ÕS 1999: **dis.ket't** (20: -keti, -.ketti) *väike magnetketas andmesalvestuseks arvutis*; VL 2000.

disko

ingl *disco*

ÕS 1999: (7) *meelelahutus-, eriti tantsuüritus salvestatud muusikaga; soulmuusikal põhinev monotoonrütmiline muusika*. Disko_rütm, _tüdruk, _tants, _õhtu; VL 2000.

diskoteek

pr *discotheque* < kr

ÕS 1999: **disko_teek heliplaadikogu; diskoasutus**; VL 2000.

displei

ingl *display*

ÕS 1999: {**displei**} kuvar; näidik (*nt digikaalul*); ek.raan; VL 2000.

distribuuiter

ingl *distributor*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *turustaja, müügiesindaja*.

* Küll tegi **distribuuiter** pakkumise ülekannete jätkamiseks esmalt TV3-le, kes seda spordi suursündmust aastaid vahendanud. (EE 08.02.01, A6)

domeen

pr *domaine* valdus, mõis < ld (*terra*) *dominica* isandamaa

ÕS 1999: **do.meen** (20: -meeni, -.meeni) INFO; VL 2000: INFO *halduspiirkond internetis; määramispiirkond; *ainevald*.

VL 1978s AJ *maavalduse osa*.

* Võimalik on lähtuda **domeeninimest** (kui domeeninimi sisaldab ettevõtte nime, on tegemist juriidilise isiku aadressiga). (AM 1/05, 8)

donkama

sm *donkata* < ingl *donk*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SPORT *pealtpanemine korvpallis*.

* Lisaks võitis ta veenvalt **donkamisvõitluse**. (EE 23.02.05, A30)

draiv

< ingl *drive* ajama

ÕS 1999: (20: draivi, .draivi) INFO: *ajur, seadmestik andmekandja käituseks; ketas- v lintsalvesti*; VL 2000.

draiver

ingl *driver* ajur, käitür

ÕS 1999: **.draiver** (9: -i) INFO: *välisseadet operatsioonisüsteemiga liidestav juhtprogramm; juhtlülitus, nt siinidraiver*; VL 2000.

drink

ingl

ÕS 1999: (20: dringi, .drinki) ARG1 *naps (napsi), alkoholjook*; VL 2000.

* Ei lähe peen koduvillane Maarjamaa mees ööklubisse napsu võtma, vaid ikka night club'i **drinkima** Kui minu käest Raekoja platsil küsitakse restoran Taverna asukohta, vastaksin, et WC tänavas. (EKK TK)

droog

ingl *drug* < pr *drogue*

ÕS 1999: (20: droogi, .droogi) FARMA *looduslik ravimitoode*; VL 2000s samas tähenduses.

Sõna *droog* kasutatakse tähenduses *narkootikum*:

* Oma energia, sarmikuse ja narkootikumidevastase hoiakuga (tavaliselt seisab millegipärast techno ja **droogide** vahel võrdusmärk) on Marushast saanud paljude teenager'ite unistus. (EKI TK)

drumbass

ingl *drum and bass*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *muusikastiil, mis sündis Londonis 1990. a-l ja mida iseloomustavad väga kiired rütmid, 160-180 lööki minutis, ja ülimaldalt bassid; välja kasvanud jungle'ist, peamiselt tantsupõrandale mõeldud muusika.*

* ...Kano sämplib, kui tahab, Black Sabbathit, Diplo produtseeritud „Reload It's“ väristab pisut **drumbassi**. (PM-A 27.08.05, 20)

džoint

ingl *joint* lokaal

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *kanepi ja tubaka segust keeratud sigarett.*

* **Džoint** on kanep sigarett. (PM-A 15.01.00, 1)

duatlon

ld

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SPORT *suustamise etapp (7,5+7,5 km).*

* Väga paha vastane on Norra meister **duatlonis** Aukland. (ML 14.02.02, 3)

dumping

ingl

ÕS 1999: (8: -u) MAJ *kaupade müük välisturul ajutiselt odavamate hindadega.* Dumpingu_ hind; VL 2000.

* Kuni konkurents on eluterve – pean silmas, et ei tehtaks mingeid **dumpingpakkumisi** –, on see hea. (ÄP 14.03.02, 15)

* Võib päris kindlalt ennustada, et maksumaksjate tasku peal toimivat ja samal ajal **dumping-reklaamiga** oma eelarvesse lisakroone kasseerivat ETV-d võitjaks ei valita. (EKI TK)

duubel

ingl *double* kahekordne

ÕS 1999: **.duubel** (9: .duubli, .duubliti) ARG1 *miski dubleeriv, dublett; filmimisel: episoodi variant.* Võeti veel mõned duublid. Duubel_ *dubleeriv: _meeskond, _koosseis, _kassettmakk, _kassettraadio;* VL 2000.

* Tegelikult vilksatas üks minu laul mõni aeg tagasi KUKU edetabelist läbi, nii et päris peidus pole ma olnud ja lugusid on mul tagavaraks mitme **duubelplaadi** jagu. (EKK TK)

* Igatahes on tabeli kõrgeim uustulnuk hoopis PULP, kelle **duubelsingel** Mis-shapes"/"Sorted For E's and Whizz on astme võrra allpool Simply Redi number-üks-singlit Fairground. (EKK TK)

Näidete põhjal käändub ainult *number*-tüübi järgi:

* Samasuguse kuldse **duubliga** sai ameeriklanna hakkama ka 1987. aasta Rooma MM-võistlustel. (EKK TK)

dõup

ingl *dope* poolpaks vedelik

ÕS 1999 –, VL 2000 –; SL *uimasti, uimastus- või ergutusvahend, narkootikum; doping.*

* Arvan, et mu ülemusele ei ole **dõup** päris võõras ja osa mente panevad ka mingit konfiskeeritud sodi ninna või kurku või keelele. (PM-A 15.01.00, 3)

e-mail, e-meil

ingl lüh sõnadest *electronic mail*

ÕS 1999 *email, e-mail (iimeil)* ingl *elektronpost, e-post, meil*; VL 2000: *e-mail* ja *email*.
Sõnal on veel kaks mugandivarianti: **mail, meil**.

emotikon

ingl *emoticon*

ÕS 1999: (6: -i, -i) *arvuti tähemärkidest koostatud piltmärk*; VL 2000.

endorfiin

ingl *endorphin*

ÕS 1999 –; VL 2000: FÜSIOL *organismis tekkivad füsioloogiliselt aktiivsed peptiidid, mis seonduvad opioidretseptoritega ja vähendavad valu*.

* **Endorfiini**, morfiini-sarnast ainet, tekib nii ajus, ajuripatsis kui ka neerupealsetes. (EKK TK)

eskapism

ingl *escapism*

ÕS 1999: **eska.pism** (20: -pismi, -.pismi) *tõelisusest põgenemine; tõelisuse pelgus*; VL 2000 –.

euro

ingl

ÕS 1999: (7) *Euroopa Liidu rahaühik*; VL 2000.

fail

ingl *file*

ÕS 1999: (20: faili, .faili) INFO *välismällu salvestuseks kohandatud, nimega andmekogum*.
Teksti_, käsu_ fail; VL 2000.

faks

ingl *fax < ld fac simile* tee samasugune

ÕS 1999: (20: faksi, .faksi) *faksiimileside; faksiimileside aparaat; faksiimilesaadetis*.
Faksi_aparaat, _plank, _paber. Faks_modem, _side (-side), _sõnum; VL 2000.

* Universaalne käsiraamat annab informatsiooni Euroopa Liidu tagapõhja, struktuuri, statistika, aadresside, rahvusvaheliste koodide, telefoni-, **faksinumbrite** jm olulise kohta . (EKK TK)

* Üks eesti soost mees , kes küll Ukrainas elas ja ukrainlannaga abielus oli , proovis võltsitud **faksisõnumit** kasutades üle piiri pääseda. (EKK TK)

* Ja seitsmekümnendatel tulid **faksimasinad**, meenutab Chan. (EKK TK)

faksima

ingl *fax*

ÕS 1999: **.faksima** (55: .faksida, faksin) *faksi saatma, dokumenti sidekanali kaudu täpse jäljendina edastama*. Teade faksiti kõigile ajalehtedele; VL 2000.

faktooring

ingl *factoring*

ÕS 1999: (8: -u) MAJ *nõudeõiguse ost-müük*. {Tarbija_faktooring} järelmaksuga ost(mine). Faktooring_tehing; faktooringu_firma, _leping; VL 2000.

famiil

ingl *family name*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *perekonnanimi*.

* Ent siis avastati ühte bensiinitanklasse unustatud Soome suusaliidu kohver tuubil täis dopingukraami ja kotil tagasiastunud arsti Juha-Pekka Turpeineni **famiil**. (Sirp 02.03.01, 17)

fank

ingl *funk* slängis lehkav, haisev

ÕS 1999s teises tähenduses; VL 2000: **funk** MUUS *algsest džässis esituslaad, mis väljendas Am neegrite tundeelu, muusikastiilina gospeli rütmist lähtuv hard bop'i edasiarendus*.

Tihti on II vältes konsonant pikk:

* *Me haluamme olla neekereitä*, nagu laulis üks Soome **fankibänd** aastal 1978. (EE-A 17.02.05, B13)

Teine variant: **funk**.

fariin

ingl *soft brown sugar*; ld *farina* jahu; pr *farine* jahu

ÕS 1999: **fa.riin_ .suhkur** (*pruun suhkur*); VL 2000: KOK *esimeses puhastusprotsessis saadud kollane või pruun suhkur, mis sisaldab veel aroomiaineid ja mõningaid muid toitaineid*.

feliinne

ingl *feline* /fi: lain/ kaslane

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *kassile omane, kassisarnane, kaslane*.

* Garfieldi sünniajaks peetakse 19. juunit 1978, kui nimetatud **feliinne** karakter esmakordselt koomiksis üles astus. (PM-A 20.11.04, 36)

feng shui

< hiina *feng* tuul + *shui* vesi

ÕS 1999 –; VL 2000: *Hiina iidne elamis- ja ehituskunst; geobioloogia haru, mis uurib mitmesuguseid maapõuest ja kosmosest pärit ning tsivilisatsiooni loodud energiasid*.

fenkol

ld *foeniculum vulgare*

ÕS 1999: **.fenkol** (9: -i) ARG *apteegitill* BOT; VL 2000 –.

festiiv

ld *festivitas* pidulikkus

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *pidu*.

* Tulemuseks oli ulatuslik Tubina festivalikava, ehkki enamik muusikafestivale sulandub ühte muude (suve)**festiividega** ning tegemist on lihtsalt temaatiliste kontsertidega ühes jadas. (EE-A 21.07.05, B 13)

feta

kr

ÕS 1999: (7) (*juust*); VL 2000: **feta**.

Kasutusel ka pikema variandina: **fetaki**.

fetaki

kr

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *kitse- või lambapiimast tehtud juust*.

* Pudenda **fetaki** ja sega maitseainete, koore ja peenestatud petersellilehtedega tühtlaseks massiks. (PM-A 18.12.04, 24)

Samast sõnast kasutatakse ka lühendatud varianti: **feta**.

fiesta

it

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *pidu*.

* Siin hispaania artistide kogumikul on muusikat mitte tuliseks **fiestaks**, vaid raugeks siestaks. (PM-A 24.12.04, 27)

fiiling

ingl *feeling*

ÕS 1999 –; VL 2000: *tundeelamuslik meeleolu*.

fitness

ingl sobivus, kõlblikkus

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SPORT *sportlik ja tervislik eluviis*.

* **Fitnessi** mõiste jaguneb kaheks: tippsportiks, kus hinnatakse keha üldist ilu ja liikuvust, ning eelkõige sportlikuks ja tervislikuks eluviisiks, mille märksõnad on aeroobika, jõusaal, rattasõit, pallimäng ja muu liikumisega seonduv. (Stiina 9/04, 43)

flaier

ingl *flyer*

ÕS 1999: **.flaier** (9: -i) *ARGI väike reklaamleht, kontserdile vm üritusele kutsuv lendleht*;
VL 2000 –.

ÕS 99, VS 99

flambeerima

pr *flamber* leegitsema

ÕS 1999 –; VL 2000: *rooga alkoholiga kastma ja seda leegitsevana serveerima*.

* Tõmba tikku ja korraks tuleb suur leek. See on **flambeerimine** (krevettide valmistamise õpetus). (PM-A 15.11.05, 32)

flamenko

hsp *flamenco*

ÕS 1999: **flame´nko** (7) *hispaania tants; muusika selle tantsu rütmis*; VL 2000.

fliis

ingl *fleece*

ÕS 1999: (20: fliisi, .fliisi) (*riidesort*); VL 2000 –.

Kasutatakse ka tähenduses *soe sportlik rõivas*.

* Villane või **fiisist** pleed on külmade ilmade saabudes absoluutne *must* – asendamatu soe aksessuaar telekavaatamise ja raamatulugemise juurde. (Annabella 11/04, 82)

flopi

ingl *floppy disk*

ÕS 1999: (7) *diskett*; VL 2000.

Nominatiiv esineb ka kujul **floppi** ja **flopp** (vt järgmist märksõna):

* Loobutud on **floppiseadmest**, sest see võtab ruumi ja tõstab toote hinda. (ÄP 14.03.02, 9)

flopp

ingl *floppy disk*

ÕS 1999: **flopp** (20: flopi, .floppi), **_stiil** (kõrgushüppes); VL 2000 **floppstiil** *kõrgushüppestiil*.

* Tihti on raske mahukaid materjale kaasa võtta, sest **flopp** mahutab vaid 1,44 MB. (ML 14.02.02, 21)

* Ei paista nagu, meie CD-edetabelisse pole tõusnud ei Stiltskin ega Menswear, pole seal ka Tanita viimast **floppi**. (EKK TK)

Nominatiiv esineb ka kujul **flopi**, mida kasutatakse sagedamini kui ühesilbilist varianti.

fondüü

pr *fondue* < *fondre* sulama

ÕS 1999: (1) *toit hrl valges veinis sulatatud juustust*. Fondüü_nõu; VL 2000.

* Senisest märksa mahukam Kulutaja paljastab **fondüüpottide** edu saladuse, testib tomatimahlu ja hoiatab tarbijaid turukaubanduse eest. (EKI TK)

* Stockmanni kaubamajas oli avamispäeval üheks kõige enam ostetavaks kaubaartikliks **fondüünõu**, mis maksis vaid 125 krooni. (EKI TK)

Leitud näidetes kasutati sõna ka teises, *nõu* tähenduses:

* Moeasjaks hakkab saama **fondüü** – kas elektriga või põletil soojendatav nõu (õigemini nõude komplekt). (EKI TK)

font

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000: INFO *trükikirja liik*.

formaatima

ingl *format*

ÕS 1999: **for.maatima** (55: -.maatida, -maadin) *kindlaid mõõtmeid andma; ei tähenda vormindama*; VL 2000: INFO *vormindama, vormingut looma või kohaldama; disketti salvestuseks ette valmistama*.

Kasutatakse *vormindamise* tähenduses:

* Soovitati rohkem **formaatida**, näiteks iga kord kui kaardi piltidest jälle tühjendan. (AM 1/05, 46)

frantsiis

pr *franchise* maksuvabadus

ÕS 1999: **frant.siis** (20: -siisi, -.siisi) MAJ *ainumüügiõigus, müügi eesõigus, (ainu)esindusõigus*; VL 2000.

friigistama

ingl *freak* veidrik

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *fanaatilisusest lähtuvalt veidraks muutma*.

* Vilbre: “Ma pean muutuma kohatult tolerantseks, tunnustama väga paljusid erinevaid žanre, kanal on suur ja omasaadetest rääkides ei konkureeri me kellegagi, aga ma ei saa riigiteleviisiooni **friigistama** hakata, siin on saateid “Maahommikust” ja “Prillitoosist”, “Kreisiraadiost” ja “Esto TV-ni.” (PM-A 10.02.01, 5)

friik

ingl *freak* veidrik

ÕS 1999: (20: friigi, .friiki) ARGI: *veidrik, hull, entusiast*. Filmi_, teatri_friik; VL 2000.

friiser

ingl *freezer*

ÕS 1999: **.friiser** (9: -i) *jäätisemasin*. Friiseri_jäätis; VL 2000.

friteerima

pr *friture* kuum rasvaine

ÕS 1999: **frittima** KOK *rohkes rasvaines küpsetama*; VL 2000 **fritüür** kuum rasvaine; **frittima** pulbersegu kuumutades klaasjaks sulatama.

VL 1978s **frittima** pulbersegu kuumutades klaasjaks muutma; **fritüür** kuum rasvaine, selles küpsetatud toit.

* Ühessegi paneeringukihti, eriti aga jahusse ei tohi jääda pisematki ava, kuna või voolaks **friteerimisel** kotleti seest välja. (EN 10/04, 62)

fritter

ingl *deep-fryer* < pr

ÕS 1999: **.fritter** (9: -i, -it) KOK *frittimisseade*; VL 2000.

funkima

ingl *funk*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *funk-muusikat looma või selle taktis liikuma*.

* Ehkki laulab vägeva kõriga bulgaarlanna Iwanko Iwanowa, ei malda seltskond sugugi püsida kogu aeg ühes ilmakandis, vaid teeb kiireid ekskursse ka mitmele poole mujale – **fungib** ja trallitab, hopib ja regitab, veeretab just nagu kantriviisi, vannub truudust krutskimees Zappale, põikab kuuma Aafrikasse ja päikesega üle ujutatud Kuubale. (PM-A 13.01.01, 16)

Teine mugandivariant: **vunkima**.

futbolka

vn

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *jalgpallisärk*.

* Lastele korraldati minikonkursse, kuulus kaaslinlane jagas neile autasuks oma nimega **futbolkasid**, räägib Saveljev. (EE 21.03.02, A13)

* Üle kõige on sobiva loosungiga T-särk, eriti 70-ndate malli kohane **futbolka**. (EKI TK)

futuur

ingl *future*

ÕS 1999: **fu.tuur** (20: -tuuri, -tuuri) MAJ *väärtpaber, mis kohustab tulevikus ostma v müüma vara varem kokku lepitud ajal ja hinnaga*. Futuur_lepung = futuur tulevikuleping.

fänn

ingl *fan*

ÕS 1999: (20: fänni, .fänni) ARGI *kuulsuste ihaleja*. Kalevi korvpallimeeskonna, Elvis Presley fännid. Fänni_klubi; VL 2000.

fännama

sm *fännätä* < ingl *fan* hull, fanaatik

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARGI *fanaatiliselt austama, kirglikult ihkama*.

* Muidugi ei olnud ma ainus, kes teda **fännas**, küll aga ainuke, kes seda nii kaua tegi. (Stiina, 1/01, 29)
Sagedamini kasutatakse i-tüvelist varianti **fännima**.

fännar

sm *fännäri* < ingl *fan*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL vt **fänn**.

fännima

ingl *fan* hull, fanaatik

ÕS 1999 –; VL 2000 –; vt **fännama**.

* Tänu Sven Grünbergi **fännimisele** on Eesti elektroonikutele oma iseloomulik retroulemekõla võrreldes näiteks Euroopa tuntumate unestantsijatega firmadest Mille Plateaux või Chain Reaction. (PM-A 07.10.00, 16)

Esineb ka *a*-tüvelisena – **fännama**.

fännklaab

ingl *fan club*

ÕS 1999 –; VL 2000: **fan club** *fanaatilisete austajate klubi või rühm*.

* Ja hiljem oli Soni **fännklaab**. (Stiina, 1/00, 20)

gallup

Am. statistikateadlase G. Gallupi nime järgi

ÕS 1999: (9: -i) *arvamusuuring*. Valimistulemuste ennustamiseks korraldatud gallup; VL 2000.

gei

ingl *gay*

ÕS 1999: (1) *homoseksuaalne mees*; VL 2000.

gigolo

it

ÕS 1999: **gigolo** *it palgaline kavalier; löbumees*; VL 2000: **gigolo**.

glamuur

ingl *glamour*

ÕS 1999: **gla.muur** (20: -muuri, -.muuri), *parem*: elegants, võlu, lumm; VL 2000.
Vasted: *lumm, võlu, elegants* (ÕS 1999).

glitter

ingl sädelema, sädelus

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOSM *värvilised litrid, mida kasutatakse nt lauvärvide koostisosana või kleebitakse lihtsalt nahale.*

* Nagu tuld tuleks aga vältida kandilisi ilustustega kunstküüsi, väljakutsuvaid **glittervärve** ja täisriba-kunstripsmeid. (Stiil 1/05, lk 73)

glorioosne

ingl *glorious*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *hiilgav, kuulsusrikas; tore, suurepärase, uhke.*

* Aeg, mil tunnustamata väikerahvaste südameid võluda pelgalt oma **glorioosse** laulva revolutsiooni ordeneid kõlistades, on ümber. (EE-A 21.07.05, B17)

glämm

ingl *glam* < lüh sõnast *glamorous*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *glamuurne, võluv.*

* Selle kõrval eksisteerib edasi ka märksa **glämmim** suund. (Stiil, 7/01, 53)

glämm-rokk

ingl *glam-rock*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *muusikastiil, mis tekkis 70ndatel Suurbritannias; ühendatud heavy metal, popp ja teatraalsus.*

* **Glämm-roki** pioneerid (pealkiri). (SL 08.01.00, 16)

glämmar

sm *glämmäri* < ingl *glam rock*

VL 1999 –; VL 2000 –; MUUS *glamrock-muusikastiili harrastaja.*

* Suure üllatusena muide, sest teenekas **glämmar** Ferry tajub stiili, ja oh veel kuidas! (PM-A 04.12.99, 20)

glämmpopp

ingl *glam pop*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *muusikastiil.*

* Aastani 1980, mil plaadifirma EMI sõlmis **glämmpopi** tulevikulootusega lepingu, vahetusid pidevalt Duran Durani laulja ja kitarrist. (PM-A 03.02.01, 10)

glögi

sm *glögi* < rts *glögdad dryck* hõõgvele aetud jook

ÕS 1999: (3) (*kuum jook*); VL 2000.

godzilla

filmitegelase nimest Godzilla

ÕS 1999 –; VL 2000 –; FILM *filmitegelane, tuumakatsetuste kiirituse mõjul sündinud hiidsisalik.*

* Kord näib talle, et supermän teeb seda paremini, kord, et spidermän, kord kingkong ja kord **godzilla**. (PM-A 12.01.02, 9)

gospel

ingl evangeelium

ÕS 1999: **.gospel** (9: .gospli ja .gospeli, .gospelit ja .gospelit), **_muusika** *Ameerika neegrite vaimulik laulumuusika*; VL 2000.

Käändub nii *õpik*- kui *number*-tüübi järgi, eelistatakse vokaalikaota varianti:

* Oma tippmeestest saatekoosseisuga sulandab ta ameerika musta ja valge rahvaliku muusika traditsioone, tõlgendab, varieerib ja uuendab kantrit, **gospelit**, bluusi ning muud. (PM-A 03.03.01, 15)

* Nigu **gospitrio** Põrgu tänavalt! (EKK TK)

Liitsõnad (kasutatakse nii omastavalist kui nimetavalist liitumist):

* Aretha stiili on siiski enim mõjutanud **gospelilaulja** Clara Ward, kellele ta võlgneb ka huvi klaverimängu vastu.

* Ma olin nii kontkõhn, et klõbisesin, teragi toitu suust alla ei läinud, peale selle olin ma veel ka jubedalt usklik, laulsin Raekoja platsil koos jumala võõraste neegritega **gospel-laule** ning käisin igal õhtul Sõnajalgade juures palvetamas. (EKI TK)

* Melomaania **Gospellaulja** Elo Toodo sõnum inglise keeles. (EKI TK)

* Esinemised Kiigelaulukuuiku koosseisus ja **gospel-muusikat** esitava ansambliga Psalm 121 on näidanud teda heas valguses ning võib tunduda üllatavgi, et alles nüüd on ta astunud varjust välja, suuremale areenile. (EKI TK)

gouda

Hollandi linna Gouda järgi

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *juustusort, mis on saanud nime Hollandi linna Gouda järgi, seal valmistati seda esimest korda.*

* Sööge iga päev kaltsiumi 900 mg. Leidub (pro 100 g): emmentali juustus (850 mg), **gouda** juustus (420-640 mg), viigimarjades (180 mg), jogurtis (120-240 mg), täispiimas (120 mg). (<http://www.terviseleht.ee>)

grafiiti

it pl *graffiti*

ÕS 1999: **grafiito** (7) ja **grafiiti** (*mitm*; 9) *hoone, tunneli vm seinale (hrl loata) tehtud kiri v pilt*; VL 2000 **graffiti**, **grafiiti**.

* Isegi radikaalseimad **grafitistid** saavad täiskasvanuks ning kes siis ikka viitsiks veel vanuigi poitsei eest liduda. (EKK TK)

grant

ingl

ÕS 1999: **gran't** (20: *grandi*, .granti), *parem*: .uurimis_ raha, .uurimis_ toetus; VL 2000.

Siiski kasutatakse eelkõige *granti*, eriti liitsõnades (II astme vorm on tihti pika konsonandiga):

* Kord on eksperdi tegelikuks mõtteks omaenda raamatu või väitekirja lõpetamine, kord mingi **grantiraha** saamine või viluks löömine, halvimal juhul info hankimine potentsiaalsest konkurendist. (EKK TK)

greip

ingl *grapefruit*

ÕS 1999: (20: greibi, .greipi), *parem kui*: **.greip.fruut**; VL 2000.

greipfruit

ingl *grapefruit*

ÕS 1999: **greip** ja **.greip.fruut** (20: -fruudi, -.fruuti), *ka* kreebu (*puuvili*). Greibi_puu, _mahl; VL 2000: **greip** ja **greipfruit**.

gringo

hsp

ÕS 1999: (7) *anglosakside pilkenimetus Ladina-Ameerikas*; VL 2000.

gripp

ingl *grip* haare, käepigistus; käepide

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SPORT *abivahendid võimlemises*.

* Need on käepärased vahendid näiteks kätekõverdusteks, sest erinevalt kätega pörandale toetumisest ei koorma **gripid** randmeid ning pehmetest käepidemetest on mõnus turvaline kinni hoida. (Annabella, 11/04, 71)

grunge

ingl

ÕS 1999: (7) (*muusika- ja rõivastusstiil*); VL 2000.

gruuv

ingl *groove* rutiin, harjumus, tava

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *argikeeles pop- või džässmuusika rütm, verbina sellist rütmilist muusikat kuulama, mängima, nautima, end mõnusalt tundma*.

* Endakomponeeritud ja produtseeritud plaat on hurmava seadega ja kaasakiskuv **gruuv** lausa nakkavalt kõrvupaitav. (EPL-C 22.02.02, 9)

gruuvima

ingl *groove*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *nautima, väga meeldima, suurepärase olema*.

* Singlilugu "Robo Bop" **gruuvib** igati. (PM-A 07.10.00, 16)

guaraana

ingl *guarana*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; BOT *Lõuna-Ameerikas Amazonase troopiliste metsade puu, mis sisaldab toniseeriva toimega alkaloidi guaraniini; g-a aroomiainet kasutatakse kreemide toimeainena*.

* Toimeained: bambuse ekstrakt, **guaraana**. (EN 10/04, 59)

gurmee

pr *gourmet*

ÕS 1999 –; VL 2000 KOK *gurmeesteroran, eliitrestoran eriti rikkaliku veinivalikuga*.

* Õnnelikele väljavalitutele elavad kaasa firma TJ Event juht Tiiu Truuvert ning **gurmeekokk** Imre Kose, kes muuhulgas on ka ajakirja Stiil toidulehekülgede retseptide autor. (EE 13.01.05, 52)

gängsta

ingl *gangster*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *gangster*.

* G-Enka kommenteerib: Pidi ju olema ilge **gängsta**.“ (PM-A 26.02.05, 12)

haardkoor

ingl *hardcore*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *muusikastiil, mis sai alguse Inglismaal 80. a-te lõpus ja 90. a-te alguses, kiire elektrooniline muusika.*

* Kalamaja stiil on **haardkoorim** kui A-Rühm, meenutab võibolla Psycho Realmi. (PM-A 17.02.01, 13)

haip

ingl *hype* lüh sõnast *hyperbole*

ÕS 1999 –; VL 2000: **hype** *algelt tähendas uudistoote reklaamis keskpärase või halva kauba põhjendamatult üleskiitmist, hiljem üldnimetus igasugustele läbimüüki suurendavatele reklaamvõtetele; kunstlikult üles upitatud ese, teos, nähtus, inimene, inimgrupp, tegevus, koht.*

* Aga **haipi** on loomulikult kergem müüa kui telefone. (EE 01.02.01, A19)

haipima

ingl *hype*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARGI *kunstlikult üles upitama, suurendavate reklaamvõtete abil läbimüüki suurendama.*

* Meedia silmis oli Warholi üles **haibitud** bänd Velvet Underground pornorokk ja Nico häälnagu Greta Garbo aktsendiga IBMil. (Sirp 19.01.01, 6)

* Usutavasti tunneb Kender ajakirjandust paremini, kui tema “**üleshaipimisel**” innukalt osalenud ajakirjandus Kenderit. (PM-A 23.02.02, 11)

hamburger

lüh ingl sõnast *Hamburg(er) steak*

ÕS 1999: **(.)ham(.)burger** (9: -i) *kotletiga kukkel*; VL 2000.

Kasutusel on ka lühem variant **burger**.

hatha

sanskr

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *jooga liik, nn pehme jooga.*

* **Hatha**-jooga eurooplastele sobiva pehme suuna mõttes välja Tiibetis õppinud prantslane Gerard Plitz. (PM-A 29.01.05, 23)

hauss

ingl *house music*

ÕS 1999 –; VL 2000: MUUS *1970.–80. a-tel Chicagos mustade DJ-de poolt populariseeritud tantsumuusika, stiilnimetus tuleneb Warehouse Club’ist.*

hip-hop

ingl slängis puusanõks

ÕS 1999 –; VL 2000: MUUS *tänapäevane muusika- ja tantsustiil, sai alguse 1970.–80. a-
tel New Yorgis, hip-hop muusika on segu afroameerika varasemast tantsumuusikast ning
sellele lisandunud uuematest mõjutustest* (dub, salsa, rock).

Sõnast on tuletatud slängiline tegijanimi:

* Vivaldi muusika saatel ilmuvad üksteise järel lavale Aafrika etniliste tantsude esitajad, breikarid,
hiphopperid, flamenkotantsijad, baleriinid, tsirkuseartistid, jazztantsijad, klounid jne. (PM-A 19.09.00, 14).

hitt

ingl *hit* löök, tabamus

ÕS 1999: **hit't** (20: hiti, .hitti) *ARGI löökpala, lööktükk, ülimenukas muusikapala, film vm;*
VL 2000.

* Aga alates **läbilööghitist** "Walkin' On The Sun" on Smash Mouthi laulud ilmutanud kvaliteeti, mis
selgelt eristub teistest seda tüüpi *wannabe*'dest. (PM-K 25.09.99)

* Ja siis laulis ta kolm aastat Tallinna ja Helsingi vahet sõitval laeval vähenõudlikule publikule tantsuks
hittlaule. (EKK TK)

* Baltikumi tarvis Lätis koostatud kogumikul kõlab plaadikorporatsiooni EMI viimase aja **hitiparemik**:
Roxette, Britney Spears, Spice Girls, Steps, Robbie Williams, Billie, Tamperer, 911 jt. (EKK TK)

* Sarja Extra Music 6. osa kuulub seda laadi kerge kraami väarikamasse ossa, sest erinevalt nii mõnestki
hiti -kogumikust kõlavad siin tõesti popid (euro)lood tuntud esitajatelt. (EKK TK)

* 1974. kuulutasid mehed ühes intervjuus, et Mud'i ja Sweet'i asemel kuluks hädasti ära uus hitibänd. (EKK
TK)

* **Hitikogumike** eluiga on üürrike ning neid eelkõige ikkagi tarbitakse, mitte ei osteta meeliülendava
muusikamõnu pärast. (EKK TK)

* Lihtne **hittsoeng**: võtke näppude vahele üks peenem juuksesalk ja kruttige see vindiliseks, pange želeed
peale ning keerutage ümber sõrme nagu keeraksite juukseid rullidele. (PM-A 16.03.02, 7)

holokaust

kr *holokauteo* toon põletusohvriks

ÕS 1999: **holo.kaust** (20: -kausti, -.kausti) *juudi rahvuse hävitamine II maailmasõja eel ja
ajal*; VL 2000.

hoppima

ingl *hip- hop*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *hip-hop-muusikat looma või selle rütmis liikuma*.

* Ehkki laulab vägeva kõriga bulgaarlanna Iwanko Iwanowa, ei malda seltskond sugugi püsida kogu aeg
ühes ilmakandis, vaid teeb kiireid ekskursse ka mitmele poole mujale – fungib ja trallitab, **hopib** ja regitab,
veeretab just nagu kantriviisi, vannub truudust krutskimees Zappale, põikab kuuma Aafrikasse ja päikesega
üle ujutatud Kuubale. (PM-A 13.01.01, 16)

host

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000: INFO 1) *arvuti, millega töötatakse välja teistsuguse arvuti tarkvara;*
2) *süsteem, millel on vähemalt üks interneti ainuomane aadress;* 3) *kaugarvutile või
terminalile teenuseid andev peaarvuti, nt server*.

* Peale installi on vaja teha klientarvutite seadistuses üks muudatus: /op/akeia/arkeiad/admin.cdf faili on
vaja kirjutada kohaliku serveri **hostinimi** ja seejärel Arkeia demon taaskäivitada. (AM 1/05, 34)

hostel(l)

ingl *hostel*

ÕS 1999: **hos.tel**1 (20: -telli, -telli) *lihtne ja odav hotell*; VL 2000 **hostel**.

Esineb nii ülipika kui üksiku konsonandiga lõppev mugandivariant, viimane neist käändub astmevahelduseta *õpik*-tüübi järgi:

* Sest Iirimaa seinapistikutes on auke mitte kaks, vaid kolm – kaherealiste juhtmeotsadele pole mõeldud isegi **hostellides**. (PM-A 02.09.00, 21)

* Küpros paisutab taljet ja uimastab meeli Kallis hotellis elavat turisti veepuudus ei puuduta, kuid odavamates hotellides-**hostelites** võite kohata silti "Ära ole duši all üle viie minuti" või isegi "Enne kui kraani avad, mõtle, äkki saad ilma hakkama". (EKK TK)

hotmail

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *Interneti-portaal*.

* Mul oli ainult tema **hotmaili** aadress meeles, aga Kadri ütles, et ta ei saa seda lugeda, kuna ta unustas *password*'i. (PM-A 12.01.02, 9)

hott-doog

ingl *hot dog*

ÕS 1999 –; VL 2000: **hot dog** *kuum vorst; algselt frankfurdi vorst, mis XXs alguses toodi USAsse, kus seda serveeriti sinepiga maitsestatult kahe saiapooliku vahel; nime sai endale naljaka taksikoerapildi järgi.*

* See on kaks **hott-doogi**, aruka-blondiini-videkas, sikspäkk purgiorikat ja mingi plaat pentsujaamast, palun. (PM-A 02.02.02, 14)

hubi

ingl *hub*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: INFO *jaotur, aktiivne (järguritega) v passiivne mitme pordiga ühendusseade, nt tähtvõrgu keskmene.*

* Arvutid oskavad suhelda omavahel, rohkemate jaoks vajaliku **hubi** ehk võrgusõlme nimi traadita võrgus on *access point* (AP) – selle külge käib üks kaabel tavalise LANiga ühendamiseks ning sisuks traadita võrgukaart ja hulk tarkust, mis süsteemi hinnaklassist sõltuvalt lubab teha rohkem või vähem turvalist võrku. (Luup 15.03.02, 34)

humanoid

< ld *humanus* inimlik + kr *eidos* välimus, kuju'

ÕS 1999: **huma.noid** (20: -noidi, -.noidi) *kujuteldav inimesetaoline kosmosetulnukas*; VL 2000.

* Näituseeksponaatidest on kõige populaarsemad **humanoidsed** robotid, kes oma väljanägemiselt meenutavad inimest. (PM-A 02.04.05, 10)

hummer

Saksa automargi Hummer nimest

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *automark*.

* Avalikkusele on ta vaid demonstreerinud uusi autosid: **hummer**, porsche ja kunstiteoseid. (EE 22.02.01, A17)

hägis

ingl *haggis*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOK *tugevasti vürtsitatud šoti rahvusroog: peeneks hakitud rupskitega ja kaerajahuga täidetud lambamagu, mida keedetakse nagu vorsti.*

* Traditsioonilise šoti rahvusroa **hägisi** lahtilõikamise au jäi Suurbritannia suursaadiku Nigel Haywoodi kanda. (PM-A 29.01.05, 27)

häkerdama

ingl *hack*

ÕS 1999 –; VL 2000: **häkkima** (*omavoliliselt*) *kodeeritud arvutiprogrammidesse tungima nende muutmise või rikkumise eesmärgil.*

* Kübervalimistega püütakse olla väga ettevaatlikud, et kurjamid ei saaks **häkerdades** valimistulemusi mõjutada. (Mõte, kevad 2002, 10)

Teine mugandivariant on **häkkima**, mida kasutatakse rohkem.

häkker

ingl *hacker*

ÕS 1999: **.häkker** (9: -i) *arvutientusiast*; VL 2000.

häkkima

vt **häkerdama**

ÕS 1999 –; VL 2000 –.

Teine mugandivariant on slängiline **häkerdama**.

hängima

ingl *hang* *riputama, hang around* *tolknema*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *jõlkuma, tolknema, logelema.*

* Kuigi sama popp nagu Tallinna Viru Keskuses **hängimine** (ka sama tulutoov ja arukas) on alati olnud vrisemine, et Eestis puuduvad suusatajatel korralikud treeningtingimused. (Stiina 2/05, 9)

hävpening

ingl *happening* *juhtumus, sündmus*

ÕS 1999: **hävpening** (*hävpening*) ingl *improviseeritud näitemäng*. Näitus avati *hävpening*'iga; VL 2000: **hävpening**.

* „Ei läinud kaasa performance'ite ja **hävpeningide** ajastuga," seletab Kangro. (EKK TK)

* Alati avastamisnäljas koreograaf on loonud tantsulavastusi koos moekunstnikega, teinud kunstilisi tantsufilme, korraldanud **hävpeninge**, toidukunstiga seotud üritusi, olnud oma isiksuse ja oma teostega fotograafide inspiratsiooniallikaks. (EKK TK)

ignoorima

ingl *ignore*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *eirama, tähele panemata jätma, mitte hoolima või arvestama.*

* Saab **ignoorida** kasutajanime üle terve jutuka. (<http://alians.chatok.ee>)

imaginaarne

ingl *imaginary*

ÕS 1999: **imagi.naarne** (11: -.naarse) *kujutletav, tõeluses mitteesinev, näilik*; VL 2000 –.

imago

ld pilt, kujutus

ÕS 1999: (8) *kuvand, kellestki v millestki avalikkuses loodud kujutuspilt*. Kauba, firma, laulja imago. Rahvasõbra imago loomine; VL 2000.

* Kuna mandunud lääne kultuurile on ikka omane binaarsete opositsioonide loomine mõningase selguse nimel, siis siinkohal meenuvad Andy Warholi kaaskonda kuulunud hilisema popkultuuri **naisimagote** arhetüübid – kõiksugu blondide barbigöölide hoolikalt vormitud algkuju. (PM-A 12.01.02, 9)

* Siinsamas mõni lehekülj edasi analüüsib Lii Unt meie homoskandaali, küsides, kas tegemist on kaksikmoraaliga või lihtsalt **imagokujundajate** rumalusega. (EKK TK)

* Hansapank on seda vaikset pettumust ilmselt tunnetanud ning valmistab ette suuremat **imagomuutust**. (EKK TK)

* Reklaamialal tahetakse koostööd teha teiste väljaannetega, kuna "Hyvātuuli International" võtaks enda kanda vaid lühikesed **imagoreklaamid**. (EKK TK)

Käändub ka *tubli*-tüübi järgi (pearõhuga teisel silbil, nii et *a* hääldub pikana):

* Üks juttudest on ju vale, üks **imagodest** võlts. (EKK TK)

Teine variant: **imidž**.

imagoloog

ld + kr *logos* mõiste, õpetus

ÕS 1999: **imago_loog** *imagoloog*; VL 2000.

imagoloogia

ld + kr *logos* mõiste, õpetus

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *õpetus kellegi või millegi maine, näo, imago loomisest*.

imidž

ingl *image* pilt, kujutus

ÕS 1999: {**imidž**} imago; VL 2000.

Teine variant: **imago**.

immobilaiser

ingl *immobilizer*

ÕS 1999: **im_mobili.saator** (9: -i, -it) AUTO *elektrooniline käivitustõkis*; VL 2000:

immobilisaator.

* **Immobilaiser**i Gemel Serpi Star MK 99 uusim mudel ei vaja enam elektroonilist võtit. (ML-AT 14.03.02, 5)

immobiliseerima

ingl *immobilize* käibelt kõrvaldama, liikumatuks tegema < ld *immobilis* liikuv

ÕS 1999: **im_mobili.seerima** MAJ *vahendeid mittelikviidseks muutma, kinni külmutama*; VL 2000.

VL 1978: *immobilatsiooni teostama; vallasvara kinnisvaraks muutma*.

indi

ingl *indie*

ÕS 1999: **indie** *sõltumatu, iseseisev*; ka MUUS *teatud muusikastiil*.

* Viimase plussiks on see, et ta meenutab 90ndate alguse vene piraatvideote diktoriteksti, miinuseks aga see, et meenuvad nii paljud „**indibändid**“, mis on nime millegi muu kui selle nohinaga (mida enamsti ekslikult laulmiseks peetakse) välja pole teeninud. (EE-A 17.02.05, B13)

innovaatiline

ld

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *uuenduslik, varasemast erinev.*

Teine variant: **innovatiivne**.

innovatiivne

ld

ÕS 1999: **innova.tiivne** (11: -.tiivse), *parem*: uuenduslik; VL 2000.

Teine variant: **innovaatiline**

innovatsioon

ld *innovare* uuendama

ÕS 1999: **innovatsi.oon** (20: -iooni, -.iooni), *parem*: uuendus. Tehniline innovatsioon, *parem*: tehnouuendus; VL 2000.

innoveerima

ld

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *uuendama*.

* Eesti keeled algavad sügavalt rahvamuusikast, puudutavad džässi, improviseerivad ja **innoveerivad**, aga kuhu see kõik viia võib. (PM-A 09.03.02, 8)

insaider

ingl *insider*

ÕS 1999: **in.saider** (9: -i) *asjatundja, omainimene, seesolija. Vastand outsaider. Äriilma insaiderid*; VL 2000.

insomnia

< ld *in-* mitte + *somnium* uni

ÕS 1999 –; VL 2000: MED *unetus*.

install

ingl < ld *installare* kohale asetama

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *installeerimine, rakendus, seadmestus, paigaldus*.

* Harilikult emaplaadi vahetuse järel vajaminev uus **install** jäi seekord tegemata. (AM 8/04, 18)

installer

ingl *installer*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *installeerija; rakendus, mis kopeerib tarkvara kasutaja arvutisse, seab selle üles ja kohandab konkreetse kasutaja vajadustele*.

* Levinumad **installerid** ja nende tüübid (alapealkiri). (AM 1/05, 48)

installima

ingl < ld *installare* kohale asetama

ÕS 1999: **ins.tallima** (55: -.tallida, -tallin), **instal.leerima** (55: -tal.leerida, -talleerin) *paigaldama, sisse v paigale seadma*; VL 2000.

instant

ingl *instant* pakiline, kiire

ÕS 1999: **ins.tant_** *kiirlahustuv*: **_kohv**, **_kaste** (-kastme), **_supp**, *parem*: kiirkohv, kiirkaste, kiirsupp; VL 2000: **instant coffee** ja **instantne** *kiiresti valmiv, hetkeline, momentaanne*.

interaktiivne

< *inter-* + ld *activus* tegev

ÕS 1999: **inter_ak.tiivne** *vastastikmõjuline*. Interaktiivne televisioon, etendus, mäng; VL 2000: INFO *infotöötlusel ja multimeedias rakendatav tööviis, millele on iseloomulik terminali kasutava inimese ja arvuti tihed vastastikune suhtlus*.

internet, Internet

ingl *international net*

ÕS 1999: **Inter_net** (20: -neti, -.netti) *suurima arvutivõrgu nimi*. Interneti-**_**adress, **_**kaubandus, **_**ühendus; VL 2000 **Internet** ja **internet**.

Ka AKSi järgi on tegemist nimega, tegelikus kasutuses on see muutunud üldmõisteks ja kasutatakse valdavalt väiketähelis varianti.

Esineb ka lühenenud variant **nett**.

internetiseeruma

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000: INFO *arvutivõrku lülituma*.

intranet

ingl *net võrk*

ÕS 1999 –; VL 2000: INFO *firmaisene arvutivõrk, kus kasutatakse Internetiga ühilduvaid reeglistikke ja programme*.

* **Intranet** võimaldab lisaks formaalsele suhtlusele (avaldused, dokumendid, kalender jne) jagada ka nn külajutte, nt pildigaleriide, foorumite ja arvamuste kaudu. (AM 8/04, 33)

jats

ingl *jazz*

ÕS 1999: **jats** (20: jatsu, .jatsu ja jatsi, .jatsi) ARG1 *džäss*; **džäss**; VL 2000: **džäss** ja **jazz**.

Kasutatakse *u*-tüvelisena:

* Sofistikeerit rütmimuusika, suur hauss väikesele **jatsule** uitamiseks. (PM-A 18.12.04, 29)

Esineb ka *ä*-line variant **jäts**, ÕS 1999s ja VL 2000s seda ei ole.

jatsima

ingl *jazz*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *džässmuusikat viljelema*; *džässi mängima või tantsima*.

* Maria Rita eriline jahedus hääles ja mõõdukalt **jatsiv** foon taustal vangistavad. (PM-A 08.01.04, 27)

java

ingl *Java*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: INFO *Java lihtne arhitektuurist sõltumatu, objektorienteeritud keel võrgukesksete aplettide väljatöötamiseks.*

* Kui pole arvutis **javat** ei ole see takistuseks. (<http://alians.chatok.ee/milleksclient/>)

jeera

ingl *jeera*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *Põhja-Indiast pärit juustuköömen ehk vürtsköömen.*

* Retseptis: 0,5 tl jahvatatud vürtsköömnet ehk **jeerat**. (EN 08/04, 62)

jess

ingl *yes*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *jah, slängis ka: lahe*

* Poisikesed piilusid akendest sisse ja näitasid **jess**-märki, no vähemalt see tegi tuju paremaks. (Annabella 11/04, 94)

jeti

ingl *jet ski* < nepaali *k yeti*

ÕS 1999: **1.** (7) *veemootorratas*; VL 2000.

ÕSis soovitatakse kahesilbilist *tubli*-tüüpi kuuluvat astmevahelduseta mugandit, tegelikus kasutuses domineerib astmevahelduslik **jett**.

jett

vt **jeti**

* Tema sõnul pole veepolitsei loomine vajalik ega majanduslikult õige, sest kaatriga **jette** ei püüa. (EKK TK)

* "**Jetiga** võrdne liikumisvahend vee peal on ainult teine **jett**," ütles Kõlar. (EKK TK)

* Eesti **Jetiliit** vaidlustab kohtus Pärnu maavanema otsuse keelata **jettidega** sõitmine Pärnu lahel ja osaliselt Pärnu jõel, pidades seda põhiseadust rikkuvaks ja ahistavaks. (EKK TK)

jojoba

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000: **jojobaõli** *P-Am-s kasvava igihalja põõsa simmondsia seemneist saadav õli, kasutatakse ravimitööstuses ja kosmeetikas.*

* Niisutav juuksemask, mille toimeained **jojobaõli** ja pantenool annavad juustele elastsuse ja kauni läike. (EN 6/04, 67)

jäts

vt **jats**

* Avangardifännid võibolla pettuvad veidi, kuulates seda gruuvivat ja ladusalt sillerdavat **baarijätsu**, kuid tuimast sisutusest ja lihtsalt niisama mängimisest on need kolmkõned ikka väga-väga kaugel. (PM-A 10.02.01, 15)

kaasting

ingl *casting*

ÕS 1999 –; VL 2000: **casting** *modellide esitlemine, kohtumine kliendiga (reklaamifirma, agentuuri, ajakirjanikega)*; siin ka: *prooviesinemine*.

* Korraldasime hariliku **kaastingu**, laskime näitlejail lugeda rasket ja sobimatut teksti, Eesti Vabariigi põhiseadust. (EE-A 08.09.05, B 7)

Teine variant: **kästing**.

kaif

vn < ar

ÕS 1999: (20: kaifi, .kaifi) ARGI *joobeseisund, joovastus*. Otsib *ecstasy*'st kaifi, on kerges kaifis. Sain filmist tõelise kaifi. ÜLEK. Kaifi_uim; VL 2000.

kaifima

vn < ar

ÕS 1999: **.kaifima** (55: .kaifida, kaifin) ARGI (*joovet*) *nautima*. Kaifib muusikat; VL 2000.

kalvados

Pr Calvadosi departemangu järgi

ÕS 1999: (12: -e) *õunaviin*; VL 2000.

kam(m)bäkk

ingl *comeback*

ÕS 1999: **come back** (*kambäk*) ingl *tagasipöördumine avalikkusesse, nt lavale, tippsporti*; VL 2000: **come back**.

* **Kambäki** magus tunne paistab kaugele, ilmselt jaamahoone seintegi taha, kuhu Kivi on vedanud kolm rohelist räsitud moega vagunit. (PM-A 16.02.02, 2)

* “Võib **kambäkiks** nimetada küll, ehkki me vahepeal Krahlis venelaste peol andsime ühe kreisi kontserdi kidrabassi-trummi koosseisuga,” ütles Genka alias Henry Kõrvits. (PM-A 17.02.01, 13)

kanasta

hsp *canasta* korv

ÕS 1999 –; VL 2000: *Uruguayst pärinev kombinatsiooniline kaardimäng*.

kannabioid

kr

ÕS 1999: **kannabis** (12: -e) SL india kanep; VL 2000 **kannabis**.

* Illegaal **kannabioide** suitsetas see tumedanahaline Lolita läbi meskaliinilimonaadi, mis võis ka puskar olla. (PM-A 12.01.02, 9)

kantri

ingl *country music*

ÕS 1999: (9), **_muusika** (*levimusika suund*). Kantri_ansambel, _laul, _laulja, _muusik; VL 2000.

kapri

ingl *capri pants* või *capris*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TKST *naiste püksid*.

* **Kapripüksid** jälle moes. (EKK TK)

karaoke

jaap tühi orkester

ÕS 1999: (7) *salvestatud pillipartii saatel laulmine meelelahutusena*. Karaoke_baar; VL 2000.

kardigan

ingl *cardigan*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TKST *nööbitav villane kampsun*.

* Moepilt soosib kootud toppe, veste, tvinsette, **kardigane**, pükse, seelikuid, kleite, mantleid, pontšosid – seda näitas ka Tallinna moepäevade etendusel “Eesti kudum 2001” esitletud kodumaine kudumidisain. (PM-A 03.03.01, 22)

karri

ingl *curry* < tamili *k kari*

ÕS 1999: (7) (*vürtsisegu*); VL 2000.

kaskadöör

pr *cascadeur*

ÕS 1999: **kaska.döör** (20: -dööri, -.dööri) *trikimeister, põhiosatäitja asemel keerukais v ohtlikes stseenides esinev filminäitleja*; VL 2000.

kaver

ingl *cover* kate; pakend

ÕS 1999: **kover** (9: -i) MUUS *töötlus*; VL 2000: **kaver** ja **kover**.

Tegelikus kasutuses esineb ka *o*-line variant **kover**.

kaverdama

ingl *cover* katma

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *muusikapala algversioonist uut varianti tegema*.

* **Kaverdati** oma vanu lemmikuid (David Bowie, Lou Reed, Bob Dylan) vanade lemmikute kaasabil singli “Perfect Day” ajaks tuli tagasi trummar Roger Taylor. (PM-A 03.02.01, 10)

kebab

ar *kabab* küpsetatud liha

ÕS 1999: (9: -i, -it) KOK (*vardaliha*); VL 2000.

ÕSi järgi käändub nagu *redel*, siinkohal teisiti (lõputa osastav):

* Suurlinnade kiirtoidukohtade menüü on rahvusvaheliselt kirev, ihaku siis hing prantslaste täidisega saia *baguette*’i, türklaste **kebabi**, mehhiopäraseid tortillasid, itaallaste pitsat või hiina rooga. (PM-A 16.02.02, 16)

kernel

ingl *kernel*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: INFO *tuum; ressursijaotust ja muid põhifunktsioone hõlmav opsüsteemi keskne osa ehk südamik.*

* Pärast seda peaks suurendama ka Linuxi **kerneli** ühismälu. (AM 8/04, 41)

kidnäppima

ingl *kidnap*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; (*inimest, last*) *röövima, varastama; (kedagi) väevõimuga ära viima.*

* Vähemalt neljas loos lööb kaasa aga Velvet Undergroundi trummar Moe Tucker, kelle Raveonettes oma USA tuuri ajal kuskilt pärapõrgust **kidnäppis** ja oma tuuribussis trumme taguma sundis. (EE-A 08.09.05, B 15)

kiip

ingl *chip*

ÕS 1999: (20: kiibi, .kiipi) (*pooljuhtkristall, hrl arvutis*). Kiip_kaart; VL 2000.

Näide tuletise kohta:

* Mõne **kiibistikuga** õnnestub see paremini, mõnega halvemini. (AM 8/04, 15)

kiipsmailing

ingl *keep smiling*

ÕS 1999 –; VL 2000: *naerata, ela naeratades, ole elujaatav*. Siin *naeratus*e tähenduses:

* Ta ei vaja võltsi **kiipsmailingut** ega ülipüüdlikkust, vaid kõigest elementaarset sõbralikkust ja püüdu tema soovidele vastu tulla. (PM-A 23.09.00, 8)

kiivi

ingl *kiwi* < maoori k

ÕS 1999: (7) *aktiniidia mari*; VL 2000.

killer

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *tapja, mõrvar*.

* Justament sama moodi kui nüüd Priimägi, kes püüab oma ohvrile sisendada: mine oma **killerbeibe** imagoga lõpuni. (EE-A 08.02.01, B4)

killima

ingl *kill*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *tapma*.

* Läheme jah kõik korraga lippu tooma ja siis lipuga tagasi tulles saame vastaste liputoojatega kaardi keskel kokku (mujal ei tohi, siis oleks see lame!) ja kukume **killima** ning vaatame, kellel veab! (<http://cool.hot.ee>)

kilt

ingl

ÕS 1999: **kil't 2**. (20: kil'di, .kil'ti) *Šoti meesteseelik*; VL 2000.

kingkong

filmitegelase nime Kingkong järgi

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *suur ahv*.

* Kord näib talle, et supermän teeb seda paremini, kord, et spidermän, kord **kingkong** ja kord godzilla. (PM-A 12.01.02, 9)

klasterdama

ingl *cluster* kobar

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *liigendama*.

* On loodud tohutu **klasterdatud** süsteem, mille abil on realiseeritud terabaitidesse ulatuvat infot mahutavad andmebaasid. (AM 1/05, 42)

klementiin

< ingl *clementine orange*

ÕS 1999: **klemen.tiin** (20: -tiini, -tiini) (*seemneteta mandariin*); VL 2000.

klikk

ingl *click*

ÕS 1999: (20: kliki, .klikki) *kildkond*; VL 2000s samas tähenduses; ARGI *klõps, arvuti hiire nupu vajutus*.

* Samuti on teie arvamused, soovid ja probleemid pangast kõigest ühe meili või **hiirekliki** kaugusel. (Uudised, 12/01, 2)

klikkama

sm *klikata* < ingl

ÕS 1999: **.klikkama** (67: klikata, .klikkan) ARGI *klõpsama (hiire nuppu)*.

Teine variant: **klikkima**

klikkima

ingl *click*

ÕS 1999: **.klikkima** (55: .klikkida, klikin) ARGI *klõpsima (hiire nuppu)*; VL 2000.

Teine variant: **klikkama**

klipp

ingl *clip* kiire liikumine

ÕS 1999: (20: klipi, .klippi) *mõneminutine film, nt muusikapala, reklaam. Reklaam_, video_klipp*; VL 2000.

Näide tuletise kohta:

* **Videoklipilik** montaaž ei lase Herta Elvistel ja Lembit Eelmäel sulanduda orgaaniliseks estraaditervikuks nagu Järvet ja Baskin või Üksküla ja Rummo, nad kumbki grimassitavad eri nurgas. (EE-A 08.02.01, B12)

koka

ingl *Coca-Cola*

ÕS 1999: (7) *kokapõõsas; kokakoola*; ARGI *kokaiin*; VL 2000s pole *kokakoola* tähenduses.

kolumn

ingl *column* < ld *columna* sammas

ÕS 1999 –; VL 2000: TRÜK *raamatu, ajalehe või ajakirja veerg; ajakirjanduses: sõltumatu, hrl ühiskonnas tuntud inimese päevateemaline kirjutis, mis asub väljaandes kindlal kohal (veerul) ja haakub enamasti juhtkirjaga.*

Sõna käändub nii *õpik*- kui *sepp*-tüübi järgi (eelistatakse astmevahelduslikku käänamist):

* Muidugist, mul on väga teravaid mõtteid teie **kolumnitesse**, aga ehk see on liiga pioneerlik ja ehk liiga julge meie ehk Teie ajasse. (EKK TK)

* Ei pläkuta ta sopalehtedes ega pooseta seltskonnakroonikas, ei trei **kolumne** ega vahuta jutusaadetes. (EE-A 18.04.02, B8)

* Kindel süsteem puudus vähemalt 20. sajandi viimase veerandini, mil mõned päevalehtede järelehüüded muutusid kõige loetavamateks **kolumnideks**. (EKK TK)

kolumnist

ingl *columnist* < ld

ÕS 1999: **kolum.nist** (20: -nisti, -.nisti) *veerukirjutaja, veerukirjanik*; VL 2000.

kolumnistika

ingl *columnistics*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *ajakirjandus.*

* Just **kolumnistikas** saaks spordiajakirjanikud mängu tuua teadmised ja kogemused, mille nad on aastatega talletanud. (PM-A 09.02.02, 7)

kommunikaator

ingl *communicator* < ld *communicare* teadustama

ÕS 1999 –; VL 2000 teises tähenduses; siin: *INFO mobiili osa.*

kompileerima

ingl *compile*

ÕS 1999: *kompilatsiooni tegema*; VL 2000: *kompilatsiooni tegema, teiste autorite töödest kokku kirjutama*; AKS: **compile** *INFO kõrgkeelse programmi transleerimine vahe- v masinakeelde.*

VL 1978: *kompilatsiooni tegema, teiste autorite töödest kokku kirjutama.*

* Programmid, mida Rocklyte'i kodulehelt ei saa, on vaja ise **kompileerida**. (AM 9/04, 44)

komputiseerima

ingl *computerize, computerise*

ÕS 1999: {**komputeri.seerima**} raalistama, arvutistama; VL 2000.

konditsioneer

ingl *conditioner*

ÕS 1999: {**konditsio.neer**} kliima_seade, kli.maator; (.juukse_)palsam; VL 2000.

konsensus

ingl **consensus** < ld *consensus*

ÕS 1999: **kon.sensus** (12 ja 13: -e) *üksmeel, ühismeel*; VL 2000.

* Okase hoopis teistest energiatest, angloameerika kontseptualismist, tühermaade esteetikast toituv kunst mõjus ENSV õitsvas kunstiaias implantaadina, **konsensuslik** kokkulepe sõlmiti eelkõige esteetilisel pinnal. (EE-A 18.04.02, B12)

kontestatsioon

ingl *contest*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *võitlus, võistlus, konkurss*.

* Võiks lausa liialdada ja öelda, et mäss, **kontestatsioon** on nii häppeningide kui ka riigivarguse taga. (Sirp 02.03.01, 2)

koodek

ingl *codec*, tuletis sõnadest *coder* ja *decoder*

ÕS 1999 –; VL 2000: INFO *seade analoogsignaali digitaalseks muundamiseks (kodeerimiseks) ja vastupidi (dekodeerimiseks) ühes seadmes või mikrolülituses*.

* Integreeritud on plaadile loomulikult Gigabit LAN ning helitegemise eest muretseb kuue kanaliga **koodek**, mis pakub ka SPDIF optilist audio sisend-väljundit. (AM 8/04, 18)

kopi

ingl *copy*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *koopia; reklaamtekst*.

* Sama lugu on **reklaamikopidega**. (PM-K 25.09.99, 3)

kopima

ingl *copy*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *koopiat tegema*.

* Kui nüüd saaks selle lubatud, natuke võimsama kõvaketta sinna sisse – ta on praegu üsna hädine – siis oleks veel mõte näiteks plaatide **kopimisel**. (AM 8/04, 3)

kopiraiter

ingl *copywriter*

ÕS 1999 *copywriter* (*kopiraiter*) ingl *reklaamikirjutaja, -kirjanik*; VL 2000 *copywriter*.

* Ja siis läks muidugi jälle see “miks **kopiraiter**” ja **kopiraiterite** eneseõigustamisjutt lahti. (PM-K 25.09.99, 3)

kover

vt **kaver**

kreatiivne

ingl *creative*

ÕS 1999 –; VL 2000: **kreatiivsus** *loominguline, loov*.

* Rohkem kui veerandsada aastat on ta kirjutanud Ühendriikide kõige vägevamates väljaannetes innustaval moel muusikast ning alati on tema tingimusteta poolehoid kuulunud **kreatiivsele** ebatavalisele jazzmuusikale. (PM-A 10.02.01, 15)

kreatsioonism, kreatsioonist

ingl < ld *creare* looma

ÕS 1999 –; VL 2000: BIOL *bioloogias XVII-XIXs valitsenud õpetus, mille kohaselt liigid on loodud ja muutumatud.*

kredibiilne

ingl *credible*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *usutav*.

* Muidugi on ta vaimukam ja „**kredibiilsem**“ kui tädi Madonna; tal on välja käia suhteliselt tõsiseltvõetavaid ska-, punk- ja *new wave* kaardid, ent miskipärast mõjub see debüütsoolo selgrootult. (Stiil 1/05, 9)

kreisi

ingl *crazy*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *hull*.

* “Võib kammbäkiks nimetada küll, ehkki me vahepeal Krahlis venelaste peol andsime tõe **kreisi** kontserdi kidrabassi-trummi koosseisuga,” ütles Genka alias Henry Kõrvits. (PM-A 17.02.01, 13)

krepp

pr *crepes*

ÕS 1999s ja VL 2000s *riidesordi ja teatud liiki paberi tähenduses*; siin: *õhukene magusa täidisega pannkook*.

* Olemuselt mõneti pitsat meenutava galeti täidis on traditsiooniliselt soolane, **krepp** pakutakse pigem magusroana – selle tingib ka taina koostis. (PM-A 10.02.01, 17)

kruis

ingl *cruise*

ÕS 1999 {**kru.iis**, **kruis**} .ristlus, matke, huvi_reis, lõbu_sõit; VL 2000.

kruisima

ingl *cruise*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *lõbusõitu tegema, matkama*.

* Kus on liikumispuudega eestlased, kes **kruisiks**id romantilisse Helsingi kevadöösse? (EKK TK)

kräkk

ingl *crack* praks, krõps

ÕS 1999 –; VL 2000: **kräkk** ja **crack** eriti kiiresti sõltuvust tekitav kokaiiniderivaat, mis *suitsetamisel mõjub juba mõne sekundi pärast*.

* NY pätt, endine kinniistunud **kräkidil**er ja praegune Dr Dre muusikalise gängi liige 50 Cent pakub järke oma 2003. aasta läbilöögiplaadile, üliedukale „Get Rich Or Die Tryin“. (PM-A 24.03.05, 26)

kräkker

ingl *cracker*

ÕS 1999s ja VL 2000s teine tähendus: *eriti oskuslik häkker, arvutimuukija*; siin: *küpsis* (ÕS 1999: {**kreeker**} *kuiv_küpsis*).

* Menüü järgi oleks võinud tellida näiteks California kanasalatit kitsejuustu, asparaaguste ja viinamarjatomatitega Newman's Owni balsamäädikakastmes (hind 8 dollarit), Mrs. Fieldsi šokolaadikooki (hind 2 dollarit) või siis hoopis puuviljaga juustuvalikut (Granny Smith õunasektorid, maasikad, kuivatatud kirsid, cheddari ja camembert'i juustud koos eri **kräkkeritega**, kõik kokku 5 dollarit). (EE-K 17.02.05, 4)

kräpp

Am ingl *crap*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *pläma, jama*.

* Ema, mis filmikriitik sa oled, kui vaatad sellist **kräppi**. (PM-A 04.12.04, 10)

krüpteerima

kr *krypte*

ÕS 1999: **krüp.teerima** (55: -.teerida, -teerin) INFO *andmetele kõrvaliste jaoks loetamatut kaju andma*; VL 2000.

ksenofobia

kr *phobos* hirm, pelgus; *xenos* võõras

ÕS 1999: **kseno_.foobia** *võõrapelgus, võõraviha*; VL 2000

kumkvaat

ingl *kumquat* v *cumquat* < hiina k *kam kwat* kuldne apelsin

ÕS 1999: **.kumk.vaat** (20: -vaadi, -.vaati) *kinkan, väike apelsinitaline puuvili*; VL 2000.

kurling

ingl *curling*

ÕS 1999: **curling** *jääkeegel*; VL 2000: **curling**.

* Kuigi ma arvan, et **kurling** on nagu täiesti metsas ala ja seda ei peaks üldse olema olema ei tee ma sellest ju välja ega korralda skandaali onja. (<http://www.postimees.ee/130206/kommentaarieskus>)

kursor

ingl < ld *cursor* jookaja

ÕS 1999: **.kursor** (9: -i) INFO *kuvari ekraanil liigutatav märgis*; VL 2000.

kämp

ingl *camp*

ÕS 1999: **camp** ingl liialdatult *stiilne, vanamoodne, naiselik vms; selline sihilik ülepakkumus*; VL 2000: **camp** *kunstiteose sisu ja vormi vaheline vastuolu, mis on kavatsuslik (nt. vanamoelise mängu- v. laulmisviisi sihilik liialdamine punktini, kus paroodia muutub juba uudisnähtuseks) või juhuslik*.

kästing

vt **kaasting**

* Kuulutuses: **kästingute** ajad. (EE-V 2/05, 10)

Teine variant: **kaasting**.

laim

ingl *lime*

ÕS 1999: (20: laimi, .laimi) *laimipuu vili*. Laimi_jook, _õli; VL 2000.

lainer

ingl *liner*

ÕS 1999: **lainer 2.** (9: -i) *joonel (kosmeetikas)*. Silma_ = lau_lainer *silma-, laujoonel*.

laiv

ingl *live*

ÕS 1999: **live** (*laiv*) ingl *elav muusika*; VL 2000: **live**.

* Inimesed tulid pärast juurde ja ütlesid, et see oli nende ägedaim **laivielamus** üldse. (PM-A 23.09.00, 7)

laptop(p)

ingl *laptop (computer)*

ÕS 1999: **lap-top** (*laptop*) ingl *sülearvuti*; VL 2000: **lap-top**.

Sõna nimetava käände kuju märgitakse tegelikus kasutuses lõpus ühe konsonandiga, käänatakse *sepp*-tüübi järgi:

* Flex'i tööriist on **laptop** ja jalas kannab ta Jaapani tossusid, kuna Jaapani tossud on cool'imad kui Hiina ketsid, mida kannavad yuppie'd. (EKK TK)

* Ei möödu päevagi, mil portaalid ei tooks meieni imesõnumeid: "IBM-i kliendid ostsid dollar tükk **laptoppe** kokku". (EPL 26.01.00, 15)

* Mobiiltelefoni abil meilide lugemine käib samamoodi: võimalik, et meiliprogramm on juba teie telefoni sisse ehitatud (mitmed Ericssoni või Samsungi telefonid), või kasutada pihuarvutit või **laptoppi**. (Mobiil, kevad 2002, 32)

Teised variandid: **laptop(p)**, **läpakas**, **läppar**.

lasanje

it *lasagna, lasagne* nuudel

ÕS 1999: **lasa'nje** (7) KOK (*vormiroog*). *Lasanje_plaat*; VL 2000.

latekseerima

ingl *latex* < ld *latex* vedelik

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *lateksiga katma*.

leibel

ingl *label*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *plaadifirma*.

* Modellikooli juhivad endiselt hip-hopi superkujud: Prince Paul (paljudest teenetest mainigem, et korjas **leibeli** Tommy Boy jaoks üles De La Souli, tema produtseeris nende legendaarse „3 Feet High And Rising, 1989) ja Dan The Automator, kes on Dr Octagon koos Kool Keithiga ja jagab Damon Albarniga Gorillaze vaimset isadust. (PM-A 20.11.04, 35)

lesbi

Kreeka Lesbose saare järgi

ÕS 1999: (7) ARGI *homoseksuaalne naine*; VL 2000.

leviisia

ld *lewisia cotyledon*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; BOT *igihaljas taim, mis pärineb Ameerika mägedest*.

* Ilma korraliku lumekatteta ei talvitu Eesti oludes sarvkannike, **leviisia** ja jumalatelill. (EN 8/04, 70)

level

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *tase*.* Väga toredasti sujus, mul on üsna mitme-**leveliline** mõtlemine. (AM 9/04, 2)**leviteeruma**ingl *levitate*ÕS 1999 –; VL 2000 –; *õhku kerkima, (oletatava salapärase võimu toimel) õhus hõljuma, (salapäraselt) õhku kergitama*.* Mind huvitas fakt, mida teaduslikult ei suudeta seletada, et teismelised tüdrukud **leviteeruvad** magades, see on nn nirvaana-seisund. (EE-A 13.01.2005, B6)**liisima**ingl *lease*ÕS 1999: **.liisima** (55: .liisida, liisin) MAJ *liisingule andma v võtma*. Liisitud auto, arvuti; VL 2000.**liising**ingl *leasing* rentimine, üürimineÕS 1999: (8: -u) MAJ *tehing, mille puhul pank vm ostab vara ja rendib selle kliendile. Kapitali_ kapitalirent (väljaosturent), kasutus_liising kasutusrent. Arvuti_, kinnisvara_liising. Liising_tehing. Liisingu_andja, _võtja; _firma, _leping, _taotlus, _tähtaeg, _vara*; VL 2000.**limo**ingl *limo* < *limousine*ÕS 1999: **limu.siin** (*luksusauto*); VL 2000: **limusiin**.Pikem variant **limusiin** on olemas ka VL 1978s.* Me olime popis tantsuklubis Luahn, kui sinna ette sõitis meelelahutusmogul Puffy P. Diddy oma **limoga**, milles on vann ja muud luksusmugavused. (Kroonika 05.01.05, 26)**link**

ingl

ÕS 1999: **2.** (lingi, .linki) INFO (*side, nt hüperteksti osade vahel*). Hüper_link; VL 2000.**linkima**ingl *link*ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *kopeerima objekti dokumendi sisse nii, et ta säilitab oma seotuse sama objekti originaaliga; lingi kasutamine*.* Teine rida näiteks **lingib** vajaliku DTD XMLfaili külge. (AM 1/05, 39)**liposoom**ingl *liposome* < kr *lipos* rasvÕS 1999: **lipo_soom_kreem** (*kortsudevastane kreem*); VL 2000 –.* Tänu suurele **liposoomi**-kontsentratsioonile taastab, tugevdab ja pinguldab naha kaitsekihti. (<http://www.rmp.ee>)

liposuktsioon

ingl *suction* imemine < kr *lipos* rasv

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *ilukirurgias kasutatav võte, rasvaimu.*

* Esteetilise kirurgia erakliiniku Clinica juhataja plastikakirurg Peep Pree sõnul nõutakse kevadel rohkem rinnaoperatsioone, septembrist oktoobrini **liposuktsiooni** e. rasvaimu. (TP 6/05, 10)

list

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000: **meililist** INFO *aadresside ja nimede register, millesse reklaamitav asi saadetakse kas postiga või meiliga.*

litši

ld *Litchi*

ÕS 1999: (7) (*puuvili*). Litši_puu BOT (*lähistroopika lehtpuu*); VL 2000.

lobi

ingl *lobby*

ÕS 1999: lobi_töö *kuluaaripoliitika, koridoripoliitika, otsustajate mitteametlik tutvustamine oma huvirühma tegevuse ja taotlustega. Lobitöötaja*; VL 2000 –.

Kasutatakse rohkem lõputa partitiivi (esineb ka *t-list* partitiivi):

* Nüüd saab restoranipiraadi nime all tuntud hollandlane taas kolm kuud tasuta **lobi**, sedapuhku aga vanglas. (EKK TK)

* Nii et selles mõttes **lobit** ma küll ei teinud ,” väidab Lauri. (EKK TK)

lobist

ingl *lobbyist*

ÕS 1999: **lo.bist** (20: -bisti, -.bisti) *kuluaaripoliitik, koridoripoliitik, lobitöötaja*; VL 2000: **lobism, lobby**.

lobster

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *vähk.*

* Krõbedaks küpsetatud kanatiibade kodu on Kanada piiri ääres Buffalos, Uus-Inglismaalt (Maine’ist, Massachusettsist, New Hampshire’ist) läbi sõites oleks patt mitte maiustada austrite, **lobsterite** ja igasuguste karpidega. (Stiil, juuli 01, 71)

logi

ingl *log*

ÕS 1999: (3) INFO logi_fail; VL 2000.

* Esimene andmefail sisaldab kasutajaandmeid, teine andmefail sisaldab muudatuste **logi**. (AM 8/04, 42)

Puuduvad näited *t*-lise partitiivi kasutamise kohta.

logima

ingl *log*

ÕS 1999: (50) INFO *arvuti- v võrguseansi alustama*; VL 2000.

logo

ingl

ÕS 1999: (3: logo ja logot) *ettevõtte, linna vm märk v tunnuslause*; VL 2000.

Kasutatakse nii lõputa kui *t-lõpulist* partitiivi (rohkem esimest):

* Schumacher on ainus sõitja, kes saanud õiguse kasutada oma toodetel Ferrari kuulsat **logo** " tagajalgadel kepsleva hobusega ", mille väärtus ulatub miljonite dollariteni. (EKK TK)

* Superliiga läbiviimist hinnanud Götzise kümnevõistluse peakorraldaja Konrad Lerch imestanudki, miks Noole särgil pole suursponsori **logot**. (EKK TK)

logorröa

kr *logos* sõna, mõiste + *rheo* voolan

ÕS 1999 –; VL 2000: *haiguslik lobisemine, "sõna kõhulahtisus"*.

lokatsioon

ingl *location*

ÕS 1999: **lokatsi.oon** (20: -iooni, -iooni) *esemete asukoha kindlaksmääramine*; VL 2000s SÕJ *sihtmärgi asukoha määramine*; siin: *asukoht*.

* Kella kahe ajal on New Yorgi vanima õlleka ukse taga (**lokatsioon** 3. avenüü ja 7. tänav) alles pikk ja paks järjekord. (Stiil, 7/01, 69)

losjoon

ingl *losjon*

ÕS 1999: **{los.joon}** ihu_piim v _vesi; näo_piim v _vesi; VL 200 –.

* Kes on hädas juuste enneaegse väljalangemisega, saab kindlasti abi Cutrin Bio+ Energeni sarja šampoonist (125.-) ja **losjoonist** (125.-). (Annabella, 11/04, 44)

luuser

ingl *loser* kaotaja

ÕS 1999: **.luuser** (9: -i, -it) ARG1 *hädavares, edutu inimene, äpu* ARG1; VL 2000.

läpakas

vt **laptop(p)**

* **Läpakaomanikele** peaks olema huvitav teada, et meil on juba seitse kohta, kus traadita võrk on tasuta kättesaadav. (Luup 15.03.02, 5)

Teised variandid: **laptopp, läptop, läppar**.

läppar

vt **laptop(p)**

* Vali **läppar**, millel spetsiaalne sülearvuti protsessor (Pentium M, Pentium 4 Mobile, Pentium III Mobile jms). (PM-A 10.09.05, 29)

Teised mugandivariandid: **laptop(p), läpakas, läptop(p)**.

läptop(p)

vt **laptop(p)**

Näitelausetest ei selgu, kas sõna käänatakse *sepp-* või *õpik-*tüübi järgi:

* Olen kohanud politseinikke (mundris, jõid teed), soomlasi (kohvritega, jõid õlut) ja kõrgtehnoloogilisi kodanikke (**läptopiga**, jõid piima). (SLÖL 02.12.00, 26)

Teised variandid: **laptop(p)**, **läpakas**, **läppar**.

lükra

ingl *Lycra*

ÕS 1999: **.lükra** TKST (*sünteesikiud*); VL 2000 –.

mail

vt **e-mail**

ÕS 1999 –; VL 2000 –.

* Lõpuks tõlkis Helen haigusloo inglise keelde ja saatis **mailiga** paari kliinikusse. (EE 23.09.99, 13)

Teised variandid: **e-mail**, **e-meil**, **meil**.

maksimeerima

ingl *maximize* < ld *maximus* suurim

ÕS 1999: **maksi.meerima** (55: -.meerida, -meerin) *nii palju suurendama või rohkendama kui võimalik. Vastand minimeerima*; VL 2000.

manager

ingl

ÕS 1999: **manager** ja **mänedžer** (6: -i, -i) (*majandusajade*) juht, korraldaja, ohjaja. Jalgpallimeeskonna, rokkansambli, laulja mänedžer. {Müügi_, marketingi_mänedžer} müügi-, turundusjuht v müügi-, turunduskorraldaja; VL 2000: **manager** ja **mänedžer**.

Kasutatakse kursiivitamata inglise kirjaipilti:

* Rahvusvaheline gigant uusi kohalikke **managere** ei leidnud ning Texaco Esoili ei saanud. (EKK TK) A. Kaalep on soovitanud vasteteks *korraldaja* ja *rakendaja* (PM 06.11.93).

manga

jaap

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *spetsiifiline jaapani koomiks*.

* **Mangad** kaunistavad tänapäeval nii T-särke kui CD-ümbriseid. (EE-A 08.09.05, B 6)

mariin

ingl *marine*

ÕS 1999 –; VL 2000: *meremaal*; siin: SÕJ *mereväelane*.

VL 1978: (pr *marine*) *meremaal*.

* Selgub, et *Resurrection of Evil*i peategelane on **mariin**, kes abistab Marsilt imeliku ehitise leidnud naisteadlast. (AM 1/05, 53)

marker

ingl

ÕS 1999: **.marker** (9: -i) *märgis, tähis, eristusmärk; kiilukujulise otsakuga viltpliiats*. Helestus_, lüümiku_, valgustahvli_marker; VL 2000.

marketing

ingl

ÕS 1999: {**marketing**} turundus; VL 2000.

- * Või oli see hoopis hea **marketingitrikk**? (SL 08.01.00, 30)
- * Mark, taas **marketingijuht**, jahutab Larryt – müügiinimesi on ikka vaja, aga nüüd saavad need rohkem kliendi muredega tegeleda. (EE 23.09.99, A23)
- * Ameerikas oli kohal üks Saksa **marketingifirma**, kes on edukalt koostööd teinud jalgpallurite ja vigursuusatajatega. (EKK TK)

martiini

it Martini

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *alkohoolne jook, vermut alkoholisaldusega 14,9-18%, sisaldab ravimtaimede leotisi.*

- * Mentooliga sigaretid, **martini** ja küps flirt tunduvad kah asja juurde käivat. (PM-A 07.10.00, 16)

matšo

hsp isane, isasloom, tugev, jõuline

ÕS 1999: ***macho** (matšo) hisp, _mees ülimees, agressiivmehelik mees*; VL 2000: ***macho**.*

- * Stiinas kirjutati ka, et ennasttäis **matšomhed** on *out*. (Stiina, 7/99, 20)
- * Kiviräha tüübikoomika sünnibki peamiselt kahel viisil: kas groteski tekitava paisutusena (Räägu Reinu totaalne saksavina, Õuna Endli liialdatud **matšolikkus**) või tavakujutlusele vastanduva tüübi loomisena (leebe ja lüüriline kubjas Hans). (EPL 02.02.01, 15B)

meedia

ingl *media* < ld *media* keskmine, vahepealne, üldine

ÕS 1999: ***.meedia** (mitm; 8) **massiteabevahendid, massisuhtlusvahendid**. {Meediad, massi_meediad} meedia. Meedia võim inimeste üle. Meedia_maailm, _uuring*; VL 2000.

- * Minu kodumaal on **meediakanalite** omanikke, kes usuvad tõeliselt vaba ajakirjanduse põhimõtetele. (Sirp 22.10.99, 18)
- * Mirjam on Concordia Ülikooli **meediateaduskonna** dekaani ja endise ETV peadirektori Hagi Šeini vennatütar. (EKK TK)
- * Nii saame juurde ruumi, õhku ja tööruume, õigustab show 'd teatri **meediajuht** Ants Johanson ja lisab: See ei ole mingiks häbiks teatrile, et ühest etendusest niimoodi rahvale teavitatakse. (EKK TK)
- * Täna alustab Eesti Ekspress oma suvist **meediamängu** Leia vennad Voitkad! (EKK TK)
- * Alguses oli selle ümber päris võimas **meediamüra**, põhjuseks valdavalt see, et Tartusse oli õppima saabunud hulk vene keelt rääkivaid inimesi, kel polnud Eestis elamisluba. (EKK TK)
- * 3. Paul Allen, 46, (Microsofti üks rajaja, nüüd investeerib **meediafirmadesse**, USA), 30 miljardit (EKK TK)
- * Kunstniku elu tavatsetakse hinnata näitustel esinemiste, muuseumihoidlatesse jõudmise ning **meediakära** järgi. (EKK TK)
- * Niisiis on kolme tenori puhul mingis mõttes tegu **meediamulliga** (ingl k media hype). (EKK TK)
- * Vajadus selliseks aruteluks ning läbimõeldud riikliku **meediapoliitika** kujundamiseks tuleneb allakirjutanute arvates tõsiasjast, et ühiskonna edukuse peamiseks mõõdupuuks XXI sajandil saab tema võime aktiivselt osaleda globaalses infovahetuses. (EKK TK)
- * Eesti astumiseks avatud infokeskkonda ehk **meediaajastusse** tuleb seda valdkonda vaadelda riikliku prioriteedina. (EKK TK)
- * Üks suuremaid muutusi, mida poole aasta vahega tehtud **meediauuringud** näitavad, on kindlasti Postimehe loetavuse tõus kõrgharidusega inimeste hulgas. (EKK TK)

meem

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *idee, oskus, komme, leiutis jm, mis kandub ühelt põlvkonnalt teisele jäljendamise ja ülevõtmise teel.*

* Ta mõttekaaslase Paul Marsdeni sõnul on sotsiaalteadustel raske sobitada **meemide** mõjuvõimu indiviidi vaba tahtega. (EPL-A 15.01.00, 8)

* Ka keel ja äri *know how* on teatav **meemikombinatsioon**. (PM-A 07.10.00, 12)

megastaar

kr *megas* suur + ingl *star* täht

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *suur lava-, filmi-, spordi vm täht*.

* Ameeriklased tootsid edukalt **megastaare** ja ka Eesti tervitas olümpiakullaga naasnud Andrus Veerpalu harda austusega, kuid kirkaima vastuvõtu teenis kodumaal Horvaatia mäesuustaja Janica Kostelic. (SLÕL 28.02.02, 21)

meik

ingl *make-up*

ÕS 1999: (20: meigi, .meiki) *näojumestus*. Päeva_, õhtu_ meik; VL 2000.

* Et nägu säraks sama kirkalt kui kevadine **meigipalett**, võib talvest närutatud halli palet turgutada maskidega. (PM-A 16.03.02, 7)

* **Meigikarbist** leiame soosikuna kollase, roheline, punase ja roosa. (PM-A 16.03.02, 7)

* Tummist glamuuri on näha ka moeilma **meikarite** näputões – Ives Saint Laurent'i, Prada, Valentino, jt rõivakollektsioone näidanud modellide jumestus oli kõike muud kui tagasihoidlik. (PM-A 23.09.00, 23)

Teine variant: **meikap**.

meikap

vt **meik**

ÕS 1999 –; VL 2000 –.

Sõna käänatakse pigem *sepp-tüübi* järgi:

* Mulle meeldis see, mis mu ümber toimus – kaamerad, valgus, **meikap**, publik... (Stiina, 1/01, 16)

* Nägin unes, et kui mehed teevad **meikappi**, siis kõigepealt proovitakse seda sea peal: värvitakse näiteks seal silmad ära ja kui mees jääb nähtuga rahule, tehakse ka talle samamoodi, siis huuled ja puuder jne. (EKK TK)

meikappima

ingl *make up*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; vt **meikima**.

meikima

ingl *make up*

ÕS 1999: **.meikima** (55: .meikida, meigin) *meiki tegema, nägu jumestama*; VL 2000 –.

meil

ingl *e-mail*

ÕS 99: (20: meili, .meili) *elektronpost, e-post; sellega saadetud kiri*. Meili_adress, _sõnum; VL 2000.

Teised variandid: **e-mail, e-meil, mail**.

meiler

ingl *mailer*

ÕS 1999: *.meiler* (9: -i) INFO *elektronposti saatmise ja vastuvõtu programm*; VL 2000.

meilima

ingl *e-mail*

ÕS 1999: **.meilima** (55: .meilida, meilin) arvutivõrgu kaudu kirja saatma; VL 2000.

meistriim

ingl *mainstream*

ÕS 1999 –; VL 2000: **mainstream** põhihoovus, peavool, nt. kultuurivool; muusikas seotud jazz-stiiliga, on traditsioonilise ja modernse vahepeal.

* Igat nende plaati võrreldakse isa omadega, samas kui Ziggi Marley&The Melody Makers on üha rohkem üks paljudest ameerika **alternatiivmeistriimi** ansamblitest. (PM-K 27.11.99, 18)

* **Padumenstriimiaeg** on õnneks möödas. (PM-A 09.03.02, 8)

mental

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *vaimne, hingeline*.

* Kuid **mentolim** materjal on sama tabeli tagumisse ossa jäänud: Bobby Byrd (vol 1), The Jackson Sistersi kadunud klassik "I Believe In Miracles" (vol 2). (EE-A 18.04.02, B14)

mersu

sm < sks lüh. pärisnimest Mercedes-Benz

ÕS 1999: (7) ARGI *Mercedes*. Ameti_mersu; VL 2000 –.

mess

ingl *message*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *sõnum*.

messima

ingl *message* sõnum

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *sõnumit saatma*.

* **Messime** nii, et maa must! (pealkiri) (PM-A 22.06.05, 20)

metal

ingl *heavy metal*

ÕS 1999 –; VL 2000: MUUS **metal** hard rock'ist välja kasvanud ja edasises arengus mitmeid allvoolusid tekitanud rokkmuusikastiil, millele on iseloomulik kõigi hard rock'i väljendusvahendite edasiarendamine ja sageli äärmusteni viimine.

* Kui esimestel aastatel oli rohkem **metalit** ja punki, siis juba sel aastal kuuleb ka näiteks hip-hopi ja isegi päris popilaadset muusikat. (Stiina 04/04, 7)

metallik

ingl *metallic* metalne

ÕS 1999: **meta'llik** (8: -u) *metalselt helkiv värv*. Auto kere on roheline metallik, kaitserauad mustad; VL 2000: *pärilmuttervärv, metalselt helkiv värv*.

miks

ingl *mix*

ÕS 1999: **2.** (20: miksi, .miksi) *segustatu, nt mikseriga töödeldud muusikapala*; VL 2000.

* Homme on põhjust Tartu tee jalge alla võtta, sest seales klubis Terminal presenteerib uhkelt oma uut **tantsumiks**ide plaati DJ Drummie. (EPL-C 01.03.02, 7)

* Tänu Todd Terry **mikserdistele** on nad üleilma kuulsad ning pärast kolmeaastast vaheaega ilmuva plaadi poole pööravad oma kõrva paljud *trip-hop*'i, *drum'n bass*'i ja pehmeloomulise *house*'i huvilised. (PM-K 25.09.99, 5)

miksima

ingl *mix*

ÕS 1999: **.miksima** (55: .miksida, miksin) EL *signaale segustama, nt mikseriga muusikapala töötlemata*; VL 2000.

minimeerima

ingl *minimize* < ld *minimus* vähim

ÕS 1999: **mini.meerima** (55: -.meerida, -meerin) *nii palju vähendama kui võimalik. Vastand maksimeerima. Kahjulikud kõrvalmõjud on minimeeritud.*; VL 2000.

mobiiil

ingl *mobile phone* < ld *mobilis* liikuv

ÕS 1999: **mo.biil** (20: -biili, -.biili) ARG1 *mobiiltelefon*; VL 2000.

mogul

ingl

ÕS 1999: *võimur; (ajaloos) mongoli feodaalriigi valitseja Indias; ei tähenda: künigaslaskumine*; VL 2000 –.

* Me olime popis tantsuklubis Luahn, kui sinna ette sõitis **meelelahutusmogul** Puffy P. Diddy oma limoga, milles on vann ja muud luksusmugavused. (Kroonika 05.01.05, 26)

Kasutatakse ka *künigaslaskumise* tähenduses:

* Vigursuusatamine oli näidisalana kavas 1988 Calgarys, kus võisteldi balletis, künigaslaskumises ehk **mogulis** ja hüpetes. (EKK TK)

monitoorima

ingl *monitor* < ld

ÕS 1999: **moni.toorima** (55: -.toorida, -toorin) *(keskkonda, loodust vm) seirama*; VL 2000.

monitooring

ingl *monitoring*

ÕS 1999: (8: -u) *seire, püsikontroll, kontrolljälgimine*; VL 2000.

mopp

ingl *mop*

ÕS 1999: (20: mopi, .moppi) *harjataoline puhastusriist. Riba_, narmas_, põranda_mopp*; VL 2000 –.

moppima

ingl *mop*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *narmasharjaga (või põrandalapiga) pesema, küürima.*

morfima

ingl *morph*

ÕS 1999 –; VL 2000: **morfimine** INFO ühte või mitut pilti ühendama ja kokku sulatama; tekitab ühe pildi sujuva ülemineku teiseks, kasut. nt filmis eriefektide tekitamiseks.

mozzarella

it

ÕS 1999: **mozzarella** it (*juust*); VL 2000: **mozzarella**.

muffins

ingl *muffin*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOK *paberkorvikeses küpsetatud väike koogike*.

Inglise keele mitmuse tunnust tõlgendatakse tihti tüve osana:

* Maiustada saab **muffinsite** või sarvesaiadega. (PM-A 16.02.02, 16)

multimeedia

ld *multus* palju, *mitu+media* keskmine

ÕS 1999: **mul'ti_.medium** INFO *teabe mitme esitusvormi (hrl tekst, graafika, heli, video) korraga kasutamine arvutis*; VL 2000.

mänedžment

ingl *management*

ÕS 1999 –; VL 2000: **management** *juhtimine, korraldamine, administreerimine*.

* See, mis Hundi mõttesse vajutas, oli Nokia **mänedžmendi** pakkumine: võtku oma seitsesada asja ja koligu perega Kopenhaagenisse. (PM-A 12.01.02, 2)

A. Kaalep on soovitanud tõlkida sõna *management* raske häälduse tõttu sõnaga *rakend* (PM 06.11.93).

müsli

sks *Müsli*

ÕS 1999: (7) (*kaerahelbetoit*); VL 2000.

nett I

sks *nett*

ÕS 1999: **net't 1.** (20: *neti, .netti*) ARG1 *kena, nägus*.

nett II

ingl lüh sõnast Internet

ÕS 1999: **net't 2.** (20: *neti, .netti*) ARG1 *Internet vm võrk*; VL 2000.

* Tollal oli see mahukaim ja värskeima infoga *bluegrass*'i-alane **netikülg** maailmas. (EE 21.03.02, A34)

* Mõõdus mõni sekund, siis tuli **netiühendusele** elu sisse, arvuti nurrus nagu kohitsetud kodukass ja Jürgeni postkast avanes. (EE-A 18.04.02, B4)

nokauteerima

ingl *knock-out* väljalöömine

ÕS 1999: **no.kautima** (55: -.kautida, -kaudin) SPORT *nokauti lööma*; VL 2000 –.

* Primakov ja raskekaalu maailmameister Evander Holyfield, Primakov ja mitmekordne olümpiavõitja ja maailmameister Teofilo Stevenson Kuubast, Primakov poksiringis **nokauteerimas** olümpiamedalimeest ja seitsmekordset NSVL meistrit Jevgeni Frolovi. (EKK TK)

nominatsioon

ingl *nomination* < ld *nominatio* nimega nimetamine

ÕS 1999 –; VL 2000: *kandidaadi (ametisse) nimetamine v. määramine*.

VL 1978 **nomineerima** *nimetama, määrama*.

* "Kas järjekordne Grammy **nominatsioon** erutab? Kah kommertsvärk või oleks Grammy uue aasta algul kena sünnipäevakink?" (<http://www.ekspress.ee>)

ombud(t)smän

rts, ingl

ÕS 1999: **ombudsman** *õigusvahemees*; VL 2000: **ombudsman**.

* Neljandas punktis on välja pakutud vaimse tervise **ombutsmäni**, pigem võiks pakkuda hoopis välja **ombutsmäni** vajalikkuse diskussiooni. (www.praxis.ee)

* Seda tendentsi võib pidada ka üheks peamiseks **ombudsmäni** institutsiooni idee laienemise põhjuseks. (<http://www.riik.ee>)

onlain

ingl *on-line*

ÕS 1999: **on-line** (*on-lain*) ingl *sidus-*. {*On-line*-töötlus} sidustöötlus. {*On-line*-number} lisanumber (*lotomängus*); VL 2000: **online**.

Kasutatakse häälduspärasest sõnakuju, peamiselt liitsõna esiosana:

* Kuuldavasti on **onlain**-kaubamärgi Tallinnasse lisandumas. (EKK TK)

* Samuti ei saa *Light* versiooni laiendada lisamoodulitega andmebaaside **onlain** varundamiseks. (AM 1/05, 34)

ooper

automärgi Opel järgi

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AUTO *Opel*.

* Mersu on ramminud **ooperlit** ja mersujuht, noor vene naine, seisab, näost punane, lõikehaav vasaku silma all, ja nutab päris rajult. (PM-A 27.11.04, 17)

oregano

ingl *oregano* < ld *origanum vulgare*

ÕS 1999: {**oregano**} pune; VL 2000.

* Retseptis: 1 tl kuivatatud **oreganot** ehk punet. (PM-A 01.10.05, 25)

orkut

Interneti-portaali nimi

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *Interneti-portaal*.

* Igased reidid ja **orkutid** võivad muutuda tamagootsi-moodi golemiteks ja kasutajate ajudesse ja päevaplaani liiga suure pesa ehitada, kuigi orkuti idee iseenesest on suht üllas. (AM 9/04, 3)

overlok

ingl

ÕS 1999: (20: -loki, -.lokki) (*õmbluse ääristus*). Overlok_(õmblus)masin; VL 2000s samas tähenduses; siin: *ääristamisoperatsiooni teostav õmblusmasin*:

* **Overlokiga** pole suurt muret, pedaal alla ja sõidab. (EE-A 08.02.01, B23)

paksoi

ingl *pak choi, bok choy* < hiina

ÕS 1999 –; VL 2000 –; BOT *hiina lehtkapsas*.

* Lisa lõpuks **paksoi** ja spinat, kuumuta veel umbes 1-2 minutit. 100 g **paksoid** (retseptis) (Stiil, 01/05, 85)

paparatto

it *paparazzo*

ÕS 1999: **papara'tso** (7) *kõmufotograaf*; VL 2000 –.

parmesean

pr

ÕS 1999 –; VL 2000: KOK *parma juust, rohekas kõva, maheda maitsega ja väga valgurohke it juust; kauase valmimise tõttu on pureda sisuga*.

partitsioneerima

ingl *partition* jaotus, sektsioon

ÕS 1999 –, VL 2000 –; INFO *jaotama*.

* Suurimaid erinevusi oli **partitsioneerimisel** ja kasutajate lisamisel, mis on alati olnud Linuxi omapära. (AM 8/04, 38)

partitsioon

ingl *partition*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: INFO *ketta sektsioon, ketta jagu*.

* Linux'i jaoks on tasulise lisana olemas ka *Disaster Recovery* moodul, mis võimaldab käivitada arvuti Arkeia *Rescue* plaadilt ja taastada terve Linux'i süsteemi kuni **partitsioonideni** välja viimase varundamise seisuga. (AM 1/05, 35)

pasta

pasta < it tainas

ÕS 1999: (7) *tainjas segu; ei tähenda: makaronitoode, makaronitoit*. Hamba_, joote_, kastme_, poleer_, puhastus_, tomati_, värvi_pasta. Pasta_taoline = pastajas; VL 2000: *tainjas mass*.

Tegelikus kasutuses on ka *makaronitoodete* ja *-toidu* tähenduses:

* Itaalia **pastatootjad** veavad USA-sse 163 000 tonni toodangut aastas, mis on 15 protsenti kogu ekspordist, pisut vähem läheb Saksamaale. (EKI TK)

* Veel on suppe ja **pastaroogi**, mis nimetuse järgi näivad igati söödavad. (EE-A 08.02.01, B25)

pauer

ingl *power*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *võim, võimsus*.

* Sellise punkarliku **paueriga** lugu (enne: see jutustas poolprostidest piigadest, kes pummeldavad ringi ja vägistavad mehe ära). (EPL 29.06.01, 14)

peiler

ingl *pager, bleeper*

ÕS 1999 –; VL 2000: *piipar, lühisõnumite vastuvõtja ühesuunalises adresseeritavas andmesidesüsteemis.*

* Politsei andmetel müüdi osa **peilereid** tuttavatele umbes 500 krooni eest, paar **peilerit** anti ära võlgade katteks. (EKI TK)

penne

it

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOK *täisteranisujahust makaronid.*

* Retseptis: 400 g **pennesid** (teatud liiki pasta vist) (PM-A 29.01.05, 20)

perfoomans

ingl *performance*

ÕS 1999: *performance* (*pöfo'möns*) ingl *sooritus; taideetendus.* Näitus avati *performance*'iga; VL 2000: *performance.*

Käänatakse ainult *õpik*-tüübi järgi:

* Toompere tõdes, et meie sajand pole soosinud kunsti ilu : aina rohkem korraldatakse tähelepanu tõmbamiseks **perfoomansid** ja installatsioone, klassikaline kunst on jäänud tagaplaanile. (EKK TK)

Teised variandid: **performants, performans(s).**

performaator

ingl *performer*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; (*avalikult*) *esineja, etteastuja, (mingi pala) ettekandja, mängija, etendaja, osatäitja.*

* Teda huvitab ka **performaatori** ja publiku ühisosa piiride kompimine. (EE-A 08.09.05, B6)

performans(s)

vt **perfoomans**

Käänatakse nii *õpik*- kui *sepp*-tüübi järgi (eelistatakse viimast):

* See oli aeg, mil Eestisse hakkasid jõudma pop- ja opkunst ning **performans**. (EKK TK)

* Siis jääb kunstia vangardil võimalus tegutseda põranda all või püüda kukutada väikekodanlikku moralistlikku ühiskonda, et kehtestada uus kunstiline ilmakord, kus kunst on tõeliselt vaba, ja alustada natsidest, bolševikkudest ja punakhmeridest pooleli jäänud **performansside** ja installatsioonidega. (EKK TK)

* Spordiülekankeid ei toimu, Eesti vaataja on sunnitud päevast päeva arusaamatut kõrgkultuuriheitust kuulama, taustal teevad alasti veidrikud **performansse**. (PM-A 10.02.01, 5)

Teised variandid: **performants, perfoomans.**

performants

vt **perfoomans**

* Kiwa: Me teeme koos igasuguseid projekte, mille hulgas on ka bändid, nii, et varsti teeme oma lemmikbändi ja **lemmikperfoomantsi** ühel ajal. (EE 18.04.02, 46)

Teised variandid: **perfoomans, performans(s).**

pesto

it

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOK *peamiselt basiilikust koosnev maitseainesegu.*

* Näiteks võib äsjakeenud pastale lisada **pestokastet** ja raputada peale parmesani juustu. (PM-A 29.01.05, 20)

petank

pr *petanque* < provanssaali k *ped tanco* jalg paigal

ÕS 1999: **pe.tank** (20: -tangi, -.tanki) *petanque* pr (*kuulimäng*); VL 2000: *pétanque*.

Esineb II välte vorme, milles on pikk konsonant:

* **Petanki** põhimõte on lihtne - rajale on visatud väike puust kuul (snadi) ning sa pead sellele oma kuulid võimalikult ligidale saama. (<http://www.hot.ee>)

pibo

sm *pipo*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TKST *suusamüts teravneva ülaosaga.*

* Võrno kehastab trammijuhti – talle aetakse pähe must **pibo**, selga villane kampsun ja ninale suurte kandiliste raamidega prillid. (SLÖL 04.12.00, 13)

Puuduvad näited selle kohta, kas sõnast kasutatakse *t*-list osastavat.

pihv

sm *pihvi*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOK *hakkbiifsteek.*

pikap

ingl *pick-up*

ÕS 1999: (9: -i, -it) *sõiduauto alusvankriga väike veoauto*; VL 2000.

ÕSi normeringu järgi käändub sõna *õpik*-tüübi järgi, ka tegelikus kasutuses eelistatakse rohkem astmevahelduseta *õpik*-tüübi järgi käänamist:

* **Pikapite** erakordset populaarsust arvestades - teatavasti juhivad need sõiduautode ees USA müügitabeleid lausa traditsiooniliselt - kuuluvad tulevaste Sierrade prototüübid Ühendriikide autonäituste populaarseimate eksponaatide hulka. (EKK TK)

piksel

ingl *pixel* < *picture element*

ÕS 1999: **.piksel** (9: .piksli, .pikslit) INFO *pildi vähim element, millele saab sõltumatult kinnistada tunnuseid, nt värvust*; VL 2000.

ÕS-i normingist hoolimata eelistatakse käänata sõna vokaalikaota:

* Oodata on kahte 5 MP resolutsiooniga kaamerat ja tühte 6 **megapikselist** aparati (AM 8/04, 9)

Vähem *number*-tüübi järgi:

* 4,0 **megapikslit**, erinevad võtterežiimid, lai valik lisavarustust. (PM-A 20.11.04, 24)

pilates

Joseph Pilatese järgi

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SPORT *Joseph Pilatese poolt 80 aastat tagasi loodud joogalaadne treenimismeetod; enamik harjutusi sooritatakse lamades, tähelepanu pööratakse hingamisele, lihaspingele ja põidade liikumisele.*

* Hugh Grant on leidnud uue spordiala: näitleja käib nüüd **pilatesetundides**, kus tema trennikaaslasteks on peamiselt naised. (Kroonika 05.01.05, 38)

pinn

ingl *pin*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: INFO 1) *viik kiibil*; 2) *pistiku kontakt*; 3) *printeri nõel*; 4) *nukk nt printeri veorattal*.

* Arvutil on PCMCIA pesa, kolm USB 2.0 porti, üks **neljapinnine** Firewire'i port. (AM 8/04, 21)

pitsa

it *pizza*

ÕS 1999: (7) *vürtsikattega lahtine pirukas*. Seene_, vorsti_, lihavõtte_pitsa. Pitsa_baar, _restoran, _müükla, _jahu, _põhi, _maitseaine; VL 2000.

plastroom

ingl *plastron*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TKST *rinnaesine, manisk*.

* Pärastlõunaseks kokteilipeoks sobib lipsu asemel ka särgikaelusest piiluv härrasmehelik **plastroom**. (PM-A 11.12.04, 22)

pleier

ingl *player*

ÕS 1999: **.pleier** (9: -i) *mängar*. Video_pleier. Pleier_raadio; VL 2000.

pleiss

ingl *place* koht

ÕS 1999: teine tähendus: MER *kahe köie- v trossiotsaga ühendus*; VL 2000 –; *koht*.

* Ning seal on veel ridamisi väiksemaid klaasitõstmise ja seksiotsimise **pleisse**, kummalisi kauplusi, neontulesid, ning mis samas suunas edasi arenedes võib välja kujuneda sürrealistlikuks lõburajooniks, mille külastamine -- vähemalt mõnda aega -- on päris lõbus. (EKK TK)

plugin

ingl *plugin, plug-in*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *pistikprogramm, pistik*.

* Sarnane **plugin** on olemas ka LDAP kataloogiserveri jaoks. (AM 1/05, 35)

Tüvevokaal on *-a*:

* Üks selline on **plugin**ate konfiguratsioon. (<http://duke.struktuur.ee>)

pluugima

ingl *plug*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *akustiliste pillidega mängima*.

* Ehkki **pluugimata** musa idee pole tänapäeval enam kaugeltki uudne, ei ole endiselt ka midagi ebasüüdsat selles, kui mõned muusikud püüavad kuulajale näidata, et neil õnnestub elav muusitseerimine teiseski asendis kui tuhanderealises stuudios või *hi-tech*-sätungis hiigellaval. (PM-A 04.12.99, 20)

polo

ingl

ÕS 1999: (3) *üle pea selga tõmmatav kõrge rullkaelusega rõivaese*. Polo_kaelus, _pluus, _pullover; VL 2000: **polo** *pallimäng*.

Kasutatakse ka t-lõpulist ainsuse partitiivi:

* Paljusid naisi on kõrge **polokaelusega** must dzhemper vaimustanud eelkõige seetõttu, et **polot** võib täiendada nappide vahenditega. (EKK TK)

popkorn

ingl *popcorn*

ÕS 1999: **.pop.korn** (20: -korni, -.korni) *paismais, plaksumais*; VL 2000.

poploor

ingl *poplore*

ÕS 1999: **.pop.loor** (20: -loori, -.loori) *nüüdisfolkloor, folkloori nüüdisilmingud, nagu lööklaulud, reklaamlaused*; VL 2000 –.

poppar

sm *poppari* < ingl *pop musician*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *popmuusik*.

* Kriitikud panevad futuristlikud **popparid** ühte patta moodsa uusromantismi suuna esindajatega Human League, Spandeu Ballet, Classix Nouveaux. (PM-A 03.02.01, 10)

porno

ingl *porno* < kr *porne*, lüh pornograafiast

ÕS 1999: (7) *ARGI pornograafia*; VL 2000.

* Prantsusmaal elavale hollandi maalikunstnikule Kiki Lamersile esitasid Prantsuse kohtuorganid süüdistuse **lasteporno** viljelemises. (EE-A 22.02.01, B6)

* Blond ja sihvakas Kristiina Bellanova tirib pisut kortsumakippuva nahaga mustlasliku imagoga Soome **pornostaaril** Veronical pükse maha. (EKK TK)

* Kiire, justkui muuseas liigutusega annab ta Kristiinale maailmakuulsa **pornoajakirja** Hustler soomekeelse numbri, mis teatas Bellanova come-back 'ist pornotööstuse, saab ihaldatud märgistuse, vaatab teda viivu sügavalt ja eemaldub. (EKK TK)

* OOTAMATU TÖÖPAKKUMINE - Eesti noormehed värbavad elektronposti kaudu tüdrukuid **pornofilmidesse** näitlejateks. (EKK TK)

* Esindused asuvad nii Euroopas kui mujal maailmas, filme müüvad ka Eesti **pornopoed**. (EKK TK)

* Kõike seda aga **pornotööstuses**: Nimelt vajab meie firma noori neide, kes oleksid nõus osalema pornofilmides, alasti fotosessioonidel, tantsijannana, reklaamtüdrukuna. (EKK TK)

* Mõned neist saatsid vastuseks sõimukirja, üks vanem naisterahvas tahtis **pornoagente** isegi kohtusse kaevata. (EKK TK)

* Pildid Kati Pobulist tegi skandaalne Soome **pornoprodutsent** Heikki Mattinen alias Kullervo Koivisto. (EKK TK)

* Palusin Kalevil oma murega pöörduda **pornokomisjoni** poole, minu meelest on see rohkem nende rida. (EKK TK)

* Eluruume ehivad nii meeste kui naiste koloonias **pornoplakatid**. (EKK TK)

* Kauba hulgas leidis ka **pornolinte**. (EKK TK)

* Aitast ei saanud **pornokirjanikku**. (EKK TK)

* **Pornotäheks** läbi interneti. (EKK TK)

port

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000: INFO *arvuti lüli (lülitus ja pistmik) protsessori ühendamiseks välisseadmega, nt. printeriga.*

portaalingl *portal* < ld *porta* värav, uks

ÕS 1999s teises tähenduses; VL 2000: INFO *veebivärav, internetti sisenemise koht (lehekülg) koos pakutava info rakendusvõimalustega võrgus.*

Kasutatakse ka astmehelduseta *õpik*-tüübi järgi käänduvat sõna **portal** (vt allpool).

portalvt **portaal**

ÕS 1999 –; VL 2000 –.

* Soome Infopiste haldab praegu seitset **portalit**, millest suurim on Helsinki.net. (PM 27.01.00, 10)

portatiivne< pr *portatif* kantav < ld *portare* kandma

ÕS 1999: **porta.tiivne** (11: -tiivse) (*kergesti*) *kantav, kaasaskantav*. Portatiivne kaamera = portatiivkaamera; VL 2000.

positsioneerimaingl *position* < ld *positio* seis, asend

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *paigaldama, kohale asetama; asukohta määrama või kindlaks tegema.*

* Võta aega ja veendu, kas heli on tõesti nii loomutruu ja hästi **positsioneeritav**, kui oled harjunud kõlaritest kuulma, ja ega klapid kõrvu vaevama hakka. (PM-A 05.11.05, 37)

poster

ingl

ÕS 1999: **.poster** (9: .posteri, .posterit ja .postri, .postrit), *parem:* plakat, sten'di_ette_kanne; VL 2000.

Käändub nii *õpik*- kui ka *number*-malli järgi:

* Käegakatsutavad asjad – alates Parmazani ja hallitusjuustust polettidel kuni Naomi Campbelli **parfüümposteriteni** tänavanurkadel – kinnitavad justkui igal sammul, et elu läheb ülesmäge. (PM-A 18.03.00, 2)

* Järgnevad ruumilise lahenduse ja **posteri** tegemine ning kaubamärgi patenteerimine. (EKI TK)

* Galeriis on müügil Eesti graafika, nii eesti- kui ka nüüdisaegne, **postrid**, kunstipärased postkaardid, kunstiraamatud, kunstiline klaas ja kunsti tegemise vahendid. (EKK TK)

* **Postritest**, arvutimängudest ja T-särkidest pole nagu üldse mõtet rääkida. (PM-A 12.01.02, 11)

print

ingl

ÕS 1999: (20: prindi, .printi) INFO: *printimine; printimise tulemus, {välja_trükk}*. Pre_print. Prindi_haare (-.haarde) *prinditav osa*; VL 2000.

printer

ingl

ÕS 1999: (9: -i) INFO *printimisseade*. Laser_, juga_, maatriks_ = nõel_printer; VL 2000.**prioon**ingl *prions* < *proteinaceous infections particle*

ÕS 1999 –; VL 2000: MED viirustest väiksemad, valgust koosnevad nakkushaigustekitajad; nende bioloogiline olemus pole selge.

privalüh ingl sõnast *private* mitteavalikÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *era-*, *süsteemi kõigile kasutajatele v komponentidele mitte*kättesaadav.* Pole vaja karta, et mõni **priva** läheb kaduma kui oled arvuti tagant korraks lahkunud. (<http://alians.chatok.ee>)**privama**ingl *private* mitteavalikÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *kellegagi privaatvestlust pidama (Internetis)*.* Kui keegi sulle **privab**, avaneb sulle privaaken ja arvuti juurde tagasi tulles on Sul kõik kontrolli all. (<http://alians.chatok.ee>)**proge**ingl *prog* < lüh sõnast *progressive (rock music)*

ÕS 1999 –; VL 2000 –.

* Kuigi elektrooniline rütmimuusika tähendab juba niigi suurele osale praegusest intelligentsist sama, mis **proge** kolmekümne aasta eest. (PM-A 08.01.04, 27)**promo**ingl *promo(tion)*ÕS 1999 –; VL 2000: **promo-** *reklaam(imine), reklaami-*; **promogrupp**, ARG *reklaamigrupp*.* Kurvitza poolt näituse **promomaterjalides** väljendatud mure kodutute pärast võib ju inimlikult siiraski olla, kohendades oluliselt tema *glamrock'*ilikku imidžit. (EE-A 16.09.99, B9)* “Miski on mäda...” **promotöö** on oma haardelt võrreldav ainult ühe eesti kinofenomeniga, Ilmar Raagi esimese filmiga “Killing Tartu”. (EE-A 08.02.01, B12)Eelistatakse lõputa partitiivi (esineb ka *t-lõpulist*):* Jääb mulje, et Kiisler teeb artikliga isiklikku **promo**. (EKK TK)* Otse vastupidi - ma püüan sellele Mitšurini õpilasele siinkohal hoopis nõ **promot** teha. (EKK TK)**promoma**ingl *promote*ÕS 1999: (50) ARG *üles kiitma, üliheana reklaamima*; VL 2000 –.**promootor**ingl *promoter*

ÕS 1999: teine tähendus: *elukutseliste spordivõistluste korraldaja*; VL 2000: *kaasaaitaja, edendaja, asutaja, rajaja*; esineb ka tähenduses *reklaamija*.

* Eesti **promotoorluse** seniseid olusid arvestades väärib kiitust ka Onzerti peamise korraldaja Kontuur Disaini korrektne asjaajamine. (EKK TK sn0056)

promotsioon

ingl *promotion*

ÕS 1999s ja VL 2000s teises tähenduses: *promoveerimine, doktorikraadi andmine*; siin: *reklaamimine, edendamine*.

* Küsimus, kas peab muretsema ühe koordineeriva keskuse pärast, kelle programmi kuulub eesti kunsti **promotsioon** välismaal, võib tunduda bürookraatlik. (EKK TK)

prose

lüh ingl sõnast *processor*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *protsessor*.

* Võimsuse pärast pole vaja muretseda – iga rüperaal, mille **prose** taktsagedus üle 1 GHz, saab hakkama bürooprogrammide, muusika ja filmide mängimisega. (PM-A 10.09.05, 29)

protsessor

ingl *processor*

ÕS 1999: **prot.sessor** (9: -i) INFO *arvuti käsutäitmiseseade*. Lauaarvuti protsessori_kast. Mikro_protsessor; VL 2000.

psühhedeelia

< *psühho-* + kr *deleo* näitama, paljastama

ÕS 1999 –; VL 2000 **psühhedeelne**; *kõrgendatud meeleoluga (hrl narkootikumide mõjul), aistinguliselt ebareaalselt võimas*.

* Nooremast põlvkonnast kahtlemata üks tuntumaid tegijaid on ajakirjade, reklaamide jms kavandaja Martin Pedanik, kes pakub siinkohal üsna pöörast **psühhedeeliat**. (EE-A 21.07.05, B 7)

psühhedeelne

kr *psychē* hing + *dēleoō* näitama, paljastama

ÕS 1999 –; VL 2000: *kõrgendatud meeleoluga (hrl narkootikumide mõjul), aistinguliselt ebareaalselt ülivõimas*.

pubi

ingl *pub*

ÕS 1999: (3) *inglispärane kõrts*; VL 2000.

Esineb nii lõputa kui *t-lõpulist* partitiivi (eelistatakse lõputa partitiivi):

* Õhus hõljuv suitsuvine lubab eeldada, et Postimaja **pubi** külastavad paljud. (EKK TK)

* Suurimat **pubit** on lubanud sisse õnnistama tulla Isamaaliidu juht Mart Laar, kes lööb kaasa ka Guinnessi kiirjoomise võistluses iiri moodi. (EKK TK)

Kasutatakse ka lühikest illatiivi:

* Irlane tahab hommikul tööle minnes leida eest kindla töökoha, tööpäeva lõppedes minna **pubi** ning seal tülles turvaliselt koju jõuda. (EKK TK)

puhver

ingl *buffer*, sks *Puffer*

ÕS 1999: **.puhver** (9: .puhvri, .puhvrit) INFO *mäluosa ajutiseks infosalvestuseks*; VL 2000: *register andmete ajutiseks hoidmiseks; lülitus süsteemi sisendite kaitsmiseks välisseadmete kahjuliku mõju eest*.

Ka tegelikus kasutuses käändub *number*-tüübi järgi:

* Selle täitumine kujutaks ka **puhvrit**, mis summutaks paljude pettunute ja tüdinute langemise vasakradikaalsete jõudude toetajaskonda. (EKK TK)

puhverdama

ingl *buffer*

ÕS 1999: (52) INFO *puhvrisse salvestama*; VL 2000 –.

punk

ingl

ÕS 1999: (20: pungi, .punk) (*rokkmuusika stiil; noorte elulaad*). Punk_ansambel, _bänd, _laulja, _muusika = punk_mood; VL 2000.

* See bänd on kahtlematult üks California **pungilaine** peamisi tegijaid ja mõjusam pigem laivina kui plaadilt. (EKK TK sn0056)

Näide selle kohta, et II vältes võib klusiil olla pikk:

* **Punki** 20. aastapäeva eel on teatud fakte tõhus meenutada - Vicious mängis grupis Sex Pistols bassi, tappis oma girlfriendi ning suri veel enne kohut täpselt 17 aastat tagasi heroini üledoosi läbi. (EKK TK)

punkar

sm *punkkari* < ingl *punker*

ÕS 1999: **.punkar** (9: -i) *pungiharrastaja*; VL 2000.

pusle

ingl *puzzle*

ÕS 1999: ARG1 *mosaiikpilt, -mäng*; VL 2000.

puššima

ingl *push* lükkama

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL (*tagant*) lükkama, *tagant sundima*.

* Sellest ei aita, kui keegi **pušib** ja ütleb, et nüüd on bänd. (PM-A 31.12.04, 10)

putiik

vt **butiik**

* Sisseoste tasub teha nii Kärtner Ringi peentes **putiikides** kui ka Mariahilfer Strasse suurtes kaubamajades. (Stiil, 1/01, 37)

rafting

ingl *raft* parv (veesõiduk), parvetama

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *kärestiku(parve)sõit*.

* Kui eelmine aasta prooviti esimest korda Eestis **raftingut** ehk kummiparvega kärestikust alla kihutamist päästeparvest isetehtud veesõidukiga, siis see aasta pakuvad V-Matkad ja kanuu.ee sama meelelahutust juba spetsiaalse **raftinguparvega**. (<http://www.reisijutud.com>)

rail

ingl *rail* põikpuu, varb

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SPORT *käsipuud, mida kasutatakse rulasõitjad ja trikijalgratturid trikkide ja hüpete tegemiseks.*

* *Skatepark* on oma olemuselt väljak, kuhu on püstitatud funboxid, rambid, **railid** jne ehk siis hüppekad, torud ja käsipuud – ühesõnaga kõik, mida on vaja ühe tohutu spordipeo korraldamiseks. (Stiina 2/05, 26)

rambutan

ingl < malai k *rambut* juuksed

ÕS 1999: (6: -i, -i) (*puuvili*); VL 2000.

rasta

ingl < Etioopia printsipi *Ras Tafari Makonnen* järgi

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *spetsiaalse tehnikaga tehtud patsid*; usund Jamaikal.

* Kairi Karulin, kes on juba üle nelja aasta **rastasid** kandnud, teab täpselt. (Stiina, 8/04, 44)

* Samuti on leidunud neid, kes tahavad **rasta**-kultuuri austajatega ühineda, kuid teavad sellest kõigest ainult **rastapatse** ja *weedi*. (Stiina, 8/04, 44)

rastafar

ingl < Etioopia printsipi *Ras Tafari Makonnen* järgi

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *mustade seas levinud liikumine, mis peab inimkonna sünnipaigaks Aafrikat*; usund Jamaikal; *tänapäeval ka kultuur, eluviis*; *rastafari usundi liige*.

* Eesti patsikandjate hulgas on vähe tõsisemaid **rastafarisid**, paljud tahavad lihtsalt popid olla. (Stiina 8/04, 44)

raviool

it *ravioli*

ÕS 1999: **ravi.ool** (20: -ooli, -.ooli) *pelmeenitaoline Itaalia toit*; VL 2000.

redaktor

pr *redacteur* < ld *redactus* korda tehtud

ÕS 1999 –; VL 2000: INFO *redigeerimisprogramm*.

VL 1979: *ajalehe või ajakirja toimetaja, raamatu või käsikirja teksti lõplikult parandav isik*.

* Tarkvarast on veel esindatud **pildiredaktor**, millega lisatakse piltidele raame ja efekte. (AM 1/05, 11)

regitama

ingl *reggae music*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *reggae-muusika taktis liikuma või vastavat muusikat looma*.

* Ehkki laulab vägeva kõriga bulgaarlanna Iwanko Iwanowa, ei malda seltskond sugugi püsida kogu aeg ühes ilmakandis, vaid teeb kiireid ekskursse ka mitmele poole mujale – fungib ja trallitab, hopib ja **regitab**, veeretab just nagu kantriviisi, vannub truudust krutskimees Zappale, põikab kuuma Aafrikasse ja päikesega üle ujutatud Kuubale. (PM-A 13.01.01, 16)

reit

Interneti-portaali nimi

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *Interneti-portaal, eriti populaarne noorte hulgas.*

* Igased **reidid** ja orkutid võivad muutuda tamagootsi-moodi golemiteks ja kasutajate ajudesse ja päevaplaani liiga suure pesa ehitada, kuigi orkuti idee iseenesest on suht üllas. (AM 9/04, 3)

* Rate.ee kasutajaid ehk rahvasuus **reidikaid** on seega rohkem kui ükskõik millise päevalehe lugejaid. (PM-A 12.02.05, 3)

reiting

ingl *rating* hindamine, hinnang

ÕS 1999: (8: -u) *seisundi hindamine; seisundi hinnang*. Panga, Prantsuse peaministri, sportlase reiting. Riski_reiting *riskiliigutus, firmade liigitus maksevõime järgi; vastav hinnang*; VL 2000.

reiv

ingl *rave* sonima, märatsema

ÕS 1999: (20: reivi, .reivi) (*tantsupidu*); VL 2000.

* Sündinud briti **reiviliikumise** *underground*-pidude psühheedses atmosfääris, võrsunud ohtrat kõneainet pakkunud *ambient*-muusika kõrvalhoovustest, on *chill-out* nüüd peaaegu kõik, mille helid kulgevad aeglaselt ja pehmelt ning mille biit kipub maha jääma südamerütmi tempost. (PM-A 23.02.02, 13)

* Järgmise vinüüli startides on tantsupõrandal hullumas tuhanded **reivarid**. (EKI TK)

reivar

sm *reivari* < ingl *raver*

ÕS 1999 –; VL 2000: *reividel käija*.

reliis

ingl *release*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG *raamatu, filmi, plaadi vms väljaanne*.

* Pole mõtet lugeda, mitmes **reliis** on "Mikrokosmos" sel üheteistaastasel punkbändil, sest seekord on tegu millegi erilisega: läbilõigatud juhtmete versiooniga Eesti äkilisimate mässurokkarite möödunud kümnendi barrikaadipaladest. (PM-A 16.03.02, 16)

reliisima

ingl *release*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG *plaati, filmi, raamatut vms välja andma*.

* Ei ole, kui kuulad Jim Blacki, 90. aastate avangard-jazzi uuendaja eelmisel aastal **reliisitud** albumit. (EE 22.02.01, B21)

remiks

ingl < re+ ld *mixtus* segatud

ÕS 1999 –; VL 2000: MUUS *erinevate muusikateoste, muusikaliste motiivide v meloodiate kokkusegamine; muusikapala algversioonist stuudios kokkumängitud uusversioon*.

remiksima

ingl *remix*

ÕS 1999 –; VL 2000: MUUS *taassegama, kokku segama; erinevaid muusikateoseid, muusikalisi motiive või meloodiaid vabalt kokku segama*.

renderdama

ingl *render* vastu (või tagasi) andma, pakkuma, esitama, ette kandma

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: **rendering** viimistlus, ilmestus, stseeni geomeetria, värvuste, tekstuuride, valgustuse jne teisendamine pildiks.

* Reklaamklipi pikkus on ca 30 sekundit. Selle **renderdamise** aeg kiirel või aeglasel arvutil ei ole tegija jaoks oluline (täpsemalt öeldes liiga erinev). (<http://www.delfi.ee/news/arvuti uudised>)

repiiter

ingl *repeater* kordaja

ÕS 1999 –; VL 2000: *kursinäitur, laeval oleva navigatsiooniseadme näitu kordav seade; signaale regenereeriv seade info- ja sidetehnikas.*

* Iga 150 meetri järel on soovitatav paigaldada **repiiter**, mis signaali võimendab. (<http://kodu.neti.ee>)

resolutsioon

ingl *resolution*

ÕS 1999s ja VL 2000s teine tähendus: *otsus, otsustus, pealdis*; AKS: INFO 1. *eraldusvõime; kuva detailide eristatavuse aste; 2. lahendamine nt konflikti puhul.*

* **Resolutsioon** 600×600 punkti tolli kohta. (<http://rapo.cma.ee>)

respektima

ingl *respect*

ÕS 1999: **respek.teerima** lugu pidama, aukartust tundma, arvestama; VL 2000: **respekteerima**.

Sõna on *eeri*-liitelisena kasutusel ka VL 1978s.

* Tõsine ja **respektitud** mees, viimased aastad küll vakka olnud. (PM-A 31.12.04, 27)

restartima

ingl *restart*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: INFO *taaskäivitus, programmi täitmise jätkamine pärast tõrget, kasutades tõrke-eelseid andmeid ja olekut.*

* Kellele meeldiks suhelda inimesega, keda peab aeg-ajalt ninast **restartima**. (PM-A 08.01.00, 2)

retriiver

ingl *retriver*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *koeratõug.*

* Eestis koolitatakse juhtkoerteks labradori **retriivereid**, üks koer on olnud saksa lambakoer ja kaks segaverelised. (EE-A 08.09.05, A5)

reviir

sks *Revier*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *ringkond, piirkond.*

* Eurooplase mure oma **reviiri** – kodukoha, riigi või kogu kontinendi – tuleviku pärast kasvab. (EPL 03.11.99, 2)

riff

ingl *riff*

ÕS 1999: 2. (20: rifi, .riffi) MUUS *džässis: korduv lühifraas, millel põhineb soolopilli improvisatsioon*. Bassi_, kitarri_riff; VL 2000.

* Kitarridega mängitakse rohkem, *post-rock*'ile iseloomulik bassi-trummi kahekõne toestab, **kitarririffe** kasutavad kohati, näib, et kõrvakile vastupidavuse testimiseks, et siis teraapiliselt vaibuda. (PM-A 24.03.05, 26)

riider

ingl *reader*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: INFO automaatseade informatsiooni sisestamiseks andmekandjalt.

* Jaanuaris remontis Duhhanov kokku 73 **riiderit** ja 141 kuuldetoru, kusjuures tema töölauale satuvad vaid need aparaadid, mida kohapeal ei õnnestu korda teha. (EKK TK)

riip

ingl *rip* rebestus, käristus

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO **rippmenüü** hüpikmenüü, *mis ilmub menüüribast valitud nime või ikooni alla* (www.vallaste.ee).

* Näeme, et igal sõnal on üks täht alla joonitud, see annab teada millist klahvikombinatsiooni kasutada et vastav **rippmenüü** lahti tuleks. (<http://www.lagedi.edu.ee>)

ripper

ingl *ripper* rebestaja, lõhkikäristaja

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *tõmbaja, digitaalaudiotehnika programm, mis kopeerib heliklipi CD-plaadilt arvuti kõvakettale WAV-vormingus failina* (www.vallaste.ee).

* ...veel üks populaarne **ripper** (PM-A 03.09.05, 31)

rippima

ingl *rip* rebestama, lõhestama

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO (*ära*) *tõmbama, rebima; infosisu hõivama, näit CD-plaadilt heliklipi arvutisse tõmbama* (www.vallaste.ee).

* Kuidas muusikat **rippides** parim kvaliteet saavutada? (PM-A 03.09.05, 31)

rokenroll

ingl *rock'n'roll* rulli ja veereta

ÕS 1999: **rock'n'roll** (rok(e)nrol'l) ingl (*muusikastiil ja tants*); VL 2000: **rock'n'roll** MUUS *tempokas punkteeritud rütmiga 4/4-taktimõõdus improvisatsiooniline seltskonnatants; selle tantsu muusika, muusikastiil*.

* Biitleid mängib näiteks Sheripov muu **rokenrolli** sees (Ramones, The Kinks, The Scotsmen jm), aga lisaks teevad Nestor ja Saaremets ainult biitlite eriseti. (PM-A 24.03.05, 27)

rokk

ingl *rock* õõtsuma, kõikuma

ÕS 1999: (20: roki, .rokki) (*muusikastiil ja tants*). Disko_, džäss_, hevi_, kantri_, intellektuaal_rokk. Roki_festival, _kontsert, _klubi, _täht. Rokk_ansambel, _laulja, _film, _ooper, _video, _muusika = rokk; VL 2000.

Esineb paljude liitsõnade komponendina:

* Ta õpib Pennsylvania ülikoolis massikommunikatsiooni ning teeb kooliraadios **rokisaadet**. (EKK TK)

* Neli linnaosa korraldab homse jaanilaupäeva puhul tasuta ja üks tasulise jaanitule, kus saab lisaks jaanilõkke imetlemisele vaadata teatrietendusi, osaleda viktoriinidel, mängida rahvamänge ja tantsida nii **rokkmuusika** kui ka vanade valsiviiside järgi. (EKK TK)

* Seda, et Sting on teel kuhugi, kuid pole veel pärale jõudnud, näitasid mitmed töötlused **rokiklassikutest**. (EKK TK)

* Annelinna tuleb **rokiklubi** (EKK TK)

* Mitmel pool ajakirjanduses juba Eesti **rokkbändiks** number üks nimetatud Vennaskond astus läinud reedel kontserdilavale ümmarguselt sajandat korda. (EKK TK)

* Staažikad **rokielu** tegelased ei paista neist eriti lugu pidavat. (EKK TK)

* Kolmel inimesel viiest langeb **rokk-kontsertide** aegu erinevaid asju maha, mille nad ka sinnasamma jätaavad. (EKK TK)

* Viimaseks suuremaks saavutuseks jäi minult Mahavokile kirjutatud **rokkooperi** Hing ja iha väljatoomine, lavastas Neeme Kuningas. (EKK TK)

* Ansambel on ülipopulaarne nii kriitikute kui ka publiku hulgas ja Briti suurim **rokiajakiri** Q nimetas Supergrassi aasta bändiks. (EKK TK)

* Teismeliste lemmikust tõenäoliselt peatselt **rokistaariks** muutuva Robbie meelest takistab BMGga sõlmitud leping tema soolokarjääri. (EKK TK)

* Peasinejateks oli valitud visalt tippu rühkiv Bad Religion ja elav **rokilegend** Deep Purple. (EKK TK)

Tuletis:

* Kuna nad oskavad ain't pille mängida, jäi koristatav nende poolt maha ning soovides, et muusikute koristamisorgia ikka aset leiaks, ähvardas direktriss **rokkareid** Eesti Ekspressiga!!! (EKK TK)

rokkima

< ingl *rock* kõikuma, õõtsuma

ÕS 1999: **.rokkima** (55: .rokkida, rokin) *rokki tantsima või mängima*; VL 2000 –.

rotster

ingl *roadster*

ÕS 1999 –; VL 2000: *kaheistmeline lahtise kerega sportauto; kasut nii võistlustel kui ka liikluses*.

ruulima

ingl *rule* valitsema

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *moes olema, määrav olema*; ka tähenduses valitsema.

* Jazz **ruulib** Poris endiselt, kuigi ajad muutuvad. (EKK TK)

* Siinkohal oleks Putin kohe kõvasti muianud, sest milleks peaks küll sellist õnne nurjama, kui üks oma mees pääseks suurepärase konspiratsiooni tulemusena naaberriigikeses **ruulima**. (EKK TK)

ruuter

ingl *router*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: INFO *marsruuter, seade, mis edastab võrkudevahelist liiklust*.

* Lisaks süle- ja lauaarvutitele on Aceri tooteportfellis ka pihuarvutid, monitorid ning hulganisti lisaseadmeid alates mälupulkadest ja modemitest kuni **ruuterite** ja võrgukaartideni. (AM 8/04, 10)

rõudmuuvi

ingl *road movie*

ÕS 1999 –; VL 2000: **road movie** FILM *filmžanr, milles peategelane rändab või põgeneb võimude või oma mineviku eest*.

* Pigem on Rakkele nagu Sauterilegi omasem biidipõlvkonna **rõudmuuvid**, vein, teksased, šampus ja viinakoksid. (EPL 29.06.01, 14)

rägbi

ingl *rugby*

ÕS 1999: **ragbi** (spordis) (*pallimäng*). Ragbi_mängija, _väljak; {**rägbi**} ragbi; VL 2000 **ragbi**.

Tegemist on vana laenuga, aga on kasutusele läinud häälduspärase mugandina.

* Tegemist oli ajaloo esimese Eesti ja Rootsi vahelise **rägbimatšiga**. (EKK TK)

rägtaim

ingl *ragtime*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *P-Am neegrimuusikal põhinev sünkopeeritud muusika*.

* Samal ajal möllas Ühendriikides juba *rock'n'roll*, aga traditsionalist Armstrong esitas jazz'i ajalukku kuuluvat *dixieland'* i, bluusi ja **rägtaimi**, laulis rämehäälselt ja mängis oma trompetit. (PM-A 02.09.00, 16)

räkit

ingl *racket*

ÕS 1999: **racket** ja **räkit** (9: -i) *väljapressimine*; VL 2000.

räkker

ingl *racketeer* väljapressijate rühma liige

ÕS 1999: **räkiti_mees**, **räkker** (9: -i) *väljapressija*; VL 2000.

räpp

ingl *rap*

ÕS 1999: (20: räpi, .räppi) (*muusikastiil*). Räpi_kontsert. Räpp_lugu, _muusik, _video; VL 2000.

Liitsõnade komponendina:

* Järgnes **räpirütmis** telereklaam, kus ta kuulutas, et McKenzie River Corp-i jook tõstab seksuaalpotentsi. (EKK TK)

* Ameerika tuntumaid **räppmuusikuid** Marky Mark on teeninud endale kuulsust lava peal pükse alla lastes ja Calvin Kleini aluspesu reklaamides. (EKK TK)

Tuletis:

* Dawn fännide seas tuntud kui **räppar** JC The Eternal. (EKK TK)

Tuletis+liitsõna:

* Vastasel korral ähvardavad nad boikoteerida **räppariloomingut**. (EKK TK)

räppima

ingl *rap*

ÕS 1999: **räppima** (55: .räppida, räpin) *räppi esitama*; VL 2000 –.

sait

ingl *site* koht

ÕS 1999: (20: saidi, .saiti) *INFO võrgukoht*. Veebi_, võrgu_, Interneti-_sait; VL 2000.

* Sellest on aga **oksjonisaidid** nagu eBay, QXL ja teised täis müügikuulutusi – mõistagi maksab mängumasin seal hingehinda. (SLÕL 04.12.00, 15)

* *Screenshot*'e erinevate **veebisaitide** aadressid saab nautida neil aadressidel. (SL 08.01.00, 30)

* Detsembris veetsid surfajad Neopias kokku 650 miljonit minutit, mis andis sellele **mängusaitide** seas, EA Online'i ja MSN Gaming Zone'i järel kolmanda koha. (EPL 28.02.02, 16)

sakkima

ingl *suck* imema

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *halvustuse väljendus slängis*.

* Kas asi ruulib (ingl *to rule* – juhtima, dikteerima) või **sakib** (*to suck* – halvustuse väljendus slängis). (PM-A 09.09.00, 8)

salaami

ingl *salami* < it

ÕS 1999: (7) (*täissuitsuvorst*); VL 2000 –.

salsa

hsp kaste

ÕS 1999: **salsa** (7) (*tants*); VL 2000: *Ld-Ameerika päritolu rütmikas 4/4-taktimõõdus tants; vastav tantsumuusika; siin: enamasti mehhiklaste hakitud tomatist, tšillist, sibulast jms valmistatud kaste*.

* Ma sööksin näiteks meelega kanafileed mozzarella juustu ja suitsutatud tomati **salsaga**. (EKK TK)

sampel

ingl *sample* proovi võtma < pr

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *arvutimuusika vms elektrooniliselt töödeldava helitoote tarbeks talletatud heli*.

Puuduvad näited selle kohta, kas sõna käänamisel lõpusilbist vokaal kaob.

Kasutatakse ka mugandivariante **sämpel** ja **sämpling**.

sampler

ingl

ÕS 1999: **.sampler** (9: -i) INFO *sämpler* ARG1, **.sämpler** (9: -i) ARG1 *sampler* INFO; VL 2000: **sampler** ja **sämpler** *samplimiseks kasutatav seade*.

Kasutatakse ka häälduspärast varianti **sämpler**.

samplima

ingl *sample* proovi võtma < pr

ÕS 1999: **.samplima** (55: *.samplida, samplin*) *häält arvutimuusika vms elektrooniliselt töödeldava hääle tootmise tarbeks sampleri abil talletama*; VL 2000: **samplima** ja **sämplima**.

Kasutatakse ka häälduspärast varianti **sämplima** ja slänglist varianti **sämplerdama**.

saund

ingl *sound*

ÕS 1999: (20: saundi, .saundi) ARGI *heli, kõla, hääl* (sound ingl); VL 2000.

* Kitarrid ja kanded iseloomustavad hästi Eesti muusikakeelt. Nagu *house-dj* Dimitri From Paris reklaamis albumiga "Sacrebleu" Pariisi atmosfääri või sünge, tänaseks naljakavõitu ulmebänd Future Sound of London kultiveeris briti **tehnosaundi** kogu maailma kosmikutele. (PM-A 09.03.02, 8)

saundträkk

ingl *sound-track*

ÕS 1999: **soundtrack** (*saundträkk*) ingl *heliriba (filmil); filmimuusika (koos dialoogidega omaette välja antuna)*; VL 2000: **soundtrack**.

* Võibolla nii häirimatu peabki elu **saundträkk** olema. (PM-A 30.09.00, 16)

sekkar

sm *sekkari* < ingl *second-hand*

ÕS 1999 –; VL 2000: **second-hand** *kasutatud rõivaste kauplus*.

* **Sekkarites** on aga välismaalt tasuta saadud kraam. (Stiina, 1/01, 26)

Teine variant: **sekondhänd**.

sekondhänd

vt **sekkar**

* Kuldreegel on aga selline, et mida kaugemal suurtest linnadest (s.t Tallinnast ja Tartust), seda suurema tõenäosusega leiad **sekondhändist** midagi lahedat. (Stiina, 1/01, 26)

Teine variant: **sekkar**.

seksism

ingl *sexism*

ÕS 1999: **sek.sism** (20: -sismi, -.sismi) *sooline diskrimineerimine*. Seksist. Seksistlik; VL 2000.

sekventser

ingl *sequencer*

ÕS 1999: **sek.vents** MUUS *motiivi kordamine heliredeli eri astmeil*; VL 2000: *multimeediarakendustes seade digitaalsete muusikariistade juhtimiseks*.

* Tänapäeva süntesaatoritel on kõigil sisseehitatud **sekventser** – vahend muusika „kiht-kihi“ kaupa salvestamiseks, töötlemiseks ja mahamängimiseks. (AM 9/04, 46)

sensibiliteet

ingl *sensibility*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *tundlikkus, vastuvõtlikkus*.

* Hästi väljakukkunud põsesarnad ja hüpekommertslik **popsensibiliteet**; Morteni Harketi falsetist ja inimvõimete piirist destilleeritud hääl pluss klassikaline norra äng *a la* Hamsun ja Munch annavad tulemuseks täiesti omalaadse „tujutõstva melanhoolia“ brändi. (Stiil 1/05, 9)

sensor

ingl < ld *sensus aisting, taju*

ÕS 1999: **.sensor** (9: -i) TEHN *välistoimele reageeriv ja seda mõõtmiseks, infotöötlemiseks v automaatseadme töölepanekuks muundav seadis*. Puute_, kiirgus_, temperatuuri_, bio_, kemo_sensor. Sensor_lüliti; VL 2000.

server

ingl

ÕS 1999: **.server** (9: -i) INFO *ühiskasutusega teenindusarvuti v -programm arvutivõrgus*;
VL 2000.

setting

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS **settings** *sätted*.

* Proovi samast situatsioonist erinevate **settingutega** pilti teha. (PM-A 09.07.05, 19)

sikspäkkingl *six-pack*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *kuuene pakk (õlle)pudeleid v. purke*.

* See on kaks hott-doogi, aruka-blondiini-videkas, **sikspäkk** purgiorikat ja mingi plaat pentsujaamast, palun. (PM-A 02.02.02, 14)

simulaakrum

ld

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *ese vms, mis sarnaneb millelegi*.

* Ajastul, mil kõik-müügiks-põhimõte on saanud tegijaks, asendavad maskid inimest, **simulaakrumid** reaalsust. (PM-A 02.02.02, 4)

singelingl *single*

ÕS 1999: **.singel** (9: .singli, .singlit) *paari looga heliplaat. Vastand album*; VL 2000.

Käändub ka tegelikus kasutuses *number-tüübi järgi*.

skaip

programmi Skype järgi

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *internetitelefon, VoiP (voice over internet) rakendus*.

* Hiir tegi katse: varustas keskmise kodukasutaja arvuti internetiühenduse ning kõrvaklappide-mikrofoniga ja palus tal **skaipi** kasutama hakata. (PM-A 08.10.05, 29)

skaipima

programmi Skype järgi

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *internetitelefoni teel vestlema*.

skaneerimaingl *scan*

ÕS 1999: **ska.neerima** (55: -.neerida, -neerin) *skannima, skanneri abil sisestama*.
Skaneeriv elektronlamp; VL 2000.

Teised variandid: **skanneerima, skannima, skännima**.

skanneerima

vt **skaneerima**

* Sisuks võib olla õlimaal, mis on **skanneeritud** ja sellest digitaalne versioon tehtud. (Mõte, kevad 02, 21)
Teised variandid: **skaneerima, skannima, skännima**.

skanner

ingl *scanner*

ÕS 1999: **.skanner** (9: -i) INFO *optiline sisendseade, teisendab kujutise elektronkujule*; VL 2000.

Kasutatakse ka häälduspärast mugandit **skänner**.

skannima

vt **skaneerima**

ÕS 1999: **.skannima** (55: .skannida, skannin); VL 2000.

Teised variandid: **skaneerima, skanneerima, skännima**.

skeit

ingl *skate* uisutama, uisk; *skateboard* rula

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SPORT *rulatamine*.

* Tegemist oli **skeidi**- ehk rulameestega ja BMXi ehk trikiratturitega. (Stiina 2/05, 26)

skinheed

ingl *skinhead*

ÕS 1999 –; VL 2000 **skinhead** eripärase riietusstiiliga ja sageli paljakspöetud peaga *rassistlike vaadetaga agressiivselt käituv noor*.

* Ei saa, **skinheedlus** ei ole eestlastele ka omane. (PM-A 17.02.01, 7)

skisoidne

< kr *schizo* lõhun + *eidōs* sarnane, taoline

ÕS 1999 –; VL 2000: *lõhestunud, isoleeruv (isiksus)*.

* Kuidas sai võimalikuks sellise **skisoidsuse** harmoneerumine? (PM-A 02.04.05, 26)

skoorima

ingl *score* punkte saavutama

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *saavutama, võitma*.

* **Skoorin** ka seal muljetavaldava protsendi. (<http://www.ekspress.ee>)

skreip

ingl *scrapie*

ÕS 1999 –; VL 2000: **skreipi** lammaste pika peiteajaga nakkushaigus, mida tekitavad *prioonid, sageli lõpeb surmaga*.

Näitelause järgi kuulub nii *sepp-tüüpi* kui *tubli-tüüpi*:

* Nii sattus **skreipi** põhjustanud prioon veiste organismi ja põhjustas haigestumise. (EE 22.02.01, A15)

* Muidu nii korrektsed dzhentelmenid ei levitanud ise mitte ainult **skreipit** (lammaste vaksineerimine), vaid nakatasid ka oma veisekarjad ise. (EKK TK)

skreipi
vt **skreip**

skriinseiver

ingl *screensaver*

ÕS 1999 –; VL 2000: INFO *pimenduspilet, kardin, kineskoobi säästmiseks või andmete peitmiseks kuvatav pilt.*

* Laadige ETV koduleheküljelt „Pealtnägija” **skriinseiver** ja nii saategi seitse päeva nädalas ja kas või 24 tundi järjest imetleda Eesti vaadatuima telesaate tegijaid. (PM-A 24.09.05, 29)

skript

ingl *script*

ÕS 1999 –; VL 2000 **makro** INFO *tarbija kirjutatud toimingujada tarbeprogrammis.*

* Windowsi installi ajal on võimalik käivitada ka programme ja **skripte**. (AM 1/05, 48)

skripter

ingl *scripter*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *stsenarist, (sündmustiku) teksti koostaja.*

* Normaalne on, et **skripter** ja lavastaja istuvad samas paadis. (PM-A 09.09.00, 13)

skänner

vt **skanner**

ÕS 1999 –; VL 2000 –.

skännima

vt **skaneerima**

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *.skännima* (55: *.skännida, skännin*); VL 2000 –.

Teised variandid: **skaneerima, skanneerima, skannima.**

slumm

ingl *slum*

ÕS 1999: (20: *slummi, .slummi*) *vaeste-, räppagul*. Sisserännanute slummid; VL 2000.

slõugan

ingl *slogan*

ÕS 1999 –; VL 2000: **slogan** *hüüdlause, poliitiline loosung; tunnuslause.*

* Siiski – üks kord oli küll, et tuttav tundis kolmesõnalise **slõugani** järgi ära, et oli minu kirjutatud – ja mul oli jube hea tunne. (PM-K 25.09.99, 3)

smail

ingl *smile* naeratus

ÕS 1999 –; VL 2000 –; INFO *kirjavahemärkidest koostatud sümbol emotsioonide väljendamiseks; sünonüüm: emotikon.*

* Piltidele saab pärast salvestamist lisada **smailisid**, raame ning efekte, ära kuluks lõikamise käsk (*cut*) nagu Siemensite fototöötlemise programmides. (AM 1/05, 11)

snorg(k)eldama

ingl *snorkel* akvalangi või ujumismaski hingamistoru, *snorkelling*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *hingamistoruga ujuma, toruujumine.*

* Kõhu eest hoolitsemine oli prioriteetne – rannas käisin iga tunni jooksul end vähemalt korra merre kastmas ja **snorgeldamaski**. (EE 05.01.06, 3)

snuuker

ingl *snooker*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *teatav piljardilaual mängitav pallimäng.*

* Paarkümmed piljardi liiki erinevad üksteisest laua suuruse, pallide arvu (prantsuse piljardis ehk karamboolis 3, **snuukeris** 22) või suuruse, punktiarvestuse vms. poolest. (EKK TK)

snäkk

ingl *snacks*

ÕS 1999: **snacks** (*snäks*) ingl *näksid*; VL 2000 –.

* Ma ei tea teist nii tervislikku **snäkki!** (PM-A 07.10.00, 22)

sofistikeeruma

ingl *sophisticated*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *peenelt arenema, elutargaks muutuma.*

* Elegantselt serveeritud toit ja ingliskeelne teenindus jätvad SN Brussels Airlinesist mulje kui tõeliselt **sofistikeerunud** ja hästikasvatatud lennukompaniist. (EE-K 21.07.05, 4)

soft

ingl lüh sõnast *software*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: *tarkvaraline, pehme*; kasutatakse ka tähenduses *tarkvara*.

* Tuunerid on varustatud uue **softiga** ning võimaldavad vastu võtta praktiliselt kõiki kanaleid (ka Music Choice Europe) ilma "punasesse" menüüsse minekuta. (EKK TK)

sombi

ingl *zombie*

ÕS 1999: **zombi[e]** (*sombi*) ingl *nõiaväel elluäratatud laip*; VL 2000: **zombi(e)**.

* Te olete nagu need hirmunud ohvrid õudusfilmides, keda just äsja hirmutas surnust ellu ärganud **SOMBI**. (<http://www.poogen.ee>)

Teine variant: **zombi**.

sootsium

ld *socius* kaaslane, liitlane

ÕS 1999: **.sootsium** (*-si-um* 6: -i, -i; *-sjum* 9: -i, -i) *kooskond*; VL 2000.

Näitelausestes esines vaid *akvaarium-tüübi järgi käänamist*:

* Ometi ei pruugi ühtemoodi suhtumine indiviidi ja **sootsiumi** iseloomustada. (EKK TK)

sorri

ingl *sorry*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *vabandust*.

* Edasi ma, **sorri**, ei lügenud. (PM-A 18.12.04, 5)

spaaingl *spa*ÕS 1999 –; VL 1999 –; *mineraalveeallikaga kuurort*.* Vikerkaare vastne omanik kavandab **spaa** ehitamist. (EKK TK)**spaidermän**ingl *spiderman*ÕS 1999 –; VL 2000 –; *ämblikmees, multifilmitegelane*.* Kord näib talle, et supermän teeb seda paremini, kord, et **spaidermän**, kord kingkong ja kord godzilla. (PM-A 12.01.02, 9)**spagett**it pl *spaghetti* < *spago* nõör, paelÕS 1999: **spa.get't** (20: -geti, .getti) *pikk peenike õõnsuseta makaron*; VL 2000 **spagetid**.VL 1978: *spaghetti*.**speller**

ingl

ÕS 1999: **.speller** (9: -i) *ARGI õigekirjakorrektor*; VL 2000.**spiid**ingl *speed*ÕS 1999 –; VL 2000 –; *narkootikum, amfetamiini kõnekeelne vaste*.* Kokaiini või **spiidi** ehk amfetamiini sissehingamiseks on tarvis siledat pinda ning peegel on selleks efektiivsem. (PM-A 15.01.00, 1)**spinner**

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *vurr*.* Ning kuna ihaldatud spinneri leiab vaid krõpsupakist, siis tuleb krõpsude ostmist vaadata kui investeerimist **spinnerisse**. (EE-V 2/05, 13)**spoiler**

ingl

ÕS 1999: **.spoiler** (9: -i) *autokere aerodünaamilisi omadusi muutev tarind (taga)*.**sponsor**

ld > ingl

ÕS 1999: **.sponsor** (9: -i) *soosija, toetaja, rahaandja, sponsija*. Kunsti_, spordi_sponsor.

Sponsor_ettevõte; VL 2000.

* Sedagi alles siis, kui suureneb meistriliiga mängude külastatavus ja hakkab tööle mõjus **sponsorsüsteem**. (EKK TK)* Leppa iseloomustab hästi juhtum ühe suure firma **sponsorlogoga**. (EKK TK)* Kergejõustikus ja korvpallis on suusatamisest kindlasti raskem **sponsorprojekti** käivitada. (EKK TK)* Lepa sõnul kujundas kahjuminumbrit ka asjaolu, et läinud aastal jäi ETV-l saamata 3,3 miljonit krooni **sponsortulusid** ning 5,2 miljonit krooni muid tulusid. (EKK TK)* Esimene Kunstisuvi saigi teoks tänu Soome **sponsorrahale**. (EKK TK)

* Neljapäeval kirjutati Tallinnas alla **sponsorleping** Eesti Korvpalliliidu ja AS Pärnu Piimatoodete Kombinaat vahel. (EKK TK)

Tuletis:

* Mis see **sponsorlus** muud on kui sulaselge reklaam, vihastab Vallo Toomet ETV eelarvest kuuldes. (EKK TK)

sponsoreerima

ld *spondere* > ingl *sponsor*

ÕS 1999 –; {**sponso.reerima, sponsori.seerima**} .sponsima; VL 2000.

Eesti vaste: *toetama* (Mäearu 1996b: 27)

sprei

ingl *spray*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOSM *pihusti* (Leemets 1996: 40).

* See on looduslike toniseerivate eeterlike õlidega lõhnastatud **kehasprei**, mis pihustatuna energiapunktide piirkonda (kael, dekoltee, küünarvarte ja randmete sisepind) tagab tõelise energiatulva, viies keha ja meeled taas tippvormi. (Annabella 11/04, 44)

spämm

ingl *spam*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *rämps, rämpskirjad*.

* Maailma tunnustatud kaubamärgid on kasutanud e-maili **spämmi** päris sihilikult, teades, et teismeliste ja noorte seas levivad humoorikad e-kirjad kiiremini kui ükski kallis reklaamikampaania teistes meediumites. (Luup 15.03.02, 43)

* Need nõuded peavad olema täidetud iga **spämmikirja** puhul. (AM 1/05, 8)

* Et seadusest tulenevaid võimalusi oma huvide kaitseks reaalselt kasutada, tasuks igast spämmijuhtumist teavitada ka järelevalveasutust, kelle menetluse tulemusena võivad sama **spämmija** käest pääseda ka paljud teised. (AM 1/05, 9)

spämmimä

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *segadust tekitama, rämpskirju saatma*.

* Seepärast juhtus nii, et leidis aset hirmus veresaun, kui keiser **spämmis** Potsdamis paraadi ajal nekrutitega, et nad peaksid oma lihased omaksed maha laskma. (EE 01.02.01, A43)

* Mõõdunud aastal jõustunud infoühiskonna teenuse seadus töötas luua e-postkastides senisest suurema korra: **spämmimise** reeglid said seaduse tasandil kirja pandud ja nende rikkumise puhuks ka sanktsioonid kehtestatud. (AM 1/05, 8)

staff

ingl *stuff*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *rämps, kraam, materjal*.

* Hea koht selleks on Sokose kaubamaja, seal leiab alati häid riideid ja muud **staffi**, nagu näiteks väärt kosmeetikat. (Stiina, 11/99, 7)

starlet(t)

ingl *starlet*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *staarihakatis, noor näitlejanna, kes loodab saada filmistariks, aga pole veel eriti tuntud*.

* “Möödas on ajad, kui noa alla läksid vaid Hollywoodi tähesärast unistavad **starletid** ja teatud eas naised,” märgib intervjuus nädalakirjale Newsweek Dallase kirurg John Tebbets. (PM-A 16.02.02, 5)
Näitelausetest ei selgu, kas sõna käänatakse *õpik*- või *sepp*-tüübi järgi.

steik

ingl *steak*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOK *praad, liha- või kalalõik praadimiseks*.

* Grillitud härjaliha **steik** põldmarjakastmega on kõrtsi kalleim roog, kuid hirmus vintske ning pealekauba väga igavalt garneeritud – keedukartuli ja tavalise köögiviljasegu asemel võiks siin midagi põnevamat pakkuda. (EE-A 08.09.05, B16)

steitment

ingl *statement*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *teade, teadaanne, avaldus; väide; otsustus*.

* Briti rocki võimas pärand on õnn ja koorem, aga noored tulevad peale juba oma **steitmentidega** ja Inglismaal on tekkinud noored kidrabändid, kes suhtuvad mitte just väikse irooniaga 60ndate ja 70ndate popi ja roki lembusse. (PM-A 23.07.05, 20)

stikk

ingl *stick*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOSM *meigipulk*.

* Ideaalsed kehavärskendajad on Christian Lacroix Bazar pour Homme'i alkoholivaba **stikk** ning Adidas Active'i alkoholivaba pulkdeodorant meestele, mis kaitseb nahka higilõhna eest 24 tundi. (Annabella 11/04, 51)

stoori

ingl *story*

ÕS 1999: {**stoori**} lugu; VL 2000.

storiteller

ingl *storyteller*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *loo jutustaja*.

* O. Henry (William Sidney Porter) oli möödunud sajandi alguse Ameerika üks armastatumaid **storitellereid**. (EE-A 18.04.02, B8)

stretš

ingl *stretch*

ÕS 1999: (20: stretši, .stretši) (*riidesort*). Stretš_teksased.; VL 2000 **stretškangas**.

striim

ingl *stream*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; AKS: **stream** voog, *abstraktne jadafail*.

* Multicast-protokoll võimaldab teatud võrgu segmentides hakkama saada kamba peale vaid ühe **striimi** ehk heli- ja videovoog edastamisega. (Luup 15.03.02, 39)

striimima

ingl *stream*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *hoovama, voogama, ühendama*.

* Palju tugevamalt mõjus ChanelDiori, Maria Aderi, Iti Malkeni ja loomakaitseorganisatsiooni PETA koostööst kantud *performance* „No fur / Zoophilia“, kus **striimiti** kokku karusnaha nülginine, karusnaha moe-*show* ja Kiwa karusnahkne muusika. (EE-A 08.09.05, B 14)

string

ingl keel, niit

ÕS 1999: (20: stringi, .stringi) INFO *sõne*; VL 2000; siin ka tähenduses *heli*.

* Muusika on mitmekülgne nagu Undil ikka, ent mitte laialivalgus, nagu varemalt juhtunud (minu maitse järgi oli sentimentaalset **stringi** paaril korral ülemäära). (Sirp 02.03.01)

* Isegi seadistused on neil praktiliselt identsed ja brauseri **stringiks** pakub ta vaikimisi ”Konqueror/3.1”. (AM 8/04, 39)

stringer, stringid

ingl *strings*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TKST *naiste väga napi lõikega aluspüksid*.

* Musta hobusesabaga melanhoelse näoga noormees sikutab ka nappe **stringereid** vööst allapoole. (EKK TK)

stripp

ingl *strip cartoon*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TRÜK *riba, liistak, kild laast nt. koomiksist, ribana esitatav jutustav pildisari*.

* Iga päev joonistab ta vaid ühe kolmest pildist koosneva **stripi**, mis ilmub muuhulgas SL Õhtulehes. (EE-R 01.02.01, B13)

strobo

ingl *srobo* < kr *strobos* keeris

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TEHN *perioodiliselt katkestatav valgus*.

* Ahjaa, see oli väga mugav, et telefon vilgutab **strobo**. (Mõte, talv 2005, 21)

suburb

ingl *suburb* äärelinn

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *äärelinn*.

* Pealinna shefim kaader satub siia **suburbi** peamiselt viiel põhjusel. (EKK TK)

Teine variant: **suburbia**.

suburbia

vt **suburb**

* Juba õige pisut nende lühikest (alla 40 minutit) debüütalbumit teeb selgeks, kuhu nad kavatsevad kuuluda – ikka toosama Ameerika **suburbia**tes idanenud *rap-rock* fundamentalism. (EE-A 08.02.01, B17)

summer

ingl

ÕS 1999: **.summer** (9: -i) ARGI *suur noorte muusika- vm pidu*; VL 2000s tehnikaterminina.

sumo

jaap

ÕS 1999: (3: *sumo ja sumot*), *_maadlus (jaapani maadlus)*. Sumo_maadleja; VL 2000.

Kasutatakse *t-lõpulist partitiivi*, lõputa partitiivi kohta näited puuduvad:

* MM-võistlusi on siiani peetud vaid Jaapanis, kus **sumot** käsitletakse rahvuskultuuri koostisosana. (EKK TK)

supermän

ingl *superman* üliinimene

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *üliinimlike füüsiliste või psüühiliste võimetega inimene, oma mehelikkust liialdatult rõhutav, sellest põhjendamatult heal arvamusel olev tüüp.*

* Kord näib talle, et supermän teeb seda paremini, kord, et **spaidermän**, kord kingkong ja kord godzilla. (PM-A 12.01.02, 9)

surf

ingl *surfboard*

ÕS 1999: {**surf, surfing**} *.laine_laua_sõit*; siin ka: *lainelaud*; VL 2000 –.

* Peale Barcelona OM-i puhkasin Havai saartel, ühel päeval hüppasin **surfilt** vette ja tundsin tõelist kaifi - milline õndsus oli lihtsalt püsida veepinnal, lasta mullikesi ja üldse mitte mõelda sellele, et keegi kusagil kuhugi ujub ja veel pealegi kiiremini kui mina. (EKK TK)

* Ennesõjaaegse toidupoe tumedast laest ripub alla kalavõrk ning baarileti kohal hõljuval **surfilaual** on kiri: Kübervõrgu Kohvik. (EKK TK)

surfama

sm *surfata* < ingl *surf*

ÕS 1999: **.surfama** (67: *surfata, .surfan*), **.surfima** (55: *.surfida, surfin*) *Internetis liikuma*; VL 2000 **surfama** ja **surfima**.

Tuletis:

* Detsembris veetsid **surfajad** Neopias kokku 650 miljonit minutit, mis andis sellele mängusaitide seas, EA Online'i ja MSN Gaming Zone'i järel kolmanda koha. (EPL 28.02.02, 16)

Teine variant: **surfima**.

surfar

sm *surffari* < ingl *surfer*

ÕS 1999 –; VL 2000: SPORT *lainelaudur*.

surfima

ingl *surf*

vt **surfama**

surfing

ingl *surfing*

vt **surf**

* Jõusaal, 9 tenniseväljakut, saun, türgi saun (sauna kasutamine tasuta, teenused nagu massaaž, koorimine, pesemine jne - lisatasu eest), rannavolle, aeroobika, korvpall, mini - jalgpall, lauatennis, **surfing** (ainult litsentsi olemasolul). (<http://www.orionreisid.ee>)

surimi

jaap

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOK *kalahakkliha, valmistatakse põhiliselt tursalistest.*

* **Surimi** tähendab jaapani keeles kalahakkliha, mille tootmisprotsess töötati Jaapanis välja ligi tuhat aastat tagasi. (<http://www.sloleht.ee>)

sushi

jaap

ÕS 1999: (*su(u)ši*) (7) *Jaapani toit: riisirull kala vm lisandiga*; VL 2000.

suum

ingl *zooming*

ÕS 1999: **suum** (20: suumi, .suumi) *suuming*; FOT *suumobjetiiv*; **suuming** (8: -u) *suumimine*; VL 2000: **suum, suuming, zoom**.

* Digitaalsetel kompaktkameratel on enamasti kahe-kolmekordne optiline **suum**, mida on vähe. (PM-A 24.03.05, 17)

suumima

Am ingl *zoom pörin*

ÕS 1999: **.suumima** (55: .suumida, suumin) INFO *kujutise mastaapi muutma*; VL 2000.

sviit

pr, ingl *suite* saatjaskond, kaaskond

ÕS 1999: (20: sviidi, .sviiti) *luksusnumber, apartement. Presidendi_sviit presidendiapartement*; VL 2000.

sõu

ingl *show*

ÕS 1999: (1) *show* ingl, *vaadend, muusikat sisaldav meelelahutuslik vaatemäng*; VL 2000.

Teine variant: **šõu**

sämpel

vt **sampel**

* Siin: röökurkoorid, hullult sõidukid **sämplid**, raske astumisega biidid, süüdimatud bakk-huu-huutamised; ja Ludacrise kisaräpp on läinud musikaalsemaks. (PM-A 24.12.04, 27)

Puuduvad näited selle kohta, kas sõna käänamisel lõpusilbist vokaal kaob.

Teised variandid: **sämpling, sampel**.

sämpler

vt **sampler**

* Muusika järgmine faas, mis orkestrile lisaks küllastatud elektroonilistest **sämplerikõladest**, kandis, vastupidiselt, mingit nurgelise tehniksismi pitsert. (Sirp 21.10.05, 8)

Kasutatakse ka inglise kirja pildilist varianti **sampler**.

sämplerdama

vt **samplima**

* Nüüd on beibartist iseseisvunud ja leidnud väärrika kaastöölise veidrikust bigbändi-, toidu- ja raamatusämplerdaja Matthew Herberti näol. (EE 21.07.05, B15)

Teised variandid: **sämplima**, **samplima**.

sämplima

vt **samplima**

Kasutatakse ka variante **samplima** ja **sämplerdama**.

sämpling

ingl *sampling*

ÕS 1999 –; VL 2000: MUUS *arvutimuusika vms elektrooniliselt töödeldava helitoote tarbeks talletatud heli*.

* Helilooja Yasuharu Konishi ja lauljatar Maki Nomiya mängivad 60ndate popi, igasuguse olmemuusika, orkestri, odava jazzi ja **laiatarbe-sämplingutega**; ja välja tuleb emotsionaalselt punasesse keeratud, hüsteeriliselt tujuküllane popmuusika. (EE-A 08.02.01, B17)

sünt

ingl lüh *synthesizer*

ÕS 1999: (20: sündi, .sünti) ARGI *süntesaator*, VL 2000: **süntesaator**.

süntesaator

ingl *synthesizer*

ÕS 99: **sünthe.saator** (9: -i) (*elektrooniline pill*). Kõne_süntesaator; VL 2000.

šeff

pr *chef*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *mõnus, moodne, ülim, tipp*.

* Kust nad neid **šeffe** riideid võtavad, ma ei tea, võibolla käivad välismaalt toomas. (PM-A 04.12.99, 7)

šeik

ingl *shake* raputama

ÕS 1999s ja VL 2000s teises tähenduses, siin: *kokteil*.

* Siis kasutan ma toidulisandeid ja teen ühe valgu ja süsivesikutega **šeigi**. (EE 13.01.05, A25)

šeiker

ingl *shaker*

ÕS 1999: **.šeiker** (9: -i) *raputi (joogisegamisnõu)*; VL 2000.

šeikima

ingl *shake* raputama, kõigutama

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *teatud tants*, ka tähenduses: *raputama*.

* Ei no ma ei kuulagi enamasti maru tõsist, ma kuulan, mis on ilus või mis tantsib, **šeigib** või rokib täiega. (PM-A 04.12.04, 10)

šoping

ingl *shopping*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *kaupluses käimine, ostude tegemine*.

* Näitlejatar Kate Beckinsale'il seisab ees külluslik **šoping** viieaastase tütre Lily'ga – viimane nimelt soostus Oscarite jagamiselt puuduma vaid juhul, kui Kate ostab talle kõik, mis ta tahab. (Stiina 4/04, 12)

šoppama

ingl *shop*

ÕS 1999: **.šoppama** (67: šopata, .šoppa) ARG1 *poodlema*.

Tuletis:

* Eesti inimene on hull **šoppaja**. (PM-A 05.01.02, 13)

šõu

vt **sõu**

* Sellist vaatepilti võis näha nädalavahetusel Astorias, kus põhiliselt naissoost publikule esines multinatsionaalne meeste **šõutrupp** Rasputinõ. (EKK TK)

šuuting

ingl *shooting küttimine, laskmine, filmivõtete tegemine*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *filmivõtete tegemine, filmi väntamine*.

* Aga nii palju oleme õppinud, et nagu mingi fänn helistab, ei torma me enam kohe kohale, sest oleme õppinud ennast ka armastama, ja me ei lase enam panna endale hommikul kell seitse **fotošuutinguid**. (PM-A 31.12.04, 10)

zombi

vt **sombi**

* Lõpuks niidetakse neid muruniitjatega ning paljudele on kuidagi eriliselt meelde jäänud episood, kus laialipudenevate liikmetega zombistunud meesvaimulik on misjonäripoosis vahekorras **naiszombiga**, endal teivas kerest läbi löödud. (PM-A 12.01.02, 10)

zombistama

ingl *zombify*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *zombie'ks muutma*.

* On küll hoiatatud, et nett purustab tavasuhed ja teeb oma jüngritest elektroonilised zombid, kuid kas tavaelu oma reliktväärtusega (raha-noorus-ilu jne) ei **zombista** enam? (PM-A 23.09.00, 12)

žakaar

J.-M. Jacquard'i järgi

ÕS 1999: **žakaarmasin** (*reljeefmustriga kanga kudumiseks*); VL 2000: **žakaarmasin**; TKST *suure ja keeruka mustriga tekstiil*.

Teine variant: **žakard**.

žakard

vt **žakaar**

Käändub *sepp*-tüübi järgi:

* Materjalidest soosib sügis bukleet, tviidi, karusnahka, satääni, **žakardi**, sametit. (<http://www.sloleht.ee>)

tabloid

ingl

ÕS 1999: **tab.loid** (20: -loidi, -.loidi) *kõmuleht*; VL 2000.**tagliatelle**

it

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOK *teatud liiki makaronid*.* Keeda **tagliatelled** soolaga maitsestatud vees. (PM-A 01.10.05, 24)**taimer**ingl *timer*ÕS 1999: **.taimer** (9: -i) *ajaseade, vahemikke märkiv ajaandur*. Kõõgi_taimer; VL 2000.**tamagootsi**

jaap

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *laste mänguasi, pärisloomade liikumist imiteerivad loomamänguasjad*.* Igased reidid ja orkutid võivad muutuda **tamagootsi**-moodi golemiteks ja kasutajate ajudesse ja päevaplaani liiga suure pesa ehitada, kuigi orkuti idee iseenesest on suht üllas. (AM 9/04, 3)**taro**ingl *tarot* < it *tarotto*ÕS 1999: **ta.rokk** (20: -roki, -.rokki) (*kaardimäng*). Taroki_kaart; VL 2000: **taro** ja **tarokk**.* Kool õpetab **tarokaartidega** ennustama, ka tavaliste mängukaartidega. (EKK TK)**tarot**vt **taro*** Külamüstikuteks liigitas ta need " kulgejad " , kes vaimustused kõigest idapärasest: pannes ühte patta meditatsiooni, ennustused, astroloogia, kristallkuuli vaatamise, **tarot-kaardid**, Uku Masingu, Tagore ja Jaan Kaplinski luule. (EKK TK)**tarokk**vt **taro*** Kohandatud või spetsiaalselt kavandatud tooted ja tehnoloogiad, millele religiooni või spirituaalsusega tegelemise kontekstis antakse või lisandub sümbolne tähendus, nagu Braille kirjas usuteemalised raamatud ja **tarokk-kaardid** ning spetsiaalne ratastoolirataste kate templisse sisenemise jaoks. (<http://www2.sm.ee>)**tattoo**ingl *tattoo* < tahhiiti kÕS 1999 –; VL 2000: **tattoo** *tätoveering*.* Tätoveeringu- ehk **tattoosalongid** on ärganud talveunest ja keha kaunistamine saab õige hoo sisse märtsis-aprillis. (EPL 05.03.03, 11)Teine variant: **täto**.

tehnoingl *techno*

ÕS 1999: **techno** ja **tekno** (7) (*muusikastiil*). Tekno_bänd, _hitt.; VL 2000: **technomuusika**.

* Kitarrid ja kanded iseloomustavad hästi Eesti muusikakeelt. Nagu *house-dj* Dimitri From Paris reklaamis albumiga "Sacrebleu" Pariisi atmosfääri või sünge, tänaseks naljakavõitu ulmebänd Future Sound of London kultiveeris briti **tehnosaundi** kogu maailma kosmikutele. (PM-A 09.03.02, 8)

Teine variant: **tekno**.

teipingl *tape*

ÕS 1999: (20: teibi, .teipi) *kleepriba, kleeplint*. Toru_teip; VL 2000.

teknovt **tehno****teller**

ingl

ÕS 1999: {**teller**} .laekur MAJ (*pangas*); VL 2000.

tempomaatingl *tempomat*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TEHN *püsikiiruse hoidja (autol)*.

* **Tempomaadi** ja kiirusepiiraja ning audiosüsteemi juhtnuppude käsitlemise õpib kiiresti ära, helisignaaliga on natuke keerulise. (<http://www.ekspress.ee>)

test

ingl

ÕS 1999: **tes't** (20: testi, .testi) PSÜHH, PED *standardülesannete kogum psüühiliste omaduste v teadmiste ja oskuste mõõtmiseks; ei tähenda: proov, katse.*; VL 2000s samas tähenduses. Tegelikus kasutuses esineb ka tähenduses *proov, katse*.

* 1983. aastal tegi Senna esimese **testisõidu** vormel 1-1 Donington Parkis just Williamsil. (EKK TK)

tester

ingl

ÕS 1999: **.tester** (9: .testri, .testrit) (*elektrimõõdik*); *ei tähenda: proovipudel, -purk vms, nt parfümeeriakaupluses*; VL 2000: EL *hrl mitme mõõtepiirkonnaga universaalmõõteriist (nt pinge, voolu ja takistuse mõõtmiseks)*.

Kasutatakse *proovieksemplari* tähenduses:

* Firmaprillidel on tavaliselt kaasas **tester**, millega saab kontrollida UV-kiirguse eest kaitsva filtri olemasolu. (EKK TK)

testimaingl *test*

ÕS 1999: **.tes'tima** (55: .tes'tida, tes'tin) *testi tegema; ei tähenda: järele või läbi proovima, katsetama, kontrollima*; VL 2000s samas tähenduses.

Tegelikus kasutuses esineb ka tähenduses *katsetama*:

* Senisest märksa mahukam Kulutaja paljastab fondüüpottide edu saladuse, **testib** tomatimahlu ja hoiatab tarbijaid turukaubanduse eest. (EKI TK)

tiim

ingl *team*

ÕS 1999: (20: tiimi, .tiimi) *ARGI meeskond, seltskond, töörühm*; VL 2000.

* Ühtekokku läheb sünnitust kajastama 11liikmeline **filmitiim**. (SLÕL 05.02.02, 9)

* Tundus, et Greene'i **tiimikaaslased** olid maailmarekordis juba enne võistlust kindlad – nad käisid varakult staadionil ringi ja lehvitasid klubi lippe, märkis Karotamm. (EKK TK)

* Juba eelmise päeva õhtul oli Eesti **suusatiim** riputanud seinale 15 km raja kaardi märgetega, kus keegi vaheaegu hõikab ja millise hädaabivarustuse kaasa võtab. (PM-A 09.03.02, 7)

tiin

ingl *teenager*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *teismeline*.

* Nii juhtub nende **tiinibändidega** ju pidevalt. (EKK TK)

* Sestap ka räpparid (Jay-Z), postgrunged (Goo Goo Dolls), ärr-enn-bii-göölid (Destiny's Child), meelelahutuse pensionärid (Billy Joel, Eric Clapton, Elton John, Mick Jagger, The Who, Paul McCartney), **tiinipopparid** (Backstreet Boys) ja muud ameeriklased (Melissa Etheridge, John Mellencamp jt) samal laval ja samal plaadil. (PM-A 05.01.02, 16)

Teine variant: **tiinekas**.

tiineidž

ingl *teenage*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *teismeline, noorukiealine*.

* Vaikselt hakkab see edasilükkunud **tiineidž**-elu üle minema. (PM-A 26.02.05, 13)

tiinekas

vt **tiin**

* Anu Saagim lustib **tiinekate** peol ühes oma 4-aastase poja Robiniga, seltsiks vankumatu tinasõdur, ärimees Teet Saarepera. (PM-A 08.01.04, 28)

tipp

ingl *tip* ots, tipp; nõuanne; jootraha

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *ARGI jootraha*.

* Mäletan, et Paavo sai ühel õhtul kõige suurema **tipi** – klient ostis kolm sigarit ning maksis 1500 krooni, sealt 900 krooni jättis aga Paavole. (Kroonika 05.01.05, 8)

tofu

jaap < hiina k *dou fu*

ÕS 1999 –; VL 2000: **tofu** *sojakohupiim, kalgendatud sojapiima toode*.

* **Tofut** valmistatakse sojapiimast valkude setitamise teel. (<http://www.terviseleht.ee>)

tooner

ingl *toner*

ÕS 1999 –; VL 2000: TEHN *laserprintereis kasutatav tahmataoline värvipulber*.

* Seade kasutab TK – 18 **toonerikassetti**. (AM 8/04, 14)

toonik

ingl *tonic* ergutav

ÕS 1999: (8: -u) *toonust tõstev aine, ravim v jook*; VL 2000.

topp I

ingl *top*

ÕS 1999: **3.** (20: *topi*, *.toppi*) *nabapluus, nabavest*; VL 2000.

topp II

ingl *top*

ÕS 1999 –; VL 2000: **top** *tipp, ülaosa, paremik*.

* Videoplaneti edetabelit ei tohiks võtta kui absoluutset Eesti **toppi**, sest tema laenutuste kett hõlmab Eesti turust küll magusama osa, ent siiski ainult veidi rohkem kui poole. (PM-A 05.01.02, 17)

tortilja

hsp

ÕS 1999: **torti'lja** (7) *Mehhiko pannileib*; VL 2000: **tortilja**.

Teine variant: **tortilla**.

tortilla

vt **tortilja**

ÕS 1999 –; VL 2000 –.

toster

ingl *toaster*

ÕS 1999: **{.toster}** *.röster*; VL 2000.

trailer

ingl

ÕS 1999 –; VL 2000 –; FILM *filmi tutvustav lühikokkuvõte*.

* Kõigi eeltoodud filmide koduleheküljed, **trailerid**, fotod, näitlejate fänniküljed jms leiad aadressil www.superkinod.ee. (Stiina, 11/04, 15)

trakeen

ingl *traken*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *hobusetõug*.

* Kui Palladium (kes on muide Euroopa parim **trakeeni** tõugu takistussõiduhobune) kohtunikke tervitades hunniku teeb, on puhas sõit sama hästi kui tehtud. (EE 21.07.05, A7)

trankvilliseerima

ingl *tranquillize* < ld *tranquillare* rahustama, vaigistama

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *rahustama, vaigistama*.

ÕS 1999, VL 2000, VL 1978: **trankvillisaator** *rahusti*.

* „Seetõttu ravi algul lisame antidepressantidele sageli **trankvilliseerivaid** ravimeid,“ selgitab ta. (EE 21.07.05, A3)

transfeeringl *transfer*ÕS 1999: {**tras.feer**} pärale_sõit, pärale_vedu (*nt sadamast hotelli*); VL 2000 –.**trenažöör**

vn

ÕS 1999: **trena.žöör** (20: -žööri, -žööri), *parem*: treeningu_seade, valmendi; VL 2000.**trend**

ingl

ÕS 1999: tren'd(20: tren'di, .tren'di) *statistikas: nähtuse kvantitatiivse tunnuse pikaajalise muutumise põhisuund; ka ÜLEK, aga parem suund, suunitlus.* {Trendikas} moekas, moodne; VL 2000: **trend** ja **trendikas**.Kasutatakse ka tähenduses *mood*, mida ÕS ja VL ei paku:

* Rootsused olid näitusehalli üles ehitanud ruumilise **trendiajakirja** põhimõttel, kus muuhulgas oli ka perioodika-*haute couture*'i, ajakirja Visionaire tagasivaatav väljapanek, samuti moe- ja filmikunsti seoseid uuriv installatsioon. (PM-A 07.10.00, 23)

* Reklamijuhid peavad hingama ühes rütmis nii **trendikiriku** kui *Zeitgeist*'i ehk ajavaimuga. (PM-A 09.09.00, 8)

trendikasingl *trendy*vt **trend****tribaliseeruma**ingl *tribe* hõimÕS 1999 –; VL 2000 –; *hõimustuma, erinevaid sotsiaalseid gruppe moodustama.*

* Ka järgmised esinejad jahutasid tublisti rahvusriiklikku aadet, ähvardades getostumise, reservaadielu ja **tribaliseerumisega**. (PM-A 04.12.99, 14)

triphop(p)ingl *trip-hop*ÕS 1999 –; VL 2000: **trip-hop** MUUS *muusikastiil, 1990. a-te alguses Inglismaal pms hip-hop' ist väljaarenenud rahuliku tempoga elektrooniline tantsumuusika.*Näitelausetest ei selgunud, kas sõna käänatakse *õpik-* või *sepp-tüübi* järgi.

Näited tuletiste kohta:

* Mõnevõrra leebem ja otsustajatele seega ehk veidi vastuvõetavam on **triphopparite** ja trummibassi kasutajate leer, kuhu kuuluvad näiteks Sneaker Pimps, Morcheeba, Olive, Smoke City jt. (EKK TK)

* Plaat On kiiremaid (Kool G Rapi "Cakes"), psühheedelsemat (Suga Bang Bangi "Don't Test"), **triphopilikke** (Tekitha "Walking Through The Darkness"), veidrate loop'idega (Jeru & Afu Ra, Black Knightsi palad), refrääniga (Melodie & 12 O Clocki "Stay With Me"). (EKK TK)

trippingl *trip*ÕS 1999 –; VL 2000: *huvireis, matke; narkootikumide mõjul ära käima, hämarolekus viibima.*

* Oluline on, et kirjutamise objekt ja subjekt natuke aega ühes metafüüsilises ruumis paikneksid, nagu Jack Kerouac teel või Kadri Kõusaar **egotripil**. (PM-A 12.01.02, 9)

trääns(s)

ingl *trance music*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS 1990. *a-te alguses sakslaste techno'st ja hardcore'ist alguse saanud elektroonilise tantsumuusika stiil.*

* Eestis kostab autodest tümakat ja **träänssi**, Guajaanas on selle asemel reggae ja ragga ning baarides panevad sulgedega ehitud brasiilia sambatüdrukud su silmi pööritama. (PM-E 02.07.05, 3)

* Duubli teine pool läheb seecastu **popträänliga** kindla peale välja ning nurjab katse panna kokkuvõtteks kolm punkti. (PM-A 10.09.05, 26)

tšau

it *ciao*

ÕS 1999 –; VL 2000: *ciao (tšau) hüvasti!*

tšekkama

sm *tsekata* < ingl *check*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *kontrollima, järele vaatama.*

* Ah, et kuhu pidutsema minna? **Tšekkaks** äkki *freetime*'ist. (SL 04.12.99, 33)

Kasutatakse ka *i*-tüvelist verbi **tšekkima**.

tšekkima

vt **tšekkama**

* Adrenaliinihulk veres kasvas ettepanekust kuuldes kuidugi mühinal, kuigi Roosalu jutu järgi **tšekkis** ta ikka mitu korda, kas klient tõepoolest julgeb niisuguse asja peale välja minna või õrritab niisama. (PM-A 18.12.04, 12)

tšikk

ingl *chick* tibu, noor lind, laps, tüdruk

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *tüdruk.*

* Valvurid olid väga viisakad (Läti **tšikk** veel pealegi väga kena!). (EKK TK)

tšilli

hsp *chile* < asteegi k *chilli*

ÕS 1999: (7) **_pipar**; VL 2000.

tšill

ingl *chill* külm, jahe

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *jahe*, ka SL *mõnus, lahe.*

* Valik paneb fiilingus prantsuse ilusa elektroonika peavoolu kokku **tšillide** väikeste kontseptleibelitega. (PM-A 24.09.05, 27)

tšillima

ingl *chill* jahutama, külmutama

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *mõnusalt aega viitma, logelema.*

* Ta pole nimelt oktoobrist saadik kodus käinud, sest ema on rase, kodus ehitatakse maja ja ülddse meeldib talle Saksamaal üksi tüdrukute suures majas **tšillida**. (<http://www.ekspress.ee>)

tšättima

ingl *chat*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; SL *vestlema, jutlema, juttu ajama*.

* Jututubades saab **tšättida** ja foorumitesse kirjutada. (PM-A 12.02.05, 12)

tuuner

ingl *tuner* < *tune* häälestama

ÕS 1999: **.tuuner** (9: -i) *ilma võimsusvõimendi ja valjuhäälditeta raadiovastuvõtja*; VL 2000.

tuunija

ingl *tuner*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TEHN (*auto*) *seadistaja, töökorda seadja*.

* Et BMW 1. seeria saab **tuunijate** lemmikuks, oli algusest peale selge. (<http://www.ekspress.ee>)

tuuning

ingl *tuning*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TEHN *seadistama, välja reguleerima, töökorda seadma*.

* Esseni **tuuningumessil** esitletud 1. seeria kapoti alla mahutati viieliitrine V8. (<http://www.ekspress.ee>)

tvinset(t)

ingl *tvinset*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; TKST *riietusese*.

Käändub nii *sepp*- kui *õpik*-tüübi järgi:

* Moepilt soosib kootud toppe, veste, **tvinsette**, kardigane, pükse, seelikuid, kleite, mantleid, pontšosid – seda näitas ka Tallinna moepäevade etendusel “Eesti kudum 2001” esitletud kodumaine kudumidisain. (PM-A 03.03.01, 22)

* Soositud on polo ja **tvinset**, teksastiili pintsak. (EKK TK)

tänsing

ingl *dancing* tantsimine

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARGI *tants, tantsupidu*.

* Keskaegsete tantsude guru – kui nii võib öelda – Kai Valtna õpetamas vana kooli **tänsingut** Hansaabi projektijuhi Markko Purge abil. (EE 22.02.01, 6)

täto

vt **tattoo**

* Robinsoni-Siiri ammutab **tätodest** jõudu. (Kroonika 05.01.05, 4)

tüpaaz

pr

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *teatud tüübi jäljendus, väliste omaduste vastavus eeldatavale tüübile, tegelaskujule*.

* Ita Ever naerutab publikut oma "Salmonitest" tuttava vana matriarhi **tüpaaziga**. (EKK TK)

ufo

ingl lüh *unidentified flying object*

ÕS 1999: (7) *lendav taldrik, seletamatu lendav objekt. Ufo_uurija.*; VL 2000.

* Siiski - miks on nimetatud **ufoloogilise** info talletajatena ainult Eisenit ja Looritsat (EKK TK)

* Folkloorse ainekogu põhjal võib väita, et **ufolased**-ilolased külastasid Eestimaad regulaarselt, teatud kindlatel päevadel, kui taevakehade konstellatsioon võimaldas ohutult maanduda - nimelt mardipäeval ja kadripäeval. (EKK TK)

vaib

ingl *vibe*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; MUUS *alternatiivne muusikaüritus.*

* Samas on see ka mõistetav: vana ta ju oli, hetero, ei olnud kuigi rikas, ei käinud **vaibidel** ega vist neidudeski. (EKK TK)

vautšer

ingl *voucher*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *tagaja, tõendaja, vastutaja; tõendav dokument, kviitung, tähik, tuusik.*

* Muu hulgas olid seal Ameerika moekunstniku CJ & Me käekott, 25 000 krooni maksev käekell, **vautšer**, millega pääseb trendikasse Mehhiko SPAsse, nahkjakk, kaasaskantav televiisor, digitaalkaamera ja palju muud väärtuslikku. (Stiina, 4/02, 22)

veeb

ingl *web* kude, võrk

ÕS 1999: (20: veebi, .veebi) INFO (*hüpermeediumil põhinev andmebaas*). Veebi_leht, _sait, _ülem = veeb_meister.; VL 2000.

* Ajaleht Bild küsis **veebiküljel** oma lugejatelt, kas nad soovivad Katie sünnitust Interneti vahendusel jälgida. (SLÕL 05.02.02, 9)

* Õpite **mänguveebist** otsima salasõnu, *cheat'e, walk-thru'sid* (kirjeldusi, kuidas mäng lõpuni mängida). (EE 22.02.01, A20)

* Kuigi võid piltide kuvamise välja lülitada ja sel moel allalaetava info mahtu oluliselt vähendada, läheb tund **veebitööd** – info otsimist ja kuvamist – maksma üle saja krooni. (Luup 15.03.02, 32)

* *Screenshot'e* erinevate **veebisaitide** apsakatest saab nautida neil aadressidel. (SL 08.01.00, 30)

* Laari muutis välispoliitiliselt aktiivseks arvutiärimeestelt sünnipäevakingituseks saadud **veebikaamera**. (EKK TK)

vetiver

ingl *vetiver* < pr *vétiver*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; *meeldivalt lõhnav ekstrakt või õli, mida saadakse ühe India taime juurest, kasutatakse parfümeerias ja aroomiteraapias.*

* Ehteks chanel-kostüümis ja pärlikeega eneseteadlikule naisele. Noodid: amaretto, seedripuu, iiris, **vetiver**. (EN 12/04, 60)

videoteek

ld + kr > vn *videomeka*

ÕS 1999: **video _teek** *videokogu, videosalvestiste kogu*; VL 2000.

vipitama

ingl VIP *very important person*

ÕS 1999 –; VL 2000 –; ARG1 *tähtsat isikut mängima*.

* Kõikidel rahvaüritustel agaralt käinud Hannid lähevad suurpeole **vipitama** kaheteistkümnekesi. (EKK TK)

vipp

ingl VIP *very important person*

ÕS 1999: **2.** (20: vipi, .vippi) *väga tähtis isik*. Sõidutab vippe v VIPe. Vipi_takso, _tuba v VIPi-takso, -tuba; VL 2000.

* Veel eile päeval müüdi Interneti-portaalil <http://pilet.portaal.ee> Deep Purple'i kontserdile korraldaja teadmata 650 krooni maksvaid **vippääsmeid**. (SLÕL 28.02.02, 6)

* Tartu laulupeo **vippküalisteks** on kaks lasterikast peret: 14 lapsega Hannide pere Tartust ja 10-lapseline perekond Liikert Tammistust. (EKK TK)

visionäär

pr *visionaire* < ld

ÕS 1999: **visio.näär** (20: -näari, -.näari) *visioonilooja*; VL 2000.

visualiseerima

ingl *visualize* < ld *visualis*

ÕS 1999: **visuali.seerima** (55: -.seerida, -seerin) *visuaalseks tegema*; VL 2000.

VL 1978s on olemas sõna **visuaalne**.

vokkima

hiina

ÕS 1999 –; VL 2000 –; KOK *wok-pannis toitu valmistama*.

Teine variant: **wokkima**.

volovan

pr *vol-au-vent*

ÕS 1999 –; VL 2000: *erilise kujuga külma v kuuma täidisega (nt linnuliha, vääriskala, kalamari) lahtine lehttaignapirukas*.

volüüm

ingl < pr *volume* maht, ulatus

ÕS 1999: **vo.lüüm** (20: -lüümi, -.lüümi) (*lopsakas kehavorm*; VL 2000s samas tähenduses; siin: *helitugevus; juuste lopsakus või ripsmete tihedus*).

* Efektse silmameigi tegemisel on abiks Oriflame'i tihendav ja **volüümi** lisav ripsmetušš Volume Mascara...(PM-N sügis 2005)

voodoo

ingl < Lääne-Aafrika k *vodu* kuri hing või vaim

ÕS 1999: **voodoo** (.vuu.duu) *eve neegriusund Kariibi mere saartel*; VL 00 voodoo.

vokk

hiina *wok*

ÕS 1999 –; VL 2000: **wok** e **wok-pann** KOK kõrge, ülalt laieneva servaga pann, pärit hiina köögist; wok-pannis valmistatud toit.

Teine variant: **wokk**.

vormel

ingl < ld *formula*

ÕS 1999: **vormel** (9: -i) *vormelauto*. Võistleb vormel 1 (klassi) maailmameistrivõistlustel; VL 2000.

vunkima

vt **funkima**

ÕS 1999 –; VL 2000 –.

* Siin on räppivat-**vunkivat** *power-soul*'i ja vaid mõned leebed vesisilmil ballaadid. (PM-A 24.12.99, 17)

wokk

vt **vokk**

* **Wokkidest** võtsin maitsmiseks apelsini-kana **woki**. (EE-A 08.02.01, B25)

wokkima

vt **vokkima**

* Üpris meeldival kombel serveeriti **wokitud** liha ja juurviljad koos idamaiste nuudlitega. (EE-A 08.02.01, B25)

ambient

ingl *ambient*

ÕS 1999 –; VL 2000: **ambient** MUUS *muusikastiil, algselt tavapärase popmuusika skeeme ignoreeriv muusikavool, mille kompositsioonides puudub nii salmi-refräänilisus, kulminatsioon kui ka traditsiooniline lõpposa; hiljem üks elektronmuusika pop-harudest, millel on rõhutatult ruumiline kõlapilt.*

* Tehnotaustaga (projekt Jetone) Kanada muusik on viimastel aastatel keskendunud **ambientse** heli voolimisele.

* Lausa radikaalselt mittelärmaka, kuid samal ajal elavhõbedalikult rahutu ja sillerdava muusikaga plaat ammutab energiat nii vabast improvisatsioonist kui ka mini-minimalistlikust nüüdismuusikast, etnomuusikate erilistest helidest ja **ambientlikust** pinnakultusest. (PM-A 13.01.01, lk 16)